

DET KONGELIGE
LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENT

Prop. 120 S

(2021–2022)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

Endringer i statsbudsjettet 2022
under Landbruks- og matdepartementet
(Jordbruksoppgjøret 2022)

DET KONGELIGE
LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENT

Prop. 120 S

(2021–2022)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

Endringer i statsbudsjettet 2022 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppgjøret 2022)

Innhold

1	Innledning	5	4	Utvikling i foredlings- og omsetningsledd	61
1.1	Grunnlaget for jordbruksforhandlingene i 2022	5	4.1	Innledning	61
1.2	Regjeringens politiske plattform ...	6	4.2	Utviklingen i internasjonale matvaremarkeder	61
1.3	Budsjettforliket med Sosialistisk Venstreparti	6	4.3	Prisutviklingen på matvarer	62
1.4	Stortingets behandling av Meld. St. 13 (2020–2021)	7	4.4	Industri og konkurranseforhold ...	63
1.5	Bærekraftig matproduksjon	8	4.5	Matpolitikken	65
1.6	Klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket ...	8	5	Importvernet og internasjonale forhold	68
1.7	Den økonomiske politikken og utviklingen i norsk økonomi	9	5.1	Importvernet for landbruksvarer	68
2	Gjennomføringen av forhandlingene	10	5.2	Import fra EU og utviklingsland	68
2.1	Jordbrukets krav	10	5.3	WTO Landbruksavtalen	68
2.2	Statens tilbud	10	5.4	EUs landbrukspolitikkk	70
2.3	Det videre forløpet av forhandlingene	11	5.5	Forhandlinger om handelsavtaler	71
3	Utviklingen i jordbruket	12	6	Hovedtrekk i avtalen	72
3.1	Grunnlagsmaterialet	12	6.1	Mål og rammer for oppgjøret	72
3.2	Matsikkerhet – nasjonal matproduksjon	13	6.2	Grunnlagsmaterialet	76
3.2.1	Produksjons- og markedsutvikling	13	6.3	Økte inntektsmuligheter	77
3.2.2	Økt selvforsyningsgrad/hjemmemarkedsandel	15	6.3.1	Midlertidige omlegginger og kompensasjon	78
3.2.3	Dyr på beite	18	6.3.2	Utslag på referansebrukene	79
3.3	Landbruk over hele landet	18	6.4	Andre hovedpunkter	79
3.3.1	Arealutvikling og -fordeling	18	7	Nærmere om viktige politikkområder	82
3.3.2	Geografisk fordeling av produksjon og arbeidsforbruk	20	7.1	Ekstra utbetaling i 2022	82
3.3.3	Rekruttering, kunnskaps- og næringsutvikling	21	7.2	Landbrukets utviklingsfond (LUF)	82
3.4	Økt verdiskaping – inntekts- og kostnadsutviklingen	35	7.2.1	Økonomisk oversikt over fondet	82
3.4.1	Inntekts- og kostnadsutviklingen ...	35	7.2.2	Tilskuddsramme for LUF	85
3.4.2	Utvikling i investeringer	38	7.3	Rekruttering, næringsutvikling og verdiskaping i landbruket	85
3.4.3	Utvikling i sysselsetting	41	7.3.1	Midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket (IBU-midler)	88
3.4.4	Strukturutvikling	41	7.3.2	Nasjonale tilretteleggingsmidler (NT-midler)	90
3.4.5	Produktivitet	43	7.3.3	Regionale tilretteleggingsmidler i landbruket (RT-midler)	91
3.4.6	Overføringene til jordbruket	43	7.3.4	Områderetta innsats	91
3.5	Miljø og klima – utvikling og rapportering	44	7.3.5	Rekruttering og kompetanseheving i landbruket	92
3.5.1	Utvikling innen miljø- og klimaområdet	44	7.3.6	Forskning og utvikling	94
3.5.2	Rapportering innen miljø- og klimaområdet	48	7.3.7	PRESIS	94
3.5.3	Økologisk jordbruk	56	7.3.8	Stiftelsen Norsk Mat	95
3.5.4	Andre politikkområder	58			

7.3.9	Utviklingsprogrammet – landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping	95	7.11.1	Tilskudd til avløsning	122
7.3.10	Bondens Marked og Norsk Gardsost	96	7.11.2	Tilskudd til avløsning ved sykdom og fødsel mv.	122
7.3.11	Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologi- utvikling i landbruket	96	7.11.3	Tidligpensjonsordningen for jordbrukere (TPO)	122
7.3.12	Skogbruk	97	7.11.4	Tilskudd til landbruksvikar- ordningen	122
7.3.13	Tiltak mot villsvin og oppfølging av Handlingsplan mot villsvin	98	7.11.5	Tilskudd til sykepenge- ordningen	122
7.3.14	Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	98	7.12	Andre politikkområder	122
7.4	Miljø og klima	98	7.12.1	Tak på tilskudd i all produksjon ...	122
7.4.1	Klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket	101	7.12.2	Tilskudd ved produksjonssvikt	123
7.4.2	Nasjonalt miljøprogram	102	7.12.3	Tilskudd til dyreavl med mer	124
7.4.3	Regionale miljøprogram (RMP) ...	106	7.12.4	Tilskudd til frøavl m.m.	124
7.4.4	Miljøvirkemidler over Landbrukets utviklingsfond (LUF)	108	7.12.5	Tilskudd til utvikling av plantemateriale	125
7.5	Økologisk jordbruk	111	7.12.6	Rådgivning og kunnskaps- formidling i hele landet	125
7.6	Korn, kraftfôr og mel	113	7.12.7	Finansiering av utredninger, evalueringer og elektroniske fagsystem	126
7.6.1	Midlertidig endring i markeds- ordningen for korn	114	7.12.8	Tilskudd til råvarepris- ordningen	126
7.6.2	Målpriser og arealtilskudd	114	8	Oversikt over postene på	
7.6.3	Fraktilskuddsordningene til korn og kraftfôr	115		kapittel 1150 og 4150	127
7.6.4	Tilskudd til lagring av såkorn	117	8.1	Budsjettmessige forhold	127
7.7	Frukt, bær, grønnsaker og poteter	117	8.1.1	Innledning	127
7.7.1	Midlertidig heving av øvre prisgrense for grøntprodukter	117	8.1.2	Overførte beløp fra 2021 og omdisponering av bevilgninger i 2022	127
7.7.2	Opplysningskontoret for frukt og grønt	117	8.1.3	Budsjettmessige endringer fra 2022 til 2023	131
7.8	Melk	118		Forslag til vedtak om endringer	
7.8.1	Kvoteordningen for melk	118		i statsbudsjettet 2022 under	
7.8.2	Vurdering av endring av kravspesifikasjonen for melk	118		Landbruks- og matdepartementet	
7.8.3	Høring av satser i prisutjevningsordningen	119		(Jordbruksoppjøret 2022)	137
7.9	Kjøtt og egg	119		Vedlegg 1	
7.9.1	Ammeku – storfekjøtt	120	1	Sluttprotokoll fra forhandlings- møte 16. mai 2022 mellom staten og Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag	138
7.9.2	Produksjon av sau og lam	120	2	Jordbruksforhandlingene 2022 Referat fra forhandlingsmøte 16. mai, kl. 13:30	168
7.9.3	Kraftfôrbasert husdyrhold	121			
7.9.4	Fraktilskudd slaktedyr	121			
7.10	Dyrevelferdstilskudd	121			
7.11	Velferdsordninger	122			

DET KONGELIGE
LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENT

Prop. 120 S

(2021–2022)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

Endringer i statsbudsjettet 2022 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppgjøret 2022)

*Tilråding fra Landbruks- og matdepartementet 23. mai 2022,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Støre)*

1 Innledning

Regjeringen legger med dette frem en proposisjon om jordbruksavtalen for 2022–2023, inngått mellom staten, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag 16. mai 2022. Jordbruksoppgjøret gjelder bevilgninger over statsbudsjettets kap. 1150 for kalenderåret 2022 og 2023 og endringer og omdisponeringer innenfor rammen for 2022. Videre omfatter oppgjøret målpriser for perioden 1. juli 2022 til 30. juni 2023. Partene er enige om at enkelte mindre spørsmål av teknisk karakter avklares i forbindelse med gjennomgang av avtaleteksten for kommende periode.

I kapittel 2–5 gjennomgås det politiske grunnlaget og en del utviklingstrekk som bakgrunn for oppgjøret. Kapittel 6 gjengir hovedtrekkene i oppgjøret, og kapittel 7 går nærmere inn på noen sentrale politikkområder. Kapittel 8 omtaler overførte og innsparte midler, og forslag til omdisponering av disse, samt detaljerte forslag til bevilgninger på de enkelte ordningene i 2023.

1.1 Grunnlaget for jordbruksforhandlingene i 2022

Grunnlaget for jordbruksforhandlingene i 2022 er regjeringens politiske plattform, regjeringens forslag til endringer i budsjettet for 2022 i Prop. 1 S Tillegg 1 (2021–2022) og budsjettforliket med Sosialistisk Venstreparti i Innst. 8 S (2021–2022), Stortingets behandling av Meld. St. 13 (2020–2021) *Klimaplan for 2021–2030* i Innst. 325 S (2020–2021) og Klimaavtalen med jordbruket. Gjeldende mål for landbrukspolitikken, slik de står i Landbruks- og matdepartementets budsjettproposisjon for 2022, er gjengitt i kapittel 6.

Forhandlingene med jordbruket ble ført på grunnlag av Hovedavtalen for jordbruket, hvor formålsparagrafen lyder:

«Avtaleverket for jordbruket har til formål å regulere tiltak som er egnet til å fremme fastlagte mål for jordbruket, og som ikke er uttøm-

mende regulert ved lov, stortingsvedtak eller forskrift.»

1.2 Regjeringens politiske plattform

I den politiske plattformen for en regjering utgått fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet, Hurdalsplattformen, heter det at samfunnsoppdraget til jordbruket er å sikre Norges befolkning nok og trygg mat produsert på norske naturressurser. For å sikre landbruk over hele landet, økt verdiskaping og redusert klimaavtrykk er det nødvendig å øke lønnsomheten i bruken av jordbruksarealene. Næringsutøverne i landbruket må ha samme inntektsmuligheter som andre grupper. Det vises videre til kapitlet «Landbruk: Trygg mat og levande distrikt» i Hurdalsplattformen.

1.3 Budsjettforliket med Sosialistisk Venstreparti

Regjeringen Støre la 8. november 2021 frem Prop. 1 S Tillegg 1 (2021–2022) med endringer av Prop. 1 S (2021–2022) fra regjeringen Solberg. Her står det om kap. 1150 Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.:

«Post 50 Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond

Det er stor pågang etter investerings-tilskudd i landbruket til fornying av driftsbygninger for å imøtekomme kravet om løsdrift for all storfeproduksjon som trer i kraft i 2034. Støtte til investeringer i landbruket gis i dag over kap. 1150, post 50 og forvaltes av Innovasjon Norge. Sammenlignet med Gul bok 2022 foreslår regjeringen en økning av rammen til investeringstilskudd på 200 mill. kroner, til 879,5 mill. kroner. Økningen skal blant annet gå til små- og mellomstore melkebruk for å følge opp løsdriftskravet.

(...)

Staten aksepterte å ta opp tilleggsforhandlinger 12. august. På oppdrag fra partene avga Budsjettnemnda for jordbruket oppdatert tallgrunnlag for kostnadsveksten på gjødsel og bygningsmaterialer. 8. september fremmet Jordbrukets forhandlingsutvalg krav om en fullstendig kompensasjon for kostnadsøkningen på 754 mill. kroner, finansiert med budsjettmidler, med utbetaling sammen med produksjonstilskudd i februar 2022. Forhandlingene ble satt på pause av Solberg-regjeringen 17. september, og tatt opp igjen av regjeringen 19. oktober.

Den samlede kostnadsveksten reduserer overskuddet i jordbruket. Partene ble 28. oktober enige om en foreløpig kompensasjon ved at bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen foreslås økt med 753,9 mill. kroner, med utbetaling i februar 2022. Det ble samtidig vist til at om lag 2/3 av jordbrukets inntekter er markedsinntekter, og at en økning i markedsinntektene også må bidra til inntektsdannelsen. Partene vil vurdere særskilt hvor stor kostnadsveksten ble for gjødsel, bygningsmaterialer og elektrisk kraft i 2021/2022, og håndtere dette som en del av helheten, både på inntekts- og kostnadssiden, med utgangspunkt i et nytt fullstendig grunnlagsmateriale til jordbruksforhandlingene i 2022.»

I Innst. 8 S (2021–2022) fra Næringskomiteen heter det under kap. 1150 Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m. at:

«Komiteen viser til at Jordbrukets forhandlingsutvalg den 29. juli 2021 krevde tilleggsforhandlinger med grunnlag i § 2-4 i Hovedavtalen for jordbruket på bakgrunn av ekstraordinære prisøkninger på gjødsel og bygningsmaterialer. Komiteen viser til at partene den 28. oktober 2021 ble enige om en foreløpig kompensasjon for den ekstraordinære kostnadsveksten ved bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen på 753,9 mill. kroner.

Komiteen viser til at dette kapitlet tar utgangspunkt i at jordbruket forhandler med staten om priser, tilskudd og andre regler for produksjon og omsetning innenfor jordbruket. Komiteen påpeker at postene under kapitlet brukes til gjennomføringen av jordbruksavtalen og skal bidra til at målene for landbruks- og matpolitikken blir nådd.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, tar utgangspunkt i at landbrukspolitikken skal bygges rundt de fire bærebjelkene: et velfungerende importvern, markedsreguleringen, forhandlingsinstituttet med årlige jordbruksoppgjør og en eiendomspolitikk som styrker den selveiende bonden. Flertallet viser til at jordbruksavtalen gir forutsigbarhet for norske bønder og bidrar til å trygge matproduksjonen vår.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til budsjettforliket og forslag vedtatt i finansdebatten om at Stortinget ber regjeringen legge frem en forpliktende og tidfestet plan i løpet av 2022 for å tette inntektsgapet

mellom bønder og andre grupper i samfunnet. Inntektsgapet skal tettes uavhengig av bruksstørrelse, produksjon og landsdel.»

I Innst. 8 S (2021–2022) fra Næringskomiteen heter det under kap. 1150 Post 21 Spesielle drift-utgifter, *kan overføres* at:

«Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til budsjettforliket, der det er foreslått 30 mill. kroner for å etablere Bionova, og at forslaget ble vedtatt i finansdebatten. Flertallet viser til at Bionova skal bidra til utvikling av næringsvirksomhet i Norge, reduksjon i utslipp av klimagasser og særlig til binding av karbon. Bionova skal sikre utvikling av bioøkonomien knyttet til landbruk, skogbruk og havbruk, herunder også bidra til biobasert sirkulærøkonomi, økt selvforsyning av fôr i landbruk og havbruk og utvikling av løsninger for at avfall fra havbruksnæringen kan brukes som ressurs. Flertallet viser til at tiltak skal innrettes slik at de gir bønder med ulike driftsstørrelser og driftsformer i alle deler av landet reell mulighet til å motta midler til klimatiltak på sin gård. Det skal som en del av utredningen vurderes om noen av dagens virkemidler kan legges inn under Bionova. Flertallet viser videre til at Bionova skal finansieres utenfor jordbruksforhandlingene og dermed vil være et viktig virkemiddel for at jordbruket skal nå sine klimamål. Videre skal Bionova sikre økt verdiskaping og arbeidsplasser knyttet til bruk av biomasse i Norge.

Bionova skal bidra til at skognæringen øker videreføringen av biomasse i Norge. Flertallet viser til at det er et mål at Bionova skal være operativt fra andre halvår 2022.»

1.4 Stortingets behandling av Meld. St. 13 (2020–2021)

Stortinget behandlet Meld. St. 13 (2020–2021) Klimaplan for 2021–2030 i Innst. 325 S (2020–2021). Om jordbruk skriver komiteen blant annet:

«Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne, viser til at kanaliseringspolitikken, med en geografisk produksjonsfordeling, er god klimapolitikk. Hele landet må tas i bruk til matproduksjon, og de lokale ressursene må tas i bruk.

Flertallet mener at selvforsyningsgraden må opp, at mer mat må lages på norske ressurser. I Norge har vi lite dyrket mark, bare ca. 3 prosent av det totale landarealet vårt. Derfor mener flertallet det er av stor betydning å sikre et sterkt jordvern.

Det bør stimuleres til økt bruk av fangvekster, kompost og biokull til karbonlagring i matjord og bedre utnyttelse av beiteressurser. Det er gode naturbaserte klimatiltak. Gradvise og målrettede forbedringer har gjennom mange år økt produktiviteten i kornavlinger, hos husdyr og i skog samtidig som miljøbelastninger er blitt redusert. Det satses på blant annet klimasmart grovfôr og avl på kyr for å redusere produksjon av metan i vom.

Flertallet mener det må være et mål om minst 50 prosent selvforsyningsgrad basert på norske ressurser, og at dette kravet bør inkludere fôr. Økt matproduksjon må ikke svekke målene i klimaavtalen eller bidra til økte utslipp i andre land. Utslippene av klimagasser fra norsk landbruk skal reduseres og opptaket av karbon økes, samtidig som vi øker selvforsyningen og tilpasser produksjonen til et endret og vanskeligere klima. Det er avgjørende at politikken ikke bidrar til økte utslipp i andre land og til karbonlekkasje. Vern av matjord og verdifull natur må skjerpes.»

«Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne, viser til at regjeringen endog stadfester i meldingen at «Klimatiltak i jordbruket skal ikke medføre *auka subsidier*». Flertallet vil påpeke at det at jordbruksoppkjøret vil være en sentral arena for å utforme og videreutvikle eksisterende virkemidler for klimakutt ikke uten videre bør utelukke muligheten for at jordbruket kan dra nytte av eksisterende klimavirkemiddelapparat utenfor jordbruksoppkjøret. Særlig vil flertallet vise til at jordbruket må ta del i den grønne teknologiutviklingen på lik linje med andre sektorer, og at klimaomstilling – også i jordbruket – krever flere nye virkemidler, både for å styrke utvikling av ny klimateknologi og de praktiske mulighetene til å ta nye klimaløsninger i bruk.»

«Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Senterpartiet, vil sterkt fraråde det å peke på redusert norsk matproduksjon som en klimaløsning, men heller arbeide for reduserte klimagassutslipp i jordbruket mot 2030 gjennom å redusere utslipp per produserte enhet gjennom for-

bedret jordbruksproduksjon, i tråd med tiltakene i jordbrukets egen klimaplan.»

Videre ble det slått fast i behandlingen av stortingsmeldingen at økt skattelegging av norsk kjøttproduksjon ikke skal gjennomføres som en del av klimapolitikken.

1.5 Bærekraftig matproduksjon

FNs bærekraftsmål vedtatt i 2015 er verdens felles handlingsplan for bærekraftig utvikling frem mot 2030 og utgjør en overbygning for alle land og samfunnsområder. 2030-agendaen legger vekt på at de enkelte bærekraftsmålene henger tett sammen, og oppfyllelsen av målene på ett område er avhengig av oppfyllelsen av målene på andre områder. En grunnleggende forutsetning er en utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov. Sammen med andre vestlige land skårer Norge godt på de fleste av de globale indikatorene for bærekraftig utvikling. Norge er et velordnet samfunn med høyt inntektsnivå, gode offentlige tjenester og små forskjeller mellom folk. Vi skårer dårligere på bærekraftsmålene om klimautslipp og ressursbruk.

Målene for landbruks- og matpolitikken er i likhet med bærekraftsagendaen tuftet på en gjensidig avhengighet mellom sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft, med overordnede målsetninger om matsikkerhet og beredskap, økt verdiskapning, landbruk over hele landet og bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser. Disse målsetningene skal bidra til å oppnå bærekraftsmål 2 om nok og trygg mat, men også til oppnåelse av bærekraftsagendaen i sin helhet. Sektorens betydning for verdiskapning og sysselsetting, helse og ernæring, bærekraftig forvaltning av naturressurser og klima og miljø gjør sektoren sentral for måloppnåelse på flere områder.

Gode virkemidler for å gjennomføre bærekraftsmålene er også et mål på FN's bærekraftsagenda, og handler blant annet om gode samarbeidsmekanismer og institusjoner. I Norge er de årlige jordbruksforhandlingene mellom staten og næringsorganisasjonene i jordbruket med på å sikre medvirkning og muligheter for å utforme rammevilkårene for jordbruket i felleskap. Innflytelse på virkemidler og bevilgninger skal bidra til at målene for landbrukspolitikken nås, og skal bidra til åpenhet og debatt knyttet til den løpende landbrukspolitikken. Virkemidlene omfatter en rekke ulike ordninger som skal bidra til oppnåelse

av jordbrukets egne mål og av bærekraftsmålene. Innretningen av virkemidlene vurderes hvert år i forbindelse med forhandlingene og proposisjonen til Stortinget om jordbruksoppkjøret er derfor i praksis en plan for bærekraftig utvikling i jordbrukssektoren. Det forpliktende samarbeidet mellom staten og næringsorganisasjonene har vist seg som en god modell for også å ta tak i nye utfordringer. Klimaavtalen inngått mellom staten og jordbruket fra 2019 er et eksempel på dette.

Effektivisering av produksjonen i norsk jordbruk har bidratt til vekst av i det samlede produksjonsvolumet, noe som er viktig for å ivareta sosiale og økonomiske interesser hos produsenter og forbrukere. Landbrukssektoren er en kunnskapsintensiv sektor med sterke FoU-miljøer. Utvikling av plante- og dyremateriale har bidratt til økt ytelse per dyr, større avlinger per arealenheter og bedre utnyttelse av fôr. Tiltak for bedret jordhelse, kunnskap og praksis for opptaket av karbon i jord og bærekraftig bruk av jordbruksarealene er viktig for matsikkerhet og for flere andre bærekraftsmål. Ulike satsingsområder i jordbruksavtalen skal bidra til at jordbruket utvikles i en mer klima- og miljøvennlig retning. Det skjer blant annet gjennom avtalens målrettede virkemidler for ivaretagelse av jordbruket sitt kulturlandskap, naturmangfold, kulturmiljøer og kulturminner, tilgjengelighet i jordbrukslandskapet, samt for å redusere bruk av plantevernmidler og utslipp til luft og avrenning til vann fra jordbruket.

I tillegg til virkemidlene over jordbruksavtalen er vern av arealer med dyrket og dyrkbar mark viktig for å sikre en bærekraftig jordbrukssektor. Det samme gjelder også arbeidet med bedre dyre- og plantehelse og god dyrevelferd, samt arbeidet med å ivareta genetisk mangfold. Satsingsområder som redusert matsvinn, utvikling innenfor bioøkonomi og sirkulær økonomi styrker jordbrukets bidrag til å gjenvinne restråstoffer og sidestrømmer fra næringen selv og fra andre deler av samfunnet, som et ledd i det grønne skiftet.

Regjeringens omfattende satsing og tiltak, både innenfor og utenfor jordbruksavtalen, bidrar til en mer bærekraftig landbrukssektor og således til å oppfylle FN's bærekraftsmål.

1.6 Klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket

I juni 2019 inngikk staten og organisasjonene i jordbruket en intensjonsavtale med mål om å redusere klimagassutslippene og øke opptak av karbon tilsvarende 5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter

innen 2030. Vurdering av aktuelle virkemidler for å følge opp avtalen er en del av de ordinære budsjettprosessene, inkludert de årlige jordbruksoppgjørene.

1.7 Den økonomiske politikken og utviklingen i norsk økonomi

Det går svært godt i norsk økonomi, og den økonomiske veksten er sterk. Husholdningenes etterspørsel har tatt seg markert opp. Bedriftene melder om økt mangel på arbeidskraft, og lønns- og prisveksten er tiltakende. Russlands invasjon av Ukraina har utløst en humanitær krise. Krisen treffer også norsk økonomi, men utslagene i aktiviteten ser ut til å bli nokså små. Økte råvarepriser gir høyere eksportinntekter, men også høyere inflasjon og lavere kjøpekraft. Den økte usikkerheten i finansmarkedene har gått sammen med en nedgang i verdien av Statens pensjonsfond Utland.

Tilbakeslaget som fulgte utbruddet av koronapandemien, varte kortere enn vi har sett ved tid-

ligere tilbakeslag i norsk økonomi. Utviklingen i arbeidsmarkedet har overrasket positivt gjennom høsten og vinteren. Sysselsettingen har tatt seg markert opp mens arbeidsledigheten nærmer seg de lave nivåene vi så forut for den internasjonale finanskrisen i 2008.

Norges Bank har økt styringsrenten og oppjustert prognosen for renten fremover. Norsk økonomi er i en høykonjunktur med høy sysselsetting og svært lav arbeidsledighet. I en slik situasjon er det viktig at den økonomiske politikken strammes til i tide. Hvis ikke, kan det føre til tiltakende lønns- og prispress som kan gi opphav til økte renter, høyere arbeidsledighet og lavere sysselsetting.

Krigen i Ukraina bidrar til usikkerhet om utviklingen i norsk og internasjonal økonomi. Det er svært uklart hvor lenge både krigen og sanksjonene mot Russland vil vare og hvordan disse vil påvirke energi- og råvaremarkedene fremover. Det er også usikkerhet om hvor lenge og i hvilken grad produksjonen vil preges av flaskehalsene som har oppstått etter koronapandemien.

2 Gjennomføringen av forhandlingene

Jordbrukets krav ble lagt fram 27. april, og Statens tilbud ble lagt fram 5. mai. Den 6. mai meddelte jordbrukets forhandlingsleder at jordbruket ville gå i forhandlinger. Den 16. mai inngikk staten jordbruksavtale med Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

2.1 Jordbrukets krav

Jordbrukets forhandlingsutvalg leverte et krav bestående av to deler: kompensasjon for inneværende år og økte inntektsmuligheter for 2023. For 2022 krevde jordbruket en kompensasjon på 2 407 mill. kroner for økte kostnader ut over det som allerede er kompensert, for å løfte inntektene i jordbruket opp til det nivået som ble forutsatt ved Stortingets behandling av jordbruksoppgjøret i 2021. Kompensasjonen ble forutsatt finansiert ved 673 mill. kroner i økte målpriser fra 1.7.2022, ledige midler på 63 mill. kroner og en bevilgning på 1 671 mill. kroner over statsbudsjettet.

For 2023 krevde jordbruket en økt ramme på 9 160 mill. kroner, finansiert gjennom 852 mill. kroner i økte målpriser, 8 080 mill. kroner over statsbudsjettet og 228 mill. kroner i økt verdi av jordbruksfradraget. Med de tekniske forutsetningene jordbruket la til grunn, skulle dette gi grunnlag for en gjennomsnittlig inntektsvekst på 125 300 kroner per årsverk i 2023, beregnet ut fra et inntektsnivå i 2022 der kostnadene er kompensert. Av denne summen, var 25 300 kroner krone-messig lik utvikling som andre grupper, og 100 000 kroner tetting av inntektsgap.

I tillegg krevde jordbruket 400 mill. kroner i økte investeringsvirkemidler utenfor jordbruksavtalen og en overføring på 100 mill. kroner fra Enova til Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket.

Hovedprioriteringene i jordbrukets krav var beredskap og matsikkerhet for å sikre høyest mulig nasjonal matproduksjon i 2022 og 2023, et inntektsløft for jordbruket og håndtering av usikkerhet det kommende året. I fordelingen av midler ble det gitt størst tillegg til korn, ammeku og sau. Jordbruket krevde også at det skulle

protokollføres at Budsjettnemnda skal legge fram en revidert totalkalkyle for jordbruket innen 1. oktober 2022, med beregninger som viser vesentlige endringer i inntekts- og kostnadsposter ut over det som er forutsatt i årets jordbruksoppgjør, for å danne grunnlag for forhandlinger mellom partene om eventuelle kompenserende tiltak høsten 2022.

2.2 Statens tilbud

Statens forhandlingsutvalg var enig med jordbrukets forhandlingsutvalg i at forutsetningene i Stortingets behandling av jordbruksoppgjøret i 2021 ikke var oppfylt, og at dette utgjør 2 400 mill. kroner som bør kompenseres i 2022. Dette vil normalt bli tatt inn i forhandlingene for 2023, men som følge av den ekstraordinære situasjonen jordbruket er i nå, mente Statens forhandlingsutvalg det var viktig å kompensere inntektssvikten så raskt som mulig.

Statens forhandlingsutvalg la frem et tilbud for 2022 som innebar en økning i inntektsmulighetene på 3 150 mill. kroner, fordelt på 1 023 mill. kroner i økte målpriser, 1 800 mill. kroner over statsbudsjettet, 63 mill. kroner i overførte midler og 264 mill. kroner i endret verdi av jordbruksfradraget. Som følge av den vanskelige situasjonen jordbruket er i, ble det prioritert å utbetale kompensasjon i 2022 for å trygge næringen gjennom kostnadsbølgen, og å gi en nivåheving allerede i 2022, ut over kompensasjonen.

For 2023 innebar statens tilbud økte inntektsmuligheter på 7 000 mill. kroner, sammenlignet med 2022 før oppgjør. Økningen finansieres gjennom en ytterligere økning i bevilgningen over statsbudsjettet på 3 582 mill. kroner, økte målpriser på 1 273 mill. kroner og en økning i verdien av jordbruksfradraget på 345 mill. kroner.

Regnet som rammeøkning over to år, basert på jordbrukets framstilling av kravet på 11 567 mill. kroner, var statens tilbud på 8 863 mill. kroner. Framstilt som økt inntektsmulighet, med full effekt av målprisøkningene i begge år, var statens tilbud på 10 150 mill. kroner.

Statens forhandlingsutvalg understreket at tilbudet la opp til kostnadskompensasjon i en ekstraordinær situasjon, og at av hensyn til næringens konkurransekraft er det lagt til grunn at deler av prisøkninger og kostnadskompensasjon kan reverseres dersom kostnader og verdensmarkedspriser går tilbake til mer normale nivåer. Dette gjaldt blant annet midlertidig omlegging av markedsordningen for korn, økning i øvre prisgrenser, målpriser og annen særskilt kompensasjon.

Statens tilbud for 2023 prioriterte å øke flere tilskudd med distrikts- eller strukturprofil, og la opp til en forsterking av innsatsen i nord-områdene. Samtidig var tilbudet et betydelig løft for klima og miljø, blant annet med en øremerking til avrenningsreducerende tiltak til området rundt Oslofjorden over de regionale miljøprogrammene. Velferdsordningene ble styrket betydelig, sammen med investeringsvirkemidlene i Landbrukets Utviklingsfond (LUF).

2.3 Det videre forløpet av forhandlingene

Den 6. mai meddelte jordbrukets forhandlingsutvalg at de ville starte forhandlinger. Det ble avholdt forhandlingsmøter i plenum i perioden 8.–11. mai, hvor partene gikk grundig gjennom krav og tilbud og utdypet standpunkter. I perioden 12.–16. mai ble det gjennomført møter på ledernivå. I plenums møte 16. mai konstaterte Statens forhandlingsleder at det var inngått jordbruksavtale mellom partene, og sluttprotokollen ble underskrevet. Protokollen følger proposisjonen som vedlegg 1. Referat fra plenums møtet 16. mai følger som vedlegg 2.

Styrene i Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag har meddelt at organisasjonenes styrer har godkjent den inngåtte jordbruksavtalen.

3 Utviklingen i jordbruket

Dette kapitlet belyser utviklingen i jordbruket i forhold til de mål og retningslinjer Stortinget har fastsatt. For jordbrukere som selvstendige næringsdrivende, er det mange forhold som påvirker inntektene og den løpende tilpasningen det enkelte år. Næringen vil oppleve årlige svingninger, f.eks. i avlinger og markedsforhold, også under ellers stabile politiske rammer. Dette ble særlig tydelig i 2018 da den tørre våren og sommeren hadde store konsekvenser for avlingene, i 2020 og 2021 da koronapandemien medførte delvis stans i grensehandelen og innreise-restriksjoner i de fleste land, og i løpet av høsten og vinteren 2021 da kostnadene på vesentlige innsatsfaktorer i jordbruket steg kraftig.

Jordbruket er en kapitalintensiv næring med langsiktige tilpasninger. Derfor vil det ofte kunne ta flere år før en ser målbare resultater som følge av justeringer i politikk og virkemidler. Utviklingen i jordbruket bør derfor sees over tid, og vurderes opp mot helheten i virkemiddelbruken.

Norsk landbruk består av om lag 180 000 eierdommer med minst 5 dekar jordbruksareal, og/eller 25 dekar produktivt skogareal. Det var i underkant av 38 300 jordbruksbedrifter og 42 100 årsverk i 2021. Utviklingen for gårdsbruk med ganske like muligheter varierer som følge av at bøndene, som selvstendige næringsdrivende, og deres familier treffer sine valg ut fra en helhetlig vurdering av hvilke muligheter landbruket gir, og hvordan den enkelte gårdbruker disponerer sin kompetanse, tid og økonomiske ressurser. I skattestatistikken registreres andel av næringsinntekt fra jordbruket for husholdningen samlet, dvs. for både bruker og ektefelle/samboer. I underkant av 50 pst. av jordbrukshusholdningene hentet mindre enn 10 pst. av husholdningsinntekten sin fra jordbruket i 2020. I overkant av 30 pst. av husholdningene er uten næringsinntekt fra jordbruket, mens 18,6 pst. av husholdningene henter over 50 pst. av husholdningsinntekten sin fra næringen.

I kapittel 3.1 blir grunnlagsmaterialet for jordbruksoppjøret gjennomgått. Kapittel 3.2 til 3.5 er en resultatrapportering på de fire landbrukspolitiske målene.

Flere resultatindikatorer er relevante for flere mål. Det må videre gjøres løpende avveininger mellom kryssende hensyn. Landbrukspolitikken må til enhver tid ta hensyn til kostnader og konkurransekraft, både mellom ulike jordbruksproduksjoner, for jordbruket og for matindustrien. Alle ledd i verdikjeden er viktige for å oppnå et godt samlet resultat. Utformingen av virkemidler og forvaltningen av dem må skje gjennom en organisering med god styring og kontroll, og der målretting og forenkling av virkemidlene er viktig.

3.1 Grunnlagsmaterialet

Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) har som hovedoppgave å legge frem og bearbeide et grunnlagsmateriale for jordbruksoppjøret. Materialet består av følgende tre rapporter:

- Totalkalkylen for jordbruket: Jordbrukets totalregnskap og budsjett. Beregningene viser registrerte og normaliserte tall for inntekter, kostnader, arbeidsforbruk, vederlag til arbeid og kapital og vederlag til arbeid og egenkapital. Totalkalkylen har beregninger for revidert regnskap 2020, foreløpig regnskap 2021 og budsjett 2022.
- Referansebruksberegninger: Beregningene er basert på driftsgranskingene fra Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO), og brukes til å vurdere utslag av et oppgjør for ulike produksjoner, distrikter og bruksstørrelser.
- Resultatkontrollen for gjennomføringen av landbrukspolitikken.

For mer utfyllende beskrivelse vises det til disse publikasjonene.

Budsjettnemnda presiserer at årets prognoser i Totalkalkylen er preget av uvanlig stor usikkerhet som følge av den sterke prisveksten på viktige innsatsfaktorer. Prognosene er basert på best mulig grunnlag på beregningstidspunktet, som er rundt 1. april. Prisendringer som har skjedd i løpet av beregningsperioden, er hensyntatt, men ulike utfall av den usikre situasjonen framover vil kunne ha betydelig utslag.

De registrerte tallene i Totalkalkylen skal vise faktiske inntekter og kostnader i jordbruket i de enkelte år. Det vil derfor være store variasjoner i inntektene mellom ulike år som følge av blant annet varierende vær og tilfeldige utslag av stor økonomisk betydning. I jordbruksavtalesammenheng tar man imidlertid utgangspunkt i de normaliserte regnskapene i Totalkalkylen, inkl. inntektsverdien av jordbruksfradraget ved ligningen, for å beregne inntektsutviklingen i jordbruket. Totalkalkylen omfatter inntekter fra jord- og hagebruk, og inkluderer effekten av strukturendringer, dvs. at produktivetsframgang fanges opp løpende i beregningen av inntekt per årsverk.

Økonomiske transaksjoner internt i jordbrukssektoren, for eksempel maskinleie og kjøp/salg av grovfôr, defineres som internomsetning og påvirker derfor ikke næringens sluttresultat. Grunnen til at kostnadene til jord- og kvoteleie er ført på denne måten, er at de i driftsregnskapet er utgifter for noen produsenter mens de er inntekter for andre produsenter. Tall fra Landbruksdirektoratet viser at $\frac{3}{4}$ av brukene som leier ut kvote, fortsatt søker produksjonstilskudd for annen type jordbruksproduksjon. I stedet for å føre årlige kostnader og inntekter fra jord- og kvoteleie på enkeltbruksnivå, inngår denne kapitalen i jordbrukssektorens kapital og framkommer som høyere gjeld og rentekostnader, og i egenkapitalen som årsresultatet skal gi avkastning til. Dette slår ut på resultatmålet vederlag til arbeid og egenkapital i sektoren, uavhengig av hvem som eier ressursene.

Inntekter, kostnader og arbeidsforbruk knyttes til skogbruk og en del tilleggsnæringer er ikke med i Totalkalkylen, med unntak av kjøreinntekter der det er brukt maskiner som er kostnadsført i totalregnskapet. Totalkalkylen gir derfor ikke et fullstendig bilde av utviklingen i landbruksbefolkningens samlede næringsinntekter.

Totalkalkylen er et sektorregnskap for selvstendige næringsdrivende, og kan ikke ha samme presisjonsnivå som lønnsstatistikk. Data på foretaksnivå viser at det er betydelig variasjon rundt gjennomsnittet, også innen produksjoner og mellom bruk med likeartede forhold og forutsetninger. I tillegg kan revisjon av dataserier med grunnlag i nye data, og endring av beregningsprinsipper, gjøre at både beregnet inntektsnivå og inntektsutvikling endres mellom beregningsår. Pelsdyrhold er tatt ut av Totalkalkylens tidsserier, som følge av forbudet mot pelsdyrhold. På denne måten vil ikke utviklingen og utbetalingen av erstatninger påvirke forhandlingene i jordbruksoppjøret.

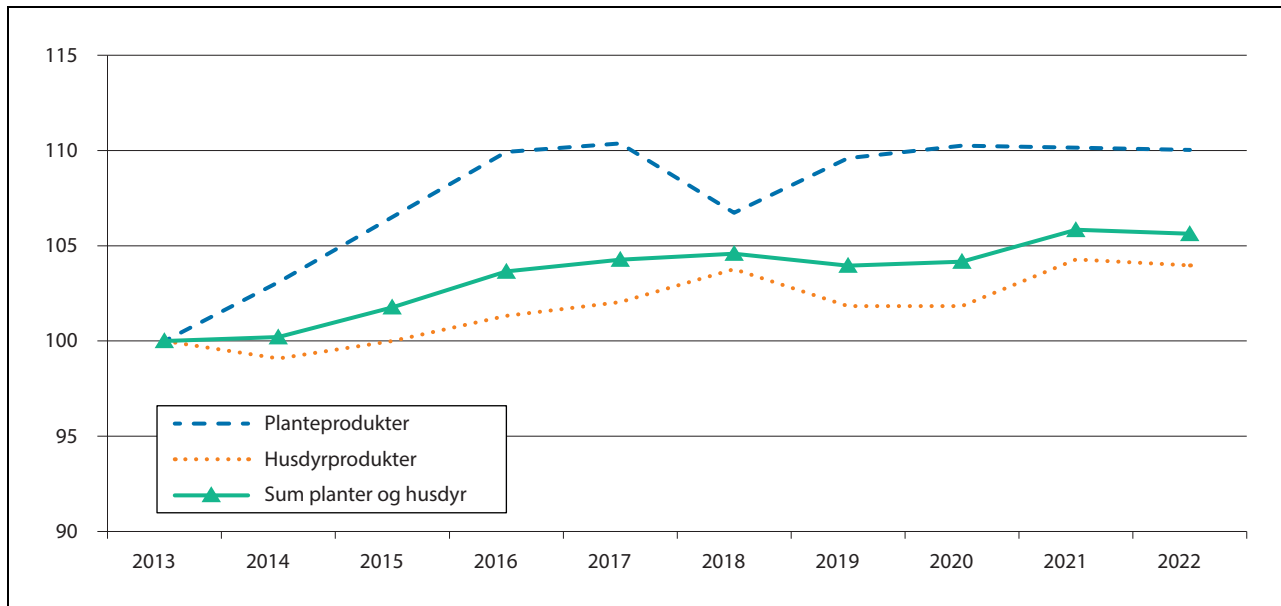
Statistisk Sentralbyrå (SSB) foretok i 2020 en fullstendig landbrukstelling der samtlige næringsutøvere i jordbruket ble spurt om hvor mange arbeidstimer som ble lagt ned i gårdsdrifta. Tellingen ble gjennomført i et år med koronapandemi, der hagebruket særlig ble rammet av redusert tilgang på utenlandsk innleid arbeidskraft og til dels erstattet av uøvd norsk arbeidskraft. Budsjettnemnda beregnet at dette utgjorde en økning i arbeidsforbruket i hagebrukssektoren på om lag 1000 årsverk. I år har Budsjettnemnda lagt til grunn at pandemien i 2022 og 2023 ikke lenger vil ha noen effekt på arbeidsforbruket i hagebrukssektoren, slik den hadde i 2020 og 2021. Det er derfor beregnet en nedgang i arbeidsforbruket fra 2021.

Hensikten med referansebrukene er blant annet å vise utslag av endringer for ulike driftsformer, størrelser og geografisk plassering som følge av jordbruksoppjørene. Referansebrukene representerer ikke hele jordbruket. Mange jordbruksbedrifter kan ha en produksjon som ligner et av referansebrukene, men vil likevel ikke kjenne seg igjen i beregningene. Dette kan skyldes flere faktorer, for eksempel ulikt produksjonsomfang, investeringsomfang eller investeringsår fra det som er lagt til grunn i referansebrukene. Referansebrukene er basert på regnskap fra 2020 for bruk som deltar i Driftsgranskingene, med prisjusteringer for 2021 og 2022. I tillegg beregnes en volumutvikling. Det er i år gjort noen endringer i utvalgskriteriene for flere av referansebrukene. Hensikten med endringene har vært å dekke ulike produksjoner og ulike størrelser i forskjellige landsdeler, for best mulig å kunne vise inntektsutvikling og -virkninger av endringer som følge av jordbruksoppjørene.

3.2 Matsikkerhet – nasjonal matproduksjon

3.2.1 Produksjons- og markedsutvikling

I perioden fra 2013 til 2022, har det samlede produksjonsvolumet av planteprodukter økt med 10 pst. (prognosert volum for 2022), jf. figur 3.1. Planteproduksjoner er svært væravhengige. Værforholdene i 2016 og 2017 ga gode avlinger, mens tørken sommeren 2018 gikk hardt ut over kornproduksjonen og noen grønnsakskulturer. Produksjon av korn, erter og oljefrø har økt jevnt hele perioden fra 2013 til 2022, med totalt 13,1 pst. For poteter har økningen vært 11,1 pst., mens den for grønnsaker og frukt har vært over 30 pst. Fruktavlingen i 2021 var den største på ti år. Produk-

Figur 3.1 Endring i produksjonsvolum fra 2013 til 2022, iflg. normalisert regnskap. 2013=100.

Kilde: Budsjettmemnda

sjonen av bær har gått ned med i underkant av 26 pst. de siste ti årene. Usikkerhet rundt tilgang på arbeidskraft fra utlandet grunnet koronapandemien er hovedårsaken til den sterke reduksjonen de siste årene. Mangel på arbeidskraft førte blant annet til at jordbærplanter aldri kom i jorda, noe ble nedpløyd, mens andre produsenter lot være å høste. Det ble tatt ut høyere priser på bær disse årene.

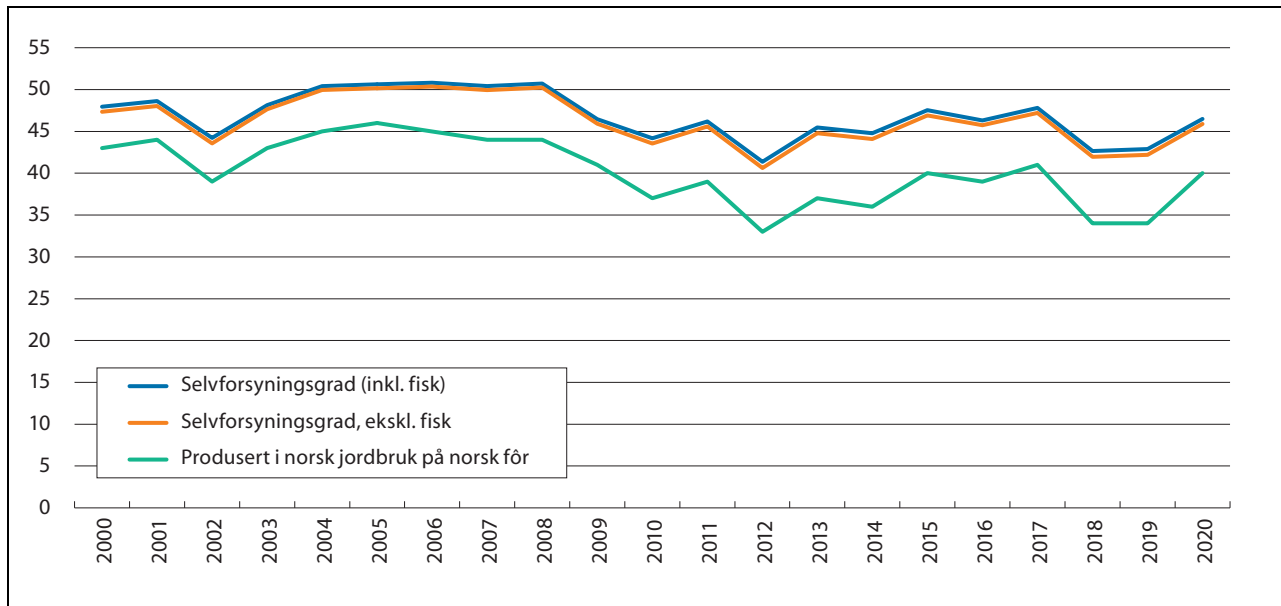
Markedet for frukt og grønnsaker er preget av sterk konkurranse fra import, men elleve av tolv produkter i grøntsektoren oppnådde likevel målpris i 2021. Unntaket var epler. Samlet sett er det fortsatt markedsmuligheter for økt planteproduksjon, særlig for frukt, bær og grønnsaker.

Produksjonen av husdyrprodukter økte jevnt frem til 2018, før den ble noe redusert i 2019 og 2020. I 2021 økte produksjonen av husdyrprodukter, noe som også er lagt inn i prognosene for 2022. Produksjonsøkningen skyldes den økte etterspørselen som kom som følge av restriksjonene under koronapandemien, både med svært stor reduksjon i grensehandelen, redusert utenlandsreise og økt etterspørsel i husholdningsmarkedet. Økningen i kjøttsalget ble antatt å være midlertidig, og for å unngå en situasjon med overproduksjon når etterspørselen normaliseres, ble deler av etterspørselsøkningen på kjøtt tatt ut gjennom økt import, særlig av svinekjøtt og storfekjøtt. Fra 2013 til 2022 har produksjonsøkningen

på storfe, svin og fjørfekjøtt vært henholdsvis 9,8 pst., 5,6 pst. og 13,8 pst. Produksjonen av sau/lam har økt med 2,8 pst. i samme periode. I rapport 3/2022 fra Landbruksdirektoratet vises det til at den samlede norske produksjonen av kjøtt fra gris, storfe, kylling, sau og lam har økt med 25 pst. de siste femten årene. Produksjonsøkningen har først og fremst skjedd i de kraftfôrbaserte produksjonene svin og fjørfe. Produksjonen av de grovfôrbaserte kjøttslagene har vært relativt stabil i perioden sett under ett, men med en del variasjoner mellom år.

Salgsøkningen for melk og meieriprodukter under pandemien ble i stor grad tatt ut gjennom økt innenlandsk produksjon. I 2022 er melkeproduksjonen prognosert å gå ned som følge av redusert forholdstall. Fra 2013 til 2022 er reduksjonen i melkeproduksjonen prognosert til 3 pst.

Markedssituasjonen har medført at omsetningsavgiftene på flere varer er redusert, noe som er positivt for økonomien til produsentene. Høsten 2021 økte kostnadene på svært mange av innsatsfaktorene i jordbruket. Økningen fortsatte inn i 2022. Regjeringen gjennomførte flere tiltak for å avhjelpe situasjonen, blant annet gjennom tilleggsforhandlinger med jordbruket og innføring av strømstøtteordning for jordbruk, vanningslag og veksthusnæringen. Det er usikkert hvordan produksjonsvolumene vil utvikle seg i 2022.

Figur 3.2 Selvforsyningsgrad inkl. anslag på grensehandel, 2000–2021.

Kilde: NIBIO

3.2.2 Økt selvforsyningsgrad/hjemmemarkedsandel

Selvforsyningsgraden beskriver hjemmemarkedsandelen målt på energibasis, dvs. hvor mye av det vi spiser som er produsert i Norge, og er ett av flere mål på hvilken markedsandel den norske matsektoren har i det norske matmarkedet. Selvforsyningsgraden for varer produsert i jordbruket påvirkes av de naturgitte produksjonsforholdene, været, ulike kvalitetskrav, priser, landbrukspolitiske virkemidler og internasjonale handelsavtaler. I definisjonen av selvforsyning tas det ikke hensyn til eksport, eller til muligheten til å legge om produksjonen til produkter med høyere energigrad dersom situasjonen skulle kreve det. Selvforsyningsgraden er derfor ikke et godt mål på mulighetene for å dekke matvarebehovet med innenlands produksjon. Dersom man skal si noe om selvforsyningssevnen må man definere hva som kan gjøres i en krisesituasjon for å sikre befolkningen forsyning, av energi og av andre næringsstoffer for et fullverdig kosthold. Det inkluderer omlegging av forbruk i retning energirike plantevækster, korn, poteter og grønnsaker, og dreining av produksjonen i den retningen. For å vurdere selvforsyningssevne må det bla. defineres hva slags krise det er snakk om.

Selvforsyningsgraden inkl. sjømat har variert rundt 50 pst. i flere tiår. NIBIO har fra og med 2020 innarbeidet anslag for grensehandel/privatimport, og revidert tidsserien tilbake til 2000.

Denne metodeendringen medførte at selvforsyningsgraden ble nedjustert med om lag to prosentpoeng.

NIBIO utarbeider tall for selvforsyningsgraden for 2021. Tallene vil sannsynligvis foreligge medio mai. Figur 3.2 viser selvforsyningsgraden inkl. og ekskl. fisk og for varer produsert i norsk jordbruk på norsk fôr i perioden 2000–2021. De største årlige endringene i selvforsyningsgraden skyldes variasjoner i norskprodusert andel matkorn som følge av størrelsen på avlingene og kvaliteten på kornet. De lave avlingene i 2018 påvirket selvforsyningsgraden også i 2019 fordi det var mindre korn å overføre fra sesongen 2018 til forbruk i 2019, noe som medførte økt import av korn.

Tabell 3.1 viser norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis (selvforsyningsgraden) for varegrupper og totalt. Som det fremgår av tabellen, er den samlede selvforsyningsgraden i 2021 beregnet til 47 pst. Dette er en økning på fire prosentpoeng fra 2018 og 2019, og skyldes at nedgangen i disse årene var større enn vanlig grunnet tørken sommeren 2018. Naturgitte forhold gjør imidlertid at det er stor variasjon i selvforsyningsgraden på ulike produkter: For husdyrprodukter, som har et høyt proteininnhold, er selvforsyningsgraden gjennomgående høy, mens den er klart lavere for planteprodukter. Selvforsyningsgraden i Norge for protein er om lag 63 pst., etter en nedgang fra 70 pst. tidlig på 2000-tallet.

Tabell 3.1 Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis, i prosent.

	1979	1989	1999	2009	2018	2019	2020*	2021*	2020 % ¹
Korn som mel	13	23	35	36	21	22	34		26,5
Poteter, friske	93	99	81	85	73	79	72		4,0
Sukkervarer, honning	2	3	0	1	1	1	1		9,6
Grønnsaker	72	73	57	48	45	46	49		1,7
Frukt og bær	29	27	6	5	6	7	5		3,8
Kjøtt	92	97	97	96	95	95	92		12,6
Kjøttbiprodukter	86	96	98	90	87	87	87		0,3
Egg	100	100	97	99	99	98	99		1,5
Fisk	94	88	80	80	80	80	80		1,7
Melk	100	100	100	100	100	100	100		3,6
Yoghurt	.	.	99	98	87	88	89		1,1
Konserv. melkeprod.	86	100	100	99	99	99	98		2,8
Fløte og rømme	100	100	100	100	100	100	100		2,4
Ost	97	97	95	89	84	83	84		7,0
Smør	92	100	99	97	98	98	97		2,7
Margarin	44	40	20	20	20	20	20		5,9
Annet fett	60	20	20	20	20	20	20		3,4
Øvrige matvarer ²	0	0	0	0	0	0	0		9,4
Norskprodusert i alt (selvforsyningsgrad)	49	50	45	46	43	43	46	47	
Produsert i norsk jordbruk	41	44	44	45	41	41	45	46	
Produsert i norsk jordbruk, på norsk fôr ³	35	36	-	41	34	34	40	40	

¹ Matvarens andel av det totale engrosforbruket, målt i energi.

² Omfatter varer som ikke er produsert i Norge, dvs. ris, nøtter, kakao og øvrige matvarer, samt grenshandel.

³ Inkl. fisk.

Andelen norsk fôr

Selvforsyningsgraden sier ikke noe om opprinnelsen til innsatsvarene i produksjonen. I 2020 var 84,4 pst. av fôret til norske husdyr produsert i Norge, jf. tabell 3.2. Grovfôret er norskprodusert, og andelen norske råvarer i kraftfôret var i 2021 på 58 pst.

Krav til energi- og proteininnhold i kraftfôret gjør at andelen karbohydrater reduseres. Norskandelen karbohydrater avhenger først og fremst av tilgangen på norsk fôrkorn, men også av videre fôrutvikling, bruk av andre råvarer i fôret og

sammensetningen av husdyrholdet. Norskandelen for karbohydrater påvirkes av hvilke proteinkilder som benyttes. De siste årene er bruken av soya redusert og erstattet med proteinråvarer som har et høyere karbohydratinnhold, som for eksempel raps pellets. Det gir mindre rom for norsk fôrkorn.

Hvete er en viktig råvare i kraftfôr av ernæringsmessige grunner, og i rapport nr. 10/2021 fra Landbruksdirektoratet, Bruk av norske fôrressurser, konkluderes det med at økt tilgang til hvete er en nøkkel til økt norskandel i kraftfôret. Norskprodusert andel av karbohydratene i kraftfôret

Tabell 3.2 Norsk andel av råvarer i kraftfôr til husdyr. Prosent

	2005	2010	2015	2019	2020	2021 ¹
Norskandel i fôret	90,0	84,5	80,5	77,3	84,4	
Total norskprodusert andel råvarer i kraftfôret	76	65	55	48	61	58
Herav i kraftfôret:						
Karbohydrater	89	77	73	60	79	75
Fett	62	50	49	55	56	58
Protein	16	17	5	4	5	6
Vitamin	100	100	0	48	51	40

¹ Foreløpige tall

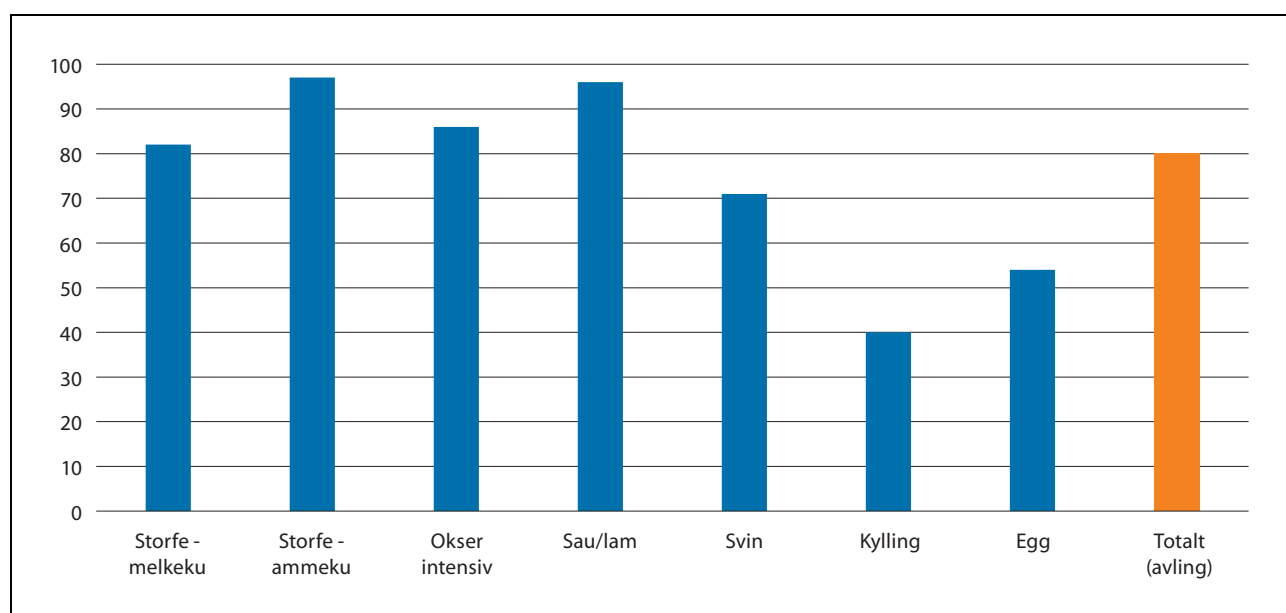
Kilde: Budsjettnemnda

varierer i stor grad med tilgangen på norsk fôr-korn, som igjen også varierer med andelen hvete som klassifiseres til mat. Andelen har økt fra 61 pst. i 2014 til 80 pst. i 2016. Som følge av tørkesommeren 2018 gikk den ned til 73 pst. i 2018 og 60 pst. i 2019. I 2020 var norskandelen karbohydrater i kraftfôret tilbake på nivået før tørken, på 79 pst.

Norskandelen av fett og protein i kraftfôret har gått mye ned som følge av forbudet mot bruk av animalsk protein (kjøttbeinmel og fiskemel) i dyrefôr. Mattilsynet hadde nye regler om dette på høring til 22.12.2021, og jobber med et regelverk som vil kunne tillate noe bruk av kjøttbeinmel og fiskemel. Det er foreløpig noen praktiske proble-

mer som må løses før dette kan tillates, blant annet som følge av forbud mot bruk av protein fra samme art. Det jobbes målrettet med å utvikle fôr-råvarer med større andel norskprodusert protein, blant annet av trevirke og tang. Dette er imidlertid langsiktige prosjekter som på sikt kan forventes å gi utslag i norskandelen.

Norskandelen i fôrresasjonen til de ulike dyreslagene varierer, noe som illustreres i figur 3.3. Hos drøvtyggere utgjør grovfôr en større andel av fôrresasjonen, og bidrar med det til høy andel norsk fôr. Norskandelen varierer også innenfor de ulike dyreslagene fra år til år, og avhengig av fôringsopplegget til den enkelte produsent. Ifølge tall fra Animalia varierer norskandelen i fôret til drøv-

Figur 3.3 Andelen norsk råvare i fôret. Prosent.

Kilde: Landbruksdirektoratet, rapport 10/2021 *Bruk av norske fôrressurser*

tyggere fra 82 pst. for melkekyr til henholdsvis 96 og 97 pst. for sau og ammeku, mens den i en kraftfôrkrevende produksjon, som svin, er om lag 71 pst.

3.2.3 Dyr på beite

70 pst. av alle melkekyr og øvrige storfe gikk på beite (innmark og/eller utmark) i minst 12/16 uker og 29 pst. på utmarksbeite i 2021, ifølge Landbruksdirektoratet. For voksen sau på beite har andelen ligget stabilt, og var i 2021 på 94 pst. på innmark minst 12/16 uker og 83 pst. på utmark.

3.3 Landbruk over hele landet

3.3.1 Arealutvikling og -fordeling

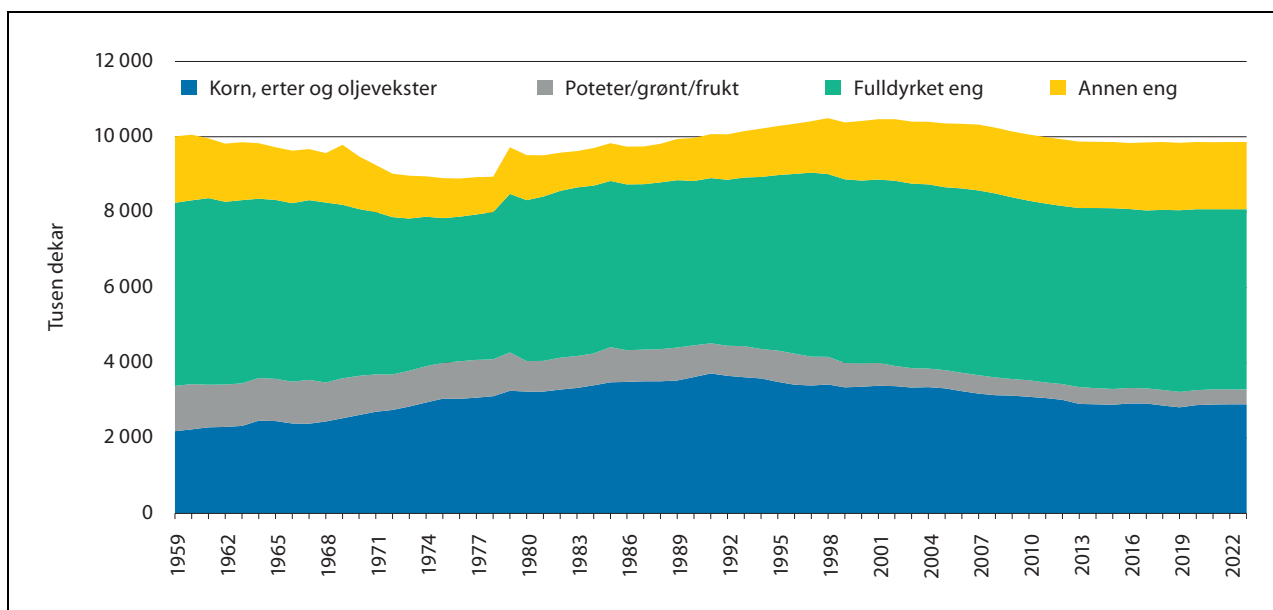
Norge har litt over 3 pst. jordbruksareal, spredd over alle landsdeler og fylker. Det totale jordbruksarealet økte frem til 1998, men har i årene etterpå gått noe ned. I perioden 2005 til 2014 ble det innført et nytt digitalt kartverk som kontrollgrunnlag ved søknad om produksjonstilskudd. Tall fra Landbruksdirektoratet viser at innføringen medførte en reduksjon i arealer på 3,4 pst. Dette skyldes både mer nøyaktige målinger og at endringer som har skjedd over tid først ble fanget opp da digitalt kartverk ble tatt i bruk. Dersom en ser bort fra effektene som skyldes innføringen av nytt kartverk, har arealnedgangen vært om lag 1,3 pst. fra 2005 til 2014. Etter at innføringen av

det digitale kartsystemet var ferdig, har det registrerte jordbruksarealet vært relativt stabilt, med en nedgang på 0,2 pst. fra 2014 til 2021. I 2020 ble over 21 500 dekar godkjent nydyrket. Målt i antall dekar var nydyrkingen størst i Trøndelag.

Hvert år omdisponeres noe jordbruksareal til andre formål, til for eksempel boligområder, industri og samferdselsprosjekter. I 2016 satte Stortinget som mål at omdisponeringen innen 2020 skulle begrenses til maksimalt 4000 dekar per år, og fra 2021 er målet satt ned til 3000 dekar. I 2018 ble det omdisponert om lag 3600 dekar dyrka jord, noe som er det laveste registrerte nivået siden målingene startet i 1976, og i 2020 ble det omdisponert i overkant av 3900 dekar dyrka jord.

På landsbasis har kornarealet hatt en marginal reduksjon på 0,1 pst. i perioden 2010 til 2022, jf. tabell 3.3 og figur 3.4. Fra 2020 til 2021 økte kornarealet med 0,6 pst. Budsjettnemnda prognoserer en marginal økning i kornarealet fra 2021 til 2022. Det totale jordbruksarealet i drift er om lag uendret siden 2010.

Det totale jordbruksarealet har vært uendret eller hatt en liten økning i Viken, Agder, Rogaland og Trøndelag i perioden 2010 til 2021. Reduksjonen i jordbruksareal i drift i denne perioden har først og fremst skjedd i Møre og Romsdal og i Vestland. I Innlandet, Vestfold og Telemark, Nordland og Troms og Finnmark har arealet gått ned med om lag 0,3 pst. I Viken, Innlandet, Vestfold og Telemark, Agder, Rogaland og Trøndelag har arealet av eng og beite økt i perioden.

Figur 3.4 Utvikling i jordbruksareal etter bruk, 1959–2022. Tusen dekar.

Kilde: Budsjettnemnda

Tabell 3.3 Jordbruksarealet fordelt på vekster, 1000 dekar.

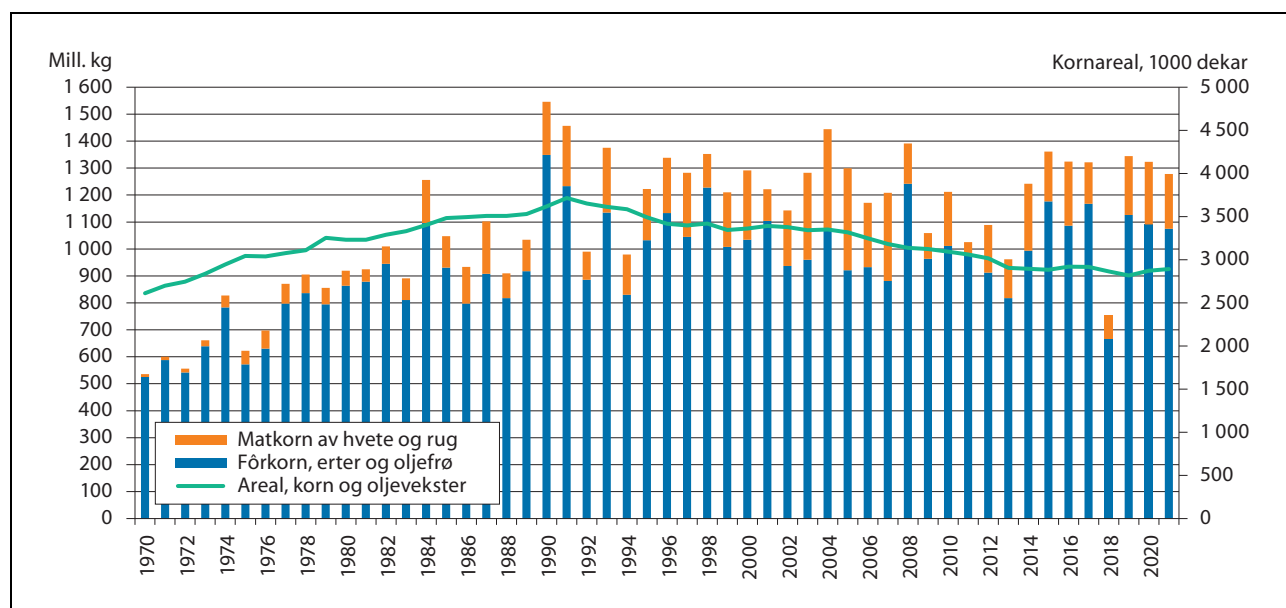
	1999	2010	2014	2020	2021	2022 ¹	Endring 2010–22	Endring 21–22
Hvete	515,9	720,8	791,7	676,7	636,3	600,0	-19,6 %	-5,7 %
Rug og rughvete	26,8	67,6	60,9	65,3	83,5	85,0	37,1 %	1,8 %
Bygg	1 825,8	1 461,8	1 265,1	1 392,2	1 428,5	1 450,0	12,9 %	1,5 %
Havre	913,1	761,1	719,8	665,5	683,8	675,0	-5,0 %	-1,3 %
Olje-/belgvekster	63,7	81,7	57,6	74,6	59,5	85,0	3,3 %	42,9 %
Sum korn og oljevekster	3 345,3	3 093,0	2 895,1	2 874,3	2 891,6	2 895,0	-0,1 %	0,1 %
Poteter	148,7	132,4	123,5	115,1	115,4	115,0	-6,6 %	-0,3 %
Andre grovfôrvekster	317,1	119,3	112,8	95,1	94,2	95,0	-16,5 %	0,8 %
Grønnsaker	45,9	60,6	68,4	70,6	71,5	70,0	4,6 %	-2,1 %
Andre vekster åker og hage (inkl. brakk)	138,1	130,6	126,3	115,8	120,6	120,0	-4,5 %	-0,5 %
Sum åker og hage	3 995,1	3 535,9	3 326,0	3 270,9	3 293,3	3 295,0	-1,0 %	0,1 %
Eng og beite på dyrket jord	4 876,0	4 765,5	4 785,4	4 805,7	4 782,3	4 780,0	-0,1 %	0,0 %
Natureng og overfl.dyrket jord til slått og beite	1 511,4	1 758,4	1 756,3	1 783,0	1 783,2	1 785,0	1,5 %	0,1 %
Jordbruksareal i drift i alt	10 382,5	10 059,8	9 867,7	9 859,6	9 858,8	9 860,0	-0,1 %	0,0 %

¹ Foreløpige tall.

Kilde: Budsjettnemnda

Produksjonen av korn i Norge har vært stabil de siste sju årene, med unntak av tørkesommeren 2018, jf. figur 3.5. Det er i hovedsak rug og hvete

som dyrkes til matkorn. Dyrkingen av matkorn er konsentrert til Østlandet, og særlig fylkene rundt Oslofjorden og i Mjøsysbygdene i Innlandet fylke.

Figur 3.5 Produksjon av matkorn og fôrkorn 1970–2021. Mill. kg

Vær og klima gjør at andelen som går til mat varierer mye mellom år. Foreløpige tall fra Landbruksdirektoratet viser at ca. 75 pst. av hveten fikk matkvalitet i 2021, en økning fra 2020 da andelen var ca. 60 pst. Gjennomsnitt for de siste fem år, inkludert den uvanlig svake kornproduksjonen i tørkesommeren 2018, viser 57 pst. matkvalitet for hvete og 68 pst. for rug.

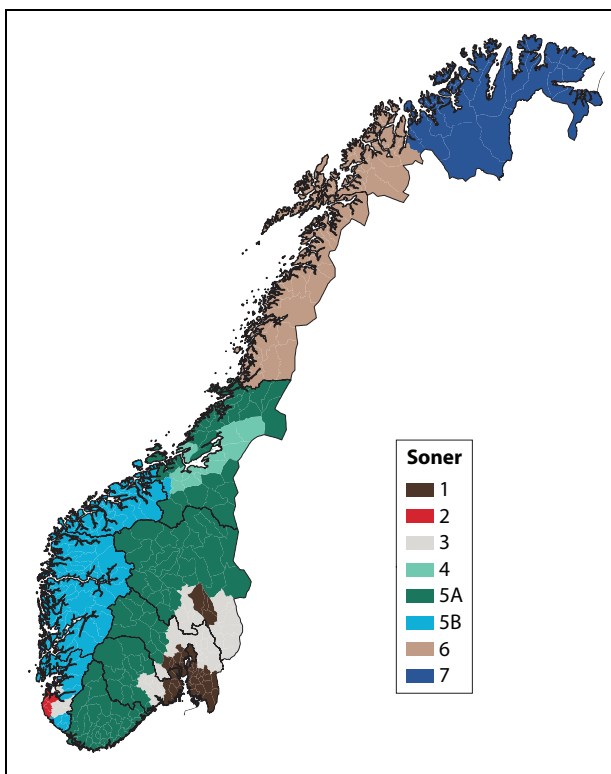
3.3.2 Geografisk fordeling av produksjon og arbeidsforbruk

Den geografiske fordelingen av produksjonen er viktig for samlet produksjonsvolum og landbruk over hele landet. Figur 3.6 viser sonene for arealtilskudd.

Figur 3.7 viser endringen i grovfôr- og kornareal i perioden 2010–2021 for de arealtilskuddssonene hvor arealet i størst grad kan veksles mellom korn og grovfôr. I perioden økte grovfôrarealet i sone 1, 3 og 4, mens kornarealet i de samme sonene gikk ned. For sone 5 var det en reduksjon i arealet til både grovfôr og korn.

Figur 3.8 viser endringer i produsert mengde for noen produksjoner, fordelt på landsdel, for perioden 2010–2020.

Produksjonen av kumelk styres av kvoter, og har derfor i stor grad vært relativt stabil over flere

Figur 3.6 Soner for arealtilskudd.

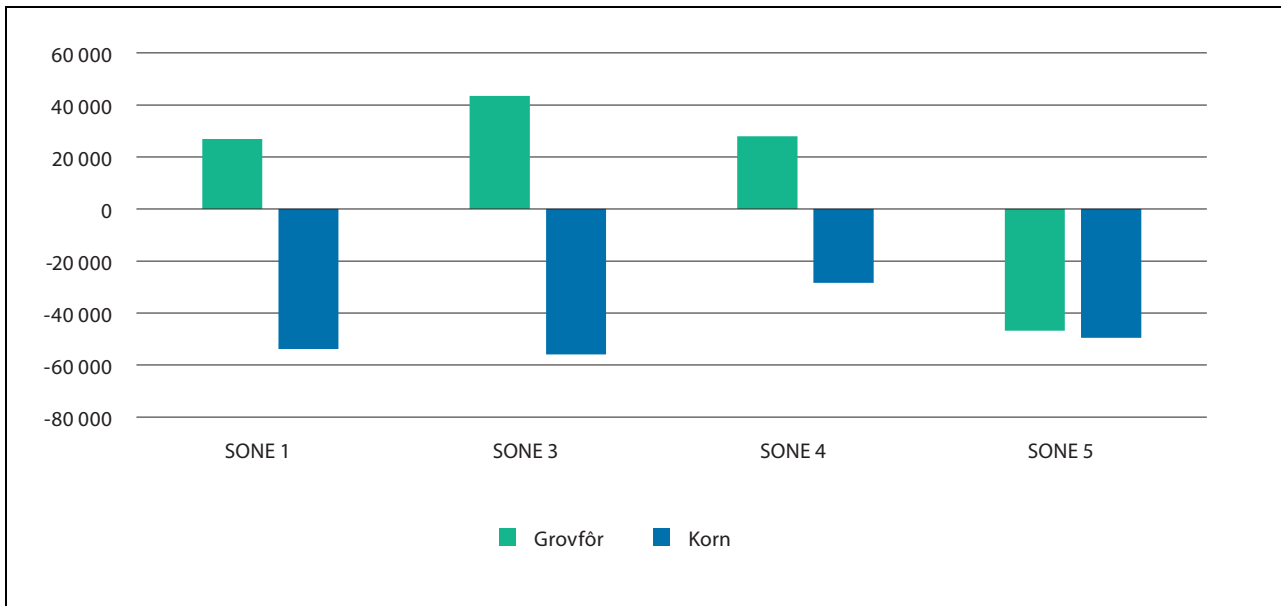
Kilde: Landbruksdirektoratet

år både i antall liter og geografisk fordeling. Som følge av Stortingets vedtak om å fjerne eksportsubsidiene fra 1. juli 2020, har kvote som ble solgt til staten i årene 2017 til 2021 ikke blitt solgt ut igjen til produsentene. Den ekstraordinære oppkjøpsordningen som ble vedtatt høsten 2019, og gjennomført i 2020, fikk virkning fra 2021. Begge disse elementene har endret den regionale balansen noe, jf. figur 3.8. Koronapandemien førte til økt etterspørsel etter meieriprodukter, og forholdstallet for kvoter ble økt flere ganger fra april 2020 og opprettholdt på et høyt nivå ut 2021. Storfekjøtt har økt i Viken, Innlandet, Vestfold og Telemark, Agder og Rogaland. I Trøndelag har det vært om lag stabilt, mens produksjonen har gått noe ned i Vestland, Møre og Romsdal, Nordland og Troms og Finnmark. Produksjonen av sau har hatt en økning i Viken, Innlandet og Trøndelag, mens den har gått ned i Vestland, Nordland og Troms og Finnmark. De andre fylkene har bare mindre produksjonsendringer av sau.

Produksjonen av fjørfekjøtt har hatt en sterk økning de siste årene, til tross for reduksjonen i 2015 og 2016. I dag produseres det i hovedsak fjørfekjøtt i Viken, Innlandet, Trøndelag og Rogaland. Produksjonsøkningen fra 2010 til 2021 har i stor grad kommet i Rogaland. Produksjonen av egg foregår i hovedsak i de samme fylkene som fjørfekjøttproduksjonen. I Trøndelag har eggproduksjonen økt betydelig de siste årene, mens den har vært relativt stabil i de andre fylkene. Svinekjøttproduksjonen er størst i fylkene Viken, Innlandet, Vestfold og Telemark, Rogaland og Trøndelag. Det har ikke vært store endringer i det totale produksjonsvolumet eller i den geografiske produksjonsfordelingen fra 2010 til 2021.

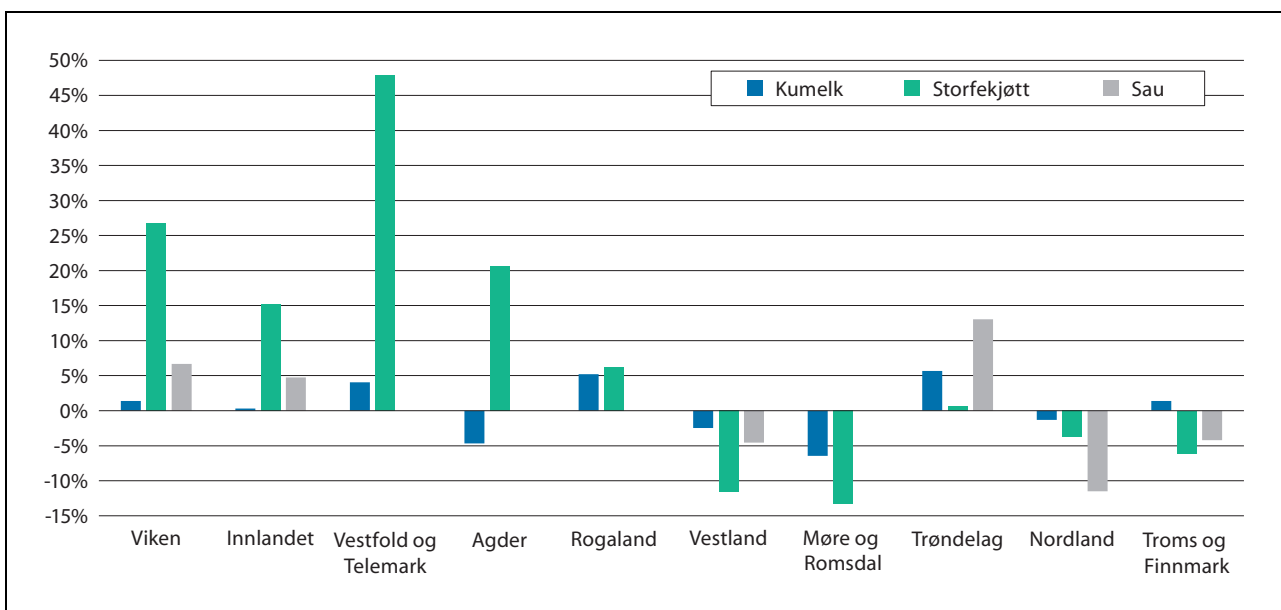
Produksjonen av potet har økt med i underkant av 1 pst. de siste ti årene. Produksjonsøkningen har kommet i Viken, Innlandet, Vestland, Møre og Romsdal, Nordland og Troms og Finnmark, mens den har gått noe ned i Rogaland og Trøndelag. I de andre fylkene har produksjonen vært stabil.

I 2021 utgjorde årsverkene i jordbruket 1,7 pst. av antall sysselsatte normalårsverk. Dette er en nedgang på 0,5 prosentpoeng fra 2010. I perioden 2010 til 2020 var reduksjonen i arbeidsforbruket 1,5 pst. årlig. Reduksjonen har vært størst i Møre og Romsdal, Trøndelag, Nordland og Troms og Finnmark. Agder har hatt lavest reduksjon i arbeidsforbruket. Reduksjonen har vært minst i antall jordbruksbedrifter med mindre enn 500 dekar jordbruksareal i drift, inkl. leid areal, og størst i gruppen 100–199 dekar. Det har

Figur 3.7 Endring i areal grovfôr og korn, 2010–2021.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Figur 3.8 Endring i produsert mengde i landsdelene, 2010–2021.

Kilde: Budsjettnemnda

vært en økning av bruk med mer enn 500 dekar jordbruksareal.

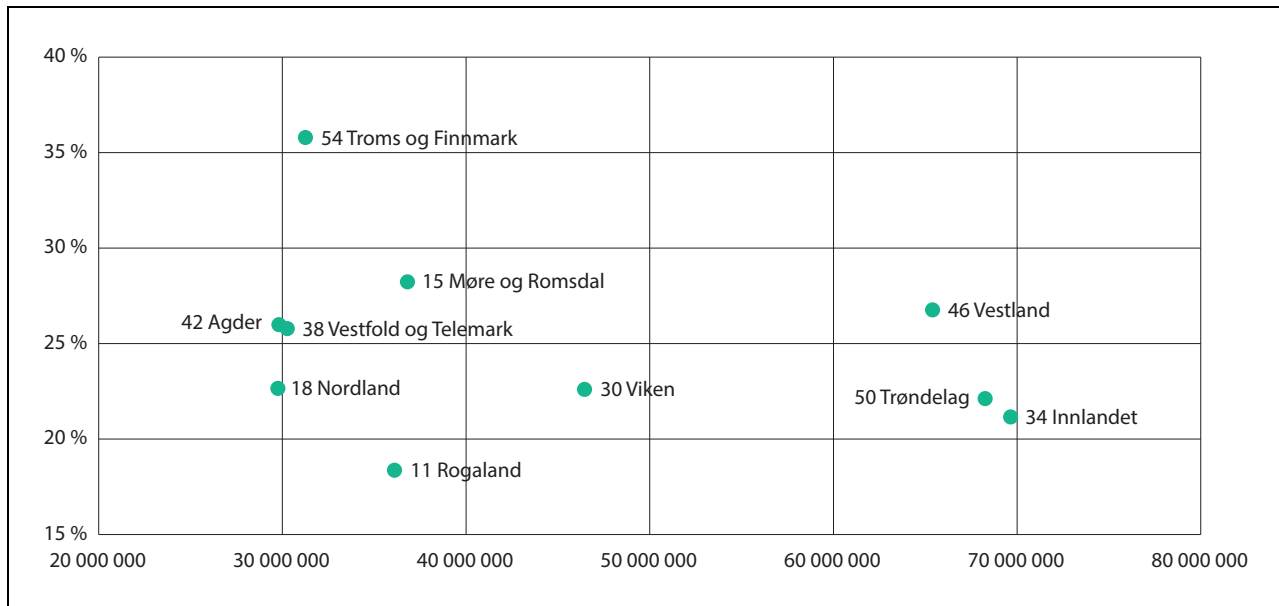
3.3.3 Rekruttering, kunnskaps- og næringsutvikling

En rekke virkemidler over jordbruksavtalen skal bidra til næringsutvikling, kunnskapsutvikling, kompetanseheving og rekruttering i landbruket.

Virkemidlene er hovedsakelig finansiert innenfor Landbrukets utviklingsfond (LUF).

3.3.3.1 Investering og bedriftsutvikling (IBU-midler)

De fylkesvise IBU-midlene har et todelt formål. De skal bidra både til utvikling av ny næringsvirksomhet på landbrukseiendommen, og til utvikling

Figur 3.9 Innvilget investeringstilskudd 2021 og gjennomsnittlig tilskuddsandel av investering per fylke.

Kilde: Innovasjon Norge

og modernisering av det tradisjonelle landbruket. Midlene forvaltes av Innovasjon Norge. Fylkesvis rammer for IBU-midlene bestemmes av en fordelingsnøkkel. Ut over nasjonale føringer, legger partnerskapene i fylkene, bestående av statsforvalteren, fylkeskommunen, faglagene i landbruket og Innovasjon Norge, regionale føringer for bruken av midlene.

Pågangen etter investeringsmidler var svært stor i både 2020 og 2021. I flere fylker var potten i praksis brukt opp første halvdel av 2021. De fleste søknadene gjelder midler til effektivisering av produksjonsapparatet. I 2021 innvilget Innovasjon Norge IBU-tilskudd til 1 156 prosjekter. Samlet tilsagn for tilskudd var nærmere 707,5 mill. kroner. Nærmere 87 pst. av tilskuddene ble gitt til investeringer innen tradisjonelt landbruk inkl. tilskudd til frukt og grøntsektoren. Dette har utløst investeringer for ca. 2,6 mrd. kroner, eller ca. 2 mrd. kroner i annen kapital. IBU-midlene bidrar med det til betydelige investeringer i næringen, men også til sysselsetting og verdiskaping i bygg- og anleggsbransjen og tilhørende underleverandører.

Investeringsstøtten kan utgjøre inntil 35 pst. av kostnadsrammen for prosjektet, avgrenset til 2 mill. kroner per prosjekt, med unntak for Troms og Finnmark der det ikke er et kronetak på tilskuddet. I tillegg kan det gis et ekstra tilskudd til bruk av tre. Gjennomsnittlig tilskuddsbeløp innen tradisjonelt landbruk (ekskl. tilskudd til gjødsel-lager og generasjonsskiftetilskudd) var på 886 802 kroner i 2021, en økning på nærmere

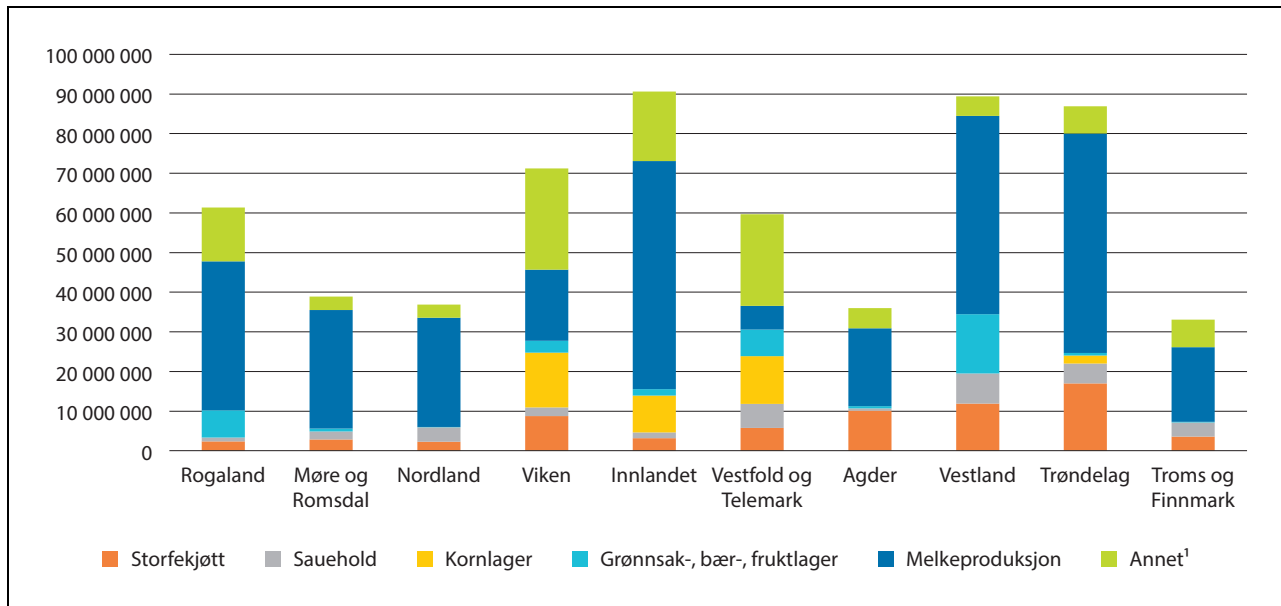
16 000 kroner fra 2019. Oppgangen skyldes delvis at gjennomsnittlig kostnadsoverslag for prosjekter innen tradisjonelt landbruk har økt noe, i tillegg kommer det ekstra tilskuddet til bruk av tre. Fylkesvis fordeling av midlene via fordelingsnøkkel sammen med ulik etterspørsel etter investeringsstøtte gir variasjoner regionalt i støtteutmåling og totalt innvilget beløp jf. figur 3.9. Finnmark og Troms utnytter reglene for støtteutmåling fullt ut, mens støtteutmålingen for øvrige fylker ligger i intervallet 20–30 pst. av kostnadsoverslaget for investeringen. I Rogaland som helhet ligger støtteutmålingen på 18 pst. og enda lavere for Jæren.

Nærmere om investeringer innen tradisjonelt landbruk

Investeringsstøtte til jord- og hagebruk skal tilpasses de nasjonale markedsforholdene. Figur 3.10 gir en oversikt over fylkesvis fordeling av IBU-tilskudd til ulike produksjoner innen tradisjonelt landbruk i 2021.

Prosjekter med miljøeffekt, prioritering av energi- og klimaeffektive løsninger og prosjekter innen økologisk landbruk

Over ordningen er det en føring om å prioritere energi- og klimaeffektive løsninger. Nærmere 300 mill. kroner/49 pst. av tilsagnene innen tradisjonelt landbruk gikk til energi- og klimaeffektive løsninger i 2021. Det er en økning på 40 mill.

Figur 3.10 Andel innvilget IBU-tilskudd til tradisjonelt landbruk fordelt på ulike produksjoner i 2021. Mill. kroner.

¹ Kategorien annet gjelder bl.a. prosjekter som omfatter flere typer produksjoner, eller prosjekter innen andre husdyrproduksjoner enn de som er nevnt i de øvrige kategoriene.

Kilde: Innovasjon Norge

kroner fra 2020. Prosentandelen er likevel relativt stabil ettersom totalrammen for midlene har økt de siste årene. Med miljøeffekt menes f.eks. at prosjektet fører til mindre utslipp av klimagasser, reduserte utslipp til vann, energieffektivisering eller bedre utnytting av avfall, restråstoff og biologiske ressurser. Bevilgning til økologisk jordbruk ligger stabilt på 11 mill. kroner. Innovasjon Norge viser til at bevilgningen ser ut til å speile den faktiske interessen for investeringer ettersom fylkesstrategier gjennomgående gir prioritet til prosjekter innen økologisk jordbruk.

Ekstra tilskudd til bruk av tre som byggemateriale

I perioden 2020–2022 har det blitt gitt et ekstra tilskudd til bruk av tre som byggemateriale. Begrunnelsen for innføring av tilskuddet var vektlegging av gode klima- og miljøvennlige løsninger. Tilskuddet har blitt gitt som et ekstra investeringstilskudd på inntil 20 pst. av ordinært innvilget tilskuddsbeløp. For å stimulere til trebruk også i de største prosjektene har det vært anledning til å overstige det maksimale kronetaket på IBU-ordningen på 2 mill. kroner med inntil 400 000 kroner. Ettersom tilskuddet ble innført som en treårig satsing, ble det i forbindelse med jordbruksoppkjøret 2021 vedtatt at det ekstra tilskuddet skulle evalueres av Innovasjon Norge til jordbruksoppkjøret 2022. Innovasjon Norge ble

utfordret til å se på konkrete resultater av tilskuddet, ringvirkninger, vurdering av klima- og miljøeffekt, forvaltningsmessige utfordringer og vurdering av avvikling eller videreføring av ordningen.

Totalt er det i 2020 og 2021 gitt ekstra tilskudd til bygg i tre for 318 prosjekter på til sammen 78,3 mill. kroner. Dette utgjør i gjennomsnitt 246 000 kroner per byggesak. Klart flest prosjekter er det i Innlandet, etterfulgt av Trøndelag og Vestland. Det har blitt gitt mest tilskudd til investeringer innen melk- og storfeproduksjon. Innovasjon Norge viser videre til at det er krevende å måle klimaeffekten av ordningen. Dersom man legger til grunn at det er brukt 100 m³ treverk per prosjekt, tilsvarer det en samlet klimaeffekt for de 318 prosjektene som hittil har fått støtte på om lag 50 000 tonn CO₂-ekvivalenter.

Evalueringen baserer seg også på funn fra spørreundersøkelser sendt til tilskuddsmottakere, bygningsrådgivere og byggleverandører. Samtlige av de forespurte grupperingene mente at det var viktig med en ordning for ekstra tilskudd til tre i landbruksbygg, og at ordningen bør videreføres. Dette ble i stor grad begrunnet med hensyn til klimatiltak, byggeskikk, dyrevelferd, inn klima og ringvirkninger. Spørreundersøkelsen blant bygningsrådgiverne peker på at bygging av landbruksbygg i tre gir en merkostnad i forhold til andre byggematerialer. I gjennomsnitt

anslås en byggesak i tre å være 424 000 kroner dyrere enn andre materialer, men med store variasjoner.

Evalueringen viser også til at det er manglende kunnskap og kompetanse hos kunder og byggleverandører knyttet til bruk av tre i landbruksbygg og det blir stort sett kun gitt rådgiving på bruk av tre på nybygg.

Bevilgninger til planteproduksjon

I 2020 og 2021 var deler av IBU-midlene øremerket prosjekter og investeringer innen frukt- og grøntnæringen. For 2021 var øremerkingen på til sammen 120 mill. kroner. Rammen omfattet også investeringer innen småskalaproduksjon av grønt. Ut over dette er investeringer innen kornproduksjon (tilskudd til tørke- og lageranlegg) et prioritert område.

Som følge av øremerkingen og generell prioritering av grøntsektoren de senere årene har de totale bevilgningene til planteproduksjon inkl. kornproduksjon økt. Totalt ble det i 2021 bevilget 154,7 mill. kroner fordelt på 340 prosjekter. Støtte til utbygging av korntørker utgjorde i overkant av 36 mill. kroner. Hovedvekten av tilsagnene ble gitt til Viken og Vestfold og Telemark. Når det gjelder investeringstilskudd innen frukt- og grøntnæringen, gjelder dette i all hovedsak frukt- og grøntlager, samt plantasjer til frukt og bær (investeringer knyttet til selve frukt- og bærproduksjonen).

I jordbruksoppkjøret 2019 ble det avsatt en øremerket ramme på 9 mill. kroner til investeringer innen småskala frukt- og bærproduksjon. I perioden 2020–2021 er det innvilget totalt 11,3 mill. kroner til 79 småskala grøntinvesteringsprosjekt. Prosjektene inneholder oftest både fysiske investeringer og «myke» investeringer knyttet til kompetanse-, markeds-, og produktutvikling.

Bevilgninger til husdyrhold

I 2021 er det gitt støtte til 354 investeringer på til sammen nærmere 400 mill. kroner til husdyrproduksjon.

Antall prosjekter innen melkeproduksjon er økt med 40 sammenlignet med 2020, og samlet bevilgning er økt med i underkant av 65 mill. kroner til 300 mill. kroner. Gjennomsnittlig investeringskostnad for prosjektene som har fått støtte var på i overkant av 6,2 mill. kroner. Gjennomsnittlig støtteutmåling til investeringer innen melkeproduksjon (ekskl. investeringer knyttet til gjødsellager og generasjonsskifter) var på

1,3 mill. kroner eller 22 pst. av kostnadsoverslaget for investeringen i 2021.

Investeringsprosjekter med 15–30 kyr har blitt særlig prioritert i de senere års jordbruksoppkjør. Den særskilt prioriterte gruppen har utgjort mellom 50 og 60 pst. av prosjektene innen melkeproduksjon de siste 5 årene (før utbygging). Andelen prosjekter som etter utbygging er innenfor bruksstørrelsen 15–30 årskyr er uendret fra 2020 og ligger på i underkant av 45 pst. I 2017 var tilsvarende andel prosjekter i denne bruksstørrelsen på 30 pst. Andelen som etter utbygging er innenfor bruksstørrelsen 31–50 årskyr har de siste årene ligget stabilt på ca. 40 pst. Det er en nedgang siden 2017 da tilsvarende tall var 45 pst.

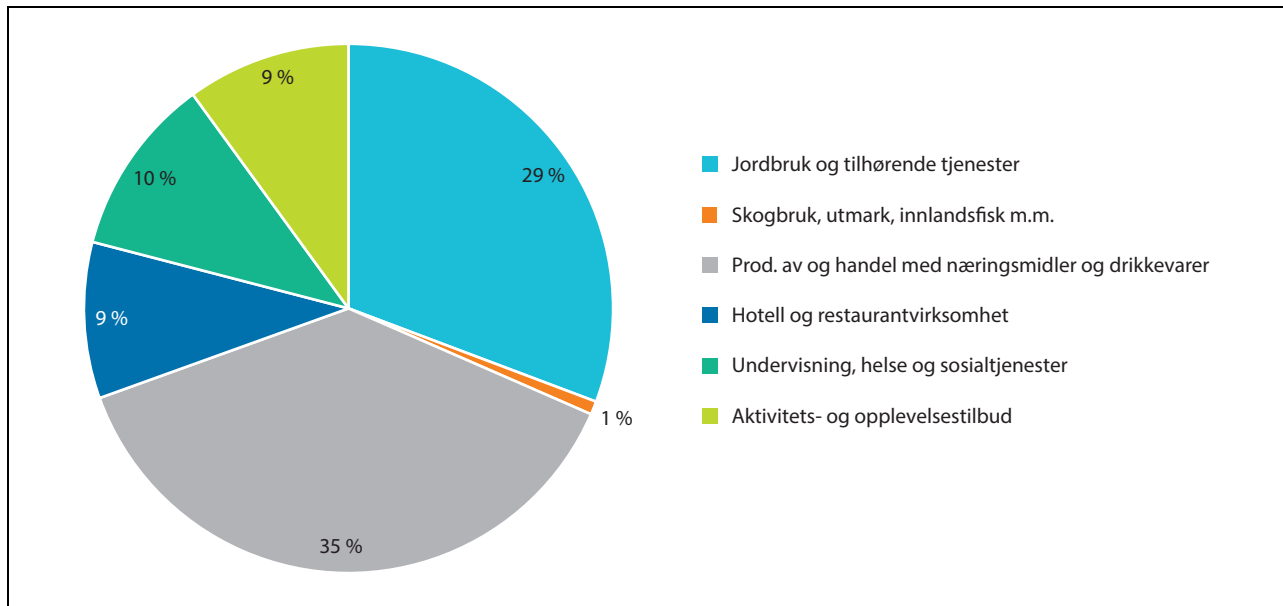
Antall prosjekter innen produksjon av storfekjøtt er redusert med 8 prosjekter, mens innvilget beløp er redusert med ca. 17 mill. kroner sammenlignet med 2020, til i overkant av 57 mill. kroner. Reduksjonen i antall prosjekter skyldes bl.a. at flere regionale partnerskap ikke prioriterer utviding og etablering av storfekjøttproduksjon i kornområder. Det er flest storfekjøttprosjekter i Rogaland og Trøndelag.

Innen sauehold ble det i 2021 bevilget til sammen 20 mill. kroner fordelt på 31 prosjekter. Dette er et vesentlig lavere nivå enn før 2019.

Innovasjon Norge fører en restriktiv linje for investeringsstøtte til svineproduksjon, konsumeggproduksjon og kyllingproduksjon pga. markeds-situasjonen. I de regionale partnerskapene har det imidlertid vært økende vektlegging av behov for fornying og dyrevelferd innen svineproduksjon.

Nærmere om investeringstilskudd innen andre landbruksbaserte næringer

Det ble bevilget i overkant av 92 mill. kroner i IBU-tilskudd til andre landbruksbaserte næringer i 2021. Dette er en reduksjon på nærmere 6 mill. kroner fra 2020. Andelen tilskudd til andre landbruksbaserte næringer er nede på 13 pst. Det har vært en gradvis nedgang i tilskuddsandelen til andre landbruksbaserte næringer de siste årene over IBU-ordningen, fra rundt 20 pst. i 2013. I samme periode har rammen økt for Utviklingsprogrammet – landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping. For etablering av bedrifter i landbruket utenom tradisjonelt jord- og skogbruk, er det en klar politisk målsetting at midlene skal bidra til økt sysselsetting og etablering av nye, lønnsomme arbeidsplasser. Innovasjon Norges rapport om bruk av IBU-midler i 2021 anslår en gjennomsnittlig forventet sysselsettings-effekt på 321 årsverk for tilsagn gitt til prosjekt

Figur 3.11 Andel IBU-tilskudd til andre landbruksbaserte næringer fordelt på bransjer (2021)¹. Prosent.

¹ Tilskudd til Inn på tunet inngår i grupperingen undervisning, helse og sosialtjenester.

Kilde: Innovasjon Norge

innen tiltaksgruppene *etablerertilskudd*, *bedriftsutvikling* og investeringer i *andre landbruksbaserte næringer*. Figur 3.11 gir en oversikt over fordelingen av tilskudd i 2021 til andre næringer i tilknytning til landbruket fordelt på bransjer. Fordelingen tar utgangspunkt i SSBs standard for næringsgruppering. Produksjon av lokalmat og drikke utgjør fremdeles den største delen, etterfulgt av jordbruk og tilknyttede tjenester. Sistnevnte kategori har økt fra 12 pst. i 2020 til 29 pst. i 2021. Dette skyldes i all hovedsak at saksbehandler ikke har registrert prosjektet på et spesifikt underområde. Det antas derfor at deler av denne kategorien burde vært registrert på de øvrige næringskategoriene.

Risikolån

Fra og med 2006 ble det åpnet for å sette av midler til et taps- og rentestøttefond innenfor rammen av de fylkesvise IBU-midlene. Selve lånene gis fra lånerammer som Innovasjon Norge forvalter utenfor jordbruksavtalen. I 2021 ble det innvilget 25 risikolån med en samlet bevilgning på 26 mill. kroner. Tyve av prosjektene var innenfor tradisjonelt landbruk, der det ble innvilget ti lån på til sammen 12 mill. kroner til investeringsprosjekt innen melkeproduksjon. Risikolånene har en langt tydeligere distriktsprofil enn ordinære investerings-tilskudd til tradisjonelt jordbruk. Gjennomgangen av risikolån-ordningen fra 2017 viste at 79 pst. av

alle risikolån gitt i perioden 2006–2016 er gitt innenfor sone 3 i det distriktpolitiske virkeområdet. I disse områdene med lavt pantegrunnlag vil en slik toppfinansiering i begrenset grad være mulig i det private markedet. For 2021 utgjør tapsavsetning i forbindelse med risikolånene 15 pst. av kalkulert risiko (4 mill. kroner).

3.3.3.2 Inn på tunet-løftet 2

Inn på tunet-løftet 2 (2020–2022) skal utvikle og formidle kunnskap om hvordan Inn på tunet-tjenester kan bidra til å oppfylle nasjonale, regionale og kommunale mål for velferdstjenester og integrering. Det skal øke kompetansen om og redusere mulige barrierer ved kjøp av Inn på tunet-tjenester, for å sikre kontinuitet i tilbudene.

Fire pilotprosjekter med sluttleveranser i desember 2022 er tildelt midler:

- Nordland: Pilotprosjekt innenfor tjenesteområdet skole og pedagogiske tilbud, for grunnskole. Statsforvalteren i Nordland og Nordland fylkeskommune er prosjekteiere og er tildelt 3 mill. kroner.
- Møre og Romsdal: Pilotprosjekt innenfor tjenesteområdet skole og pedagogiske tilbud, for videregående skole. Statsforvalteren i Møre og Romsdal er prosjekteier og er tildelt 2,4 mill. kroner.
- Oslo og Viken: Pilotprosjekt innenfor tjenesteområdet demensomsorg. Statsforvalteren i

Oslo og Viken er prosjekteier og er tildelt 3,0 mill. kroner.

- Vestland: Pilotprosjekt innenfor tjenesteområdet psykiatri, rus og arbeidstrening. Statsforvalteren i Vestland er prosjekteier og er tildelt 1,46 mill. kroner.

I tillegg til gjennomføringen av pilotene på de ulike tjenesteområdene skal kunnskapen fra disse deles med eksisterende og mulige kjøpere og tilbydere av Inn på tunet-tjenester. Det er kjøpt inn tjeneste fra Agenda Kaupang til å utarbeide veiledningsmaterieell for kjøpere av IPT-tjenester. Produksjon av digitalt veiledningsmaterieell og deling av erfaringer og suksesshistorier fra kjøpere i pilotene skal etter planen være gjennomført innen februar 2023, og deretter følges opp med en sluttkonferanse.

3.3.3.3 Nasjonale tilretteleggingsmidler

Landbruksnæringen er kjennetegnet av små foretak, som hver for seg har begrenset kapasitet til å drive utviklingsarbeid og kunnskapsutvikling som kommer fellesskapet til gode. Nasjonale tilretteleggingsmidler skal stimulere til dette. Formålet med midlene er å bidra til å styrke verdiskapingen i landbruket gjennom tilretteleggende tiltak som bidrar til fellesskapsløsninger innen næringsutvikling og kompetanseheving av nasjonal nytteverdi.

Tiltakene varierer innenfor de to tilskuddsområdene for ordningen (næringsutvikling og kompetanseheving), og omfatter alt fra prosjekter og utredninger til utvikling av kurs m.m.

Det ble i 2021 innvilget totalt 12,6 mill. kroner fordelt på 16 prosjekter. Både næringsorganisasjoner, rådgivingsapparat og FoU-aktører var blant dem som fikk midler. Hoveddelen av prosjektene omhandlet utvikling av kompetansetilbud. Prosjektene som ble innvilget skal blant annet resultere i kompetansetilbud knyttet til melkeproduksjon, storfe, svin, sau, birøkt, lokalmat. Videre er det gitt støtte til næringsutviklingsprosjekter knyttet til bl.a. småskala grønt, siderproduksjon og seterkultur.

3.3.3.4 Regionale tilretteleggingsmidler

De regionale tilretteleggingsmidlene (RT-midlene) skal legge til rette for regional næringsutvikling med mål om å styrke verdiskapingen i landbruket. Midlene forvaltes av fylkeskommunene og forskrift om regionale tilskudd til næringsutvikling, rekruttering og kompetanseheving ligger til

grunn for forvaltningen. Målgruppen er bl.a. kommuner, organisasjoner og FoU-institusjoner. Det kan gis tilskudd til tilretteleggingstiltak som bidrar til utvikling av konvensjonell eller økologisk drift i landbruket eller til utvikling av andre landbruksbaserte næringer innenfor rammer fastsatt i jordbruksoppkjøret, statsbudsjett, samt føringer i regionale strategier og gjennom det regionale partnerskapet.

Rapporteringen fra fylkeskommunene viser at det regionale partnerskapet innen landbruk prioriterer bruken av midlene ut fra regionale strategier, der prioriteringene i stor grad samsvarer med fordelingen av investeringsvirkemidler i landbruket (IBU-midler).

Totalt er det innvilget 49 mill. kroner til 176 prosjekter i 2021. Gjennomsnittlig støtte per prosjekt var på i overkant av 278 000 kroner. Tendensen ser ut til å være færre og større prosjekter. Det er stor variasjon i type prosjekter som mottar støtte. Selv fremhever fylkeskommunene i sin rapportering til Landbruksdirektoratet områder som grovførbasert husdyrhold, mobilisering til omstilling til løsdriftsfjøs, klima- og miljøtiltak, økt frukt- og bærproduksjon, sider, melkefordeling og distribusjon av lokalmat. Koronapandemien har ført til utsettelse av flere prosjektfrister, og flere av fylkeskommunene mener også at færre har søkt om midler i 2021 på grunn av korona. Figur 3.12 viser fordelingen av tilskuddsmidlene på de ulike tiltaksområdene.

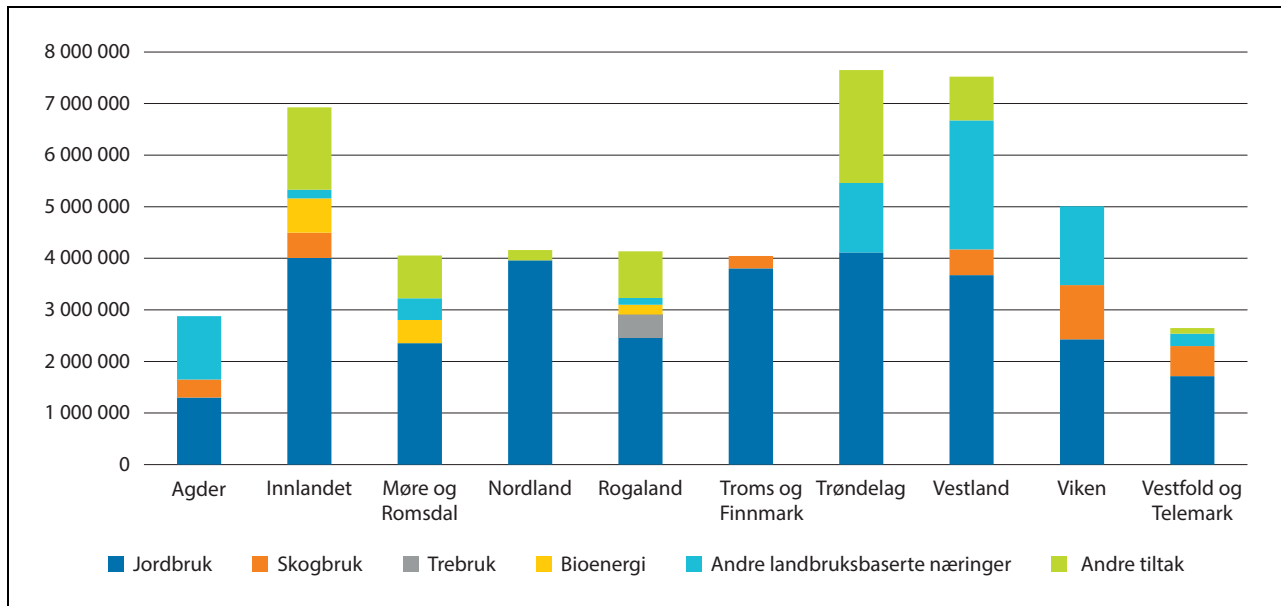
3.3.3.5 Områderettet innsats – arktisk landbruk og fjellandbruket

Områderettet innsats omfattet i 2021 en bevilgning på 8,0 mill. kroner, herunder 4,0 mill. kroner til arktisk landbruk og 4,0 mill. kroner til fjellandbruket.

Arktisk landbruk omfatter fylkene Nordland og Troms og Finnmark, og skal bidra til utvikling og økt utnyttning av arktisk kvalitet som konkurransefortrinn for landbruket i nordområdene. Midlene til arktisk landbruk forvaltes av statsforvalterne.

Prioriteringene for 2021 var utvikling av potet-, grønt- og bærnæringen, bedre utnyttelse av beite- og grovførressursene, aktiviteter som kan bidra til klimatilpasning eller utslippsreduksjoner, og mobilisering for å få frem nye produsenter og nye produkter med basis i det arktiske landbruket.

Fjellandbruket omfatter 77 kommuner i fylkene Trøndelag, Innlandet, Vestfold og Telemark og Viken, og skal bidra til å styrke grunnlaget for

Figur 3.12 Antall tilsagn over RT-ordningen fordelt på innsatsområder 2021.

Kilde: Landbruksdirektoratet

bærekraftig verdiskaping i fjellområdene innenfor tradisjonelt landbruk og bygdenæringer. Midlene forvaltes av statsforvalterne.

Innretning på og prioritering av midlene i 2021 er tilpasset regionale behov i de fire fylkene. Felles er prioritering av prosjekter med fokus på lokale konkurransefortrinn, for eksempel er det gitt støtte til prosjekter innenfor lokalmat, grønnsaksproduksjon, ville vekster, dokumentasjon av seterdrift, forsøk på spesielle grasarter, mat og opplevelser og mobilisering for mer økologisk melkeproduksjon i fjellområdene.

Evaluering av områderettet satsing

I jordbruksavtalen 2021 ble det avsatt 0,5 mill. kroner til en ekstern evaluering av satsingen. Oxford Research fikk oppdraget, og har vurdert hvordan ordningene har fungert og hva som eventuelt bør videreutvikles. Grep som anbefales for å styrke måloppnåelsen er porteføljetilnærming, tydeligere føringer fra LMD og spissing av innsatsen, styrking av formidling mot næringsaktørene, mer oppfølging i ettertid fra partnerskapet og virkemiddelapparatet, økt prosjektstørrelse og redusert tidshorisont. Evalueringen viser at prosjektene i satsingene i stor grad er avhengige av støtten for å bli realisert.

Arktisk landbruk fungerer i stor grad allerede i tråd med anbefalingene for en videre satsing. Fjellandbruks-satsingen har de siste årene beveget seg nærmere anbefalt innretning, men her bør det

ved en eventuell videreføring sees nærmere på forvaltningen.

3.3.3.6 Fylkesvise midler til rekruttering og kompetanseheving i landbruket

I 2020 ble fylkeskommunene til sammen tildelt 31 mill. kroner til arbeid med rekruttering og kompetanseheving på landbruks- og matområdet for 2021. Av disse ble 14 mill. kroner satt av til ulike rekrutterings- og etterutdanningstiltak (RK-midlene), og 17 mill. kroner satt av til nasjonal modell for voksenagronomopplæring (voksenagronomen).

Fylkeskommunene melder om stor etterspørsel etter kompetansetiltak og etter- og videreutdanningstiltak, både for utøvere som allerede er etablert i næringen, og for utøvere som er på vei inn i næringen.

RK-midlene blir fordelt etter samme fordelingsnøkkel som for IBU-midlene. Målet for ordningen er å bidra til rekruttering og kompetanseheving av næringsutøvere for å ivareta og øke verdiskapingen i landbruket. Ordningen skal tilpasses regionale utfordringer knyttet til rekruttering og kompetanseheving innen tradisjonelt landbruk og andre landbrukstilknnyttede næringer. Fylkeskommunene rapporterer om god samhandling i det regionale partnerskapet når det gjelder bruk av RK-midlene.

For 2021 har midlene i all hovedsak blitt brukt til ulike etterutdanningstiltak for næringsutøvere

og til rekrutteringstiltak. Noe av midlene har også gått til omdømmetiltak og likestilling. Rapporteringen viser at det også i 2021 har vært utfordringer som skyldes koronapandemien. Flere prosjekter har blitt utsatt eller avlyst, samtidig som mange aktiviteter har blitt omgjort til digitale arrangementer.

3.3.3.7 Landbrukets rekrutteringsprosjekt 2020–2021

Rekrutteringen til utdanningsprogrammet naturbruk har vært jevnt økende de siste årene, men søknungen er lav sammenlignet med andre utdanningsprogram. For landbruksfagene på Vg2 og Vg3 er det samlet sett en positiv utvikling, men tallene er små og varierer fra år til år og fag til fag. På sikt vil den svake rekrutteringen til landbruks- og gartnerutdanningene i videregående skole få konsekvenser for kompetansen i landbruket.

I 2019 ble partene enige om å sette av 2 mill. kroner til et prosjekt med mål om økt rekruttering til de grønne naturbruksutdanningene, med særlig vekt på landbruk- og gartnerfagene. Bakgrunnen var den svake rekrutteringen til landbruks- og gartnerutdanningene i videregående skole. Det er jordbrukets parter som har vært prosjekteier, og prosjektet ble avsluttet i desember 2021. Prosjektet har utarbeidet en kommunikasjonsstrategi overfor elever og foreldre og produsert ulike former for informasjonsmateriell som også kan brukes i fremtidig rekrutteringsarbeid.

3.3.3.8 Nasjonal modell for voksenalgronomen

I 2017 ble partene enige om å etablere en nasjonal modell for voksenalgronomen gjeldende fra skoleåret 2018/2019. Siden den gang har det vært en økning av antall deltagere, og voksenalgronomen er i dag etablert i ni fylker og tilbys ved 20 videregående skoler, fra Tana i nord til Søgne i sør. For 2021 ble det satt av 17 mill. kroner til voksenalgronomen, herunder 2 mill. kroner til implementering av felles digitale løsninger til bruk i alle landets skoler som tilbyr voksenalgronomen.

Fylkeskommunene rapporterer om stor interesse for tilbudet, og i 2021 var det over 500 deltagere på landsbasis, der om lag 90 av disse gikk på «voksengartneren». Tre skoler i hhv. Agder, Trøndelag og Vestland fylkeskommuner tilbyr gartneropplæring.

Innlandet fylkeskommune har sammen med Vestfold og Telemark fylkeskommune hatt ansvar for et prosjekt med mål om å utvikle felles digitale og pedagogiske løsninger til bruk i voksen-

agronomopplæringen. Prosjektet har bestått i utprøving av tekniske løsninger, utvikling av fagstoff og opplæring av lærere. I 2021 deltok alle de 20 skolene i prosjektet, slik målet var ved oppstart av prosjektet.

3.3.3.9 Mentorordningen i landbruket

Norsk landbruksrådgeving (NLR) har ansvaret for mentorordningen i landbruket. Målet med ordningen er å hjelpe unge produsenter under 35 år, eller nye produsenter, med kompetanseheving gjennom personlig veiledning i en oppstarts- eller utviklingsfase. NLR samarbeider med faglagene regionalt og Innovasjon Norge. Ordningen hadde en bevilgning på 4 mill. kroner i 2021. Det er gitt bistand til 121 par adepter og mentorer fordelt over hele landet. NLRs regioner med størst aktivitet i mentorordningene er i regionene Innlandet, Trøndelag, Øst, Vest, Nord-Vest, Nord-Norge og Rogaland. De fleste søkere på ordningen er i aldersgruppen 29–41 år. Det har hovedsakelig blitt gitt mentorbistand på fagområder innen tradisjonelt landbruk, og særskilt innen melk- og storfeproduksjon. Blant tilleggsnæringer er det markedsbager og småskala grøntproduksjon samt inn på tunet som har dominert. NLR har arrangert oppstarts- og nettverkssamlinger underveis for mentor og adepter hovedsakelig på Teams, som følge av koronasituasjonen.

3.3.3.10 Forskning

Formålet med forskningsmidlene over jordbruksavtalen er å utvikle ny kunnskap som støtter opp under de landbruks- og matpolitiske målene. Prioriteringene skal være i tråd med innsatsområder fastsatt i årlige jordbruksoppkjør. Midlene disponeres i første rekke til forsknings- og innovasjonsprosjekter etter utlysning. Det settes også av noe midler til utredninger. Midlene forvaltes av et styre bestående av avtalepartene.

For 2021 ble det satt av 82 mill. kroner over ordningen. Midlene er disponert til forskningsprosjekter (samarbeidsprosjekter og innovasjonsprosjekter i næringslivet), forprosjekter og utredninger.

I løpet av året ble fire utredninger og seks forprosjekter ferdigstilt. De spenner bredt, fra grøntsektoren til husdyrproduksjon og klimavennlig planteproduksjon. Forprosjektene resulterer gjerne i videre forskningsprosjekter og -resultater, og er et egnet virkemiddel for å avklare problemstillinger og sette i gang FoU-aktivitet i tett kontakt med landbruksnæringsen.

I løpet av året ble 20 forskningsprosjekter med støtte fra ordningen avsluttet, herunder seks innovasjonsprosjekter eid av næringsaktører og 14 prosjekter der næringsaktører er deltakere. Styret vurderer at midlene spiller en viktig rolle i å støtte FoU-aktivitet i hele norsk landbruks- og matnærings, og gir synergieffekter med mat- og landbruksforskning finansiert av Forskningsrådet og andre kilder. Midlene samordnes i stor grad med midler fra Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter gjennom felles prosjektfinansiering. Flere av prosjektene som ble avsluttet i 2021 har holdt et høyt internasjonalt nivå og spilt en viktig rolle i å drive forskningen fremover på sine områder.

I 2021 ble det lyst ut midler til forskningsprosjekter med oppstart i 2022. Søknadene har jevnt over høy vitenskapelig kvalitet, og med stor konkurranse om midlene fører det til at styret for ordningen må avslå en rekke gode søknader. Det ble innvilget syv kompetanse- og samarbeidsprosjekter. Disse prosjektene styrker samarbeidet mellom forskningsmiljøer og næringsaktørene og innrettes etter tema og problemstillinger med høy relevans for norsk landbruk. Videre ble det innvilget syv innovasjonsprosjekter. Disse eies av næringsaktører, og skal bidra til fornying og økt verdiskaping hos prosjekteierne. Videre innvilget styret støtte til fem nye utredninger og forprosjekter i løpet av 2021.

Styret for ordningen har tildelt 3 mill. kroner til Forskningsrådets miljøforskning (MILJØ-FORSK) i 2021. Dette er et bredt, tverrfaglig program der forskning på bruk og forvaltning av utmark, kulturlandskap og jordbrukets påvirkninger er særlig relevant for ordningen med forskningsmidler over jordbruksavtalen. Ved å samarbeide med Miljøforsk oppnås synergier og merverdi ved at landbruk blir en naturlig og integrert del av miljøforskningen.

Videre er det tildelt støtte på 3 mill. kroner til planteforedlingsforskning i Graminor AS. Støtten er særlig viktig for selskapets mulighet til å ta i bruk ny moderne foredlingsteknologi i de ulike foredlingsprogrammene.

I 2009 inngikk styret for ordningen, Norsk Rikstoto, Norges forskningsråd og Norsk Hestesenter en samarbeidsavtale om å etablere og støtte et samarbeid om hesteforskning med Stiftelsen Svensk Hästforskning. I 2021 har styret for forskningsmidler over jordbruksoppkjøret støttet dette samarbeidet med 2,5 mill. kroner.

I 2021 ble det startet opp en evaluering av ordningen med forskningsmidler over jordbruksoppkjøret. Selskapet Oxford Research ble

tildelt oppdraget, og rapport vil foreligge i august 2022.

3.3.3.11 *PRESIS*

I jordbruksoppkjøret 2019 ble det satt av 4 mill. kroner per år i fem år til prosjektet PRESIS (Presisjonsjordbruk ut i praksis) i regi av NIBIO v/Senter for presisjonsjordbruk. Prosjektet gjennomføres i samarbeid med Norges Bondelag, Norsk Bonde- og småbrukarlag og Norsk Landbruksrådgiving. Hovedmålet med prosjektet er å utvikle et helhetlig system som skal sørge for at gårdbrukere får tilgang til brukervennlige teknologiske tjenester som er testet og tilpasset norske forhold, og som sikrer bonden eierskap til og lagringsløsninger for innsamlede data. En viktig del av prosjektet er å skreddersy brukerstøtte og rådgiving for de nye tjenestene som skal tilbys. Prosjektet viser god framdrift og er hovedsakelig i rute i henhold til prosjektplanen. For å nå målet er prosjektet avhengig av store datamengder og mye av arbeidet har til nå bestått i å skaffe tilstrekkelig med kontrolldata, blant annet ved bildetaking ved hjelp av droner og multispektralt kamera. Det legges stor vekt på brukerinvolvering og testing for å sikre god måloppnåelse. Norsk Landbruksrådgiving er i ferd med å lære opp rådgivere som i neste omgang skal sørge for opplæring av bønder i bruk av verktøyet.

3.3.3.12 *Stiftelsen Norsk Mat*

Stiftelsen Matmerk har fra 2021 skiftet navn til Stiftelsen Norsk Mat. Stiftelsen Norsk Mat har som formål å styrke konkurranseevnen til norsk matproduksjon og styrke omdømmet til norske matprodukter hos norske forbrukere. Norsk Mat administrerer og videreutvikler Kvalitetssystem i landbruket (KSL), merkeordningene Nyt Norge, Beskyttede betegnelser og Spesialitet. De har videre ansvaret for generisk markedsføring av økologisk mat, samt godkjennings- og merkeordningen for Inn på tunet, og enkelte andre prosjekter. Stiftelsen Norsk Mat ble tildelt et tilskudd på 63 mill. kroner for 2021.

Kvalitetssystem i landbruket (KSL)

KSL er et styrings- og kvalitetssystem for den enkelte bonde og dokumenterer for forbrukerne, varekjedene og myndighetene hvordan produksjonen foregår på norske gårdsbruk. Ny revisjonsløsning ble ferdigstilt i 2021, dette inkluderer en egen KSL-applikasjon på mobiltelefon for HMS-

arbeid; KSL-Trygg. Det er gjennomført 5 278 KSL-revisjoner, 39 bedriftsrevisjoner for Nyt Norge, 78 bedriftsrevisjoner for Lokalmat, 32 bedriftsrevisjoner for Spesialitet og 15 revisjoner på frukt- og grøntpakkerier. Det er gjennomført totalt 34 886 egenrevisjoner på gårdsbruk i 2021. Totalt er det registrert 61 242 avvik gjennom egenrevisjoner og eksterne revisjoner i 2021. Det gir et gjennomsnitt på 1,5 avvik per revisjon. Norsk Mat har gjennomført opplæringstiltak i egen regi og i samarbeid med aktuelle fagmiljøer. KSL-standarden for frukt og grønt er målt opp mot internasjonal bærekraftstandard og oppnådde sølvstatus her. Få tiltak skal på plass før Norge er på gullnivå. Samarbeidsavtaler med berørte aktører er revidert og Norsk Mat har gjennomgått og forankret KSL i bransjeavtaler og dyrevelferdsprogrammer. Norsk Mat har et godt samarbeid med både Arbeidstilsynet og Mattilsynet med hensikt å utnytte hverandres roller til beste for næringen. Den nye revisjonsløsningen har fungert godt og arbeidet med å videreutvikle og forbedre denne fortsatte i 2021.

Inn på tunet (IPT)

Ved utgangen av 2021 er det totalt 387 godkjente Inn på tunet-tilbydere. Arbeidet med en egen veileder for rusomsorg/psykisk helse er ferdigstilt i 2021. Norsk Mat opplever et godt samarbeid med Inn på tunet Norge SA.

Nyt Norge

Ved utgangen av 2021 er 4 600 produkter merket med Nyt Norge, en oppgang fra 4 300 produkter i 2020. Det er merkebrukeravtaler med 120 bedrifter, en netto økning på 15 bedrifter. Norsk Mat har registrert 7 feilmerkinger hvorav 6 oppfyller Nyt Norge-kravene, men har blitt merket med et annet opprinnelsesland. Fra 1.1.2022 kan ikke-spiselige planter og produkter fra hurtigmatrestauranter merkes med Nyt Norge-merket.

Den årlige forbrukerundersøkelsen fra 2021 viser fortsatt god framgang når det gjelder kjennskap og holdninger til Nyt Norge-merket, med en merkekjennskap på hele 93,2 pst., som gjør merkeordningen til den mest kjente i Norge.

Beskyttede betegnelser

Det er 32 produkter med beskyttede betegnelser. I 2021 fikk Rein fra Jotunheimen en Beskyttet geografisk betegnelse. Norge har flere beskyttede betegnelser enn de øvrige nordiske landene til

sammen. Det er to søknader til behandling og det forventes en ny godkjenning i 2022.

Spesialitet

585 produkter er godkjent som Spesialitet i 2021, en netto økning på 22 produkter fra 2020. Forbrukerkjennskapen til merket har økt fra 35 prosent til 40 prosent i målgruppen matinteresserte. Som følge av korona er merkebrukeravgiften halvert i 2021.

Markedstjenester og lokalmat.no

Det er gjennomført 10 digitale og fysiske kurs innen markedstjenester til mindre lokalmatprodusenter. De planlagte lokalmatskolene måtte avlyses som følge av pandemien. Lokalmat.no, som kobler sammen tilbydere av lokalmat og innkjøpere i dagligvare- og restaurantmarkedet, har hatt en god utvikling. Dagligvarekjedene og avtalepartene i landbruket finansierer lokalmat.no som et spleiselag. På lokalmat.no er det ved utgangen av 2021 registrert 349 innkjøpere samt 648 kvalitetssikrede bedrifter med til sammen 2 907 produkter, en økning fra 2429 produkter i 2020. Totalt er det gjennomført 379 eksterne revisjoner, hvorav 73 i 2021.

Omsetning av lokalmat

Den årlige målingen av lokalmatomsetningen i dagligvarehandelen (DVH) og storhusholdning (SHH) har blitt gjennomført i samarbeid med Nielsen Norge og flere aktører på SHH. Samlet omsetning for lokalmat var på totalt 11,3 mrd. kroner, fordelt på 6,8 mrd. kroner i DVH og 4,47 mrd. kroner i SHH. Ved forrige måling var tallene henholdsvis 5,9 mrd. kroner i DVH og 5,9 mrd. kroner i SHH. Dagligvaremarkedet har økt mye generelt fordi folk har spist mer hjemme, handlet mer i Norge og vært opptatt av å støtte lokale mat- og drikkeprodusenter og norske arbeidsplasser. Storhusholdning har hatt særlig nedgang innen hotell, restaurant og catering (HoReCa) på grunn av nedstenginger under pandemien

Økologisk landbruk

Stiftelsen Norsk Mat drifter nettsiden Økologisk.no i samarbeid med et redaksjonsråd, som gir forbrukerne generisk informasjon om økologisk matproduksjon og økologiske produkter. Redaksjonsrådet ledes av Stiftelsen Norsk Mat og har medlemmer fra Debio, Økologisk Norge og

Agropub. I samarbeid med Landbrukets Økoløft er det laget en kampanje om klima og miljø, med stort nedslagsfelt og høye seertall.

3.3.3.13 *Utviklingsprogrammet – landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping*

Utviklingsprogrammet – landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping (Utviklingsprogrammet) samler flere virkemidler som skal bidra til økt vekst og verdiskaping innenfor nye næringer basert på landbrukets og reindriftens ressurser. Det skal stimulere til økt lønnsomhet og konkurransevne innen noen definerte hovedinnsatsområder: finansiering (vekst og forpliktende samarbeid), kompetanse- og omdømmearbeid.

Programmet hadde en total disponibel ramme på 93,6 mill. kroner ved inngangen til 2021. Det ble innvilget 90,8 mill. kroner gjennom til sammen 121 tilsagn. Nær halvparten av midlene er bevilget til finansieringstiltak, både Vekst 1 og 2¹ og bedriftsnettverk.

Mer enn to tredeler av finansieringsprosjektene er mat- og reiselivsrelaterte, enten hver for seg eller i kombinasjon. I en gjennomgang av tallene for vekstbedrifter som er registrert som aksjeselskap (70 av 126), har Innovasjon Norge funnet at vekststøtten ser ut til å bidra til faktisk omsetningsøkning selv om andre faktorer også spiller inn. Gjennomsnittlig omsetningsøkning for aksjeselskapene i vekstordningen var 33 pst. fra støtteår til siste år i vekstprosjektet. Den gjennomsnittlige omsetningsøkningen for alle bedrifter i IN som mottok vekststøtte, var fra 2019–2020 på 17,5 pst. Innovasjon Norge tolker dette som et uttrykk for at flere bedrifter innen programmets målgrupper hadde en økt etterspørsel etter sine produkter og tjenester under pandemien. Situasjonen for disse bedriftene samlet sett er likevel krevende og det er for tidlig å si noe om langtids-effekten av pandemien.

Omstillingsprosjekter som følge av koronapandemien

I 2021 videreførte man muligheten for finansiering over Utviklingsprogrammet av omstillingsprosjekt som følge av pandemien (Covid19-prosjekt).

¹ Vekstsatsingen består av to faser og er et tilbud til bedrifter som kan dekke store løpende utgifter i vekstfasen og bedriften har bundet egen kapital i store varelagre eller utstyr. Vekst 1 er innrettet mot bedrifter som skal øke omsetningen med minst 30 % og sysselsetter minimum 1 årsverk og har minst 1 mill. kroner i omsetning i en gitt periode. Tilsvarende krav for Vekst 2 er ambisjon om økt omsetning med minst 50 % og økt lønnsomhet, og omsetningen må være min. 5 mill. kroner i en gitt periode

Mat- og drikkekategoriene utgjorde den største andelen også her. Et gjennomgående trekk er omlegging fra salg til hotell- og restauranter til salg til i første rekke dagligvarehandel og eget utsalg/direktesalg. Det har også vært innvilget slik støtte til reiselivsprosjekt for omlegging og tilpasning av kundegruppen til norske turister og mindre grupper. Et fellestrekk for alle prosjektene, uavhengig av bransje, har vært en digitalisering i form av egne digitale strategier, redesign av profil med mer. Omstillingsmidlene fra programmet har vært viktige, i flere tilfeller avgjørende, for å sikre driften i mange bedrifter.

Finansieringstiltak

Den geografiske fordelingen av finansieringsaker viser at Viken har de fleste sakene, etterfulgt av Rogaland og Nordland. Troms og Finnmark har klart færrest saker og Innovasjon Norge mener at en mulig forklaring kan være færre lokale og regionale markeder.

Bedriftsnettverksordningen

Bedriftsnettverksordningen skal bistå bedrifter som ønsker å samarbeide med hverandre. De siste årene har det vært relativ stor etterspørsel etter tilskudd til bedriftsnettverk og andelen lå lenge stabilt omkring 8–9 mill. kroner per år. I 2021 ble det bare innvilget 4,7 mill. kroner fordelt på 25 saker. Nedgangen i etterspørsel antas å være dels et resultat av tilfeldige svingninger og dels å ha sammenheng med pandemien ved at bedriftene primært har fokusert på egen bedrift.

Omdømmesatsingen

Omdømmesatsingen er en viktig del av innsatsen gjennom Utviklingsprogrammet. Midlene brukes normalt særlig til å synliggjøre og profilere norske råvarer og matkultur nasjonalt og internasjonalt, med sikte på å styrke omdømmet og øke kjennskapen til norsk mat og landbruk. I tillegg skal midlene stimulere til ny næringsutvikling i skjæringspunktet mellom mat- og reiseliv, og økt kompetanse hos deltakerne i de ulike omdømmeaktivitetene. I 2021 ble det gjennomført ordinære omdømmetiltak for ca. 33 mill. kroner. I tillegg ble det bevilget støtte til omdømmetiltak fra Covid19-midlene. Hele omdømmeporteføljen er under revidering. De største nasjonale omdømme-tiltakene, deltakelsen på Internationale Grüne Woche (IGW) og Matstreif, ble avlyst på grunn av pandemien. Det er i stedet brukt tid og ressurser

på regionale prosesser og videreutvikling. Det Norske Måltid ble gjennomført i digital versjon i 2021. Som følge av pandemien og reduserte inntektsmuligheter fra bl.a. billettsalg, var bevilgningen til dette arrangementet for 2021 på 3,8 mill. kroner. Det er høyere enn hva som kan forventes for et normalår. Kompetanseutvikling er en viktig del av effekten av deltakelse på Det Norske Måltid og Innovasjon Norge har tilbudt finalistene kurs fra reiselivsporteføljen i programmet.

Matstreif ble også i 2021 gjennomført som et alternativt konsept, Mat*Larm i regi av HANEN. Det ble bevilget støtte til ni regionale matfestivaler som i 2021 ble gjennomført i nedskalert og/eller endret versjon. Det er også gitt støtte etter søknad til ulike prosjekter som Sider-VM, videre arbeid med REKO-ringene, et filmprosjekt om IPT-tjenester for å øke kjennskapen til disse, en mulighetsstudie i regi av HANEN om revitalisering av Økoturisme-ordningen og støtte til kostnadsdekning for norske råvarer til arrangement i regi av Norsk Gastronomi.

Kompetansetiltak

Innovasjon Norge bidrar med forretningsmessig kompetanse til målgruppene under Utviklingsprogrammet. Disse omfatter både FRAM strategisk ledelsesprogram, mentortilbud og tilpassede og digitale reiselivskurs. Etterspørselen og bruken av disse tiltakene for programmets målgruppe har vært stabil fra 2020 til 2021. Mesteparten av midlene over programmet er brukt på mentor-tjenesten, som ofte gis i tilknytning til vekstsatsingen. 12 mentorsaker ble finansiert over programmet i 2021 og to lokalmatkurs ble også finansiert derfra.

Oppfølgingen av handlingsplanen for høstbart vilt ble påvirket av pandemien og mange kompetansetiltak var planlagt, men måtte avlyses. Det har vært gjennomført noen digitale arrangement i påvente av muligheter for en fysisk workshop.

Landbruks- og reindriftsbasert reiseliv

De fleste av aktørene innenfor segmentet landbruks- og reindriftsbasert reiseliv tilbyr skreddersydde og autentiske opplevelser med god tilgang på naturområder og ulike aktiviteter til mindre grupper av kunder. Under pandemien har disse bedriftene i stor grad lyktes i å rette seg mot det norske ferie- og fritidsmarkedet og mange har fått et oppsving i etterspørselen.

Det ble brukt 9,5 mill. kroner på landbruks- og bygdebaserte reiselivstiltak i 2021.

Visit Norways egne kanaler i sosiale medier blir en stadig viktigere del av markedsføringen. I 2021 ble innlegg, bilder og filmer som synliggjør det bygde- og landbruksbaserte reiselivet publisert til Visit Norways 2 millioner følgere i de ulike kanalene. Det ble gjort et betydelig arbeid innenfor spesielt mat og drikke på www.visitnorway.com i løpet av året.

3.3.3.14 Regionale kompetansenettverk for lokalmat

De regionale kompetansenettverkene for lokalmat er en del av det samlede kompetansetilbudet for lokalmataktørene. De er spesielt innrettet mot bedrifter i en oppstartsfase med behov for matfaglig kompetanse. Forvaltningsansvaret for ordningen ligger hos fem av fylkeskommunene, og ansvaret for driften av nettverkene er fordelt på fem ulike regionale aktører jf. tabell 3.4. Den nasjonale administreringen av ordningen er lagt til Landbruksdirektoratet.

Målgruppen for ordningen er små matbedrifter med inntil 10 ansatte. Det kan være primærprodusenter eller næringsmiddelbedrifter med mål om å utvikle, foredle og selge kvalitetsprodukter basert på lokale råvarer eller reiselivsbedrifter som har utviklingsprosjekter i samarbeid med lokalmatprodusenter. I tillegg til det matfaglige tilbudet hos kompetansenettverkene kan man få hjelp til å løse markedsutfordringer gjennom Norsk Mat sitt tilbud innen markeds-tjenester.

Samlet tilbyr nettverkene et bredt spekter av matfaglige kompetanseaktiviteter, dels i form av kurs og dels i form av en-til-en rådgivning (såkalte besøksordninger). Aktivitetene i nettverkene i 2021 var fortsatt preget av koronapandemien. Det er etablert flere digitale løsninger for i første rekke kurs, og praktiske/fysiske kurs ble i noen grad avholdt og var sterkt etterspurt. Det rapporteres om stor aktivitet i næringen og etterspørsel etter individuelle tjenester knyttet til omstilling fra restaurantmarkedet til dagligvarehandel. Totalt er det gjennomført 200 besøk innen besøksordningen og det er avholdt 67 kurs. Måloppnåelsen rapporteres som god, men det er samtidig understreket at ressursene til nettverkene oppleves som for knappe gitt den store veksten på lokalmatområdet. Det er spesielt stor pågang etter kurs og kompetanse innen ysting og sider-/fruktvinproduksjon.

Tabell 3.4 Fylkeskommuner med ansvar for regionale kompetansenettverk

Ansvarlig fylkeskommune	Kompetansenettverk for lokalmat	Dekker følgende fylker	Bevilgning 2021, mill. kr.
Rogaland fylkeskommune	Kompetansenettverket i Sør-Norge (Nofima)	Agder og Rogaland	2,05
Viken fylkeskommune	Kompetansenettverket i Øst-Norge (Nofima)	Vestfold og Telemark, Oslo, Viken og Innlandet	3,04
Vestland fylkeskommune	Kompetansenettverket i Vest-Norge (Sogn jord- og hagebruksskule)	Vestland	2,05
Trøndelag fylkeskommune	Kompetansenettverket i Trøndelag (Mære landbruksskole)	Trøndelag og Møre og Romsdal	2,5
Troms og Finnmark fylkeskommune	Kompetansenettverket i Nord-Norge (Nibio Holt)	Nordland og Troms og Finnmark	2,36

3.3.3.15 Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket

Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket skal bidra til mer miljøvennlige energiløsninger både i landbruket og i andre sektorer, og samtidig gi mulighet for økt verdiskaping for skogeiere og jordbrukere. Det er også et mål at ordningen skal bidra til å teste ut ny teknologi som kan bidra til reduserte klimagassutslipp og økt konkurransekraft for landbruket. Innovasjon Norge viser til at programmet har gitt gode resultater når det gjelder målområdene vekst i bedrifter, miljø/klima, samt lokal verdiskaping. Det vises videre til at programmet utløste samlede klimainvesteringer i landbruket på i størrelsesorden 300 mill. kroner.

Aktivitetsnivået i 2021 var høyere enn det har vært noen gang. Disponibel ramme for 2021 var 97 mill. kroner. Inkludert bruk av overførte midler ble det gitt tilsagn til 245 prosjekter på til sammen 100,2 mill. kroner.

Produksjon av fornybar energi

Det ble gitt støtte til ny produksjon av fornybar energi i 2021 på 43 GWh. I programmets levetid utgjør den samlede produksjonen av fornybar energi 551,6 GWh. Gårdsvarmeanlegg (næring) og varmesalgslanlegg utgjorde også i 2021 det dominerende antallet prosjekter med henholdsvis 209 og 7 anlegg. Det var en økning på 46 gårdsvarmeanlegg, men en nedgang på 7 varmesalgslanlegg i forhold til 2020. Det ble også gitt støtte til

2 anlegg i veksthus (ett mindre enn i 2020) og 3 biogassanlegg (mot 4 i 2020). Biogass-satsingen har som mål å bygge kompetanse og utvikle teknologier som er egnet for norske gårdsbruk. Driftsikre løsninger, lavere kostnader og bedre driftsøkonomi gjør at det nå er mulig å oppnå tilstrekkelig lønnsomhet for slike anlegg. Det er imidlertid et relativt stort gjødselvolum (over 3 500 m³) som skal til for å kunne forsvare investeringer i småskala biogassanlegg. Antallet prosjekter som inkluderer solceller øker. I 2021 ble det innvilget støtte til 91 prosjekter (herav 89 rene solcelleanlegg) som utgjorde 11,2 mill. kroner i støtte.

Prosjekter knyttet til introduksjon av ny teknologi

Det ble støttet fem prosjekter innen introduksjon av ny teknologi som i sum utgjorde 4,1 mill. kroner. Dette var prosjekter knyttet til ny type biogassanlegg på gårdsnivå, håndtering av gjødsel og uttesting av redskapsbærer for dyrkingssystem for frukt og grøntproduksjoner. Aktivitetene rettet mot kompetanse er i 2021 spisset mot økt bruk av biogass.

Resultater fra kundeeffektundersøkelsen

Innovasjon Norges kundeeffektundersøkelse viser at kundene mener støtten over verdiskapingsprogrammet bidrar forholdsvis beskjedent til økt kompetanse. Best ut kommer forbedring av produksjonsprosesser der en tredjedel mener den bidrar i stor grad. 83 prosent av kundene mener at støtten har vært utslagsgivende for å gjennomføre

investeringen, det vil si at tilskuddsordningen har høy addisjonalitet.

Med basis i effektundersøkelsene, er det anslått at programmet har bidratt til en årlig reduksjon av klimagassutslippene med nesten 104 000 tonn CO₂.

3.3.3.16 Skogbruk

Skogbruk og trebasert industri er en viktig verdikjede i Norge som sysselsetter om lag 22 200 personer, hvorav ca. 6 600 i skogbruket. Stående kubikkmasse i den norske skogen er på om lag 990 mill. m³ og den årlige tilveksten er på rundt 24 mill. m³.

I 2021 var tømmeravvirkingen i Norge til industriformål på om lag 11,5 mill. m³, rundt 1,2 mill. m³ høyere enn året før og det høyeste hogstnivået som er registrert i Norge. Det ble eksportert rundt 3,9 mill. m³ tømmer i 2021, som er 0,3 mill. m³ høyere enn året før.

Tilskuddsrammen til skogbruk over Landbrukets utviklingsfond var i 2021 på 257 mill. kroner. Av dette utgjorde ordningen for tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK) totalt 204 mill. kroner. Fordelingen framgår av tabell 3.5.

Nærmere om NMSK

Av det totale beløpet til NMSK ble det satt av 109 mill. kroner til nybygging og ombygging av skogsveier samt drift i vanskelig terreng. Det blir også bevilget midler til skogsveier over statsbudsjettet på kapittel 1149, post 71. I 2021 ble det bygd 111 km med nye skogsbilveier, en økning fra 90 km året før. Det ble ombygd 238 km med skogsbilveier, en reduksjon fra 386 km året før. Det ble videre bygd 167 km med nye traktorveier og 59 km ble ombygd. Det ble til sammen utbetalt 105 mill. kroner til skogsveiformål og 12,5 mill. kroner til driftstilskudd i 2021.

Det ble i 2021 satt av 87 mill. kroner over LUF til skogkulturtiltak, i tillegg ble det satt av 8 mill. kroner til øremerkede miljøtiltak i skog.

Foryngelsesarealet ved planting var i 2021 på ca. 260 000 dekar, med en økning på 24 000 dekar fra 2020. Tallet på planter har økt de senere årene, delvis som en konsekvens av økt avvirking og delvis som en konsekvens av tettere planting. I 2021 ble det til sammen plantet nesten 40 mill. planter, som er en liten nedgang fra året før (43 mill. planter). Nedgangen skyldes trolig utfordringer med arbeidskraft knyttet til koronapandemien.

I 2021 ble det utført ungsogpleie på nesten 220 000 dekar som er en betydelig nedgang siden 2020 (330 000 da) og det laveste arealet de siste 10 årene. Nedgangen skyldes i hovedsak utfordringer knyttet til arbeidskraft under koronapandemien. Det er i utgangspunktet et stort etterslep og behov for økt ungsogpleieaktivitet.

Av bevilgningen til NMSK var 8 mill. kroner øremerket til miljøtiltak i 2021. Etter forskrift om nærings- og miljøtiltak i skogbruket kan det bl.a. gis tilskudd til skjøtselstiltak og dekning av økonomiske tap knyttet til langsiktig bevaring av miljøverdier. Som tidligere år har det vært begrenset med søknader og utbetalinger til slike tiltak i 2021, og ca. 2 mill. kroner er tildelt prosjekter innenfor formålet. Av dette har ca. 20 pst. gått til skjøtselstiltak og ca. 80 pst. gått til langsiktig bevaring. Det står igjen ca. 6 mill. kroner i ubenyttede midler over ordningen etter 2021. Den sentrale rammen og ordningen har vært lansert og bekjentgjort for forvaltningen og næringen på vanlig måte. I 2021 ble ca. 11 mill. kroner i ubrukte midler over ordningen fra de to foregående årene trukket inn til fondet. Landbruksdirektoratet har foretatt en gjennomgang av ordningens innretning i dialog med skogbrukets organisasjoner og anbefalt justeringer av ordningen. Partene har i etterkant blitt orientert om resultatene av gjennomgangen og direktoratets forslag til justeringer.

Det ble i 2021 satt av 32 mill. kroner til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer, hvorav 5 mill. kroner ble holdt igjen sentralt. Det ble utbetalt 19,2 mill. kroner til formålet i 2021. Dette er en økning på 3,2 mill. kroner fra året før. Årsaken til økningen i utbetalinger var at flere av de prosjektene som var forsinket på grunn av koronapandemien ble avsluttet. Det ble levert skogbruksplanprosjekter for et areal på 2,5 mill. dekar, som omfattet 2 230 eiendommer. Det står igjen ca. 12,1 mill. kroner i ubenyttede midler til skogbruksplanlegging for 2021. Dette skyldes i hovedsak forsinkelser i oppstart av planlagte skogbruksplanprosjekter, og flere av disse er nå igangsatt.

Kystskogbruket

Skogbruket i kyststrøkene har særskilte utfordringer knyttet til bl.a. lav skogsveidekning, høy andel vanskelig terreng, eiendomsstruktur mv. Kystskogbruket omfatter kystfylkene fra Agder (tidligere Vest-Agder) til Finnmark. Disse fylkene har betydelige skogressurser. Det er gitt midler til bl.a. fylkesovergripende prosjekter der veiled-

Tabell 3.5 Fordeling av tilskuddsrammer skogbruk for 2017–2022, mill. kroner

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Nærings- og miljøtiltak i skogbruket	178	176	194	204	204	170
<i>Veibygging, taubane o.a.</i>	103	103	110	113	109	85
<i>Skogkultur, miljøtiltak og andre tiltak</i>	75 ¹	73	76	83	87	85
<i>Miljøtiltak</i>	-	3	8	8	8	0
Kystskogbruket	4,5	4,5	5	6	6	6
Skogbruksplanlegging med miljøregistreringer	26 ²	27,5	28,5	32	32	30
Kompetansetiltak (Skogkurs og Velg Skog)	13,5	14	14,5	15	15	15
Totalt	222	222	242	257	257	221

¹ Inkl. 5 mill. kroner av kompensasjonsmidler for økt CO₂-avgift på mineralolje for 2017.

² Inkl. 3 mill. kroner av kompensasjonsmidler for økt CO₂-avgift på mineralolje for 2017.

ning og tilrettelegging for infrastrukturtiltak som skogsveier og tømmerkaier er prioritert.

Kompetansetiltak

Skogbrukets Kursinstitutt (Skogkurs) er en sentral aktør når det gjelder å utvikle og gjennomføre kompetansetiltak på skog- og utmarksområdet, rettet mot veiledningsapparat og skogeiere, skogsarbeidere og entreprenører over hele landet. Skogkursserien Aktivt skogbruk er et eksempel på denne aktiviteten, og det ble gjennomført nesten 500 slike kurs i 2021.

3.3.3.17 Tiltak mot villsvin

Det har siden jordbruksoppkjøret i 2018 blitt satt av 2 mill. kroner til tiltak mot villsvin og til oppfølging av Handlingsplan mot villsvin 2020–2024. Departementet har gitt Miljødirektoratet i oppgave å forvalte disse midlene. Siden 2021 har midlene i sin helhet blitt tildelt prosjektet Grunneierbasert tiltaksplan for kontroll av villsvin i Norge (Villsvinprosjektet) i regi av Norges Bondelag, NORSKOG, Glommen Mjøsen Skog SA, Viken Skog SA og Utmarksforvaltningen AS. Hovedmålet i prosjektet er å bygge opp under handlingsplanens mål om minst mulig villsvin gjennom godt grunneiersamarbeid og effektiv jakt over store arealer. Ved utgangen av 2021 er det i regi av prosjektet formalisert avtaler med grunneiere om jakt som omfatter villsvin på 16 vald, tilsvarende 1,4 mill. dekar. Ifølge SSB, ble det i løpet av jaktåret 2020/2021 skutt 450 villsvin, en økning på 140 dyr fra året før. Tre av fire dyr

ble felt i Halden og Aremark, hhv. 186 og 151 dyr i hver av kommunene.

3.3.3.18 Konfliktforebyggende tiltak jordbruk – reindrift

Det ble avsatt 1,5 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak mellom jordbruk og reindrift i 2021. I tillegg ble det avsatt 1,5 mill. kroner til samme formål over reindriftsavtalen. Midlene forvaltes av Fylkesmannen i Trøndelag. Hovedformålet med de konfliktforebyggende tiltakene er å redusere konflikter mellom reindriften og øvrig landbruk. I tillegg omfatter ordningen konfliktforebyggende tiltak mellom by og rein. Midlene nyttes hovedsakelig til gjerdebygging, men også til ekstraordinære tiltak for gjeting, føring og beiteundersøkelser. Det ble i 2021 innvilget 1,433 mill. kroner til 4 søknader om tilskudd til reingjerder. Det har over flere år blitt benyttet vesentlig mindre midler av ordningen enn det som er bevilget til den. Fylkesmannen i Trøndelag vurderer ordningen som et viktig tiltak som kan bidra til å dempe til dels langvarige og større konflikter.

3.4 Økt verdiskaping – inntekts- og kostnadsutviklingen

3.4.1 Inntekts- og kostnadsutviklingen

Tabell 3.6 viser utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital fra 2020 til budsjetterte tall for 2022 ifølge Budsjettneemndas normaliserte regnskaper. Tabellen viser også resultat per utført årsverk i

sektoren, og resultat inkl. verdien av jordbruksfradraget ved ligningen.

Årets beregninger viser at fra 2020 til 2022 er bruttoinntektene i jordbruket beregnet å øke med om lag 4,2 mrd. kroner, mens kostnadene (inkl. realrentekostnaden) er anslått å øke med over 5,5 mrd. kroner. Det innebærer at *Vederlag til arbeid og egenkapital* for jordbrukssektoren fra 2020 til 2022 er beregnet til å gå ned med nesten 1,4 mrd. kroner, eller 8,5 pst.

Inntektsveksten i jordbruket skyldes i stor grad bedre markedsforhold som følge av koronapandemien, som økte etterspørselen etter innenlands produserte varer. Etterspørselsøkningen ga rom for prisøkninger, særlig for kjøtt, samt redusert omsetningsavgift. For melk skyldes inntektsøkningen økt produksjon i 2020 og 2021 og høy etterbetaling i 2021. Tilleggsforhandlingene i oktober 2021 var en midlertidig kompensasjon for kostnadsveksten på gjødsel og bygge-materialer, og resultatet på 754 mill. kroner ble utbetalt sammen med direktetilskuddene i februar 2022.

Kostnadsøkningen på viktige innsatsfaktorer i jordbruket har vært kraftig fra 2021 og inn i 2022. For gjødsel slår mesteparten av prisutviklingen i 2021 først ut i vekstsesongen 2022, fordi det aller meste av gjødselen som ble brukt i 2021 var innkjøpt, og prisløypa for gjødselpriser var lagt, før

prisene begynte å stige. For 2022 har Budsjett-nemnda prognosert en prisøkning på 89 pst., og en estimert forbruksnedgang på 6 pst. som følge av de høye prisene. Dette vil slå ut på grovfôr-avlingene, og gir en prognosert økning av utgifter til kraftfôr. Strømstøtteordningen gir en reduksjon i kostnadene til strøm i 2022, men fra et høyere nivå enn tidligere år. Det har også vært kraftig prisøkning på drivstoff (olje, bensin og diesel), byggevarer og plast.

Årets beregninger viser en reduksjon i vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk fra 2020 til 2022 på 4,8 pst., eller 18 300 kroner per årsverk, ekskl. verdien av jordbruksfradraget. Inkl. verdien på jordbruksfradraget er reduksjonen i vederlag til arbeid og egenkapital 4,9 pst. per årsverk, som følge av at verdien på jordbruksfradraget blir redusert når vederlaget til arbeid og egenkapital går ned. Fra 2021 til 2022 budsjetteres det med en reduksjon i vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk på 9,6 pst., tilsvarende 38 500 kroner per årsverk ekskl. verdien av jordbruksfradraget og 40 400 kroner inkl. verdien av jordbruksfradraget.

3.4.1.1 Referansebrukene

Referansebrukene er beregninger på foretaksnivå for ulike produksjoner, størrelser og

Tabell 3.6 Utviklingen i inntekter og kostnader, samt vederlag til arbeid og egenkapital iflg. Budsjett-nemndas normaliserte regnskaper

	2020	2021	2022 ¹	21/20 Prosent	22 ¹ /21 Prosent	22 ¹ /20 Prosent
Produksjonsinntekter	36 160	38 789	39 065	7,3 %	0,7 %	8,0 %
Direkte tilskudd	12 094	12 082	13 348	-0,1 %	10,5 %	10,4 %
Sum inntekter, mill. kr	48 253	50 871	52 412	5,4 %	3,0 %	8,6 %
Driftskostnader	22 212	24 286	27 159	9,3 %	11,8 %	22,3 %
Kapitalkostnader	9 208	9 644	10 133	-0,8 %	6,8 %	6,0 %
Sum kostnader inkl. rente, mill. kr	32 059	34 054	37 595	6,2 %	10,4 %	17,3 %
Vederlag arbeid og egenkapital, mill. kr	16 195	16 817	14 817	3,8 %	-11,9 %	-8,5 %
Antall årsverk	42 700	42 100	41 050	-1,4 %	-2,5 %	-3,9 %
Kroner pr årsverk	379 300	399 500	361 000	5,3 %	-9,6 %	-4,8 %
Verdi jordbruksfradrag, kr pr årsverk	26 500	27 000	25 100			
Totalt, kr pr årsverk	405 800	426 500	386 100	5,1 %	-9,5 %	-4,9 %

¹ Budsjett

Kilde: Budsjett-nemnda

Tabell 3.7 Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk på referansebrukene, inkl. inntektsverdi av jordbruksfradraget (kroner per årsverk)

	2020	2021	2022	20 til 21	21 til 22	20 til 22
1 Melk. 31 årskyr	335 700	389 900	352 900	54 200	-37 000	17 200
2 Korn. 513 dekar	283 400	276 800	-32 300	-6 600	-309 100	-315 700
3 Sau. 170 vinterfôra	204 700	203 100	187 500	-1 600	-15 600	-17 200
4 Melkegeit. 143 årsgeiter	484 900	512 900	478 600	28 000	-34 300	-6 300
5 Svin/korn. 53 avlssvin	512 400	657 000	718 600	144 600	61 600	206 200
6 Egg/planteprod. 7 100 høner	643 400	685 400	624 500	42 000	-60 900	-18 900
7 Poteter 128 daa + 313 daa korn	508 100	572 900	460 500	64 800	-112 400	-47 600
8 32 ammekyr	268 900	271 600	225 300	2 700	-46 300	-43 600
9 51 dekar frukt og bær	348 500	370 600	369 200	22 100	-1 400	20 700
10 113 daa grønnsaker + korn	525 800	611 500	495 800	85 700	-115 700	-30 000
11 Fjorfeslakt og planteprodukter	739 600	724 200	373 100	-15 400	-351 100	-366 500
12 Økologisk melk. 29 årskyr, landet	348 700	394 600	388 100	45 900	-6 500	39 400
13 Melk. 16 årskyr, landet	319 300	348 000	328 700	28 700	-19 300	9 400
14 Melk. 51 årskyr, landet	345 900	422 200	370 900	76 300	-51 300	25 000
15 Melk. 68 årskyr, landet	380 800	472 600	415 000	91 800	-57 600	34 200
16 Melk. 39 årskyr, Østlandet (1 og 3)	383 300	456 800	409 600	73 500	-47 200	26 300
17 Melk. 28 årskyr, Østlandet (5a)	316 200	366 300	327 000	50 100	-39 300	10 800
18 Melk. 36 årskyr, Jæren (2)	348 600	419 500	387 500	70 900	-32 000	38 900
19 Melk. 29 årskyr, Vestlandet (5b)	320 900	368 900	335 600	48 000	-33 300	14 700
20 Melk. 38 årskyr, Trøndelag (4)	293 000	368 100	327 000	75 100	-41 100	34 000
21 Melk. 29 årskyr, Nord-Norge (6,7)	368 400	425 200	386 300	56 800	-38 900	17 900
22 Korn. 327 daa, Østlandet	181 500	154 900	-119 200	-26 600	-274 100	-300 700
23 Korn. 801 daa, Østlandet	409 200	413 400	116 000	4 200	-297 400	-293 200
24 Sau. 156 vinterfôra, Sør-N. (5a,5b)	179 300	176 800	162 900	-2 500	-13 900	-16 400
25 Sau. 183 vinterfôra, Nord-N. (6,7)	273 600	274 400	245 600	800	-28 800	-28 000
26 Sau. 85 vinterfôra, landet	92 400	82 400	66 400	-10 000	-16 000	-26 000
27 Sau. 295 vinterfôra, landet	301 800	307 200	281 500	5 400	-25 700	-20 300
28 Ammeku 30 kyr (5a, 5b, 6, 7)	295 400	297 000	247 700	1 600	-49 300	-47 700
29 Ammeku 34 kyr (1, 3, 4)	243 900	246 400	198 000	2 500	-48 400	-45 900
30 Ammeku 46 kyr, landet	339 100	345 000	293 500	5 900	-51 500	-45 600

Kilde: Budsjettnemnda

områder, og er basert på NIBIOs driftsgranskinger. Beregningsprinsippene er forskjellige fra Totalkalkylen på noen områder, bl.a. føres avskrivningene etter historisk kostnad, og lånt kapital godtgjøres med betalt nominell rente. I Totalkalkylen inflasjonsjusteres kapitalsaldoen før beregning av kapitalslit og lånt kapital godtgjøres med normalisert realrente. Dette gir ulik utvikling i kapitalkostnadene mellom enkeltår. I tillegg føres inntekter i Totalkalkylen på produksjonsåret, blant annet føres etterbetaling fra samvirkene på produksjonsåret. I referansebrukene føres etterbetalinger på utbetalingsåret. Dette gjør at melkeprisen på referansebruket for 2022 er høyere enn i Totalkalkylen.

Årets referansebruksberegninger

Årets beregninger er basert på regnskapsmateriale fra 2020, og er derfor preget av det første året med koronapandemi. Inntektene i norsk jordbruk økte som følge av strenge reiserestriksjoner store deler av året. Samtidig økte også kostnadene, blant annet som følge av mangel på utenlandsk arbeidskraft. Disse kostnadene er ikke videreført for 2022.

Beregning av kostnadene til strøm for 2022 er basert på strømstøtteordningene slik de forelå 1. april 2022. Tabell 3.7 viser Budsjettmyndens beregninger av vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, inkl. virkningen av jordbruksfradraget, for referansebrukene i årene 2020 til 2022.

Referansebruksberegningene har tall for perioden 2020 til 2022 før effekt av jordbruksoppjøret. For korn, poteter og grøntsektoren er prisen på avlingene før nye avtalte målpriser, og de nye prisene vil gjelde for hele volumet i produksjons sesongen. Tilsvarende gjelder for kjøtt og egg, der det ikke er prognosert noen økning i engrosprisene fra 1. juli. Mange av referansebrukene har hatt en negativ inntektsutvikling i perioden. Særlig gjelder dette for brukene med korn, sau, grønnsaker og ammeku. Den kraftige kostnadsøkningen er grunnen til inntektsreduksjonen, særlig for korn og produksjoner hvor kostnader til gjødsel og energi utgjør en stor del av totalkostnadene. Brukene med melkeproduksjon og frukt har kommet ut med positivt vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk i perioden, i tillegg til bruket med svin og korn der økningen skyldes en prisøkning på svinekjøtt kombinert med reduksjon i omsetningsavgiften som følge av markedsbalanse.

Variasjon i regnskapene i driftsgranskningene

De ulike referansebrukene beregnes som uveide gjennomsnitt av brukene i driftsgranskningene som er tatt inn i kategorien for det aktuelle referansebruket. Dette innebærer at det vil være store variasjoner i inntekt per årsverk innenfor de ulike referansebrukene, noe som illustreres i produksjonene korn, sau og melk i figur 3.14. Hvert av punktene i figurene er resultatet for vederlag til arbeid og egenkapital for ett bruk innenfor den aktuelle driftsformen.

Tabell 3.8 viser gjennomsnittlig vederlag til arbeid og egenkapital for de driftsgranskningsbrukene som har lavere vederlag til arbeid og egenkapital enn medianen, og for brukene med høyere vederlag til arbeid og egenkapital enn medianen, for hvert referansebruk, jf. også figur 3.13 og 3.14.

Lønnsveksten

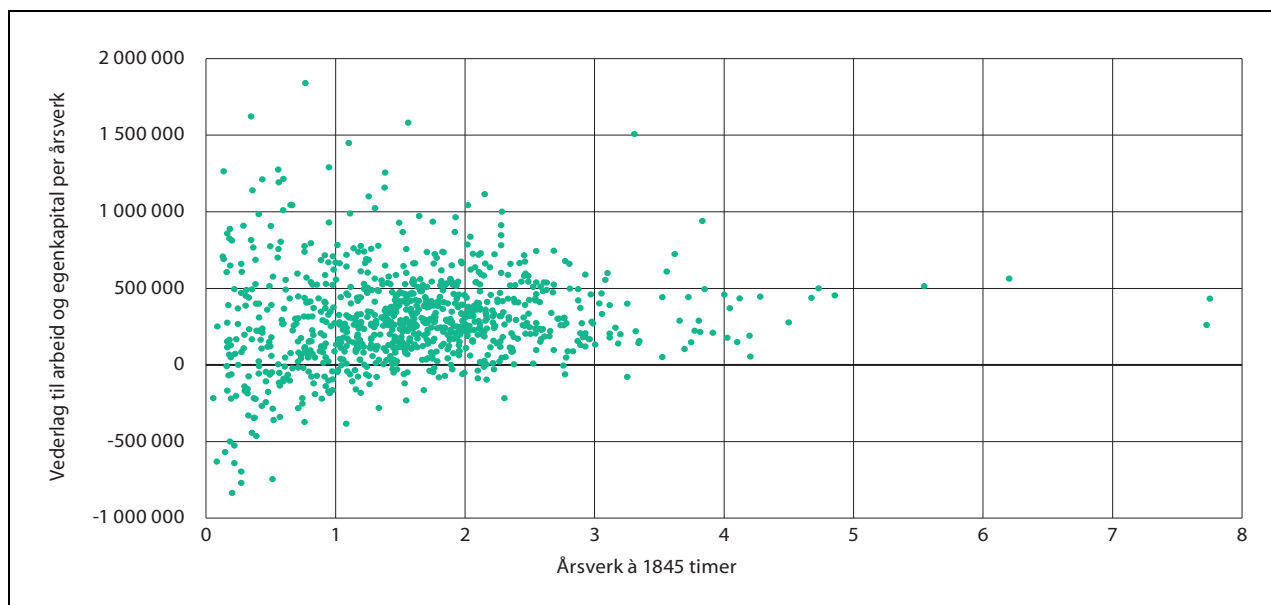
Tabell 3.9 viser årslønnsveksten for alle grupper lønsmottagere. SSB prognoserer en inntektsvekst i 2022 på 3,6 pst. og 2023 på 3,8 pst. Frontfaget har inngått avtale med en ramme på 3,7 pst. for 2022.

3.4.2 Utvikling i investeringer

Totalkalkylen viser at kostnadene fra 2020 til 2022 øker med 17,3 pst., mens inntektene i samme periode øker med 8,6 pst., jf. tabell 3.6. Fra 2020 til 2022 økte driftskostnadene med i underkant av 5 mrd. kroner (22,3 pst.) som følge av den kraftige kostnadsøkningen på viktige innsatsfaktorer. Kapitalkostnadene økte med 590 mill. kroner (6 pst.).

Målt i faste 2020-priser, og inkl. verdien av leasing, var investeringene på sitt laveste nivå siden opptrappingen på 70-tallet i 2001. De siste ti årene har den årlige gjennomsnittlige investeringen inkl. leasing vært i overkant av 10 mrd. kroner målt i faste 2020-priser, jf. tabell 3.10. Den største gruppen investeringer er bygninger.

Statens bidrag til investeringer er betydelig. I 2021 ble det innvilget i overkant av 700 mill. kroner i tilskudd til 1 156 investeringsprosjekter i bygninger og andre utviklingsrettede tiltak i landbruket. Det er et særskilt stort behov for investeringsstøtte innen melke- og storfeproduksjonen for å imøtekomme kravet om løsdrift som trer i kraft i 2034.

Figur 3.13 Variasjon i vederlag til arbeid og egenkapital for bruk i driftsgranskingene. 2020-tall.

Kilde: NIBIO

Tabell 3.8 Gjennomsnittlig vederlag til arbeid og egenkapital for bruk med resultat under og over medianverdi. Regnskapsåret 2020, kroner per årsverk.

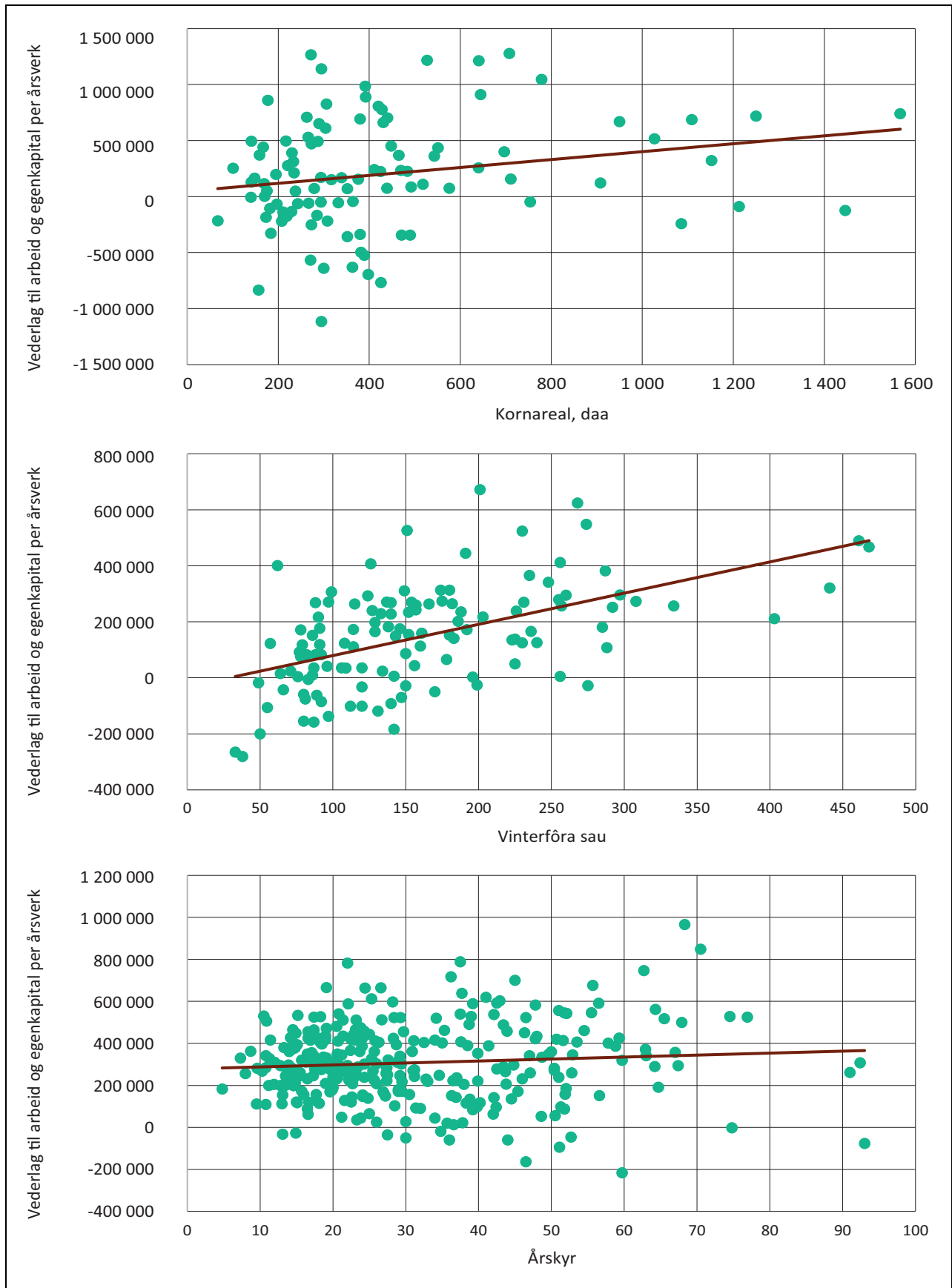
	Laveste halvdel	Gjennomsnitt	Høyeste halvdel
1 Melk. 31 årskyr	165 101	304 080	447 990
2 Korn. 513 dekar	-434 727	287 776	857 308
3 Sau. 170 vinterfôra	28 661	171 397	298 207
4 Melkegeit. 143 årsgeiter	372 953	440 117	574 336
5 Svin/korn. 53 avlssvin	217 410	473 515	682 755
6 Egg/planteprod. 7 100 høner	177 140	718 922	1 130 411
7 Poteter 128 daa + 313 daa korn	174 950	615 355	1 209 561
8 32 ammekyr	-10 488	232 835	480 450
9 51 dekar frukt og bær	157 087	313 944	417 325
10 113 daa grønnsaker + korn	75 572	539 337	891 343
11 Fjørffeslakt og planteprodukter	321 586	664 935	1 048 637

Kilde: Budsjettnemnda

Tabell 3.9 Lønnsvekst

	2010	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lønnsvekst	3,7 %	3,1 %	2,8 %	1,7 %	2,3 %	2,8 %	3,5 %	3,1 %	3,5 %	3,6 %	3,8 %

Kilde: Det tekniske beregningsutvalg for inntektsoppkjørene, SSB

Figur 3.14 Variasjon i vederlag til arbeid og egenkapital for bruk i driftsgranskingene, for sau, korn og melk. 2020-tall.

Kilde: NIBIO

Tabell 3.10 Bruttoinvesteringer i jordbruket. Løpende og faste priser. Mill. kroner.

	Løpende priser				Faste 2020-priser			
	Bygninger	Maskiner og redsk.	Annet ¹	Sum	Sum	Endring	Leasing avdr.del	Sum inkl. leasing
2010	4 513	2 383	500	7 397	10 313	14,30 %	1 098	11 411
2011	4 510	2 359	492	7 361	10 008	-3,00 %	1 203	11 211
2012	3 951	2 002	481	6 433	8 498	-15,10 %	1 312	9 810
2013	4 010	2 307	357	6 675	8 684	2,20 %	1 396	10 081
2014	3 814	1 763	431	6 008	7 452	-14,20 %	1 493	8 945
2015	4 224	1 996	407	6 627	7 919	6,30 %	1 596	9 514
2016	4 651	2 095	523	7 269	8 406	6,20 %	1 703	10 109
2017	5 183	2 097	569	7 849	8 808	4,80 %	1 800	10 608
2018	4 840	1 969	610	7 419	8 015	-9,00 %	1 906	9 920
2019	4 658	2 515	635	7 808	8 204	2,40 %	1 994	10 198
2020	4 867	2 965	610	8 442	8 442	2,90 %	2 008	10 450
2021*	5 291	2 762	616	8 669	8 051	-4,60 %	2 097	10 148
2022**	5 437	3 104	649	9 190	8 060	0,10 %	2 158	10 217

Kilde: Budsjettmemnda

3.4.3 Utvikling i sysselsetting

Jordbruket stod for 1,7 pst. av den samlede sysselsettingen i Norge i 2021, mot 4,0 pst. i 1999, ifølge Budsjettmemnda. I tillegg leverer mange foretak varer og tjenester til landbruket, og det er en omfattende virksomhet knyttet til foredling og omsetning av landbruksvarer.

Tabell 3.11 viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter i drift og antall årsverk siden 1999. Arbeidsforbruket er basert på SSBs arbeidsforbrukstallene som følger av SSBs nye fullstendige landbrukstalling, er omtalt i kap. 3.1. På 2000-tallet var den gjennomsnittlige årlige nedgangen i antall årsverk 4,2 pst. Etter 2010 har den årlige nedgangen vært klart lavere, og i tiårsperioden fra 2010 til 2020 var den årlige reduksjonen i antall årsverk på 1,8 pst. i snitt. Ifølge Budsjettmemnda skyldes dette vesentlig sterkere produktjonsvekst i denne perioden enn i den foregående perioden, særlig i arbeidskrevende produksjoner. I 2020 og 2021 var endringen i antall årsverk henholdsvis 0,9 pst. og -1,4 pst. Grunnen til økningen i antall årsverk fra 2019 til 2020 var særlig at hagebrukssektoren hadde en økning i antall sysselsatte på grunn av innreiserestriksjoner som følge av koronapandemien, ifølge SSB. Budsjettmemnda har anslått den årlige reduksjonen i arbeidsforbruk de siste ti år, inkl. prognose for 2022, til 1,4 pst.

Reduksjonen i antall jordbruksbedrifter er også avtagende. På 2000-tallet var nedgangen i gjennomsnitt på 3,3 pst. mens den i påfølgende tiårsperiode var 1,8 pst. Den årlige reduksjonen i antall jordbruksbedrifter de siste ti årene, inkl. prognose for 2022, er av Budsjettmemnda anslått til 1,7 pst.

Reduksjonen i antall jordbruksbedrifter er også avtagende. På 2000-tallet var nedgangen i gjennomsnitt på 3,3 pst. mens den i påfølgende tiårsperiode var 1,8 pst. Den årlige reduksjonen i antall jordbruksbedrifter de siste ti årene, inkl. prognose for 2022, er av Budsjettmemnda anslått til 1,7 pst.

3.4.4 Strukturutvikling

Samlet sett over den siste tiårsperioden, inkl. prognose for 2022, har antall jordbruksbedrifter gått ned med om lag 13 pst., i underkant av 5 900 bedrifter. Gjennomsnittlig areal per jordbruksbedrift har økt med 34 dekar i samme periode, fra 226 dekar til 260 dekar, eller i overkant av 15 pst. Gjennomsnittstall for antall dyr eller dekar preges av at mange jordbruksbedrifter har flere produksjoner, hvor noen produksjoner er typiske tilleggproduksjoner. Strukturutviklingen innebærer likevel generelt at bedriftene spesialiseres i større grad enn tidligere.

Arealøkningen per jordbruksbedrift har sammenheng med at antallet jordbruksbedrifter

Tabell 3.11 Antall jordbruksbedrifter og årsverk i 1 000 stk., 1999–2022

År	1999	2005	2010	2015	2019	2020	2021	2022 ¹
Jordbr.bedr.	70,7	53,0	46,6	42,0	39,1	38,7	38,3	37,9
Årsverk	79,9	61,7	49,7	44,8	42,3	42,7	42,1	41,1

¹ Foreløpige tall

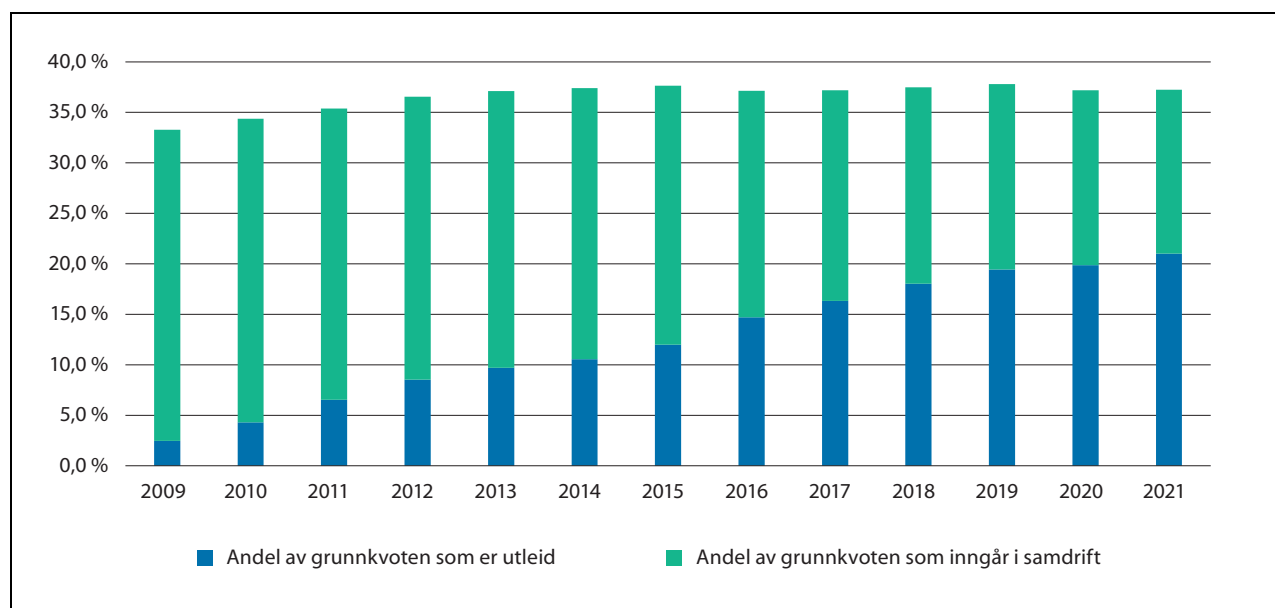
Kilde: Budsjettmemnda

går ned samtidig som det totale jordbruksarealet holder seg relativt stabilt. Arealet til bedrifter som går ut av næringen overtas i stor grad av eksisterende bedrifter enten via salg eller leie. Statistikken viser betydelig regional variasjon. Andelen leid areal var i 2020 på 47 pst., en økning på ett prosentpoeng fra 2019. Siden 2010 har andelen leid jord av jordbruksarealet i drift økt jevnt fra 42 pst. Om lag 67 pst. av jordbruksbedriftene har jordleie, noe som har vært stabilt siden 2010. Det er flest leieforhold per jordbruksbedrift i fylker som tradisjonelt sett har mindre teiger, som Telemark og Agder samt i de tre nordligste fylkene.

I 2010 var det 11 130 jordbruksforetak med melkekyr. I 2021 viser foreløpige tall at antallet var redusert til 6 874. Samtidig har antall melkekyr per foretak økt fra 21,4 melkekyr i 2010 til 31,1 melkekyr i 2021. Krav om løsdrift i storfehold trer i kraft 1. januar 2034. Dette medfører et omstillingsbehov for de storfeprodusentene som fremdeles har bås fjøs. Tall fra SSB viser at i 2020 var 64 pst. av dyreplassene for melkekyr i løsdrift. Utfordringene er særskilt store i Vestland og Inn-

landet som har mange produsenter med bås fjøs, med en kvote på 200 000 liter melk eller lavere. I jordbruksoppkjøret 2014 ble særreglene for samdrift fjernet i kvote- og produksjonstilskudsregelverket, og kvotetaket hevet til 900 000 liter uavhengig av foretakstype. Gjennomsnittlig antall liter kvote som ble disponert av et melkeproduksjonsforetak har økt fra 141 500 liter i 2010 til 241 750 liter i 2021. Den disponible kvoten var sju prosent over grunnkvoten til melkeproduksjonsforetaket i 2021, som følge av økt etterspørsel etter meieriprodukter under koronapandemien. Fra 2022 er forholdstallet nedjustert, og disponibel kvote per melkeproduksjonsforetak vil derfor gå noe ned fra 2021-nivået. I 2020 ble det gjennomført en ekstraordinær oppkjøpsrunde for melkekvoter som følge av Stortingets vedtak om å kutte eksportsubsidiene fra 1. juli 2020. Det ble solgt 435 kvoter på til sammen 39,7 mill. liter. Oppkjøpet hadde effekt fra og med 2021.

Tall fra Landbruksdirektoratet viser at andelen av grunnkvote som inngår i produksjon på flere kvoter, enten som utleid eller i samdrift, har vært stabil rundt 37 pst. de siste ti årene. Figur 3.15

Figur 3.15 Andel av grunnkvote som inngår i produksjon på flere kvoter, 2009–2021.

viser andel av grunnkvote som inngår i produksjon på flere kvoter i perioden 2009 til 2021. Det er i stor grad landbrukseiendommer med kvoter under 100 000 liter som bortdisponerer sin kvote, og de mellomstore og store landbrukseiendommene som produserer på flere kvoter.

Antall jordbruksbedrifter med korn og oljevekster har gått ned fra 13 533 bedrifter i 2010 til 10 062 bedrifter i 2021. Reduksjon har i all hovedsak skjedd for bedrifter med mindre enn 500 dekar, mens bedrifter over 500 dekar har økt. Antall dekar korn eller oljevekster per bedrift økte i samme periode fra 227 dekar i 2010 til 284 dekar i 2021. I samme periode har antall jordbruksbedrifter med potetareal gått ned fra 2 795 til 1 465, mens det gjennomsnittlige potetarealet per bedrift har økt fra 47,4 dekar til 78,8 dekar. Dersom man kun tar med bedrifter med mer enn 10 dekar potetareal, har gjennomsnittarealet for bedrifter med potetproduksjon økt fra 100,7 dekar i 2010 til 145,5 dekar i 2021. Antall jordbruksbedrifter med grønnsaker på friland har gått ned fra 1 044 i 2010 til 925 i 2021, mens det gjennomsnittlige grønnsaksarealet per bedrift har økt fra 68,2 dekar til 90 dekar, eller fra 98,8 dekar til 158,8 dekar dersom man kun tar med bedrifter med mer enn 10 dekar grønnsaksareal. Antall jordbruksbedrifter med ammeku har økt fra 5 203 i 2010 til 6 101 i 2021. Den gjennomsnittlige ammekubesetningen økte fra 13,4 ammekyr i 2010 til 18,4 ammekyr i 2021, og den gjennomsnittlige sauebesetningen økte fra 62,4 sauer til 65,8 sauer per bedrift. Antall jordbruksbedrifter med sau har gått ned fra 14 779 i 2010 til 13 582 i 2021. Antall jordbruksbedrifter med purker har gått ned fra 1 460 i 2010 til 906 i 2021, mens den gjennomsnittlige besetningsstørrelsen økte fra 65,1 til 81 purker i samme periode. Antallet verpehøner per bedrift økte fra i underkant av 6 000 i 2010 til 7 500 i 2021 når bedrifter med under 500 høner ikke tas med.

3.4.5 Produktivitet

Jordbruket har hatt høy vekst i arbeidsproduktiviteten i mange år. De siste årene har den vært klart avtagende, blant annet som følge av at den lange trenden med færre bruk og lavere arbeidsforbruk har vært avtagende. Budsjettnemnda publiserte ikke oppdaterte tall for produktivitet i årets grunnlagsmateriale.

3.4.6 Overføringene til jordbruket

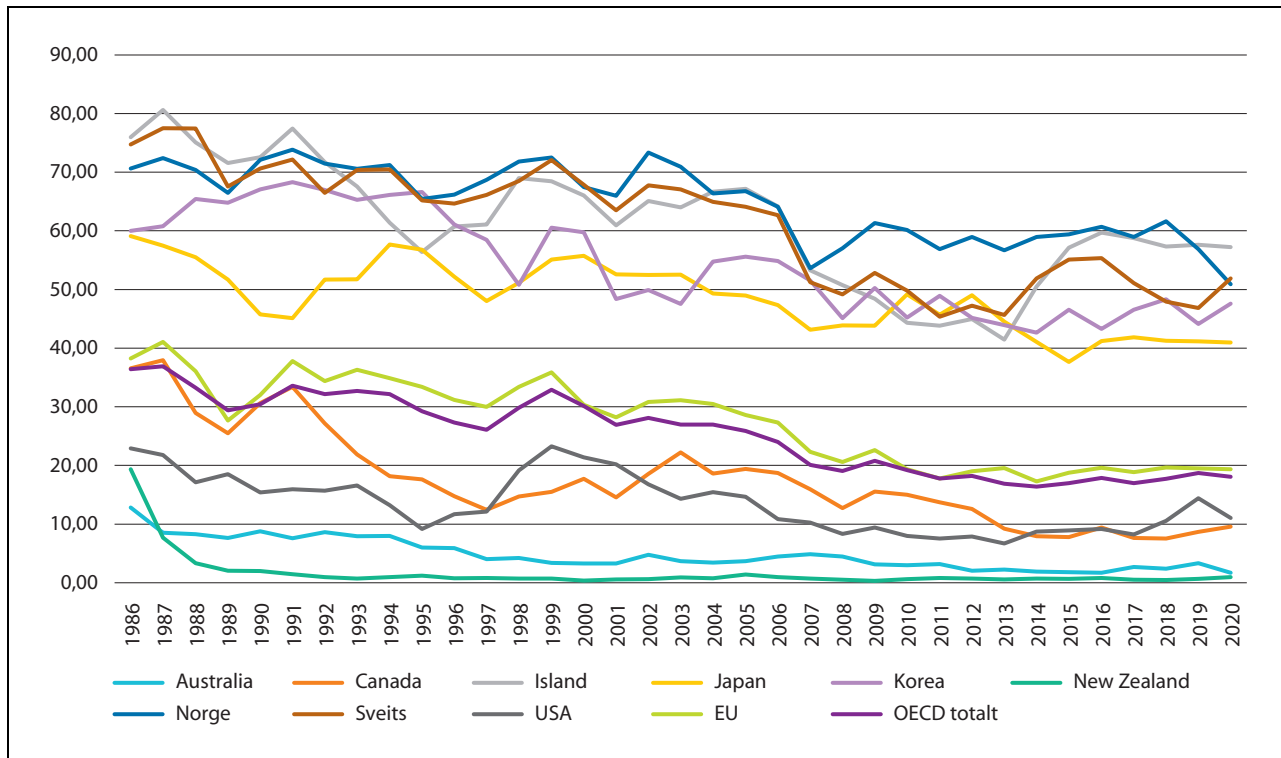
OECDs PSE-analyser (Producer Support Estimate) viser næringsstøttens andel av jordbrukets samlede brutto inntekt. Beregningene omfatter både budsjettstøtte og virkning av importvernet (skjermingsstøtte), dvs. forskjellen mellom verdensmarkedspris og norsk pris. I tillegg kommer verdien av særskilte skatte- og avgiftsordninger. Beregningene skal i prinsippet gi et totalmål for støtten til produsentene. For Norges del er jordbruksfradraget i skatteligningen et eksempel på en skatteordning som også inkluderes i beregningene. PSE-prosenten gir med andre ord en indikasjon på støttenivået. Den gir ikke grunnlag for en nøyaktig sammenligning mellom land, fordi det varierer hvor stor andel av jordbruksproduksjonen og hvilke virkemidler som er inkludert.

Netto overføringer i faste kroner var høyest i siste halvdel av 1980-årene, og har deretter hatt en nedadgående trend. Etter 2007 har det vært en viss økning i realverdien av totaloverføringene, ifølge OECD. Norge har, sammen med Sveits, Sør-Korea, Japan og Island, den mest omfattende jordbruksstøtten blant OECD-landene.

Støttenivået i Norge målt ved PSE-prosenten har i gjennomsnitt vært i underkant av 60 de siste årene. Prosenten har variert en del fra år til år, i hovedsak pga. svingninger i verdensmarkedspriser på en rekke landbruksprodukter. Endringer i PSE-prosenten kan også skyldes endringer i det interne støttenivået og valutakurser. Nedgangen i Norges PSE-prosent i 2020 skyldes i hovedsak økende verdensmarkedspriser i beregningen av skjermingsstøtte. Tabell 3.12 gir en oversikt over PSE for Norge og sammenlignbare land.

OECDs system for støtte målt i PSE kan ikke sammenlignes direkte med WTOs inndeling av internstøtte, bl.a. fordi WTO-beregningene benytter administrerte priser og verdensmarkedspriser fra 1986–1988 til å beregne «skjermingsstøtten». WTO-beregningene angir derfor ikke et lands oppdaterte skjermingsstøtte. Når det gjelder Norges forpliktelser på internstøtte, vises det til kapittel 5.2.

CSE (Consumer Support Estimate) er et uttrykk for den implisitte skatt som pålegges forbrukerne som følge av landbrukspolitikken (negativ verdi fordi det er en overføring fra forbrukerne). Norges prosentvise CSE var i 2020 på -28 pst. I gjennomsnitt for OECD-land var CSE på -6 pst.

Figur 3.16 Utvikling i PSE-prosent for utvalgte land.

Kilde: OECD

Tabell 3.12 Gjennomsnittlig PSE-prosent for Norge og andre land

	1986–88	2000–02	2017–19	2018	2019	2020
OECD-gjennomsnitt	35	28	18	18	19	18
EU	38	30	19	20	19	19
Norge	71	69	56	62	57	51
Sveits	77	66	49	48	47	52
Island	77	64	57	57	58	57
Japan	57	54	41	41	41	41
Sør-Korea	62	53	47	48	44	48

Kilde: OECD (2021), Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2021

3.5 Miljø og klima – utvikling og rapportering

3.5.1 Utvikling innen miljø- og klimaområdet

I dette kapitlet rapporteres det på målsettingen om bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser. Det vises for øvrig til nettbasert miljø- og klimastatistikk fra Landbruksdirektoratet, miljøstatus.no, vann-nett.no og SSB.

3.5.1.1 Utvikling på miljøområdet

Norsk landbruk har lange tradisjoner for bærekraftig forvaltning som tar hensyn til miljø, kulturlandskap og biologisk mangfold. Utvikling i kunnskap og virkemidler har bidratt til at aktiviteten på mange områder er mer miljøvennlig i dag enn for 20–30 år siden. Måling og utvikling av miljøvirkemidlene har stått sentralt.

Jordbrukets kulturlandskap er preget av både elementer fra historisk bruk og moderne drift. I

innmark og utmark finnes en mosaikk av åker og eng, beitemark, tun, gjerder og andre typer natur- og kulturmiljøelementer. Jordbrukets kulturlandskap og kulturarv er et viktig fellesgode for samfunnet og har betydning for tilhørighet, tradisjon og verdiskaping. Ulike naturgitte forhold har gitt stor variasjon i produksjonsmåter og ressursutnyttelse i ulike deler av landet, med forskjellig særpregede kulturlandskap. Kulturlandskapet er i stadig endring. Norsk rødliste for arter 2021 viser at 29 pst. av truede arter i Norge er knyttet til kulturmark. Gjengroing, fremmede arter, oppdyrking og gjødsling er utfordringer for biologisk mangfold i kulturlandskapet. Plantevernmidler kan også være en trussel, særlig mot insekter. Tiltaksplan for ville pollinerende insekter, tiltaksplan for bekjempelse av fremmede arter og oppfølgingsplan for trua natur beskriver tiltakene som sektorene (herunder jordbruket) følger opp for å bedre utviklingen for natur. Jordbruket bidrar til å skjøtte og restaurere biologisk mangfold blant annet gjennom Regionalt miljøprogram, Utvalgte kulturlandskap og SMIL-ordningen, i tillegg til å holde arealer i hevd gjennom beiting og bærekraftig bruk.

For mye næringssalter er blant de tre største negative påvirkningene på våre vassdrag og kystområder. De viktigste kildene til dette er separate avløpsanlegg som ikke tilfredsstiller renskravene, restutslipp fra kommunale avløpsanlegg og arealavrenning fra jordbruk. I tråd med vannforskriften, som implementerer EUs vanddirektiv i norsk rett, fastsetter de regionale vannforvaltningsplanene miljømål for alt vann, både elver, innsjøer, kystvann og grunnvann. De regionale vannforvaltningsplanene med tilhørende tiltaksprogram oppdateres hvert sjette år. Første planperiode (2016–2021) med vannforvaltningsplaner har gitt oss verdifull erfaring som vil være nyttig i det videre arbeid med å nå miljømål for vann i Norge. I nasjonale føringer for oppdatering av gjeldende vannforvaltningsplaner (2019) slås det fast at det er behov for forsterket innsats mot forurensning fra jordbruk for å oppnå målet om god tilstand i landbrukspåvirkede vannforekomster. Reviderte regionale vannforvaltningsplaner med tiltaksprogram for perioden (2022–2027) skal fastsettes i 2022. Landbruks- og matdepartementet delegerte i januar 2021 myndighet til statsforvalteren til å fastsette regionale krav om miljøforsvarlig drift av jordbruksareal etter jordlovens § 11. Delegeringen gir statsforvalteren mulighet til å iverksette regionale miljøkrav i særlig utsatte områder. Statsforvalterne er gjennom styringsdialogen anmodet om å vurdere dette for vannforekomster

der landbrukspåvirkningen er for stor til at vanddirektivets miljømål om god tilstand nås med dagens innsats. Statsforvalteren i Oslo/Viken har sendt utkast til ny forskrift om miljøkav i jordbruket på høring, med planlagt iverksetting i 2023. Andre statsforvaltere har så langt ikke utarbeidet forslag til regionale miljøkav.

Ytterligere reduksjon av vannforurensning fra jordbruket (avrenning av jord, næringsstoff og plantevernmidler) er viktig. Samlet gjennomføring av ulike jordarbeidingstiltak, grasdekte arealer m.m. i kornområdene, har redusert erosjonsrisikoen på de dyrkede arealene. NIBIO² viser til at jord- og fosfortap i et nedbørfelt påvirkes av mange faktorer som bidrar til å tilsløre effekten av jordarbeiding. Temperatur, nedbør og avrenning er viktige faktorer og særlig i forbindelse med vinterforhold kan været være avgjørende for hvor store jord- og fosfortapene blir det enkelte år. Oppsummeringen etter 25 år med overvåkingsdata i JOVA-programmet er at jord- og fosfortap varierer mye mellom år, noe som dels kan tilskrives variasjon i nedbør og temperatur og dels effekt av jordarbeiding. Utslag av jordarbeiding er størst når det er mye nedbør og stor avrenning og dermed høy risiko for jordtap. For problemstillinger med gjødsling er avrenningsmønsteret mindre preget av slike naturgitte forhold. I enkelte områder har en del foretak for mye gjødsel og lite spredeareal og/eller lagerkapasitet.

Ammoniakk (NH₃) bidrar til forsurening og overgjødsling i naturen, og er kilde til dannelse av klimagassen lystgass (N₂O) og til dannelse av små helseskadelige partikler i atmosfæren. Utslipp av ammoniakk fra jordbruket kommer særlig fra husdyrrom og lager for husdyrgjødsel, og under og etter spredning av husdyr- og mineralgjødsel. Utslippene av ammoniakk fra jordbrukssektoren har vært relativt stabile siden 1990, men har gått noe ned de siste årene. Ettersom utslipp fra øvrige sektorer har gått mer ned, står jordbruket for en økende andel av Norges samlede utslipp, på 95 pst.

Norge har gjennom Gøteborgprotokollen forpliktet seg til å begrense utslippene av ammoniakk. Forpliktelsen er også innlemmet i EØS-avtalen (Direktivet om nasjonale utslippstak for forurensninger til luft). Ifølge den reviderte Gøteborgprotokollen fra 2012 har Norge en forpliktelse fra 2020 og fremover om at de årlige utslippene av ammoniakk skal være minst 8 pst. lavere enn nivået i 2005. Dette tilsvarer et maksimalt årlig utslipp på 28 000 tonn (SSB des. 2021).

² NIBIO, rapport nr. 6/2020.

For 2020 var utslippene 28 600 tonn, dvs. 600 tonn over forpliktelsen som gjelder fra 2020. Norges samlede utslipp av ammoniakk ble redusert med 6 pst. fra 2005 til 2020. Jordbrukssektorens utslipp ble i samme tidsrom redusert med 1,6 pst. Utslippene økte noe fra 2005 til 2010, men i siste tiårsperiode er ammoniakksutslippene fra jordbruket redusert med ca. 4 pst. Nedgangen kan bl.a. tilskrives forsterket virkemiddelbruk i denne perioden, etter at ajourførte utslippsberegninger avdekket at Norge lå an til å overskride utslippsforpliktelsen. De estimerte utslippene er basert på samme forholdsmessige fordeling av håndteringsmåter for gjødsel som i gjødselundersøkelsen 2018 (SSB 2020). Utslippstallene gjenspeiler dermed ikke fullt ut økende oppslutning om miljøvennlige spredemetoder etter 2018, noe som kan tilsi at faktisk utslippsnivå er noe nærmere forpliktelsesnivået. Oppslutningen om tilskudd til spredning med hhv. nedlegging og nedfelling over Regionale miljøprogram (RMP) var i 2021 730 000 dekar, en dobling fra 2018.

3.5.1.2 Utvikling innen utslipp av klimagasser fra jordbruket

All matproduksjon starter med fotosyntesen. I utgangspunktet er derfor alt jordbruk basert på omsetning av CO₂. Jordbruksaktiviteter og særlig husdyrhold er biologiske prosesser som også er opphav til utslipp og opptak av klimagasser, hovedsakelig i form av utslipp av metan (CH₄) og lystgass (N₂O). Jordbruket er den største kilden til utslipp av både metan og lystgass i Norge.

Jordbrukets utslipp av klimagasser har blitt redusert med 6,4 pst. fra 1990 til 2020. Bokførte tall for utslipp av klimagasser fra jordbrukssektoren i Norge var på 4,5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter i 2020, og utgjorde 9,1 pst. av de totale norske utslippene i 2020. De siste 10 årene har imidlertid utslippene økt med 3 pst. Målet i intensjonsavtalen med jordbrukets organisasjoner innebærer at utslippene fra jordbruket må ned med ca. 9 pst. i inneværende 10-års periode. Klimagassutslippene fra jordbrukssektoren blir beregnet med metodikk i tråd med retningslinjene til FN's klimapanel (IPCC). Utslipp av metan kommer i hovedsak fra dyrenes fordøyelse og fra lagring av husdyrgjødsel. Jordbruket står for vel halvparten av de norske metanutslippene. Fra 1990 til 2020 er utslipp av metan fra jordbruket redusert med nær 7 pst. Færre storfe, som følge av økt bruk av kraftfôr og økt effektivitet i melkeproduksjonen, er blant hovedårsaker til nedgangen. De siste 10 årene har reduksjonen imid-

lertid avtatt og fra 2010 til 2020 er metanutslippene redusert med 1 pst. Utslipp av lystgass kommer i hovedsak fra spredning av mineral- og husdyrgjødsel. Utslippene avhenger blant annet av lokale forhold som hvordan jorda bearbeides og nedbør, og jordsmonn og hva som dyrkes, noe som gir utslippstall med stor usikkerhet. Utslippene av lystgass fra jordbruket lå i 2020 omtrent på samme nivå som i 1990, men har hatt en økning på 8 pst. i siste 10-årsperiode. Utslippene av CO₂ fra mobile kilder, som traktorer og andre maskiner, var omtrent på samme nivå som i 1990, mens CO₂-utslipp fra energibruk til stasjonære formål, som oppvarming og korntørker, er omtrent halvert siden 1990.

Delrapport fra Regnskapsgruppa som følger opp klimaavtalen

I juni 2019 inngikk staten, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag en intensjonsavtale om klimamål for jordbruket. Avtalen handler om utslippskutt og økte opptak, som samlet skal utgjøre 5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter for perioden 2021–2030. Klimaavtalen mellom jordbruket og staten sier at utslipp av de enkelte klimagasser også skal oppgis gass for gass.

Siden Regnskapsgruppa leverte sin første rapport til jordbruksoppkjøret 2021 har gruppa gjennomført to møter høsten 2021 og to møter vinteren 2022. Møtene ble gjennomført som seminar, der framskrivninger, metoder og metodeendringer i klimagassregnskapet og grunnlag for å rapportere på effekt av tiltak var tema.

Gruppas rapport til jordbruksoppkjøret 2021 skisserte en struktur for rapportering, med både en overordnet tilnærming som omfatter hele jordbruksnæringen (top-down) og en tilnærming med utgangspunkt i enkelttiltak og aktiviteter (bottom-up tilnærming). Rapporten til jordbruksoppkjøret 2022 viser at det er jobbet videre med å utvikle et system som kan brukes til å tallfeste måloppnåelsen for klimaavtalen i forhold til referansebane og måltall. Videre er det reist spørsmål om hvordan man skal forholde seg til metodeendringer i det offisielle klimagassregnskapet, der gruppas linje er å beholde samme ambisjonsnivå for avtalen etter ny metodikk som man hadde da avtalen ble inngått. Gruppa undersøker også aktuelle løsninger og aktivitetsdata for å rapportere om gjennomføring av tiltak, med utgangspunkt i en liste over aktuelle klimatiltak i TBU jordbruk (2019) og Landbrukets klimaplan, med sikte på å kunne rapportere utslippseffekter av slike tiltak som gjennomføres.

Gruppen legger således opp til en tredelt rapportering.

1. Klimaavtalens regnskap for utslipp og opptak (årlig)

Utarbeides årlig og vil være en sammenstilling av utslippene som bokføres i det nasjonale klimagassregnskapet, fordelt på kilder og gasser. Dette omfatter jordbruksrealterte utslipp og opptak i sektorene jordbruk, arealbruk og energibruk.

2. Gapanalyse (hvert tredje år)

Tall fra klimaavtalens regnskap for utslipp og opptak sammenlignes med referansebanen for klimaavtalen for å si noe om hvordan det har gått til nå. Nyeste utslippsframskriving sammenlignes med referansebanen for klimaavtalen for å svare på hvordan det forventes å gå i resterende del av avtaleperioden. I 2032 gjøres en sluttrapportering der klimaavtalens regnskap for utslipp og opptak sammenlignes med referansebanen for klimaavtalen. Gapanalysen undersøker summen av utslipp omfattet av avtalen i forhold til målet om utslippsreduksjon, og skal være en tilnærming ovenfra og ned (top down).

3. Tiltaksrapportering

Tiltaksrapporteringen skal gi informasjon om gjennomføring av tiltak og synliggjøre effekter av tiltakene ved hjelp av beregninger og/eller aktivitetsindikatorer. Det vil være behov for aktivitetsindikatorer for å kunne forklare endringer i klimagassregnskapet fra år til år og resultat i gapanalysen. Tiltaksrapporteringen gjøres første gang i 2023, deretter vurderes det hvor ofte og i hvilket omfang det skal rapporteres på hhv. tiltaksgjennomføring og effekt av tiltak. Tiltaksrapporteringen undersøker gjennomføring og effekt av tiltak, og skal være en tilnærming nedenfra og opp (bottom up).

Klimaavtalens første regnskap for utslipp og opptak leveres i mars 2023, og gapanalyse og tiltaksrapportering skal leveres høsten 2023. Fra 2023 går arbeidet i Regnskapsgruppa i større grad over i en driftsfase. I den anledning vil det være behov for å avklare roller, rutiner, ansvar og arbeidsform i systemet for rapportering.

Regnskapsgruppas arbeid omfatter også å bidra til et mest mulig dekkende utslippsregnskap, det vil si utviklingsarbeid med sikte på at regnskapet fanger opp effekten av tiltak som per i dag ikke blir fanget opp. Det er gjennomført forbedringsprosjekter innen flere områder, herunder en teknisk oppdatering av modellen som benyttes til å beregne utslipp av enterisk metan, kvalitets-

sikring av gjødsselfaktorene for melkeku og ungdyr brukt i klimagassregnskapet og oppdatering av faktor for endring i karbonlager (stock change factor, SCF) i mineraljord.

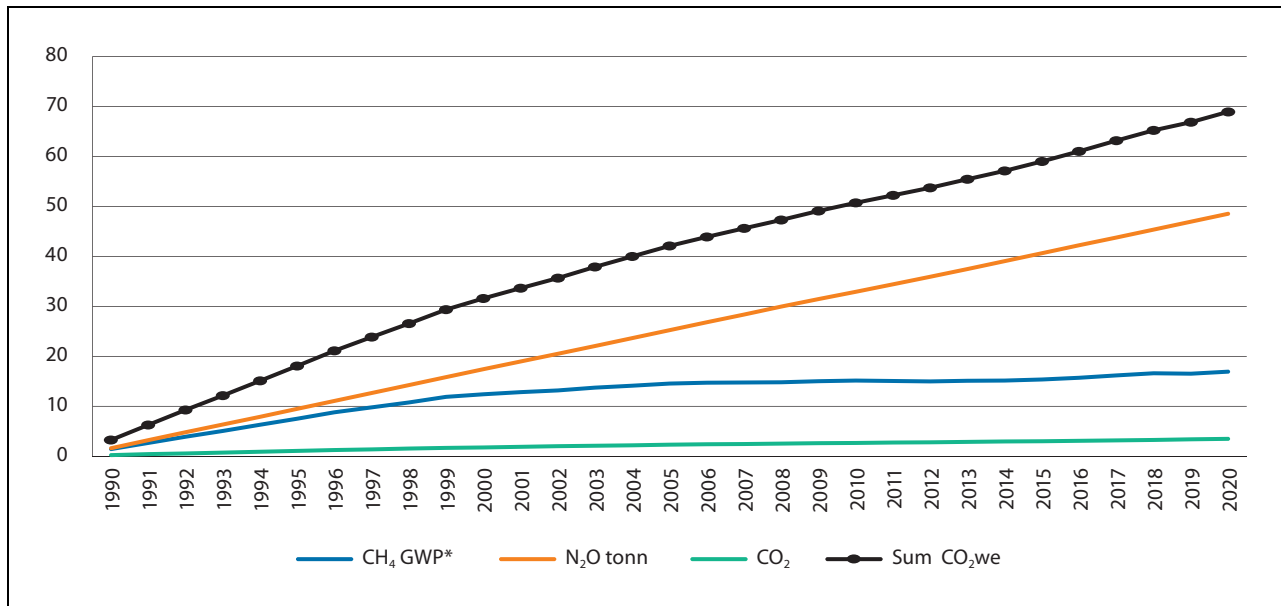
Klimagassen metan

En stor del av utslippene fra jordbruket er den kortlevde gassen metan. Det at metan er en kortlivet klimagass, gjør at det i hovedsak er utslippene de siste tiårene som bestemmer hvor stor oppvarmingseffekten av gassen er.

For å oppnå et gitt temperaturmål kan det være nødvendig å kutte utslippene av kortlevde gasser ned til et nytt nivå, men vi trenger ikke nødvendigvis å redusere utslippene til null. Ifølge utslippsbaner i 6. hovedrapport fra FNs klimapanel må CO₂-utslippene globalt kuttes med 80 prosent fra 2019 til 2040 for å nå 1,5-gradersmålet, mens metanutslippene må reduseres med 44 prosent. De globale utslippene av metan har de siste ti årene økt raskt. Norge er med på det internasjonale metan-initiativet «Global Methane Pledge», der over 100 land har gått sammen for å redusere de globale metanutslippene med 30 pst. fra 2020-nivå innen 2030.

For å rapportere samlede utslipp og opptak av klimagasser har partene til Parisavtalen blitt enige om å omregne alle klimagasser, inkludert metan, til CO₂-ekvivalenter med bruk av vekt faktoren GWP100 fra IPCCs femte hovedrapport. Retningslinjene for rapportering under Parisavtalen spesifiserer at land fra 2024 i tillegg kan bruke andre vekt faktorer for å rapportere supplementær informasjon om aggregerte utslipp og opptak. I så fall skal landene gi informasjon i sin dokumentasjon av utslippsregnskapet om verdiene brukt og hvilken av IPCCs hovedrapport de er fra. Det betyr med andre ord at man kan benytte alternative vekt faktorer i tillegg til GWP100. Tilsvarende kan gjøres i dag, men dette er spesifisert for Parisavtalen. Klimaforskere har de siste årene utviklet en ny metode, med benevnningen GWP*, for å beregne oppvarmingseffekten av kortlevde klimagasser over tid. Metoden tar utgangspunkt i den etablerte vekt faktoren GWP100 for å regne om utslipp til CO₂-ekvivalenter³. Figur 3.17 viser det akkumulerte bidraget fra jordbruket til oppvarming fra 1990 til 2020. Målt i årlige utslipp i CO₂-ekvivalenter utgjør utslippet fra jordbruket om lag 9 prosent av de totale norske utslippene i perioden, metanutslipp utgjør om lag halvparten

³ Miljødirektoratet (2020): Metodikk for framstilling av klimaeffekt på kort og lang sikt

Figur 3.17 Akkumulert bidrag til oppvarming av klimagasser fra jordbruket

Kilde: Basert på utslippsdata fra SSB

av de totale utslippene fra jordbruket. Oppvarmingsbidraget siden 1990 er om lag halvparten fordi metanutslippene har falt noe i den samme perioden, og oppvarmingseffekten av det er om lag en fjerdedel av det som framkommer beregnet med GWP100.

3.5.2 Rapportering innen miljø- og klimaområdet

Avlsprosjektet «Avl for klimavennlig storfe»

I jordbruksavtalen for 2017 ble det avsatt 15,5 mill. kroner til et 4-årig avlsprosjekt i regi av GENO, der GENO og samarbeidspartnere bidrar med en tilsvarende sum. Midlene skal bidra til å utrede mulighetene for å inkludere lavere metangassutslipp i avlsarbeidet på NRF mjølkekyr, samtidig som det tas hensyn til andre egenskaper som produksjon, fruktbarhet, helse og økt føreffektivitet. Prosjektet er fortsatt i datainnsamlingsfasen, og det er derfor noe tidlig å trekke endelige konklusjoner. Foreløpige resultater virker imidlertid lovende med tanke på å kunne inkludere NRF kyr som er valgt ut på grunnlag av metanutslipp i produksjon i 2026–27.

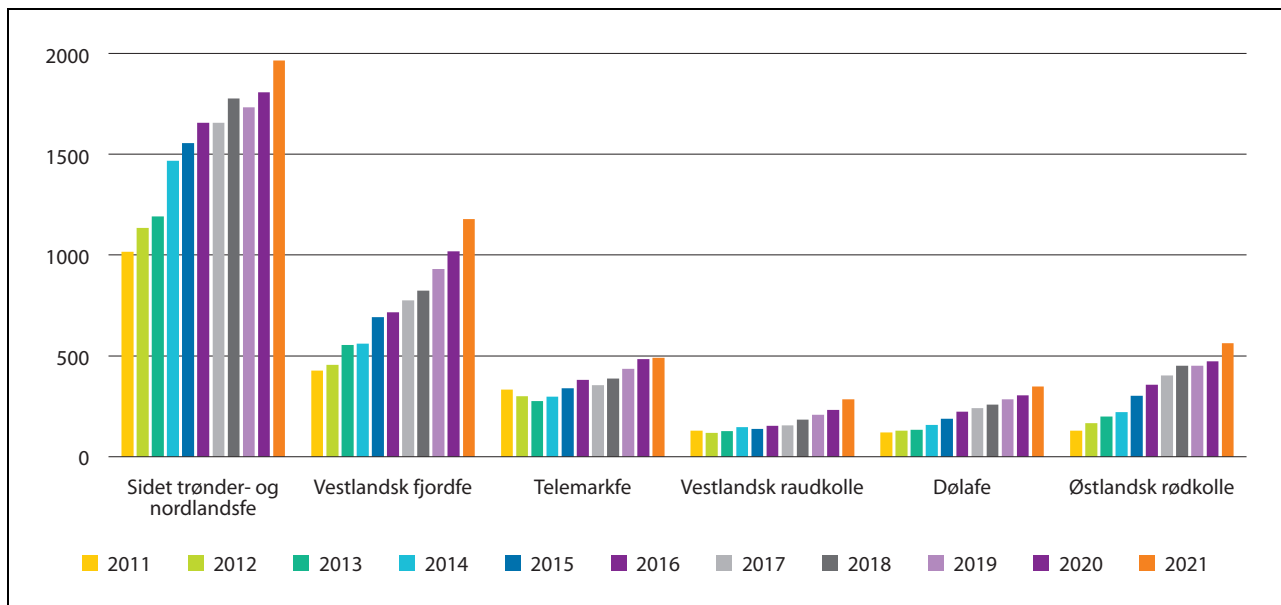
Genetiske ressurser – Bevaringsverdige husdyrraser

Hovedkriteriene for å definere en bevaringsverdig rase går frem av Norsk genressurssenters *Handlingsplan for bevaringsverdige husdyrraser 2020–*

2025. Figur 3.18 viser utviklingen i antall avls-hundyr for storfe fra 2011–2021. For 2021 viser tallene en økning i de bevaringsverdige husdyrrasene innen storfe, sau, hest og geit. Likevel er ingen av rasene så store at de ikke lenger kan karakteriseres som ikke truet.

Nasjonalt program for jordhelse

Rapporten *Nasjonalt program for jordhelse. Faggrunnlag og forslag til utvikling av tiltak og virkemidler for økt satsing på jordhelse* (Jordprogrammet) ble utarbeidet av en arbeidsgruppe ledet av Landbruksdirektoratet og ferdigstilt til jordbruksforhandlingene 2020. Jordprogrammet beskriver status og trusler for jordhelse på norske arealer og peker på kunnskapsbehov. Til jordbruksforhandlingene 2021 utarbeidet Landbruksdirektoratet et forslag til en implementeringsplan for jordprogrammet. Forslag fra Jordprogrammet og implementeringsplanen er behandlet i jordbruksforhandlingene i 2020 og 2021. I 2020 ble det blant annet satt av forskningsmidler til å utforske bruk av fangvekster, og midler over Regionale miljøprogram (RMP) til å utbre bruk av fangvekster. I 2021 ble det bestemt at jord og jordhelse inkluderes som eget miljøtema i Nasjonalt miljøprogram i forbindelse med rulleringen av programmet, med føringer også for RMP i fylkene. I forslag til instruks for regionale miljøtilskudd har direktoratet foreslått tilskuddsordninger for å fremme tiltak for jord, som grunnlag for at fylkene innfører

Figur 3.18 Utviklingen i antall avlshunddyr, storfe, 2011–2021, Kuregisteret.

Kilde: Norsk genressurscenter

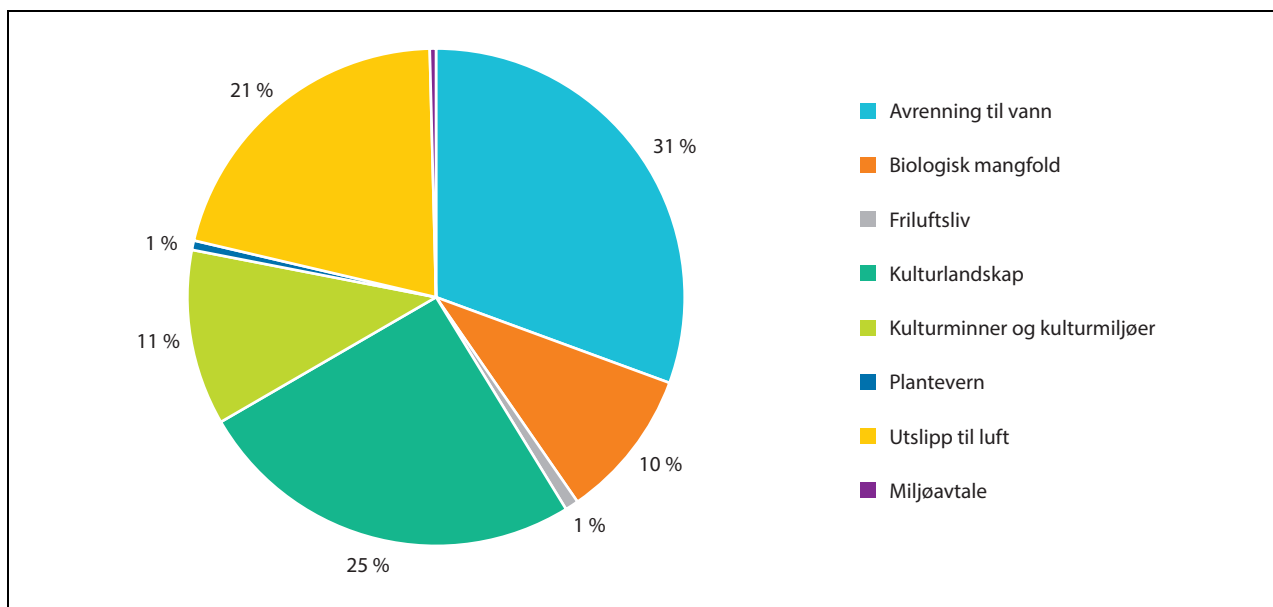
aktuelle tilskudd fra søknadsomgangen 2023. Gjennom behandlingen av Meld. St. 40 (2020–2021) *Mål med mening – Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030* bestemte Stortinget i Innst. 218 S (2021–2022) at årlig omdisponering av dyrket jord ikke skal overstige 2 000 dekar innen 2025. Høsten 2021 ble det bestemt at Norge slutter seg til EUs store forskningsprogram Horisont Europa. I forskningsprogrammet er jord og jordhelse utpekt som tema for ett av fem samfunnsoppdrag, der det er særlig stort behov og potensiale for å forbedre utviklingen. Samfunnsoppdraget om jord og jordhelse har fellestrekk med det norske jordprogrammet, med vekt på å utvikle kunnskap og praksis i sammenheng og i samarbeid mellom kunnskapsmiljøer, myndigheter og praktisk jordbruk. Her har Norge et godt utgangspunkt og et godt grunnlag for en samstemt satsing på jord.

Arbeid med å redusere matsvinn

Mindre matsvinn vil bidra til å redusere klimagassutslipp ved at behovet for produksjon av alle typer matvarer reduseres. Norge har forpliktet seg til å følge opp FNs bærekraftsmål, herunder mål om at matsvinnet globalt skal halveres innen 2030. I 2017 ble det undertegnet en avtale om reduksjon av matsvinn mellom fem ministre, herunder landbruks- og matministeren, og en samlet matbransje. Bransjeavtalen omfatter alle ledd i

verdikjeden for mat. I avtalen slutter partene seg til FNs bærekraftsmål om å halvere matsvinn innen 2030. I bransjeavtalen er myndighetene gitt ansvar for å sammenstille nasjonal statistikk om matsvinn i hovedrapporteringer for årene 2020, 2025 og 2030. Første hovedrapport ble lagt frem i desember 2021, og viser at reduksjonen i matsvinnet fra 2015 til 2020⁴ er beregnet til å være om lag 10 pst. Landbruksdirektoratet har ansvar for å kartlegge matsvinnet fra jordbrukssektoren, og la fram sin første rapport *Matsvinn i jordbrukssektoren. Kartlegging for 2020* i desember 2021. Rapporten viser at matsvinnet for alle jordbruksproduksjoner i 2020 samlet er lavt og totalt utgjør 43 883 tonn, som er 1,72 pst. samlet for alle produksjoner. Det er variasjon mellom de ulike sektorene: For kjøtt utgjorde matsvinnet 0,59 pst. av total mengde, for melk 0,14 pst. av total mengde og for egg 0,95 pst. av total mengde i 2020. For korn er det beregnet et gjennomsnitt av de siste 5 årene, der 7,14 pst. av høstet og innveid mengde matkorn er matsvinn. For grønt samlet var matsvinnet på 5,43 pst., men det er store variasjoner mellom produksjonene. Det er behov for mer målrettet kunnskap om årsaker til matsvinn og mulige tiltak i grøntsektoren, se kap. 7.4.3.

⁴ Hovedrapport 2020. Bransjeavtalen om reduksjon av matsvinn. Tilgjengelig fra: Bransjeavtalen om reduksjon av matsvinn: Hovedrapport 2020 (regjeringen.no)

Figur 3.19 RMP-midler fordelt på hovedområder i 2021.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Regionale miljøprogram

Regionale miljøprogram (RMP) ble innført i 2005 for å stimulere til økt miljøinnsats i jordbruket ut over det som er mulig gjennom nasjonale ordninger. Hvert fylke har et eget miljøprogram som dekker en rekke miljøtemaer. RMP omfatter en sentral del av de mest målrettede miljøtiltakene og miljøvirkemidlene over jordbruksavtalen. Formålet er bevaring og skjøtsel av naturmangfold, kulturminner og kulturmiljøer i kulturlandskapet og å redusere forurensing til vann og luft. Det er fastsatt en nasjonal meny av tiltak som fylkene kan velge fra, basert på sine miljøutfordringer.

Gjeldende programperiode for de regionale miljøprogrammene er 2019–2022. Landbruksdirektoratet er ansvarlig for rullering av både nasjonalt miljøprogram og instruks for regionale miljøtilskudd. Statsforvalteren er ansvarlig for rullering av sine regionale miljøprogram og tilhørende forskrifter. Endringene i instruksjonen høres i perioden februar–april 2022 og ny instruks skal etter planen fastsettes innen 1. juli 2022.

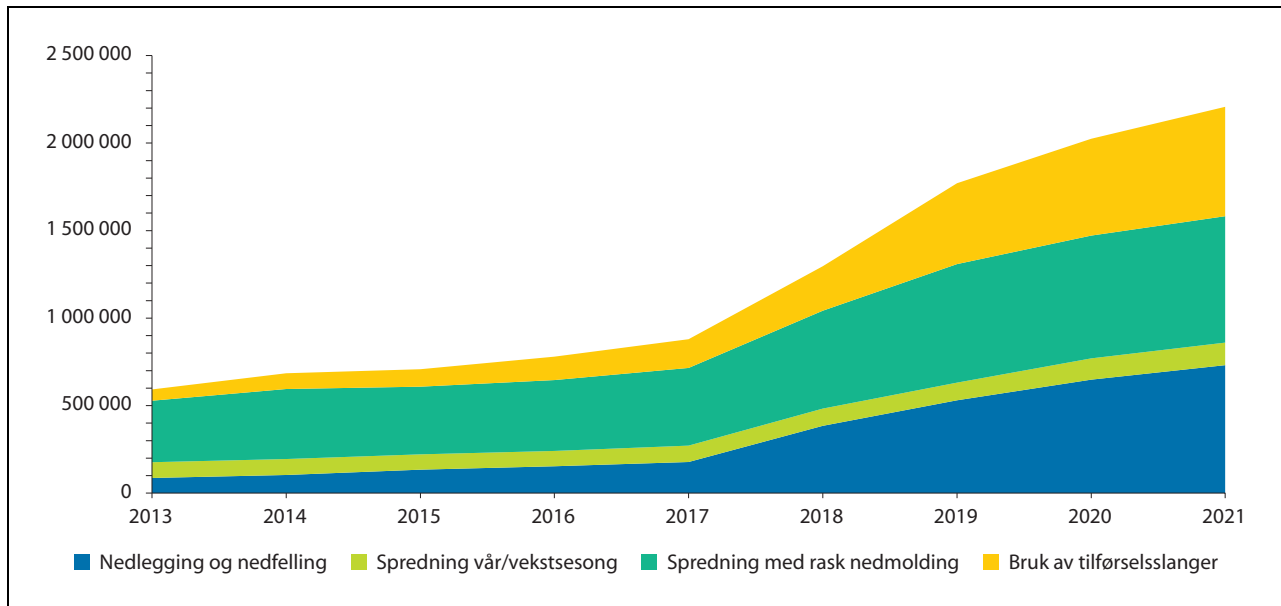
I 2021 ble det gjennomført tiltak på drøyt halvparten av alle foretak (20 692 foretak) for 599 mill. kroner innenfor de regionale miljøprogrammene. Det er stor forskjell i oppslutning både mellom fylker og bruksstørrelse. I Viken og Innlandet gjennomføres miljøtiltak over RMP på om lag 65 pst. av alle foretak som søker produksjons-tilskudd. Statistikken viser økende oppslutning om RMP med økende foretaksstørrelse. På fore-

tak over 250 dekar gjennomfører over 70 pst. miljøtiltak over RMP, på foretak over 1000 dekar er oppslutningen 88 pst. Figur 3.19 viser den totale fordelingen av tiltak per hovedområde. De største tiltaksområdene var avrenning til vassdrag og kyst (31 pst.), kulturlandskap (25 pst.) og utslipp til luft (21 pst.).

Oppslutningen om tiltaket som er spesielt innrettet mot å redusere utslipp til luft, «Miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel», har økt betydelig over flere år, og alle fylker har implementert tiltaket i Regionalt miljøprogram fra 2019. Tiltaket bidrar til mindre utslipp av ammoniakk, mindre avrenning av næringsstoff til vann og gir bedre utnyttelse av husdyrgjødsel. 21 pst. av midlene gikk til dette formålet i 2021, og tiltaket ble gjennomført på drøyt 2,2 mill. dekar, en økning på om lag 1 mill. dekar fra 2018, jf. figur 3.20.

I jordbruksoppkjøret 2020 ble det bestemt at klimarådgiving skulle innlemmes som et tiltak i de regionale miljøprogrammene (RMP), gjeldende fra søknadsomgangen 2021. Landbruksdirektoratet fikk i oppdrag å utrede hvordan tilskuddsordningen kunne utformes. Utredningen ble ferdigstilt i desember 2020. På bakgrunn av utredningen fastsatte jordbruksavtalepartene tilskuddsordningen for en treårig prøveperiode, og ordningen ble tilgjengelig i RMP i juni 2021.

Tidsvinduet for å søke klimarådgiving var derfor relativt kort i 2021 og sammenfalt med en traveltid for mange bønder. Fra juni og til søknads-

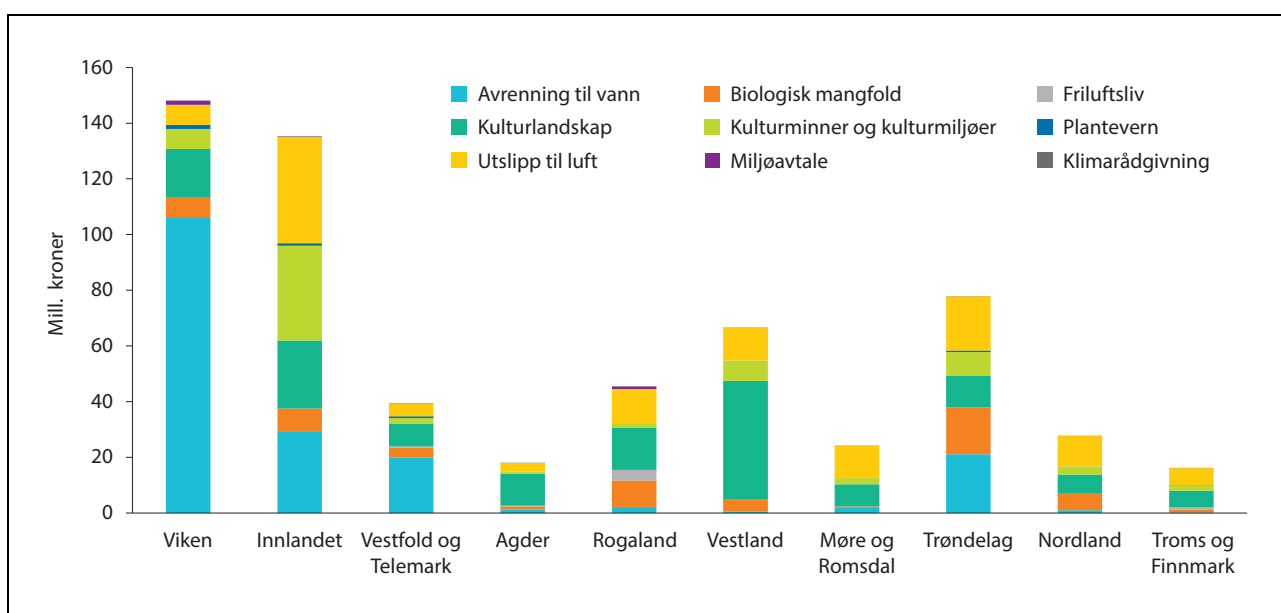
Figur 3.20 Areal med innvilget tilskudd til miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel 2013–2021. Dekar.

Kilde: Landbruksdirektoratet

fristen 15. oktober søkte 296 bønder om tilskudd til klimarådgiving. Det forventes at flere bønder vil søke om klimarådgiving i kommende søknadsomganger. I prosessen med å innføre tiltaket har det være god kommunikasjon med NLR.

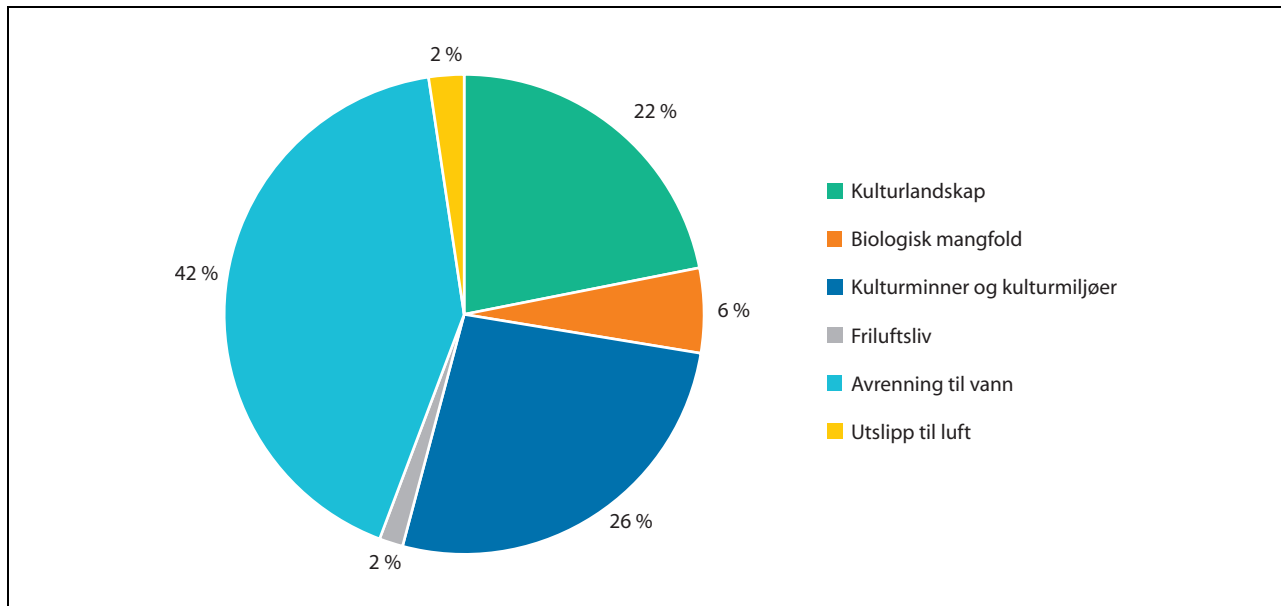
Alle som oppfyller kravene, kan få godkjenning som klimarådgiver. Per i dag er det 196 klimarådgivere med godkjente rådgivningsopplegg. Alle godkjente rådgivere er så langt fra NLR og TINE.

Det er stor variasjon i prioriteringer av tiltak mellom de ulike fylkene, jf. figur 3.21 Fylker med stor andel korndyrking bruker en betydelig andel av midlene til tiltak for å redusere erosjon og næringsstoffavrenning til vann og vassdrag, mens de øvrige fylkene særlig vektlegger tiltak som hindrer gjengroing og ivaretar verdifulle kulturlandskap og naturtyper. Den ulike prioriteringen av tiltak mellom fylker er i tråd med intensjonen for ordningen.

Figur 3.21 Fylkesvis fordeling av miljøtema i RMP i 2021.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Figur 3.22 SMIL-midler fordelt på hovedområder i 2021. Prosent.

Kilde: Landbruksdirektoratet

3.5.2.1 Rapportering på miljøvirkemidler i Landbrukets utviklingsfond

Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

Formålet med Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) er å ivareta natur- og kulturminneverdiene i kulturlandskapet, samt redusere forurensingen fra jordbruket. Ordningen skal gi mer målrettet innsats med utgangspunkt i lokale behov, utfordringer og målsettinger.

Ordningen forvaltes av kommunene og totalt ble det i 2021 innvilget 173,1 mill. kroner til 2 820 prosjekter. Om lag 56 pst. av midlene ble i 2021 innvilget til tiltak for å fremme verdier i kulturlandskap, kulturmiljøer og biologisk mangfold, mens 44 pst. av midlene gikk til tiltak for å redusere forurensing til vann, jf. figur 3.22.

En stadig større andel av midlene går til utbedring av hydrotekniske tiltak og andre tiltak for redusert forurensning. Dette kan forklares med behov for tilpasning til et endret klima og oppfølging av vannforvaltningsplaner. Det er de siste årene øremerket midler til utbedring av hydrotekniske anlegg i planeringsområdene, dvs. i kornområdene rundt Oslofjorden og i Trøndelag. Dette har gitt en betydelig økning i oppslutningen, både i antall anlegg oppgradert og innvilget tilskudd. Som følge av store behov for å vedlikeholde hydrotekniske anlegg i enkelte områder, og sentrale føringer om at disse tiltakene skal prioriteres, er det flere kommuner som i liten grad innvilger tilskudd til kulturlandskapstiltak over SMIL-ordningen.

Drenering

Godt drenert jord gir bedre utnyttelse av næringsstoffer, reduserer faren for jordpakking og reduserer faren for lystgassutslipp. Samlet sett er det vurdert at drenering av dårlig drenerte arealer reduserer risiko for lystgassutslipp på mineraljord. På organisk jord øker klimagassutslippene etter drenering, hovedsakelig på grunn av økte CO₂-utslipp⁵. God drenering bedrer også muligheten for produksjon og innhøsting i perioder med ekstremvær. Gjennomføring av drenering skal ta hensyn til effekter for naturmangfold og automatisk fredede kulturminner. Tilskudd til drenering er berettiget for drenering av tidligere grøftet jord, og planert areal som ikke tidligere er grøftet.

Det var 1 891 foretak som fikk innvilget tilskudd til drenering i 2021, og det ble innvilget tilskudd for om lag 70 mill. kroner. Dette er en klar reduksjon fra 2020 da det ble gitt tilskudd på ca. 97 mill. kroner. Av 70 mill. kroner i tilskudd brukes 48 mill. kroner til systematisk drenering, ca. 5 mill. kroner til profilering og omgraving og ca. 17 mill. kroner til usystematisk drenering og avskjæringsgrøfter. Basert på tilskuddsdata ble i underkant 54 000 daa drenert i 2021. Etter at tilskudd til drenering ble gjeninnført, har drene-

⁵ Drenering og klimagassutslipp Virkning av drenering på lystgassutslipp og lønnsomhet, dreneringsbehov og tiltaksanalyse, NIBIO Rapport Vol 6. Nr. 6/2000.

ringsaktiviteten økt betydelig, men med årlige variasjoner. Satsøkningen i 2017 medførte en umiddelbar og betydelig økning i oppslutning til ordningen, men denne utviklingen har de siste årene gått en del tilbake. Om lag 80 prosent av tilskuddsmidlene går til drenering på eget/eid areal, og om lag 20 prosent på leid areal.

Det anslås at ca. 388 000 dekar jordbruksareal er drenert med støtte fra ordningen siden den ble innført i 2013.

Levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg

Forskrift om tilskudd for levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg trådte i kraft 1.1.2015. Ved å bruke husdyrgjødsel og matavfall til biogassproduksjon, bidrar man til reduserte utslipp av klimagasser fra jordbruket, samtidig som det produseres klimavennlig biogass som kan komme til erstatning for fossile drivstoff.

For søknadsomgangen 2022 har Landbruksdirektoratet mottatt 48 søknader om tilskudd, med en samlet anslått tilskuddsutbetaling på 10,3 mill. kroner. Dette er en økning på 7 søknader og 29 pst. i søknadsomfang fra 2021. Av søkerne har 40 levert husdyrgjødsel til eksterne anlegg, av disse leverte 33 til Greve Biogassanlegg i Vestfold og Telemark, og 7 til andre anlegg. De resterende 8 søkerne har brukt husdyrgjødselen til biogassproduksjon i eget anlegg. Det er foreløpig relativt få biogassanlegg som tar imot husdyrgjødsel, og dette er en av de største hindringene for at ordningen ikke har større omfang. Koronasituasjonen har medført forsinkelse i planlegging og bygging av nye anlegg. Tilskuddssatsen har vært økt flere ganger siden oppstarten og sist i jordbruksoppgjøret 2020, da satsen ble økt til 100 kroner per tonn husdyrgjødsel fra 2021. Det ble presisert i jordbruksoppgjøret 2020 at ordningen er å betrakte som en ordinær ordning.

Tilskudd til tiltak i beiteområder og organisert beitebruk

Tilskudd til felles investeringer til tiltak i beiteområder og driftstilskudd til organiserte beitelag har som mål å fremme bruk av beiteressursene i utmarka, vedlikehold av kulturlandskap og redusere tap av dyr på utmarksbeite. Støtte til investeringer kan ses i sammenheng med midler til forebyggende og konfliktdempende tiltak mot rovvilt-skader over Klima- og miljødepartementet sitt budsjett, der dette er relevant. Avsetningen for 2021 var 23 mill. kroner, hvorav 5 mill. kroner ble

øremerket CWD-tiltak. Rammen for CWD-tiltak ble ytterligere økt med 3,5 mill. kroner i revidert nasjonalbudsjett. Interessen for ny teknologi er stor, og det er et betydelig økende antall søknader om støtte generelt og spesielt knyttet til Nofence.

Det ble i tillegg utbetalt 33,9 mill. kroner i driftstilskudd fra RMP til 750 godkjente beitelag som omfattet om lag $\frac{3}{4}$ av totalt antall sau og $\frac{1}{3}$ av totalt antall storfe som ble sluppet på utmarksbeite. Kartfestede data fra ordningen er grunnlaget for Informasjonssystem for beitebruk i utmark (IBU). IBU driftes av NIBIO og gir statistikk og grunnlag for rådgivning til næring og forvaltning om utmarksbeite, herunder om effekter av rovviltforvaltningen. Kartet viser hovedtrekk i beitedyrenes bruk av områdene.

Klima- og miljøprogrammet

Klima- og miljøprogrammet skal bidra til å oppnå landbrukspolitikkenes målsettinger på klima- og miljøområdet gjennom utredninger og informasjonstiltak som raskt kan formidles til landbruket. Den totale rammen for 2022 på 28,2 mill. kroner ble høsten 2021 fordelt med 7 mill. kroner til fylkesvise tiltak og 20,1 mill. kroner til sentrale tiltak. Av de nasjonale midlene ble 4 mill. kroner øremerket arbeid i regnskapsgruppen for klimavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket og utredninger om vannmiljøtiltak og biokull. Midler til nasjonale tiltak lyses ut etter retningslinjer som er avklart i møte med avtalepartene i jordbruksoppgjøret. Det ble innvilget støtte til nasjonale tiltak til 14 prosjekter innen fagområdene klimatilpasning, klimagassutslipp, jord, forurensing og kulturlandskap/biomangfold. Antallet søknader var for 2022 godt fordelt mellom kategoriene, med et noe større søknadsbeløp innen jord. Betydelig søknadsmengde til de nasjonale midlene medfører at det må gjøres strenge prioriteringer og gis avslag på et stort antall relevante og gode prosjektsøknader. De regionale midlene lyses ut med utgangspunkt i samme retningslinjer, men med noen regionale tilpasninger. Fylkenes rapportering viser at midlene i hovedsak går til aktiviteter som retter seg direkte mot bønder. I 2021 var det en overvekt av regionale prosjekter knyttet til klimagassutslipp. Et stort antall av søknadene som det gis støtte til er relatert til utfordringer med gjødsling, karbonbinding, avrenning fra ulike typer produksjoner, samt forberedelser til bruk av klimakalkulatoren. Tilskudd til informasjonstiltak som blant annet møter, markdager og utarbeidelse av informasjonsmateriell er viktig hos mange fylker, hvor

kommuner og NLR har en sentral rolle i gjennomføringen.

I jordbruksoppkjøret 2021 ble det bestemt at det skulle avsettes midler over Klima- og miljøprogrammet til to utredninger som omtales under.

Barrierer og muligheter for gjennomføring av vannmiljøtiltak

NIBIO fikk oppdraget og har utarbeidet rapporten⁶ «Barrierer og muligheter for gjennomføring av vannmiljøtiltak» (Skaalsveen m.fl. 2022). Utredningen bekrefter tidligere undersøkelser om at motivasjon for og barrierer mot gjennomføring av vannmiljøtiltak er avhengig av økonomiske konsekvenser, agronomisk/praktisk gjennomførbarhet, vannmiljøeffekt og erfaring med tiltaket. Gårdbrukere som er mest positive til vannmiljøtiltak, har klart å integrere tiltakene som en del av produksjonssystemet og driften, og de planlegger vannmiljøtiltakene som en del av våronnforberedelsene. Gårdbrukerne som driver grøntproduksjon og radkulturer oppgir at det er store økonomiske barrierer for å gjennomføre vannmiljøtiltak, da avkastningen i kroner per dekar er større enn for korn- og grasproduksjon. Tiltak som tar areal ut av produksjon er spesielt upopulært. Liten kunnskap om effekt av tiltakene er også en avgjørende barriere. En del gårdbrukere oppgir at en av de største barrierene for å gjennomføre tiltak var den demotiverende effekten av utslipp fra punktutslipp fra andre sektorer. Gårdbrukerne i denne undersøkelsen etterlyser mer kunnskap om effekten av avrenningstiltak på avlinger og vannmiljøet, spesielt når det gjelder fangvekster og fangdammer. Det er ønskelig med kunnskap fra feltforsøk i realistisk skala/omfang, som tar hensyn til effekter av lokalt klima, jordtype, topografi og produksjon.

Effekt av biokull i planteproduksjon, gjødsellager og husdyrproduksjon

Rapporten⁷ fra NIBIO i samarbeid med Green House AS har levert en litteraturgjennomgang som gir en oversikt over kunnskapsstatus om bruk av biokull i planteproduksjon, gjødsel og/eller jordforbedringsprodukter og husdyrproduksjon. Utredningen gir et godt overblikk over kunnskapsstatus og muligheter for bruk av biokull i

Norge. Utredningen trekker frem viktige funn angående biokull i planteproduksjon, gjødsellager og husdyrproduksjon. Når det gjelder planteproduksjon trekkes det frem at det ved tilførsel av ubehandlet biokull til jordbruksareal i Norge, er funn av en beskjeden positiv effekt på jordkvalitet, men at det ikke er vist noen direkte avlingsøkning. Bruk av biokull som tilførsel i husdyrgjødsel/ biorest har varierende resultater, med funn av reduserte utslipp av NH₃ og CH₄ ved tilførsel av biokull som flytende dekke i gjødsellageret, men økte utslipp dersom biokullet bunnfaller. Ved bruk av biokull i kompostering er det funnet en bedring i komposteringsprosessen, samt en reduksjon i N₂O og CH₄ utslipp, spesielt ved tidlig tilførsel av biokull. Biokull er ikke en vanlig brukt tilsetning ved kompostering i dag og bruksområdet bør undersøkes nærmere. Praktisk utprøving av biokull i husdyrhold viser noen fordeler som inkluderer redusert forekomst av diaré i smågris, redusert lukt og dødelighet, men man har så langt ikke funnet klare positive effekter for mjølkeku. Flere forsøk anbefales for å utvide datagrunnlaget. Det er ikke funnet noen effekt på reduserte klimagassutslipp fra husdyr som følge av tilsetning av biokull i dyrefor.

I Klimakur 2030 er bruk av biokull satt i kategori <500 kroner per tonn lagret CO₂. Denne utredningen tar for seg potensialet for biokullbruk i Norge fra et økonomisk perspektiv, og trekker frem at med dagens markedspris er kostnaden for innkjøp av biokull >8 000 kroner per tonn biokull, ekvivalent til 2 700 kroner per tonn CO₂. Dermed er biokull som karbonlagringstiltak med dagens marked og muligheter antatt å være langt dyrere enn først presentert via Klimakur 2030. Det anses likevel som et tiltak som relativt enkelt kan øke karbonlagringen i jordbrukssektoren.

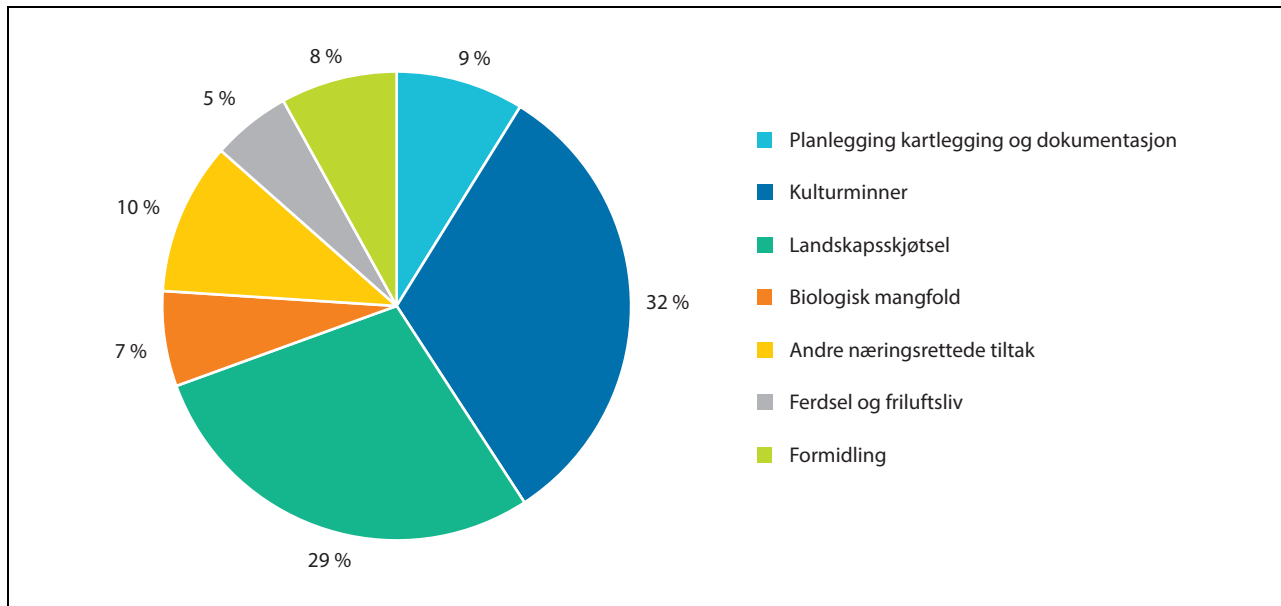
Da de identifiserte positive agronomiske effektene av tilførsel av biokull i matjord, i alle fall så langt, er små eller fraværende, vil det være behov for økonomisk stimulans for at bønder skal ta i bruk tiltaket. Utredningen tydeliggjør også at det fortsatt er områder der det trengs mer forskning for å kunne komme med sterke anbefalinger om bruk.

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområdene Vegaøyan og Vestnorsk fjordlandskap

Ordningen Utvalgte kulturlandskap i jordbruket ble etablert i 2009 med 20 områder der ulike skjøtselstiltak ble finansiert med midler over jordbruksavtalen og Klima- og miljødepartementets (KLD) budsjett. I behandlingen av Meld. St. 14

⁶ Barrierer og muligheter for gjennomføring av vannmiljøtiltak, NIBIO-rapport, vol 8, nr 38, 2022

⁷ Effekt av biokull i planteproduksjon, gjødsellager og husdyrproduksjon; NIBIO-rapport vol. 8, nr. 46, 2022

Figur 3.23 Fordeling av midler til Utvalgte kulturlandskap i 2021. Prosent.

Kilde: Landbruksdirektoratet

(2015–2016) *Natur for livet* ba Stortinget om at ordningen skulle utvides innen 2020. Antall områder teller 46. Til sammen var det satt av 38,0 mill. kroner til ordningen i 2021, med 15,5 mill. kroner over jordbruksavtalen og 22,5 mill. kroner over budsjettet til Klima- og miljødepartementet. Direktoratene ble gitt i oppdrag å vurdere mulighetene for å utvide antall områder ytterligere innenfor dagens økonomiske ramme. På bakgrunn av deres anbefaling er det besluttet å utvide antall områder med tre områder i 2022 og to områder i 2023.

De utpekte områdene representerer variasjoner av kulturlandskap i jordbruket med store verdier knyttet til biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer over hele landet. Aktiv landbruksproduksjon er viktig for gjennomføring av satsingen. Ordningen er evaluert og anses som vellykket og med god måloppnåelse.

Midlene til verdensarvområdene Vegaøyen og Vestnorsk Fjordlandskap over jordbruksavtalen er 7,5 mill. kroner i 2021. Det er også bevilget 10,6 mill. kroner over KLDs budsjett rettet mot ulike forvaltnings- og skjøtselstiltak i disse verdensarvområdene. I begge verdensarvområdene har midlene vært viktige for grunneiere og drivere, for å sikre at arealer holdes i hevd og blir skjøttet. Utover disse midlene bidrar også KLD med om lag 11,4 mill. kroner til Verdensarvområdene som blant annet omfatter informasjonsarbeid og tilretteleggingstiltak for å ivareta forpliktelsene gjennom Verdensarvkonvensjonen.

Ordningene Utvalgte kulturlandskap og Verdensarvsatsingen er slått sammen til en ordning og forvaltes av kommunene fra 2020. Figur 3.23 viser fordelingen av midler til utvalgte kulturlandskap i jordbruket i 2021, inkl. midlene over KLDs budsjett.

Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler

Ny handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler ble fastsatt i 2021. Handlingsplanen gjelder perioden 2021–2025, og er en revidert utgave av planen som gjaldt i perioden 2016–2020.

Handlingsplanen redegjør for status på området og fastsetter mål og tiltak for å redusere avhengighet av plantevernmidler, og for å redusere risiko for negative virkninger av bruken av plantevernmidler på helse og miljø. Risikoindikatorne viser at det har vært forholdsvis små endringer for helse- og miljørisiko i forrige handlingsplanperiode (2016–2020). Statusrapporten viser at det er flere utfordringer på plantevernmidleområdet.

For 2021 var det avsatt 12 mill. kroner til å følge opp handlingsplanen. Referansegruppen har gitt overordnede føringer for hvilke temaer som skulle prioriteres i 2021. Temaene omfattet blant annet integrert plantevern, holdningsskapende arbeid og informasjon, kunnskap om plantevernmidler under norske forhold og kunnskap om helse- og miljørisiko ved bruk av plantevernmidler. Land-

bruksdirektoratet vurderte søknadene i samarbeid med Mattilsynet og tildelte midler til 20 prosjekter. For 2022 er det avsatt 12 mill. kroner til å følge opp den nye handlingsplanen.

3.5.3 Økologisk jordbruk

Satsingen på økologisk jordbruk følger av Nasjonal strategi for økologisk jordbruk fra 2018. Målet for økologisk jordbruk er å stimulere til økologisk produksjon som er etterspurt i markedet. Oppfølgingen av strategien gjøres blant annet i de årlige jordbruksforhandlingene. I 2021 ble det utbetalt 124,2 mill. kroner i direkte tilskudd til økologisk primærproduksjon. Dette var en økning på 6 mill. kroner fra 2020.

3.5.3.1 Areal – og produksjonsutvikling

Figur 3.24 viser utvikling i økologisk drevet areal og areal under omlegging (karensareal), samt økologisk jordbruksareal og karensareal som prosent av totalt jordbruksareal i drift 1995–2021. Andelen foretak med økologisk produksjon har holdt seg relativt stabil på 5 pst. de siste årene. I 2021 var det i underkant av 2000 jordbruksbedrifter med økologisk drift. 418 600 daa jordbruksareal ble drevet økologisk i 2021, tilsvarende om lag 4,2 pst. av det totale jordbruksarealet medregnet karensareal er andelen 4,6 pst. Det økologiske kornarealet økte for tredje år på rad i 2021, mens det var en liten nedgang i arealene til frukt, bær

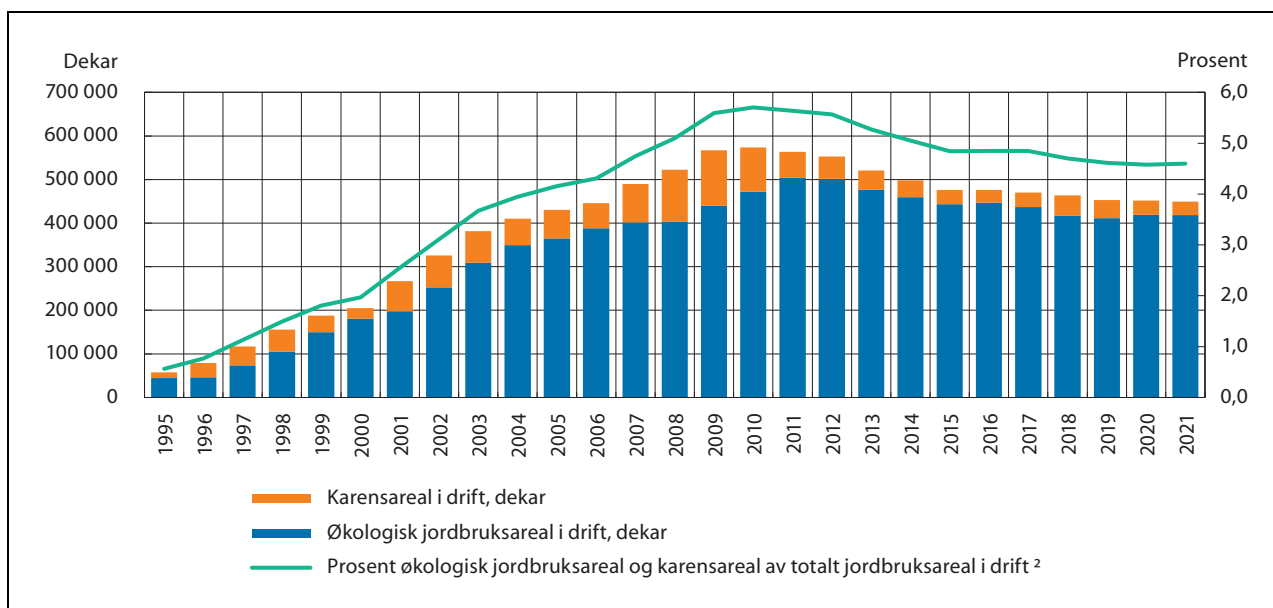
og grønnsaker. Produksjonen av økologisk melk gikk ned 3,1 pst. til 48,1 mill. liter i 2021. Anvendelsesgraden har gått ned med 2,9 prosentpoeng til 54,5 pst. i 2021.

Den samlede produksjonen av økologisk kjøtt av storfe, gris og sau og lam, økte med 2 pst. i 2021 sammenlignet med året før. Økologisk slakt fra fjørfe økte med 9 pst. i 2021. Tabell 3.13 viser andel økologisk areal av totalt jordbruksareal for noen land i Europa.

3.5.3.2 Markedsutvikling

Omsetning av økologiske frukt, grønnsaker og poteter

Landbruksdirektoratets statistikk for omsetningen av økologiske poteter, grønnsaker og frukt er basert på data fra et utvalg grossister, og justert for å ta høyde for omsetning til forbrukermarkedet. Omsetning til industribedrifter og deler av serveringsmarkedet er ikke inkludert. Tallene er omregnet til tonn. Omsetningen av norske økologiske frukt, grønnsaker og poteter økte med 1 pst. i 2021 sammenlignet med 2020. Omsetningen av poteter gikk ned med ytterligere 26 pst. etter flere år med nedgang. Av rotvekstene er omsetningen av gulrot størst, men har stagnert. Omsetningen øker for andre rotvekster. For de fleste grønnsakprodukter er andelen økologisk av total omsetning liten, men det varierer mye fra produkt til produkt. De største økologiske kulturene, der over 20 pst. av total omsetning er økologisk, er

Figur 3.24 Utvikling i økologisk areal og karensareal (dekar), samt økologisk jordbruksareal og karensareal som prosent av totalt jordbruksareal i drift, 1995–2021.

Kilde: SSB

Tabell 3.13 Økologisk areal (inkl. karens) og andel av totalt jordbruksareal i 2020.

Land	Hektar	Andel økologisk
Danmark	299 998	11,4 %
Finland	315 112	13,9 %
Frankrike	2 548 677	8,8 %
Tyskland	1 702 240	10,2 %
Norge ¹	45 312	4,5 %
Sverige	613 964	20,4 %
Storbritannia	473 500	2,7 %

¹ Tallene for Norge avviker noe fra det som presenteres lenger oppe i teksten ettersom grunnlaget kan avvike.

Kilde: FiBL – IFOAM-rapport: World of Organic Agriculture – Statistics and Emerging Trends 2022

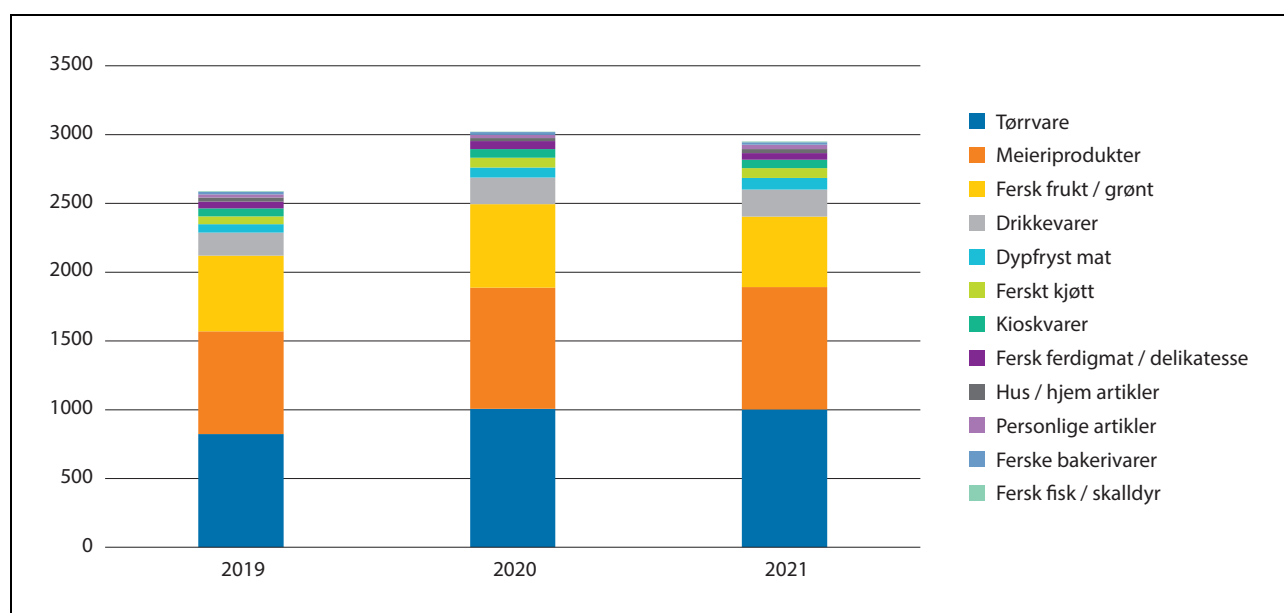
urter i veksthus, ruccola, pastinakk, rødbeter og stilkseier. Omsetningen av økologisk eple og plomme var mindre enn etterspørselen, til tross for et godt fruktår i 2021, og den økologiske andelen av totalt omsatte mengder utgjorde hhv. 0,6 pst. for eple og 4,7 pst. for plomme.

Omsetning i forbrukermarkeder

Landbruksdirektoratet publiserte fram til 2018 tall for omsetning av økologiske varer i dagligvarehandelen. Etter dette har Landbruksdirektoratet jobbet med å få på plass et nytt datagrunnlag. Til rapporten *Produksjon av økologiske jordbruksvarer. Rapport for 2021*, har Landbruksdirektoratet inn-

hentet tall fra dagligvarekjedene og bearbeidet dem selv. Disse tallene er derfor ikke sammenliknbare med tall fra før 2019.

Omsetningen av økologiske landbruksvarer i dagligvarehandelen i 2021 var på 2,9 mrd. kroner. Dette er en nedgang på 2 pst. fra året før, men en økning på 14 pst. sammenliknet med 2019. De to siste årene kan ikke betraktes som «normale» år for omsetningen av dagligvarer, grunnet koronapandemien som medførte stengte serveringssteder, begrensinger og tiltak, og økt salg av varer gjennom dagligvarehandelen. De største varekategoriene i dagligvarehandelen er tørrvarer, meieriprodukter, fersk frukt og grønt, drikkevarer, dypfrost mat, ferskt kjøtt, kioskvarer, fersk ferdigmat / delikatesser, hus / hjem artikler, personlige artikler, ferske bakerivarer og fersk fisk / skalldyr.

Figur 3.25 Salg av økologiske varer i dagligvarehandelen i mill. kroner, fordelt på varekategorier, 2019–2021.

Kilde: Landbruksdirektoratet etter opplysninger fra aktørene

dagligvarehandelen i mill. kroner, fordelt på varekategorier, 2019–2021.

Med unntak av storhusholdning, har alle salgskanaler Landbruksdirektoratet har registrert samme eller høyere omsetning av økologiske varer enn de hadde før pandemien. Storhusholdningsmarkedet har fortsatt 80 mill. kroner lavere omsetning i 2021 sammenliknet med 2019-nivået. Bondens marked hadde et kraftig fall i omsetningen fra 2019 til 2020, men er tilbake på samme nivå i 2021 som i 2019. Omsetning gjennom spesialbutikker økte med 20 pst. fra 2019 til 2020, og er på samme nivå i 2021 som i 2020. I 2021 var det nok et rekordår for omsetningen av økologiske drikkevarer hos Vinmonopolet, der omsetningen økte med 17 pst. sammenliknet med 2020.

3.5.3.3 Utviklingsmidler

For 2021 ble det avsatt 34 mill. kroner til utviklingstiltak innen økologisk landbruk. Landbruksdirektoratet ga tilskudd til totalt 24 utviklingsprosjekter i hele verdikjeden. Prosjektene skal bidra til å løse flaskehalsen i hele verdikjeden for økologisk mat.

En del av midlene ble tildelt videreføring av særskilte satsinger innen veiledning og rekruttering av økologiske produsenter, og tiltak rettet mot produktutvikling og økologisk mat i storhusholdninger. Prosjekter som omhandler temaer og problemstillinger knyttet til regelverk innen økologisk landbruk ble prioritert som følge av ny EU-forordning.

I tillegg ble det satt av 2 mill. kroner over bevilgningen til Stiftelsen Norsk Mat til forbrukerrettet informasjonsarbeid om økologiske produktformer og produkter.

3.5.3.4 Utredning om rammevilkårene for verdikjeden for økologisk melk

Landbruksdirektoratet fikk i jordbruksoppgjøret 2021 i oppdrag å foreta en helhetlig gjennomgang av rammevilkårene for den norske verdikjeden for økologisk melk. Det ble opprettet en referansegruppe med deltakere fra avtalepartene. I tillegg har Landbruksdirektoratet involvert relevante fagmiljøer og markedsaktører på ulike måter i prosjektet. I rapporten har Landbruksdirektoratet beskrevet verdikjeden, for økologisk melk, beskrevet flaskehalsen i ulike deler av verdikjeden og vurdert behov for endringer. Landbruksdirektoratet finner at økonomi er den viktigste flaskehalsen i primærproduksjonen. I foredlingsleddet er det kostnaden ved lav anvendelsesgrad som

særlig er en flaskehals for utvikling av verdikjeden. Verken i distribusjonsleddet eller hos dagligvarehandelen, eller aktører i storhusholdningsmarkedet, er det noen flaskehalsen av betydning knyttet til økologisk produksjon.

Landbruksdirektoratet har vurdert flere tiltak, men kommer ikke med noen klar anbefaling. Tiltak som er vurdert er blant annet å øke satsene for tilskudd til økologisk husdyrhold og å innføre et pristilskudd for økologisk melk.

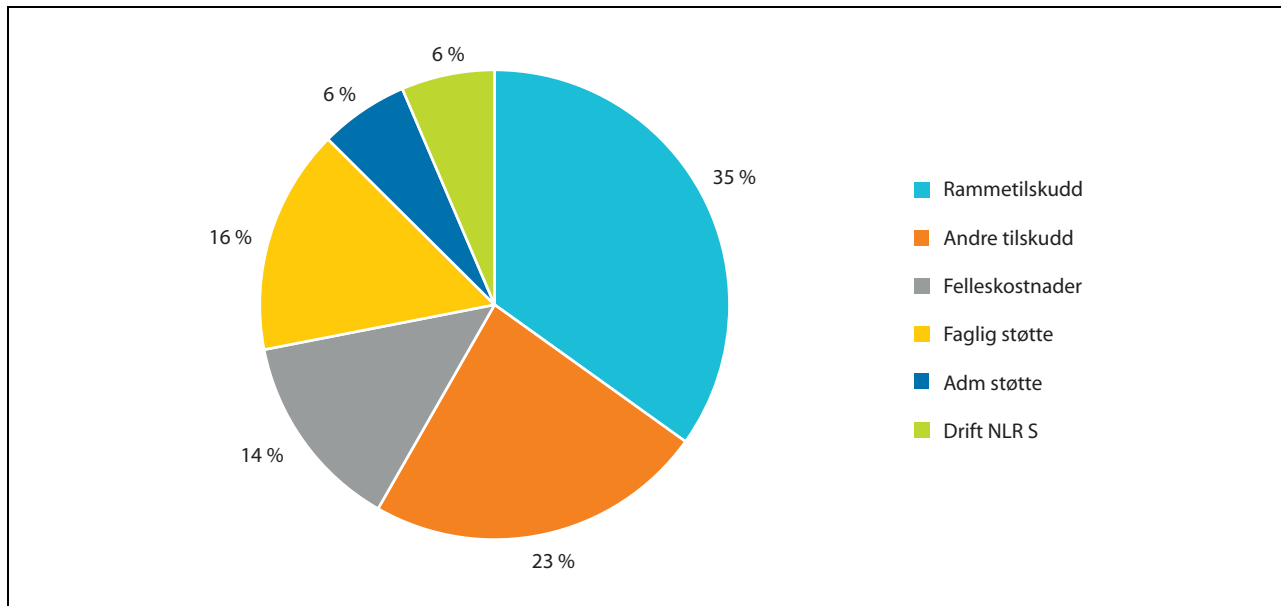
3.5.4 Andre politikkområder

3.5.4.1 Rådgiving og kunnskapsformidling i hele landet

For å bidra til god agronomi og økt kompetanse i landbruksnæringen, er det viktig at kunnskap og forskningsresultater er lett tilgjengelig for næringsutøverne.

Norsk Landbruksrådgiving (NLR) driver faglig utvikling og uavhengig og lokalt tilpasset rådgivning i landbruket i hele landet. NLR består av ti regionale, økonomisk og juridisk selvstendige, rådgivingsenheter, og en felles serviceenhet (NLR Sentralenheten). Til sammen har enhetene omtrent 24 000 medlemmer og 330 ansatte fordelt på nærmere 100 kontorer. NLR har virksomhet innen hovedproduksjonene grovfôr, korn, frukt og bær, grønnsaker, potet, veksthus, og fagområdene HMS, landbruksbygg, økonomi, jordprøvetaking og gjødslingsplan, jord og hydroteknikk, maskinteknikk og presisjonslandbruk, økologisk landbruk, kulturlandskap, klimarådgiving og fornybar energi. NLR er en viktig kunnskapsprodusent for jordbruket. I tillegg til rådgiving arrangerer NLR kurs, samlinger og fagdager med ulike tema innen ulike fagområder de har ansvaret for, og samarbeider med relevante fagmiljøer og aktører. I 2021 skrev NLR 583 fagartikler der 175 var basert på egne forsøk og 408 på litteraturstudier.

For 2021 ble det satt av 98 mill. kroner til Norsk Landbruksrådgiving. Av disse midlene ble 34,2 mill. kroner overført direkte til regionene som et såkalt rammetilskudd, og sikrer drift i regionene. I tillegg ble det satt av egne midler til kunnskapsutvikling i regionene, som er utbetalt på bakgrunn av gjennomførte feltforsøk, markdager og fagartikler. De resterende midlene, 63,8 mill. kroner, benyttes av NLR Sentralenheten. Av disse har en del midler gått til felleskostnader for regionene, slik som kjøp av bedriftshelsetjenester i forbindelse med HMS-avtaler, felles IT-kostnader, utvikling av fellesnettseder og intranett. Midlene finansierer også lønn til fagkoordi-

Figur 3.26 Prosentvis fordeling av støtten til NLR over jordbruksavtalen 2021

Kilde: Norsk Landbruksrådgiving

natorene i NLR (ni ansatte fagkoordinatorer og en prosjektleder) og midler til rådgiving og kunnskapsoppbygging innen fagområdene HMS, landbruksbygg, økonomi, maskinteknisk rådgiving og økologisk landbruk. Figur 3.26 synliggjør den prosentvise fordelingen av støtten på de ovennevnte områdene.

I tillegg til de 98 mill. kronene, ble det over jordbruksavtalen avsatt 4 mill. kroner til videreføring av mentorordningen som en nasjonal ordning forvaltet av NLR. Videre gjør NLR et viktig arbeid for produsenter som driver, eller ønsker å legge om til, økologisk produksjon. Siden 2019 har NLR hatt en utvidet rolle med å utvikle og koordinere faglige nettverk innen økologisk produksjon for frukt og bær, grønnsaker, veksthus og potet, melk og kjøtt og korn, og fra 2020 var også arbeid med jord og jordkultur en del av dette. For 2021 var dette utviklingsarbeidet finansiert over ordningen utviklingstiltak innen økologisk landbruk.

3.5.4.2 Gjennomgang av støtten som gis til Norsk Landbruksrådgiving over jordbruksavtalen

I jordbruksoppkjøret 2021 ble det bestemt at støtten til NLR over jordbruksavtalen skulle gjennomgås, og at grenseganger mellom NLRs rådgivningstilbud og øvrige rådgivningstilbud i næringen, kriterier for støtte og rapporteringskriterier fremover i tid skulle vurderes. Overlapp mellom grunnbevilgningen til NLR og prosjektstøtte de

mottar over andre ordninger, og om det er behov for endringer i innretning av støtten skulle også vurderes. Landbruksdirektoratet fikk i oppdrag å gjennomføre gjennomgangen. Det ble satt ned en referansegruppe bestående av avtalepartene som kom med innspill til arbeidet. Landbruksdirektoratet har hatt dialog med NLR underveis i arbeidet, og har også fått innspill til arbeidet fra Statsforvalterne. Landbruksdirektoratet leverte rapporten *Gjennomgang av støtten som gis til Norsk Landbruksrådgiving over jordbruksavtalen* 15. februar 2022.

Landbruksdirektoratet finner at NLR har en sentral rolle i det norske landbruket ved å gi bønder og gartnere nødvendig og lokalt tilpasset rådgiving, og å drive kunnskapsformidling. NLR er viktig som førstelinjetjeneste for å nå ut med ny og nødvendig kunnskap. Landbruksdirektoratet mener NLRs arbeid bør videreføres, men at støtten fra det offentlige bør målrettes bedre, i tråd med det avtalepartene ønsker å oppnå med støtten.

Landbruksdirektoratet finner at det gis prosjektstøtte til de samme fagområdene som gis over grunnbevilgningen, men mener at dette er lite problematisk, så lenge det er rutiner på plass som hindrer dobbeltfinansiering. De finner videre at det er lite overlapp mellom NLRs og øvrige aktørers rådgivningsaktivitet. Det er størst grad av overlapp mellom byggteknisk rådgiving, økonomi-rådgiving og advokat- og regnskapstjenester. Landbruksdirektoratet mener samtidig at det er

behov for at det offentlige går inn og støtter hoveddelen av fagområdene som grunnbevilgningen hittil har gått til å dekke.

Landbruksdirektoratets vurdering er at NLRs 10 regionale enheter er å betrakte som 10 selvstendig juridiske og økonomiske enheter. Dagens praksis med å tildele tilskuddet til NLR Sentralenheten, som så fordeler tilskuddet videre til de regionale enhetene, er forvaltningsmessig utfordrende sett opp mot Statens økonomireglement. Videre er samarbeidet mellom enhetene svært varierende, og det er krevende å foreta nødvendige prioriteringer ut fra et helhetsperspektiv, fordi store deler av tilskuddet forvaltes regionalt uten nærmere instruks gjennom nasjonalt forpliktende samarbeid enhetene imellom, eller fra NLRs sentralenhet.

Landbruksdirektoratet kommer også med en rekke anbefalinger som kan bidra til mer målrettet virkemiddelbruk. Landbruksdirektoratet mener det er behov for å tydeliggjøre formålet med tilskuddet, bl.a. når det gjelder å presisere

hva som menes med «likeverdig rådgivnings-tilbud i hele landet». Det blir videre pekt på at det er behov for å gjøre endringer i innretningen av støtten, slik at den blir brukt mer effektivt og målrettet. Det er videre behov for å utarbeide nye tildelingskriterier, eller en ny fordelingsnøkkel, som bestemmer hvor mye hver regional enhet får utbetalt, og som i større grad baserer seg på objektive kriterier. Landbruksdirektoratet anbefaler også at det blir gitt tydeligere krav til rapportering slik at det er mulig å følge bruken av midlene og forstå hva midlene har blitt brukt til. Landbruksdirektoratet anbefaler også at det bør gjennomføres en brukerundersøkelse av NLRs rådgivningsvirksomhet, som kan gi avtalepartene et bedre beslutningsgrunnlag for hvilke fagområder som skal støttes med disse midlene, for å bedre kunne si om NLR er organisert på en måte som løser oppgavene mest mulig målrettet og effektivt, og for å få bedre kunnskap om kvalitet på rådgiving, tilgang på kompetanse, fagområder der det oppleves som spesielt viktig at NLR er til stede.

4 Utvikling i foredlings- og omsetningsledd

4.1 Innledning

Jordbruks- og handelspolitiske forhold, markedsordninger og prisutvikling på råvarer har stor betydning både for næringsmiddelindustri og omsetning. Landbrukspolitikken, og utformingen av virkemidlene i jordbruksavtalen, må som følge av dette ha alle ledd i kjeden fra jord til bord som perspektiv. Matindustrien er Norges største industri, både regnet etter sysselsetting og etter verdiskaping. Sysselsettingen i matindustrien er mer enn dobbelt så stor som den nest største industrien i Norge, metallvareindustrien, ifølge industristatistikkens næringsinndeling.

Betydelige deler av næringsmiddelindustrien foredler norskproduserte råvarer, samtidig som den i økende grad er eksponert for internasjonal konkurranse.

4.2 Utviklingen i internasjonale matvaremarkeder

Matvaremarkedene globalt har det siste året vært preget av uro og sterk kostnadsøkning på viktige innsatsfaktorer som energi, gjødsel, bygningsmaterialer og andre råvarer til produksjonen. Dette har igjen ført til sterk økning i matvareprisene. I mars 2022 nådde FAOs matvareprisindeks sitt høyeste nivå siden den ble etablert i 1990.

Pandemien har videre bidratt til usikkerheten i matvaremarkedene, særlig utfordringer knyttet til logistikk og forutsigbarhet i transport av varer, og også tilgang på arbeidskraft til jordbruk og industri.

Russlands angrep på Ukraina har forsterket uroen i et allerede presset globalt matvaremarked. De langsiktige konsekvensene for regionens matproduksjon, og den globale handelen med mat- og fôrvarer, er fortsatt usikre. Selv om Russland og Ukraina er relativt små økonomier globalt, er de betydelige eksportører av viktige matvarer, innsatsvarer til matproduksjon, mineraler og energi. Krigen har allerede resultert i økonomiske og finansielle sjokk, spesielt i råvare-

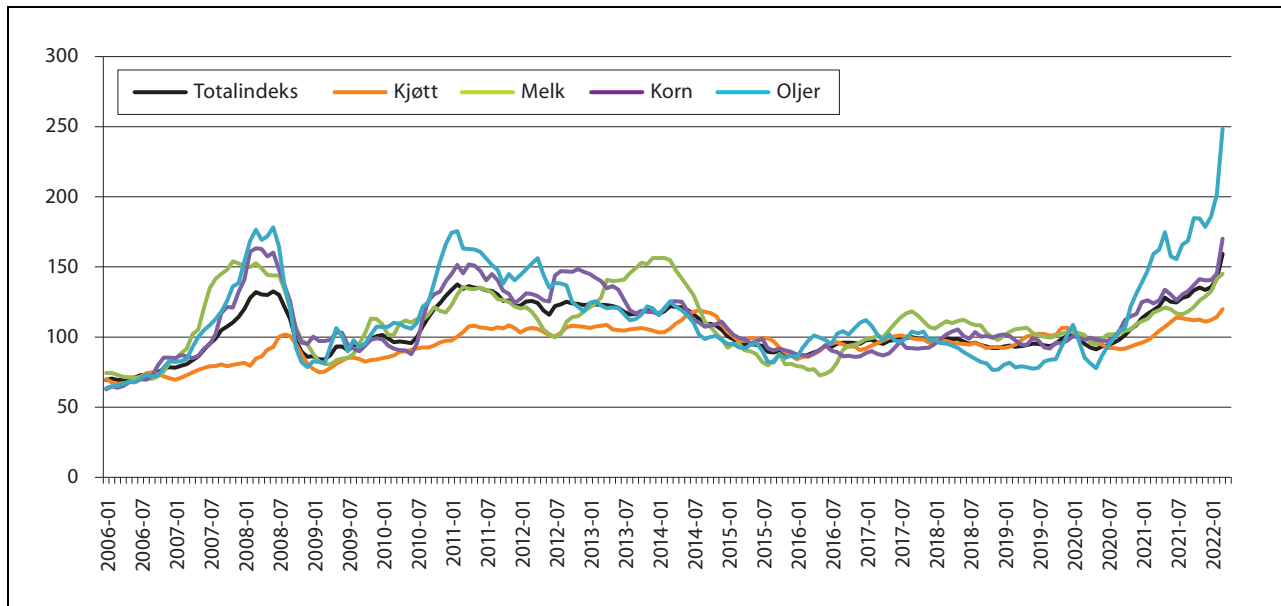
markedene, hvor prisene på olje, gass, gjødselkomponenter, hvete og oljefrø er svært høye. De høye prisene på matvarer vil spesielt ramme sårbare i lavinntekts- og importavhengige land hardt.

Korn og oljefrø er de viktigste varene i den globale matvarehandelen. Både Russland og Ukraina er globale nøkkeleksportører av disse varene. Transporten foregår hovedsakelig i bulk sjøruten. Kamphandlinger i fruktbare områder, stengte havner i Ukraina, kombinert med sanksjoner mot Russland, har bidratt til å presse verdensmarkedsprisene på hvete og oljefrø oppover.

De makroøkonomiske konsekvensene for Europa forventes å bli betydelige, gitt geografisk nærhet, handelsmønster og energiavhengighet av Russland. Sanksjonene har negative følger for viktige innsatsmidler til den globale gjødselproduksjonen. Russland og Hviterussland er ledende eksportører av sentrale innsatsvarer som kalium, fosfor og nitrogen. Forstyrrelser i forsyningene og prisvekst kan ha konsekvenser for framtidige avlinger globalt.

Det norske forbrukermarkedet har vært stabilt og fungert som normalt tross uroen internasjonalt. Globalt erfarer man likevel at flere land innfører rasjonering og eksportrestriksjoner på en rekke basisvarer. Både Russland og Ukraina har innført midlertidige eksportrestriksjoner på basisvarer som hvete, mais og oljefrø. Dette gjelder også andre store korneksportører som Argentina, Kasakhstan og Romania.

Norges matvareberedskap er god og robust. Konsekvensene av de internasjonale forholdene for Norge vil først og fremst være knyttet til prisøkninger på råvarer og innsatsfaktorer, og dermed også på matvarer for forbrukeren, og ikke til bortfall av produksjon eller varer. Det kan bli knapphet i enkelte varegrupper som i hovedsak skyldes forsinkelser i logistikken. Eksempelvis har bransjen allerede erfart at resepter med solsikkeolje har måttet endres som følge av manglende tilgjengelig råvare. Regjeringen følger nøye med på sentrale varestrømmer med viktige innsatsvarer for norsk matproduksjon, for å ha best mulig oversikt over tilførsler og flyt i leveransene, i tillegg til regelverksutviklingen i EU slik at even-

Figur 4.1 FAOs prisindeks for matråvarer. Gjennomsnitt 2014–2016=100.

tuelle tiltak som EU innfører for å sikre vareflyten på viktige matvarer og innsatsvarer kan tas inn i EØS-avtalen.

En åpen og regelbasert verdenshandel er viktig for et lite land som Norge, og viktig for vår matvareberedskap. Norge samarbeider derfor med likesinnede land i multilaterale fora som WTO og FAO for å sikre et åpent, transparent og velfungerende matvaremarked, og argumenterer mot kort-siktige nasjonale eksportrestriksjoner.

Krigen fører til at den økonomiske veksten bremses over hele verden etter en sterk innhenting under fjoråret. OECD, WTO og IMF nedjusterer tidligere framskrivninger for den globale veksten. I WTO og OECDs siste estimater fra april 2022, forventes det at krigen vil kunne redusere global vekst med 0,7–1,3 pst. Energi- og matvareprisene kan forbli høye, og vil særlig ramme sårbare grupper i lavinntektsland.

FAO har oppjustert sitt estimat for mennesker utsatt for underernæring og sult betydelig. Verdens matvareprogram (WFP) varsler en matvarekrise og har allerede redusert rasjoner til millioner av sultrammede grunnet de høye matvareprisene. WFP har de siste årene gjort seg mer avhengig av forsyninger fra Ukraina og Russland. Prisøkningene og tilbudsvikt for importavhengige og politisk ustabile land kan få betydelige konsekvenser – både humanitære og sikkerhetspolitiske.

I mars 2022 nådde FAOs matvareprisindeks sitt høyeste nivå siden den ble etablert i 1990. Økningen fra februar til mars var på 12,6 pst. De

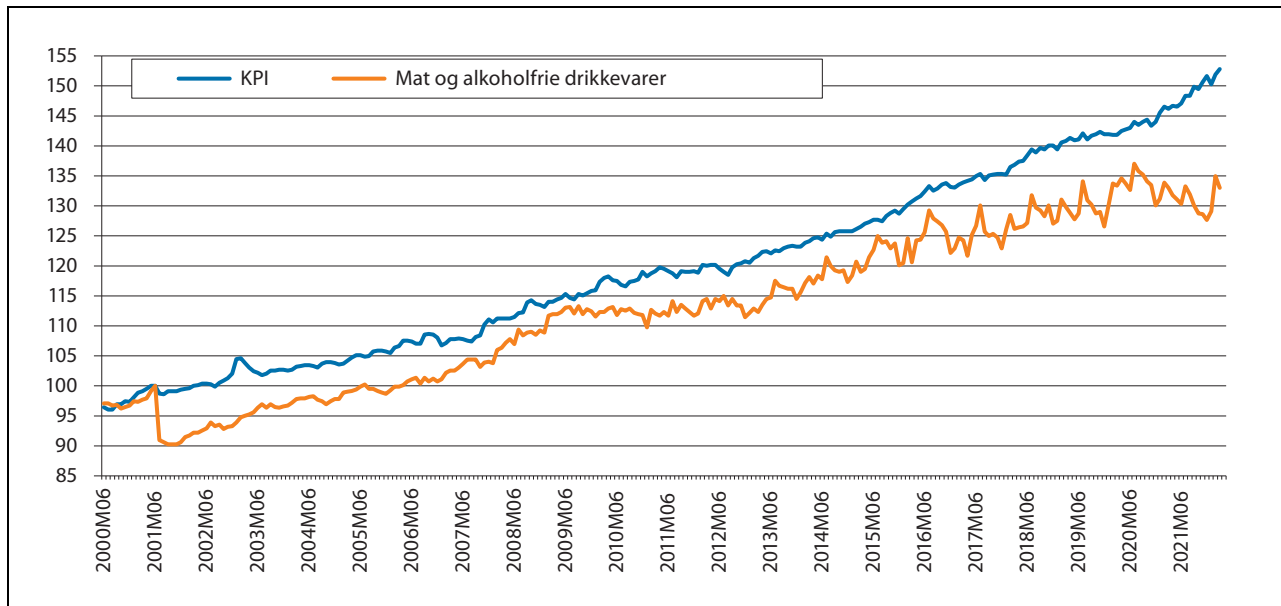
siste 12 månedene har veksten vært på over 33 pst. Økningen har vært stor for alle varekategorier og indeksene for vegetabiliske oljer, korn og kjøtt nådde sitt høyeste nivå siden indeksen ble etablert.

De internasjonale matvareprisene lå høyt i 2021, delvis som resultat av pandemien, jf. figur 4.1. Prisøkningene for korn og vegetabiliske oljer i mars 2022 drives særlig av konflikten i Ukraina. FAO har redusert sin prognose for produksjon av hvete i 2022, særlig som følge av konflikten i Ukraina. Men prognosen i mars 2022 er likevel en økning i verdens produksjon på 1,1 pst. i 2022. FAO prognoserte samtidig at verdens kornlagre ville øke med 2,4 pst.

4.3 Prisutviklingen på matvarer

Omsetningen av dagligvarer og alkohol i Norge var 19 pst. høyere i 2021 enn i 2019, og på samme høye nivå som i 2020, iflg. SSB. Det skyldes både sterkt redusert grensehandel, mindre reising, endret forbruksmønster, og økt omsetning i butikker. På grunn av importvernet for sentrale produkter fra det norske jordbruket, påvirkes forbrukerprisene for mat i Norge mindre av internasjonale prissvingninger enn i mange andre land.

Etter momsreformen i 2001, har matprisene steget litt mindre enn generell prisvekst, jf. figur 4.2. I 2020 økte prisene på matvarer og alkohol-drikkevarer med 3,2 pst. Det var den største økningen siden den internasjonale matkrisen i

Figur 4.2 Utviklingen i konsumprisindeksen og indeksen for mat og alkoholfrie drikkevarer. Juni 2000=100.

Kilde: SSB

2008–2009. I 2021 falt prisene med 2 pst. I februar 2022 økte prisene med 4,5 pst., som er mer enn det dobbelte av gjennomsnittsvæksten i februar de siste 10 årene, før de falt igjen i mars. I mars 2022 var indeksen tilbake på samme nivå som mars 2021.

Nordmenn bruker en liten andel av inntekten på mat, til tross for at prisnivået er høyt. Det høye prisnivået skyldes blant annet høyt kostnads- og lønnsnivå, kostbar distribusjon og konkurranseforhold. I tillegg er norske råvarepriser høyere enn i nabolandene, blant annet som følge av landbrukspolitikken, herunder tollvernet. Ifølge Eurostat/SSB lå prisnivået på matvarer og alkoholfrie drikkevarer 46 pst. over EU27 i 2020. Av matvarene er det fisk som, relativt sett, er billigst sammenlignet med våre naboland. Prisnivået på alle varer og tjenester til konsum i husholdningene var 36 pst. høyere i Norge enn gjennomsnittet i EU27.

Grensehandelen

Etter mange år med vekst i grensehandelen, ga koronatiltakene fra 12. mars 2020 nær full stans i grensehandelen i forbindelse med dagsturer til utlandet. Fra 2019 til 2020 falt grensehandelen med 88 pst. I andre halvår 2021 tok grensehandelen seg litt opp, og endte totalt på 2,5 mrd. kroner i 2021, iflg. SSB, jf. figur 4.3.

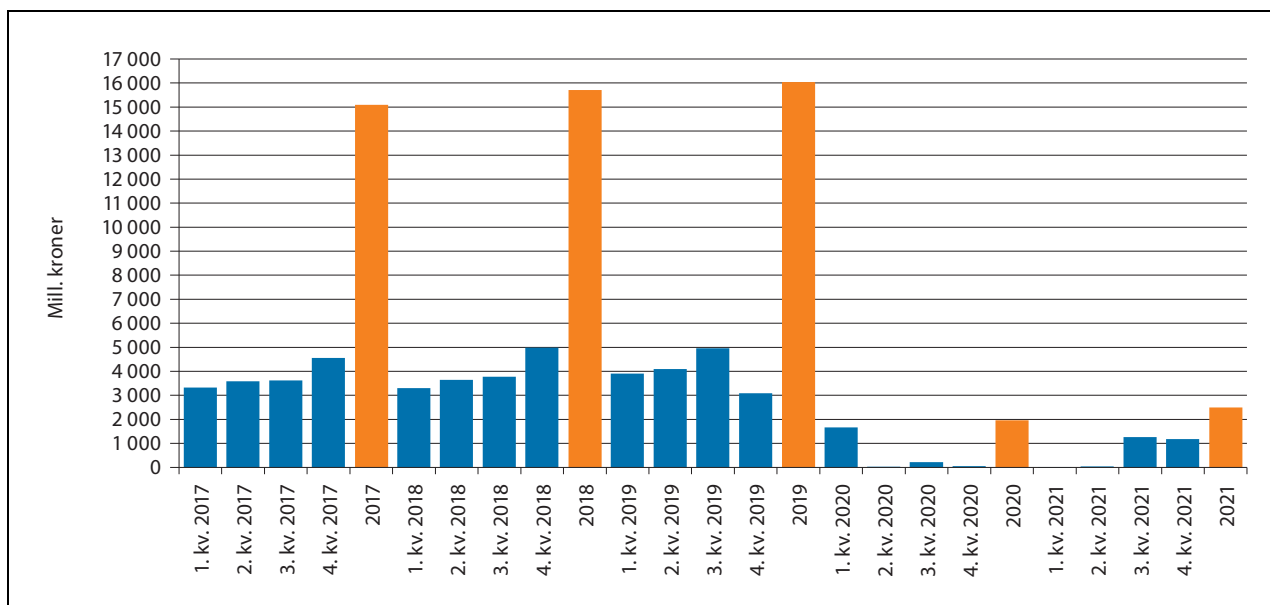
Privatimport av matvarer gjennom grensehandel har tidligere ikke inngått i statistikken for

matforbruk. Fra 2020 har NIBIO innarbeidet et grovt anslag på omfanget av grensehandelen, til beregningen av selvforsyningsgraden, og revidert tidsseriene. Gjennom stopp i grensehandelen blir uregistrert import i noen grad erstattet av ordinær import. Uten anslaget på omfanget på grensehandelen ville endringer i innkjøpsmønsteret framstått som forbruksvekst. Fra 2022 vil SSB lage ny og forbedret grensehandelsstatistikk, basert på et større utvalg og resultatene vil bli publisert på ulike varegrupper.

4.4 Industri og konkurranseforhold

Produksjonen i norsk jordbruk og næringsmiddelindustri har vært jevnt økende over tid. Koronapandemien de siste to årene gav imidlertid store endringer i etterspørselen pga. stengte grenser med lite reising, lavere etterspørsel fra serveringsmarkedene og ingen grensehandel.

Salgsveksten på kjøtt fortsatte i 2021 som følge av koronapandemien. Etter en nedgang i storfeproduksjonen i 2019, økte kjøttproduksjonen med rundt 2,9 pst. i 2021. Produksjonen av sviner kjøtt endte på rundt 134 800 tonn i 2021, opp 2,4 pst. fra året før. Salgsveksten bidro imidlertid til et betydelig underskudd i markedet, noe som førte til høyere import av sviner kjøtt enn vanlig i 2021. Etter en liten vekst i produksjonen året før, gikk produksjonen av saue- og lammekjøtt ned med 0,8 pst. i 2021. Den totale produksjonen av sau- og

Figur 4.3 Grensehandel per kvartal og år. Mill. kroner.

Kilde: SSB

lammekjøtt i 2021 endte på nærmere 24 370 tonn. Produksjonen av slaktekylling økte med rundt 9 pst. i 2021, og endte på nesten 105 900 tonn. Norge er så godt som selvforsynt med egg, det er relativt sett lite behov for import av egg og eggprodukter. Etter salgsnedgang i 2020 grunnet at storhusholdningsmarkeder m.m. ble sterkt berørt av tiltak pga. koronapandemien, var det totalt sett en liten oppgang fra 2020 for egg. Det ble for første gang påvist fugleinfluensasmitte i to verpehønsbesetninger i Rogaland i november. Smitten ble håndtert, og det ble unngått større konsekvenser for egg- og annen fjørfeproduksjon i området og de totale tilførslene i Norge.

Melkevolumet gikk opp fra 2020 til 2021 med ca. 27,6 mill. liter, til 1 544,3 mill. liter. Dette ga god tilgang på melk i 2021 og behov for å øke lagrene for smør, ost og melkepulver. Reguleringslagrene av hvitost økte med omtrent 2 700 tonn, til nesten av 9 700 tonn ved utgangen av 2021. Lageret for skummetmelkpulver økte med nesten 1 100 tonn til nesten 1 300 tonn ved utgangen av november 2021. Forbruket av drikkemelk ble redusert med 2,5 pst. Reduksjonen i forbruket av norskprodusert ost var på 1,4 pst. Inkludert importert ost var det imidlertid en økning i osteforbruket på 0,5 prosent, og dermed ingen endring i osteforbruk per capita fra 2020 til 2021. Importen av meieriprodukter økte med 4,5 pst. i mengde, tilsvarende 1467 tonn, fra 2020 til 2021. Importverdien økte med 4,5 pst. Ost, yoghurt og smaksatt søt melk er de største importvarene.

Importen av landbruksvarer til Norge øker i verdi, men har de siste årene vært relativt stabil i volum. I 2021 ble det importert jordbruksvarer til en verdi av 89,7 mrd. kroner, en økning på 8,5 pst. fra året før. Varer som ble importert tollfritt utgjorde 74 mrd. kroner i importverdi. Dette viser at det meste av importen består av varer som ikke produseres i Norge eller som er nødvendige innsatsvarer til næringsmiddelindustrien.

Veksten i import av råvarer til fiskefôr utgjør historisk sett en betydelig andel av veksten i importen av landbruksvarer. Av mengden importerte fôrråvarer utgjør råvarer til fiskefôr om lag 2/3, mens råvarer til kraftfôr utgjør om lag 1/3.

Av jordbruksvarene ble det i 2021, målt i verdi, importert mest råvarer til fiskefôr. Denne importen utgjorde 24 pst. av jordbruksvareimporten. Import av frukt og grønnsaker utgjorde 13 pst. av importverdien, mens importen av brus, øl, vin og brennevin utgjorde 11 pst.

Norge har en betydelig import av grøntprodukter som poteter, grønnsaker, frukt, bær og nøtter med en samlet importverdi i 2021 på 11,5 mrd. kroner. Dette er for en stor del grøntprodukter som ikke produseres i Norge, for eksempel tropiske produkter, eller produkter der det ikke er markedsdekning av norsk vare eller tilgang til norsk vare kun i deler av året. Importverdien av bakervarer var 6,1 mrd. kroner i 2021 tilsvarende som i 2020.

Om lag 61 pst. av importen av landbruksvarer kommer fra EU (ekskl. Storbritannia fra 1. februar

2020). Danmark og Sverige var størst i 2021 med en samlet eksportverdi til Norge på 16,2 mrd. kroner. I størrelsesorden 21 pst. av importen i 2021 kom fra GSP¹-land. Brasil er her dominerende med sin eksport av proteinråvarer til fiskefôr.

Eksporten av jordbruksvarer fra Norge var i 2021 på 14,3 mrd. kroner, en økning på 6 pst. fra 2020. De viktigste eksportvarene målt i verdi var fiskefôr, fiskemel, fiskeolje og soyamel og -olje produsert av importerte soyabønner. Eksporten av ost ble redusert.

Bearbeidingsindustrien/RÅK-industrien

Bearbeidede landbruksprodukter som omfattes av ordningen med råvarepriskompensasjon (RÅK), er spesielt utsatt for økt importkonkurranse. Importen er økende, og i 2021 ble det importert RÅK-varer til mat til en verdi av 17,2 mrd. kroner. Dette er en økning på 5 pst. fra 2020. I samme periode ble det eksportert RÅK-varer til en verdi av 3,4 mrd. kroner. Eksportert mengde økte med 12 pst., mens verdien økte med 5 pst.

Rundt 90 pst. av importen av RÅK-varer til Norge kommer fra EU, og da særlig fra våre nærmeste naboland. Utviklingen i råvareprisene i Norge sammenlignet med EU er derfor et helt sentralt element i konkurransevilkårene for industrien, og for avsetning av norske jordbruksprodukter.

Primærproduksjonen er avhengig av en konkurransedyktig næringsmiddelindustri som kundebase, og næringsmiddelindustrien er avhengig av råvarer som er konkurransedyktige med hensyn til både pris og kvalitet. Anslagsvis 75 pst. av matkornet, 25 pst. av melkeproduksjonen og 10 pst. av eggproduksjonen i Norge inngår i produksjonen av RÅK-varer. Også for frukt og bær inngår en betydelig del av produksjonen i RÅK-varer.

For norsk næringsmiddelindustri er det en utfordring å beholde eller øke markedsandelen innenfor det voksende markedet for bearbeidede landbruksvarer. Framtidig utvikling i industrien avhenger av både nasjonale rammebetingelser (råvarepriser, kronekurs og rentenivå) som industrien opererer under, internasjonal konkurranse og industriens egen evne til effektivisering og omstilling.

For de råvarene og ferdigvarene som omfattes av RÅK-ordningen, blir råvarepris-forskjeller mellom norsk og internasjonal pris kompensert

med utbetaling av tilskudd når tollsatsen alene ikke kompenserer for råvareprisforskjellen. Pristjevningen skjer nå i form av prisnedskrivning av innenlandske jordbruksråvarer som benyttes til produksjonen av ferdigvarer. Fra utgangen av 2020 falt muligheten for å gi eksportstøtte til bearbeidede landbruksvarer bort.

Utvikling i matvarekjeden

De tre store dagligvarekjedene kontrollerer om lag 96 pst. av dagligvaremarkedet i Norge. I 2021 hadde NorgesGruppen 44 pst. av markedet, Coop 29,7 pst. og REMA1000 hadde 22,9 pst. Bunnpris har 3,4 pst. av markedet og har innkjøps- og distribusjonsavtale med NorgesGruppen. Et fåtall frittstående aktører og netthandel dekker det resterende av markedet.

Andelen av dagligvarehandelens egne merkevarer (EMV) er i jevn vekst og utgjør en stadig større del av dagligvarekjedenes omsetning. Fra 2010 til 2020 er verdiandelen økt fra 9,2 pst. til 18,1 pst. ifølge tall fra Nielsen. EMV-andelen har økt mest innen kategorier av ferskvarer som egg, ferske deiger/farser, fjørfekjøtt og kjøttpålegg. På varekategorier som ferskt rent kjøtt og ferske deiger/farser ligger andelen EMV på mellom ca. 65–80 pst.

Dagligvarekjedene satser også på oppkjøp av industri og har etablert seg innen bl.a. bakeri, grønt- og kjøttsektoren. Vertikal integrasjon sammen med stor markedskonsentrasjon i alle tre salgskanaler (dagligvare, storhusholdning og bensin, kiosk og servicehandel), er samlet med på å gi dagligvarekjedene stor kontroll i verdikjeden.

Virksom konkurranse i alle ledd i verdikjeden er nødvendig for at norske forbrukere skal ha både kvalitetsmessig god mat, et størst mulig vareutvalg og i ulike priskategorier. Arbeidet med konkurransen i dagligvaremarkedet er et pågående arbeid, og er noe regjeringen vil ha stor oppmerksomhet om også i tiden fremover. Regjeringen jobber med å vurdere videre oppfølging av tiltak.

4.5 Matpolitikken

All mat som blir omsatt i Norge skal være trygg, og uten farlige smitte- og fremmedstoffer. Mattryggheten sikres gjennom tiltak langs hele produksjonskjeden fra jord og fjord til bord. Geografiske forhold, et kjølig klima, lite livdyrimport og gode overvåkings- og kontrolltiltak som næringen slutter opp om, er viktig for mattryggheten.

¹ Generalized System of Preferences.

Mangeårig og godt samarbeid mellom myndigheter og næring er også av stor betydning. Sammenlignet med andre land, har Norge lite forekomst av matbåren sykdom. Forekomsten av smittestoffer og fremmedstoffer i mat er lavt.

God plante- og dyrehelse er grunnleggende for mattrygghet, kostnadseffektivitet og en langsiktig og bærekraftig matproduksjon. Norge har generelt god landdyrhelse sammenlignet med andre land. I 2021 hadde vi imidlertid vårt første utbrudd av høypatogen fugleinfluenza i to kommersielle fjørfehold. Økningen av forekomst og tilstedeværelse av denne og flere andre sykdommer i Europa medfører økt trusselbilde for norske dyrehold. Forekomst av sykdommer hos husdyr som er overførbare til mennesker, direkte eller gjennom mat, er begrenset. Det er en fordel både for folkehelsen og for konkurranseevnen i husdyrnæringene.

Den norske plantehelsen er fortsatt god, men det er grunn til å være bekymret over at det introduseres nye planteskadegjørere med importerte varer hvert år. Import av planter fra land utenfor Europa, import av trær og treemballasje samt netthandel og privat import representerer en særlig risiko.

En gunstig situasjon når det gjelder planteskadegjørere og god plantehelse legger til rette for lav bruk av plantevernmidler. Det arbeides kontinuerlig med å redusere bruk og risiko ved bruk av plantevernmidler. Overvåkingsprogram for rester av plantevernmidler i næringsmidler viser funn av rester over grenseverdien i norskprodusert mat og fôr i 0,6 pst. av prøvene i 2020 og ingen funn i 2021.

Antibiotikaresistens er et raskt voksende problem i verden, og utgjør en alvorlig trussel mot global helse. Bruken av antibiotika i norsk husdyrhold er svært lav i internasjonal sammenheng. Den gode situasjonen i landbruket skyldes blant annet god helse hos dyrene som fører til redusert behov for antibiotika, samt en svært restriktiv praksis for bruk av antibiotika. Som oppfølging av regjeringens nasjonale strategi mot antibiotikaresistens for perioden 2015–2020, ble det i 2016 laget en egen handlingsplan med tiltak mot antibiotikaresistens i landbruket. Et viktig mål for landbruket var å redusere forbruket av antibiotika til produksjonsdyr med 10 pst. innen 2020, noe som ble oppnådd allerede i 2018. Etter dette har det vært en ytterligere nedgang i forbruket. Fra 2013 til 2020 var nedgangen i salget av antibakterielle veterinærpreparater som i hovedsak benyttes til de viktigste matproduserende artene (storfe, gris, sau, geit og fjørfe) på 23 pst.

Det er også viktig å hindre at den resistente bakterien LA-MRSA etableres i norsk svinehold. Dette har man så langt lyktes med. Husdyrnæringa har en egen handlingsplan for forebygging av antibiotikaresistens hos produksjonsdyr.

Det ble i 2020 gitt politisk tilslutning til at Helse- og omsorgsdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet, Klima- og miljødepartementet og Landbruks- og matdepartementet, samt Utenriksdepartementet skal samarbeide om en videreutvikling av den nasjonale strategien. Dette tverrsektorielle arbeidet ledes av Helse- og omsorgsdepartementet. Det er enighet mellom departementene om å fortsatt ha fokus på tilgang på antibiotika (smalspektret) og på ansvarlig bruk. For å få et helhetlig perspektiv på utvikling av den videre strategien mot antibiotikaresistens fikk Folkehelseinstituttet i oppdrag å lede en tverrsektoriell ekspertgruppe som skulle oppdatere rapporten «Antibiotikaresistens – kunnskapshull, utfordringer og aktuelle tiltak» fra 2014. Ekspertgruppen leverte sin rapport 25. mars 2021. Denne oppdateringen vil utgjøre et svært viktig grunnlag for videreutviklingen av den nasjonale strategien, og for hvordan arbeidet skal målrettes i årene fremover slik at den fordelaktige situasjonen i Norge kan opprettholdes. På grunn av koronapandemien har arbeidet med en videreutvikling av den nasjonale strategien blitt forsinket. Helse- og omsorgsdepartementet tar nå sikte på at arbeidet vil kunne starte opp etter sommeren i år.

Matpolitikken skal ivareta flere forbrukerhensyn enn helse og mattrygghet. Oppmerksomheten om dyrevelferd er stor i befolkningen. Dyrevelferden i Norge er gjennomgående god, selv om det også er utfordringer. Flere av disse har det vært jobbet systematisk med de senere årene. I de fleste produksjoner er det nå etablert dyrevelferdsprogram som inkluderer obligatoriske veterinærbesøk og kontroll gjennom slakteriene. I gjennomgangene gjør veterinærene funn, som følges opp med utbedringer, endringer av rutiner for fôring, stell, sykebehandling eller avlivning. Effekten måles gjennom kontrollsystemene. Utvidet sykdomsregistrering (USR) i kjøttkontrollen, matkjedeinformasjon og helseregistreringssystemer er eksempler på slike kontrollsystemer. Systemene gjør at utviklingen kan følges tett. Mattilsynet, slakteriene og veterinærene vil kunne reagere med en gang registreringer beveger seg i feil retning. Mattilsynet gjennomfører i tillegg omfattende tilsynskampanjer for, om nødvendig, å kunne iverksette ytterligere forbedringstiltak. Godt samarbeid mellom Mattilsynet og næringa,

blant annet om HMS-tjenester og med slakteriene, bidrar til at dyrehold med risiko for vanskjøtsel kan bli oppdaget tidlig. Virkemidlene for å fremme dyrevelferd er styrket de senere årene, herunder innføring av overtredelsesgebyr. Mattilsynet har inngått en samarbeidsavtale med politiet. Det er etablert dyrekrimenheter i alle av Mattilsynets fem regioner og samtlige 12 politidistrikt. Evaluering av prosjektet i Region Midt har vist at dette har gitt bedre samhandling mel-

lom etatene og ført til strengere straffepåstander i saker om dyrevelferd, i tråd med Høyesteretts praksis.

Merking av mat er viktig for at forbrukerne skal få riktig informasjon om matvarene. Et mangfoldig matmarked og lovfestet matinformasjon som er riktig, relevant og lett tilgjengelig, er viktige forutsetninger for at forbrukerne skal kunne ta informerte valg.

5 Importvernet og internasjonale forhold

5.1 Importvernet for landbruksvarer

Handel er grunnleggende for økonomisk vekst og utvikling. Utviklingen over tid har gått i retning av reduserte handelsbarrierer og økt handel. De senere årene har det imidlertid generelt vært mindre framdrift i liberaliserende prosesser. Handelspolitikken har vært preget av uløste problemer i WTO og handelskonflikter mellom sentrale land i verdenshandelen. Pandemien har også forsinket de handelspolitiske prosessene. Blant annet måtte det planlagte ministermøtet i WTO i desember 2021 utsettes til juni 2022 på grunn av pandemien. Krigen i Ukraina skaper nå usikkerhet om hvordan dette møtet vil forløpe. Usikkerheten på verdensmarkedet er nærmere omtalt i kapittel 4.2.

Norge har våren 2022 en rekke pågående forhandlinger gjennom EFTA som kan påvirke markedsadgangen for landbruksvarer til Norge. Dette er omfattende forhandlinger som inkluderer en rekke forhandlingsområder. Fra norsk side kan det i slike forhandlinger være krevende avveininger mellom offensive interesser som økt markedsadgang for industrivarer og fisk, og defensive interesser knyttet til beskyttelse av norsk jordbruksproduksjon.

Regjeringen vil ivareta og sikre norske landbruksinteresser i internasjonale handelsforhandlinger hvor landbruk inngår, i samsvar med regjeringens mål for landbrukspolitikken.

5.2 Import fra EU og utviklingsland

Verdien av importen av jordbruksvarer til Norge utgjorde 89,7 mrd. kroner i 2021, en økning på 8,5 pst. fra året før.

Den største andelen av norsk import av jordbruksvarer kommer fra EU med en importverdi på 54,3 mrd. kroner. Importen fra EU utgjorde 61 pst. av total importverdi i 2021. Andelen målt i mengde utgjorde 53 pst. Blant EU-landene er det våre nærmeste naboland som dominerer handelen. Importandelen fra EU har gått noe ned sammenlignet med tidligere år etter Storbritannias

uttreden fra EU. Storbritannia har nå blitt vårt tredje største importmarked for jordbruksvarer utenfor EU, etter Russland og Brasil.

Verdien av importen av jordbruksvarer fra u-land utgjorde 19,5 mrd. kroner i 2021. Mens importverdien økte, fra 17,3 mrd. kroner i 2020, sank andelen målt i volum noe og tilsvarte 21,7 pst. av totalimporten av jordbruksvarer. En betydelig del av denne importen kommer fra Sør-Amerika og Asia, i hovedsak førråvarer til havbruksnæringen og jordbruket. Våre største importmarkeder blant u-landene under fjoråret var Brasil, Peru, Kina, Hviterussland og India.

Toll- og kvotefri markedsadgang for produkter fra de fattigste landene er, og har lenge vært, et sentralt tiltak i norsk utviklings- og handelspolitikk. Alle land på FNs offisielle liste over de minst utviklede landene (MUL) og lavinntektsland med mindre enn 75 mill. innbyggere, til sammen 52 land, omfattes i dag av denne nulltollordningen. Andre u-land får også vesentlige tollreduksjoner ved eksport til Norge gjennom GSP-ordningen. Namibia, Botswana og Eswatini har i tillegg særskilte eksportmuligheter for storfe kjøtt og sauekjøtt til Norge, innenfor årlige tak på 3 700 tonn for storfe kjøtt og 400 tonn for sauekjøtt.

Importen fra MUL-landene utgjorde 1,4 pst. av den totale importen av jordbruksvarer i 2021 med en samlet verdi på 1,25 mrd. kroner, noe ned fra fjoråret. Import av fiskeolje, roser, kaffe og frukt og grønt fra det afrikanske kontinent dominerer under denne landgruppen.

5.3 WTO Landbruksavtalen

Uruguay-runden, med multilaterale forhandlinger om regelverk knyttet til handel, resulterte i opprettelsen av Verdens Handelsorganisasjon (World Trade Organisation –WTO) 1. januar 1995. Samtidig ble det etablert egne avtaler om landbruk (Landbruksavtalen) og om sanitære og plantesanitære forhold (SPS-avtalen). Landbruksavtalen legger viktige rammebetingelser for den nasjonale landbrukspolitikken gjennom forpliktet-

ser og rettigheter på de tre områdene markedsadgang, internstøtte og eksportsubsidier.

Markedsadgang

Norges forpliktelser når det gjelder øvre tillatte tollsatser og importkvoter framgår av Norges bindingsliste til WTO (vedlegg til St.prp. nr. 65 (1993–94)). Norge har notifisert bruk av importkvoter til og med 2020.

Internstøtte

WTOs landbruksavtale skiller mellom støtte som er underlagt forpliktelser om reduksjon (såkalt gul støtte), og støtte som ikke er underlagt slike forpliktelser (såkalt blå og grønn støtte). For den sistnevnte kategorien eksisterer det ingen øvre beløpsbegrensning, men støtteordningene må oppfylle visse kriterier for å være unntatt fra begrensningen.

Grønn støtte har liten eller ingen innvirkning på produksjon og handel, og er unntatt reduksjonsforpliktelser. For Norges del omfatter denne kategorien støtte til bl.a. miljøprogrammer og velferdsordninger. For 2020 var notifisert grønn støtte på 8,9 mrd. kroner.

Blå støtte er ordninger under programmer som skal begrense produksjonen, og som er basert på faste arealer eller avlinger, eller på et fast antall dyr. Blå støtte er unntatt fra reduksjonsforpliktelsene. For 2020 var notifisert blå støtte på 6,2 mrd. kroner.

Samtlige interne støttetiltak til fordel for jordbruksprodusenter som ikke er omfattet av ett av unntakene, er underlagt begrensninger som er uttrykt ved hjelp av et samlet mål for støtte, AMS (Aggregate Measurement of Support), også omtalt som gul støtte. Gul støtte er verdien av differansen mellom norske målpriser og faste referansepriser fra perioden 1986–1988 multiplisert med tilhørende volumer, i tillegg til prisstøtte over budsjett, fratrukket særavgifter. Norges maksimalt tillatte gule støtte er på 11,449 mrd. kroner. For 2020 var det notifiserte nivået i gul boks 11,0 mrd. kroner.

Eksportstøtte

På ministerkonferansen i Nairobi i desember 2015 ble det gjort vedtak om å avvikle bruken av eksportstøtte for landbruksvarer. For Norge innebærer enigheten at våre ordninger for eksportstøtte senest måtte avvikles innen utgangen av 2020. Dette er formalisert i Norges reviderte bindingsliste til WTO (godkjent 28.2.2018).

Landbruksforhandlingene

Landbruksforhandlingene er en del av den brede forhandlingsrunden som ble vedtatt på WTOs ministerkonferanse i Doha i 2001. Forhandlinger i 2008 om ferdigstilling av tekster stoppet da det viste seg at avstanden mellom enkelte av aktørene, på sentrale punkter, var for stor.

På ministerkonferansen på Bali i desember 2013 oppnådde WTOs medlemsland enighet på flere områder. På landbruksområdet ble det enighet om ministerbeslutninger vedrørende tollkvoteadministrasjon og matvaresikkerhet for utviklingsland. I tillegg ble det enighet om en ministererklæring om å utvise tilbakeholdenhet i bruken av alle former for eksportstøtte i påvente av en endelig avtale der eliminering av slike støtteordninger inngår. Som nevnt ovenfor, ble det ved den påfølgende ministerkonferansen i Nairobi i desember 2015 gjort vedtak om endelig avvikling av eksportstøtte for landbruksvarer.

Ministerkonferansen i Buenos Aires i desember 2017 brakte ingen nye resultater på landbruksområdet. Det ble heller ikke vedtatt nye mandat for videre forhandlinger på dette området. Forsøk på å avtale en varig løsning for offentlig matvarelagring for matvaresikkerhet i utviklingsland førte ikke fram.

Smitteverntiltak og den uavklarte situasjonen i forbindelse med koronapandemien har påvirket forhandlingene de siste årene, og det 12. ministermøtet (MC12) har blitt utsatt flere ganger. Det skulle egentlig avholdes i Kasakhstan i juni 2020, før det ble flyttet til Genève og utsatt til november 2021. Som følge av omikron-utbruddet og nye smitteverntiltak, ble det igjen utsatt på kort varsel. Tidligere i år ble det besluttet at ministermøtet skal avholdes i Genève i uken som starter 13. juni.

Landbruk står sentralt i forhandlingene i WTO, og mange land har som hovedprioritet å komme til enighet om et resultat i landbruksforhandlingene frem mot ministerkonferansen i sommer. Russlands krig mot Ukraina har påvirket de internasjonale markedene for landbruksvarer, og prisnivået på sentrale landbruksvarer og innsatsfaktorer har økt ytterligere fra et allerede høyt nivå. Situasjonen har bidratt til å sette matsikkerhet høyere på dagsorden i WTO, men hva dette konkret vil medføre er fremdeles uavklart.

Gjennom høsten 2021 avholdt forhandlingsleder amb. Gloria Abraham Peralta en rekke møter for å diskutere de ulike forhandlings-temaene (internstøtte, markedsadgang, eksportkonkurranse og -restriksjoner og offentlige matvarelagre for utviklingsland). På bakgrunn av

disse la hun frem et forslag til forhandlingsresultat før ministermøtet skulle avholdes. Teksten innebar et arbeidsprogram for videre forhandlinger under hvert forhandlingstema frem mot det etterfølgende ministermøtet (MC13), herunder blant annet et arbeidsprogram for forhandlinger om reduksjoner i handelsvridende støtte, forhandlinger om økt markedsadgang og videre forhandlinger om en permanent løsning for offentlige matvarelagre i utviklingsland.

Teksten fra forhandlingslederen ligger i og for seg fremdeles på bordet, men det er ingen konsensus om denne blant medlemmene. I inneværende år er det så langt ikke gjort forsøk på å gjenoppta tekstbaserte forhandlinger med utgangspunkt i forhandlingslederens tekst. Diskusjoner så langt i år viser derimot at avstanden mellom medlemmene ikke har blitt mindre, og at den fremdeles er betydelig under nær sagt alle forhandlingstemaer.

5.4 EUs landbrukspolitikk

EU-landbruket har vært preget av økte kostnader til energi, gjødsel, bygningsvarer og andre råvarer i 2021/2022. Krigen i Ukraina har forsterket dette ytterligere. EU har normalt stor import av vegetabiliske oljer og fôrråvarer fra Ukraina. Økte kostnader på innsatsfaktorene har igjen medført økte priser på jordbruksvarene i EU-markedet.

Hvordan kostnadsutfordringene skal møtes, har jevnlig vært drøftet mellom landbruksministrene i Rådet. Rådet vedtok i mars en krisepakke til jordbruket på 510 mill. euro som medlemslandene kan disponere utfra nasjonale behov. Medlemslandene fikk også aksept for noe større fleksibilitet i bruk av nasjonale støtteordninger. Videre ble det bestemt at som en midlertidig ordning for 2022, kan en del av det arealet som var tenkt avsatt til biologisk mangfold isteden brukes til produksjon av proteinvekster.

EU forbereder nå iverksettelsen av en landbrukspolitikk for perioden 1. januar 2023 til ut 2027. EU kom til enighet om den nye politikken i november 2021.

Den nye landbrukspolitikken har ti målsettinger. Disse er å sikre en rimelig inntekt for bøndene, øke konkurransekraften, styrke bondens posisjon i verdikjeden, tiltak knyttet til klima, miljø, landskap og biologisk mangfold, sikre rekruttering, utvikle nye arbeidsplasser i distriktene, sikre trygg og sunn mat og fremme kunnskap og innovasjon.

EU legger stor vekt på at samfunnet skal bli mer klima- og miljøvennlig. 40 pst. av EUs landbruksbudsjett skal derfor gå til klimatiltak. Det legges også opp til at 25 pst. av den direkte støtten skal brukes på et eget miljøprogram.

Den gjennomsnittlige alderen på bøndene i EU er høy og økende. EU har derfor en ordning hvor bønder under 40 år kan få ekstra støtte i fem år etter overtakelsen. Etter den nye politikken kan medlemslandene øke støtten fra 2 til 3 pst. av den direkte støtten.

Det legges også opp til en bedre utjevning av arealstøtten mellom EU-landene, dvs. at støtten økes i de land som har hatt støtte under gjennomsnittlig støttenivå. Dette betyr overføring av økonomiske midler fra vest til øst i EU. Kommisjonens forslag om reduksjoner i støtten til bruk som får mer enn 60 000 euro, og videre et støttepakke på 100 000 euro, ble ikke godtatt av medlemslandene.

En vesentlig endring er at ansvaret for gjennomføringen av landbrukspolitikken i større grad blir overført til medlemslandene. Hvert enkelt medlemsland skal utarbeide en nasjonal strategi med beskrivelse av nasjonale utfordringer og de virkemidlene landet vil benytte for å nå EUs felles målsettinger. De fleste land sendte sine strategiforslag til Kommisjonen i desember 2021. Kommisjonen har etter videre drøfting med medlemslandene frist til august 2022 med å vedta strategiplanene.

Det legges også opp til økt fleksibilitet for medlemslandene når det gjelder virkemidlene for bygdeutvikling, bl.a. støtte til innovasjon, modernisering og styrket konkurransekraft.

Som en del av EUs grønne giv («Green Deal») la Kommisjonen i mai 2020 frem en strategiplan for utvikling av landbrukssektoren fra jord til bord («Farm to Fork»). Planen skal bidra til forbedret kosthold, helse og miljø. Strategien omfatter hele verdikjeden, dvs. innsatsvarer, produksjon, videreforedling, transport, distribusjon og forbruk.

I strategien er målsettingen at EU innen 2030 skal redusere bruken av plantevernmidler med 50 pst., bruken av gjødsel med 20 pst. og bruken av antibiotika med 50 pst. Kommisjonen har videre foreslått at 25 pst. av EUs jordbruksareal innen 2030 skal være drevet økologisk. Dagens nivå er 8,5 pst. Videre skal 10 pst. av EUs areal avsettes til å sikre biologisk mangfold. Som følge av usikkerheten i matvaremarkedene har EU åpnet for at deler av dette arealet kan brukes til proteinvekster inneværende år.

Flere medlemsland etterlyser konsekvensanalyser av strategien. Enkelte medlemsland

frykter at landbruket får høyere kostnader som vanskelig kan tas ut i økt forbrukerpris, og at EU kan miste konkurransekraft både på hjemmemarkedet og på eksportmarkedet. Kommisjonen mener at strategien nettopp sikrer bøndene økt konkurransekraft, fordi det legges om til produksjon av trygge produkter med høy kvalitet som EUs innbyggere, men også eksportmarkedene i økende grad etterspør.

Landbrukspolitikken er ikke en del av EØS-avtalen, men utviklingen av EUs felles landbrukspolitikk har likevel betydning for norsk landbruk og næringsmiddelindustri. Prisutviklingen og politikkkutformingene i EU på jordbruksprodukter påvirker omfanget av import, grensehandel og konkurransekraften til næringsmiddelindustrien.

5.5 Forhandlinger om handelsavtaler

Norge har inngått 30 bilaterale frihandelsavtaler med 41 land, hvorav 27 av avtalene er inngått som en del av EFTA samarbeidet. Den nyeste er avtalen med Indonesia som trådte i kraft 1. november 2021. I tillegg har EFTA ferdigforhandlet en avtale med Mercosur (Brasil, Argentina, Uruguay og Paraguay), men denne er ennå ikke formelt undertegnet. Det gjenstår blant annet avklaringer knyttet til miljøkapittelet i avtalen.

EFTA forhandler nå nye handelsavtaler med Moldova, Malaysia, India og Vietnam. Frem-

driften er varierende. EFTA er videre i reforhandlinger av eksisterende avtaler med Chile, Egypt, SACU (Sør-Afrika, Namibia, Botswana, Eswatini og Lesotho), Mexico, Det Palestinske Området og Canada.

Norge gjenopptok de bilaterale handelsforhandlingene med Kina i 2017. Fremdriften har vært liten den senere tiden. Handel med landbruksvarer er en viktig del av disse forhandlingene.

Storbritannia trådte ut av EU og EØS-avtalen 31. januar 2020. Samme dag trådte den midlertidige handelsavtalen mellom Storbritannia og Norge i kraft. I juni 2021 ble EFTA-landene Norge, Island og Liechtenstein enige om en permanent frihandelsavtale med Storbritannia. Avtalen ble iverksatt 1. desember 2021. For landbruk innebærer avtalen i stor grad en videreføring av de handelsbetingelser som gjaldt mellom Norge og Storbritannia da Storbritannia var EU-medlem. Importkvoter til Storbritannia ble i hovedsak etablert der dette ikke går på bekostning av norsk produksjon. Det ble blant annet gitt importkvoter på grasbaserte produksjoner som kjøtt av storfe og sau/lam. Importkvoten på 299 tonn ost til Storbritannia innebar en tilsvarende reduksjon av importkvoten til EU.

Nye handelsavtaler forelegges Stortinget før iverksettelse.

6 Hovedtrekk i avtalen

6.1 Mål og rammer for oppgjøret

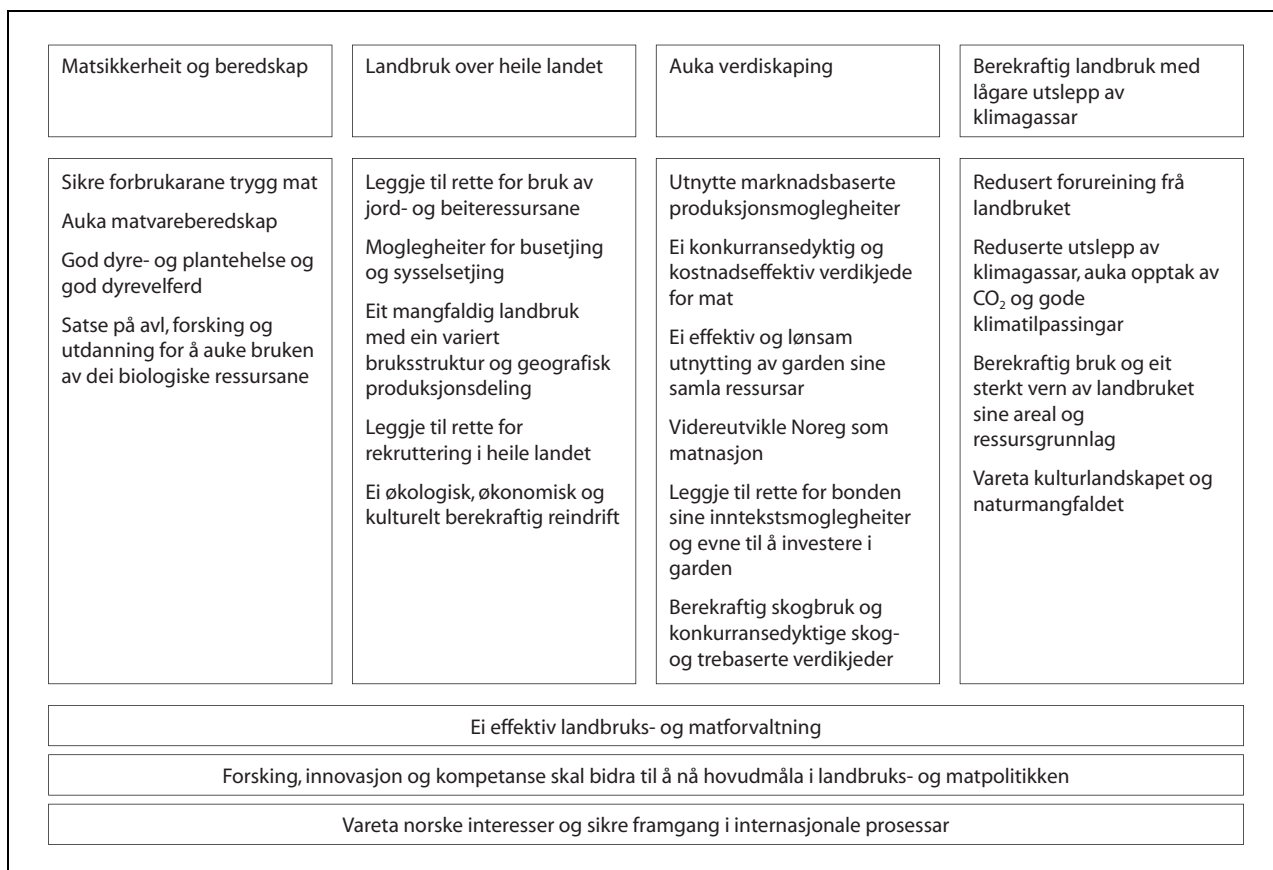
Kapittel 1–5 gjennomgår premissgrunnlaget for forhandlinger om ny jordbruksavtale. I kapittel 1 omtales jordbrukskapittelet i Hurdalsplattformen kort, regjeringens forslag til endringer i budsjettet for 2022 og budsjettforliket med Sosialistisk Venstreparti, samt Stortingets behandling av Klimaplan for 2021–2030 og Klimaavtalen med jordbruket.

I hovedavtalen heter det at jordbruksavtalens formål er å regulere tiltak som er egnet til å fremme fastlagte mål for jordbruket, og som ikke er uttømmende regulert ved lov, stortingsvedtak eller forskrift. Jordbruksavtaler står tilbake for lover og stortingsvedtak, og kan heller ikke kreves gjennomført i strid med traktater som er bindende for staten.

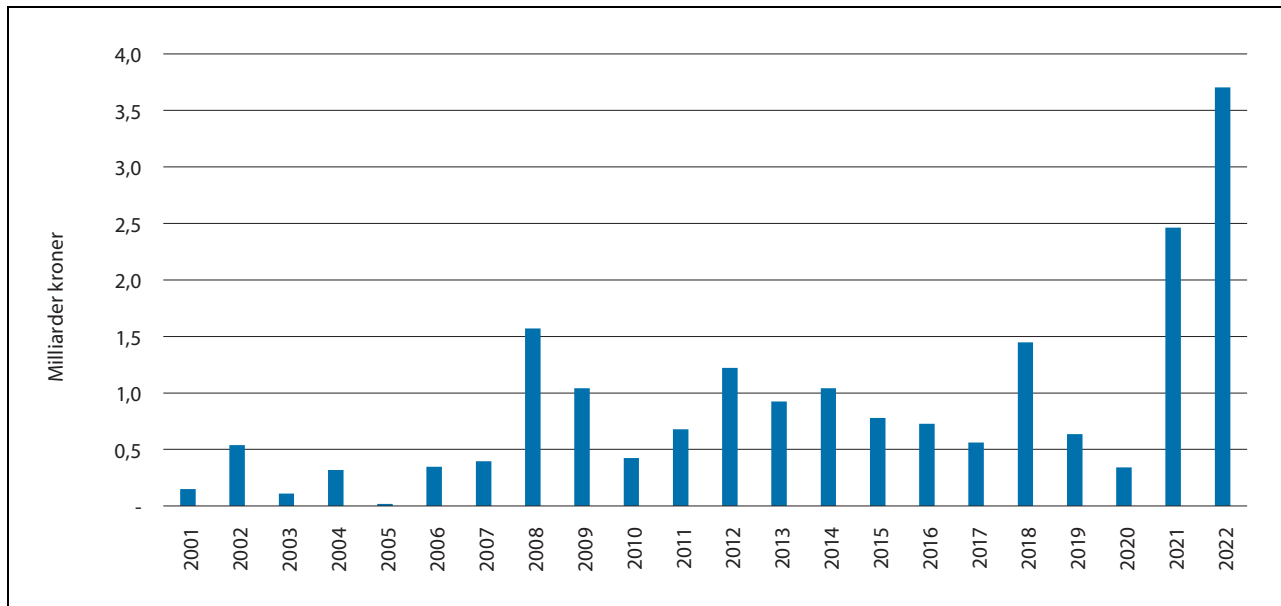
Hovedmålene i jordbrukspolitikken

Gjeldende mål for landbrukspolitikken er gjengitt i Landbruks- og matdepartementets budsjettproposisjon for 2022, jf. figur 6.1. Jordbruksoppgjørets oppgave er å utvikle virkemidlene med sikte på en best mulig måloppnåelse, samlet sett.

Det viktigste bidraget fra regjeringens side til å sikre norsk jordbruk og matproduksjon er gjennom de årlige forhandlingene med jordbruket. Jordbruksavtalen er i praksis en plan for hvordan man skal å oppnå sosial-, økonomisk- og miljømessig bærekraft i jordbrukssektoren. En variert bruksstruktur som er tilpasset Norges naturressurser og geografi, gir de beste mulighetene til å produsere mat på en bærekraftig og klimavennlig måte over hele landet.

Figur 6.1 Målene for landbrukspolitikken

Figur 6.2 Årlig endring i kostnader i jordbruket de siste 20 årene, iflg. Totalkalkylen, registrert regnskap. Mrd. kroner.

Arbeidet med grønn omstilling og utvikling av et miljømessig bærekraftig landbruk står sentralt, blant annet gjennom kunnskapsutvikling, styrking av miljørettede tiltak og tiltak for å øke opptak av og redusere utslipp av klimagasser.

Partene er enige om å styrke distriktslandbruket og små og mellomstore bruk, særlig gjennom å styrke gjeldende ordninger med distrikt- og strukturprofil. En variert bruksstruktur og geografisk produksjonsfordeling gir matproduksjon over hele landet, med tilhørende industri og øvrig verdikjede. Investeringsbehov for å imøtekomme dyrevelferdshensyn og små og mellomstore bruk vil bli prioritert ved utformingen av investeringsvirkemidlene. Virkemidler som kommunene og fylkeskommunene forvalter bidrar til utvikling regionalt og lokalt, og støtter opp under rekruttering og attraktivitet i sektoren. Det etableres en forsterket satsing rettet mot bærekraftig matproduksjon og verdiskaping i nordområdene.

Det er viktig å styrke arbeidet med alle de tre bærekraftsdimensjonene. Inntektsløft og styrking av velferdsordningene er avgjørende for den sosiale og økonomiske bærekraften i norsk jordbruk og matproduksjon.

En ekstraordinær situasjon

Koronapandemien, flaskehalser i logistikk, kraftige prisøkninger på energi og andre innsatsfaktorer, nasjonalt og internasjonalt, og krigen i Ukraina har satt verdens og Norges matproduksjon i en ekstra-

ordinær situasjon. Verdens matpriser nådde i mars sitt høyeste nivå noensinne iflg. FAO. Pandemiltakene ga en midlertidig vekst i hjemmemarkedet som bidro til økte inntekter fra kjøtt og meieri-produkter. Matnæringene var blant sektorene som kom seg best gjennom pandemien. Etter at Stortinget vedtok jordbruksoppkjøret i juni i fjor, har jordbruket opplevd en ekstraordinær kostnadsvekst for gjødsel, bygningsmaterialer, fôr, strøm, drivstoff, emballasje, frakt m.m., jf. figur 6.2.

Situasjonen er krevende for norsk jordbruk og matproduksjon. Prisøkningene på en rekke innsatsfaktorer er i en størrelsesorden vi ikke har sett før. Ustabilitet i verdensmarkedene skaper også usikkerhet om den videre utviklingen, og om når vi er over kostnadstoppen og markedene normaliseres.

Regjeringens politiske plattform og den inngåtte avtalen viser at jordbruket og norsk matproduksjon prioriteres høyt. Både husholdningene og store deler av næringslivet har hatt, eller har, betydelige utfordringer pga. pandemien, energisituasjonen, nedstenging og omveltninger i markedene. Staten har brukt betydelige ressurser for å dempe konsekvensene for husholdninger og næringsliv, men alle sektorer har også et eget ansvar for å komme seg gjennom en krevende situasjon.

Partene vil bidra til trygghet for norsk matproduksjon og selvforsyning i en situasjon med sterk kostnadsvekst. Ekstraordinære situasjoner krever ekstraordinære tiltak. Det er viktig at en del av tiltakene er midlertidige, slik at norsk jordbruksproduksjon opprettholder sin konkurransekraft over-

for import. Det vil være avgjørende i arbeidet med å øke selvforsyningen.

Bærekraft

FNs bærekraftsmål vedtatt i 2015 er verdens felles handlingsplan for bærekraftig utvikling frem mot 2030 og utgjør en overbygning for alle land og samfunnsområder. Målene for landbruks- og matpolitikken er i likhet med bærekraftsagendaen tuftet på en gjensidig avhengighet mellom sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft.

Gode virkemidler for å gjennomføre bærekraftsmålene handler blant annet om gode samarbeidsmekanismer og institusjoner. I Norge er de årlige jordbruksforhandlingene mellom staten og næringsorganisasjonene i jordbruket med på å sikre medvirkning og muligheter for å utforme rammevilkårene for jordbruket i felleskap. Virkemidlene omfatter en rekke ulike ordninger som skal bidra til oppnåelse av målene i landbrukspolitikken og av bærekraftsmålene. Innretningen av virkemidlene vurderes hvert år i forbindelse med forhandlingene. Proposisjonen til Stortinget om jordbruksoppgjøret er derfor i praksis en plan for bærekraftig utvikling i jordbrukssektoren.

Partene er enige om at årets jordbruksoppgjør er et viktig bidrag til å gjøre norsk jordbruk og matproduksjon mer bærekraftig.

Prioritere matproduksjon og klima og miljø

I år er hensynet til matproduksjon og matsikkerhet svært viktig. Samtidig må håndteringen av den ekstraordinære situasjonen kombineres med at avtalen styrker klima- og miljøarbeidet. Den menneskeskapte klima- og naturkrisen er vår tids største utfordring, og jordbruksavtalen må vris i en mer klima- og miljøvennlig retning. Satsing på klima og miljø må inngå i de nødvendige avveiningene mellom de landbrukspolitiske målene. Partene er enige om å øke de målrettede klima- og miljøordningene betydelig. Videre prioriteres en satsing på vannmiljøtiltak som en oppfølging av tiltaksplan for Oslofjorden og en satsing som skal styrke oppslutning om klimatiltak og kunnskapsgrunnlaget som skal bidra til oppfølging av klimaavtalen mellom staten og jordbruket. I tillegg er partene enige om en satsing på kulturlandskap og utmarksbeite.

Internasjonale forhold

Matsektorens konkurransekraft er avgjørende for å opprettholde en høy hjemmemarkedsandel. Til-

strekkelig konkurransekraft er fundamentet for et aktivt og variert norsk jordbruk og for måloppnåelsen på alle områder. Internasjonale forhold påvirker i økende grad rammebetingelsene for jordbruket og matindustrien. Importen av jordbruksprodukter har økt over tid, ikke minst for bearbejdede produkter, som omfattes av ordningen med råvarepriskompensasjon (RÅK-varer) i henhold til EØS-avtalens protokoll 3. Jordbruket eksponeres i økende grad for prissvingninger på verdensmarkedet, bl.a. for fôrråvarer, gjødsel og energi. Samtidig gir sterkt økende råvarepriser internasjonalt også midlertidig styrket konkurransekraft.

Over tid er det gjennomført flere tilpasninger i markedsordningene for å holde virkemidlene i tråd med WTO-regelverket. Adgangen til reguleringsseksport er avvirket, administrerte priser for kjøtt og egg er avvirket og sektorene har en volumbegrenset adgang til fellesfinansiert reguleringslagring. Over halvparten av markedsinntektene i jordbruket er nå i sektorer som ikke har målpriser og virkemidler for markedsprisstøtte. Det innebærer at jordbruksavtalens mulighet til å regulere priser er sterkt redusert. Det reduserer også muligheten for å forhandle om, og påvirke inntektsutviklingen.

Senest i fjor ble målprisen for svin avvirket, og sektoren ble overført til den såkalte volummodellen for markedsbalansering. Det var en tilpasning til internstøtteforpliktelsene i WTO-avtalen. Norges maksimale adgang til handelsvridende støtte («gul boks»/AMS, Aggregate measurement of support) er på 11,449 mrd. kroner. Taket kan ikke inflasjonsjusteres. Etter fjorårets endring anslår Landbruksdirektoratet et handlingsrom i den «gule boksen» på 2 600 mill. kroner. Jordbruksavtalen må være innenfor Norges internasjonale forpliktelser, jf. Hovedavtalen.

Markedsordningene er utformet for en situasjon der norske priser er klart høyere enn internasjonale priser. Nå er verdensmarkedsprisene for korn høyere enn gjeldende målpriser for korn. Partene er enige om en midlertidig tilpasning i markedsordningen for korn.

Toll er ikke forhandlingstema i jordbruksoppgjøret.

Partene understreker viktigheten av et vel fungerende tollvern og peker på handlingsrommet innenfor WTO-avtalen.

Tiltak det siste året

Etter at regjeringen Støre tiltrådte har det vært gjennomført flere tiltak for å redusere konsekven-

sene av kostnadsbølgen for jordbruket. I februar ble det utbetalt 754 mill. kroner ekstraordinært som følge av tilleggsforhandlingene som ble sluttført 28.10.21. I tilleggsnummeret til statsbudsjettet 2022 ble det bevilget 200 mill. kroner til investeringer og varslet en mindre utvidelse av jordbruksfradraget. Senere er det etablert midlertidig strømstøtte for jordbruket og veksthusnæringen, med et usikkert anslått bevilgningsbehov på 500 mill. kroner i tillegg til det som gis over husholdningsordningen. Det er også tilrettelagt for høyere prisuttak for kjøtt, egg og tomater gjennom justeringer i inngått jordbruksavtale og gitt tidlig signal om betydelig økning i målpris på matkorn.

I sum er det, etter Stortingets vedtak om fjorårets oppgjør, bevilget om lag 1,5 mrd. kroner ekstra til jordbruket, og lagt til rette for høyere prisuttak i markedet. Det viser den sterke prioriteringen av jordbruket, og viljen til å bidra til mest mulig forutsigbarhet i en usikker tid. Endringene som er gjort mellom to jordbruksoppgjør gjør at bevilgningen til jordbruksavtalen (kapittel 1150) ved inngangen til forhandlingene er på 18,45 mrd. kroner. Dette har likevel ikke kunnet hindre et betydelig inntektsfall ifølge Budsjettmemndas grunnlagsmateriale for 2022.

Inntekt

Ved behandlingen av den siste jordbruksmeldingen, Innst. 251 S (2016–2017), skriver Næringskomiteen:

«Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig folkeparti og Venstre, erkjenner at det er vanskelig å måle inntekt for selvstendig næringsdrivende og sammenligne dette med lønsmottakere. Flertallet viser til at Totalkalkylen utarbeidet av Budsjettmemnda for jordbruket er egnet til å beskrive inntektsutvikling, og i mindre grad egnet til å måle inntektsnivå. Inntektsnivået i jordbruket varierer betydelig mellom bruk, men er gjennomgående lavt.

Komiteen vil understreke at inntekt både er et mål og det viktigste virkemiddelet for å nå andre landbrukspolitiske mål. For å gi aktører i jordbruket forutsigbarhet og sikre rekruttering er det viktig at Stortinget formulerer et klart inntektsmål.

Komiteen legger til grunn at utøvere i jordbruket, som selvstendig næringsdrivende, skal ha muligheter til samme inntektsutvikling som andre i samfunnet. Inntektsmulighetene må

være til stede innenfor en variert bruksstruktur for at norsk jordbruk skal kunne utnytte landets produksjonsmuligheter. For å sikre rekruttering, og for å løfte inntektsmulighetene i næringen, mener komiteen at inntektsmålet skal være å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. God markeds-tilpasning og produktivitetsutvikling vil være en forutsetning for inntektsdannelsen.»

På bakgrunn av Stortingets behandling av Prop. 200 S (2020–2021) om jordbruksoppgjøret 2021, nedsatte regjeringen den 12. august 2021 et offentlig utvalg, ledet av professor Ola Honningdal Grytten som skal:

«...drøfte og klargjøre prinsipper og metoder, samt muligheter og begrensninger, for måling av inntekter for jordbruket som sektor og for bønder som private næringsdrivende, samt grunnlag og forutsetninger for sammenligning av næringsinntekter med lønn for arbeidstakere.»

I Hurdalsplattformen sier regjeringen at den vil:

«legge fram en forpliktende og tidfestet plan for å tette inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. Opptrappingen skal skje i samarbeid med partene i jordbruksavtalen og baseres på et nytt tallgrunnlag.»

Årets jordbruksoppgjør ble gjennomført før disse prosessene er ferdigstilte. Partene er derfor enige om å legge Budsjettmemndas framlagte grunnlagsmateriale til grunn.

Grunnlagsmaterialet fra Budsjettmemnda for jordbruket (BFJ) viser betydelig inntektsvariasjon fra år til år i Totalregnskapet, bl.a. som følge av ekstremvær, pandemi, markedsutvikling og variasjon i renter, energi-, fôr- og gjødselpriser. Inntektsutviklingen i jordbruket må vurderes over flere år. Over halvparten av markedsinntektene i jordbruket er nå i sektorer som ikke har noen offentlig administrert målpris. Jordbruksoppgjøret kan bare gi næringen inntektsmuligheter og oppgjørets direkte innflytelse på prisdannelsen er avtakende. Budsjettmemnda understreker at prognosen for inntektsutviklingen til 2022 er uvanlig usikker.

Bønder er selvstendig næringsdrivende med stort ansvar for, og påvirkning på, egen nettoinntekt. Inntektsvariasjonen er stor, også for likeartede bruk. Gjennomsnittsinntektene sier lite om

inntektsmulighetene i næringen og er lite egnet til nivå sammenligninger med andre grupper. Regjeringen har et meget ambisiøst inntektsmål for næringen, men inntekt er også et virkemiddel og må vurderes opp mot måloppnåelsen for andre jordbrukspolitiske mål. Bevilgningene til jordbruksavtalen må prioriteres opp mot andre formål på statsbudsjettet.

Partene viser til regjeringens politiske plattform og Innst. 8 S (2021–2022) og legger til grunn at årets jordbruksoppgjør er starten på å tette et inntektsgap og at regjeringen vil komme tilbake til saken etter at Grytten-utvalget har lagt fram sin rapport.

6.2 Grunnlagsmaterialet

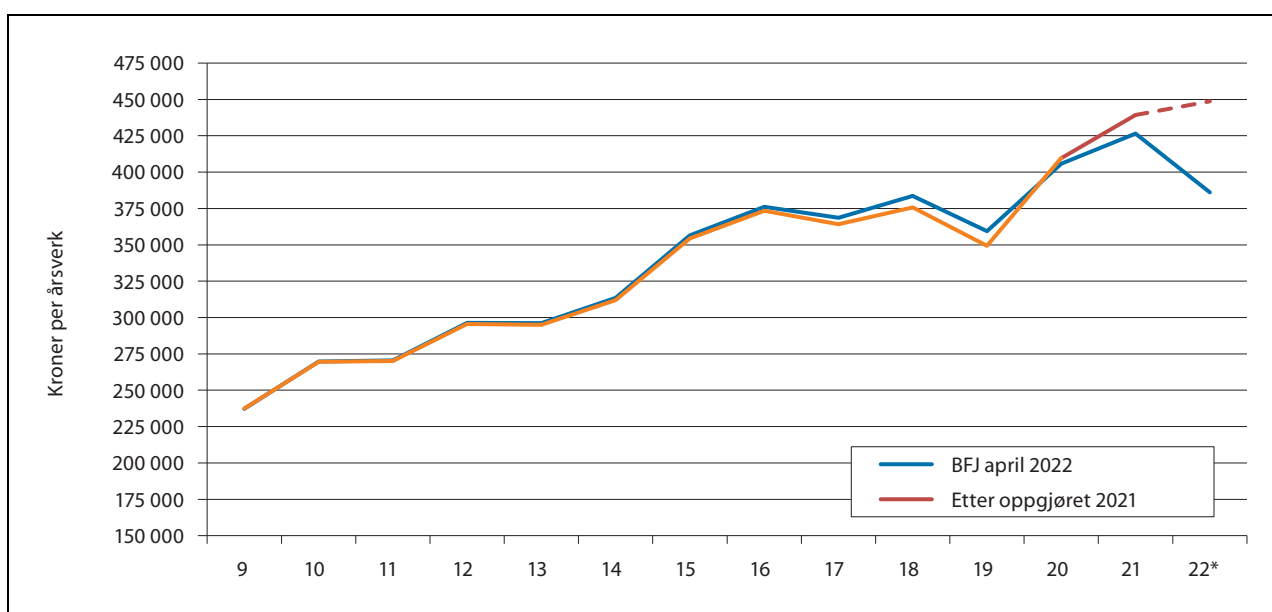
Etter en inntektsvekst per årsverk på om lag 5 pst. (vel 20 000 kroner) i 2021, prognoserer Budsjettnemnda, på usikkert grunnlag, med en inntektsreduksjon på 9,5 pst., eller vel 40 000 kroner per årsverk i 2022. Resultatet inkluderer verdien av jordbruksfradraget, slik Stortinget har forutsatt. Totalt anslås kostnadene (inkl. renter) å øke med 5,5 mrd. kroner fra 2020 til 2022. Kostnadsveksten er særlig stor for gjødsel, kraftfôr, bygningsmaterialer, drivstoff og strøm. Før endringer i jordbruksavtalens målpriser og andre prisendringer i 2022, anslås brutto inntektsvekst til 4,2 mrd. kroner i samme periode, inkludert bevilgningsøkningen som følge av tilleggsforhandlingene høsten 2021. På

inntektsiden er det i hovedsak inntekter fra melk og kjøtt som øker, knyttet til endringer i hjemmemarkedet ifm. pandemien.

For perioden 2020 til 2022 er utviklingen om lag 14 ½ pst. (59 000 kroner) svakere enn lagt til grunn i fjor, tilsvarende om lag 2 400 mill. kroner. Det skjer til tross for at kompensasjonsordningene for gjødsel og bygningsmaterialer etter tilleggsforhandlingene høsten 2021, og midlertidig strømstøtte er innarbeidet i kalkylen. Partene protokollerte 28.10.21:

«Partene vil vurdere særskilt hvor stor kostnadsveksten ble for gjødsel, bygningsmaterialer og elektrisk kraft i 2021/2022 og håndtere dette som en del av helheten, både på inntekts- og kostnadsiden, med utgangspunkt i et nytt fullstendig grunnlagsmateriale til forhandlingene i 2022.»

Partene er enige om at svikten i forhold til forutsetningene i Stortingets behandling av jordbruksoppgjøret i 2021 utgjør 2 400 mill. kroner skal kompenseres i 2022. Under normale omstendigheter ville årets oppgjør i hovedsak ha dreid seg om rammebetingelser for 2023. Normalt vil en eventuell kompensasjon for «etterslep» gis for forhandlingsåret 2023. Slik situasjonen er nå, er partene enige om at det er viktig å kompensere jordbruket for inntektssvikten så raskt som mulig. Det er i oppgjøret derfor i realiteten forhandlet om rammevilkår for to kalenderår; både 2022 og 2023.

Figur 6.3 Inntektsutviklingen i jordbruket, iflg. Totalkalkylen, normalisert regnskap, forutsatt i 2021 og beregnet av BFJ i april 2022. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, inkl. verdi av jordbruksfradraget.

Tabell 6.1 Økning i inntektsmuligheter for 2022 og 2023. Alle tall er sammenlignet med situasjonen i 2022, før oppgjør.

	2022	2023
Endring i målpriser ¹	1 207	1 488
Endret bevilgning på kap. 1150	2 000	5 505
Overførte midler	63	-
Endret verdi av jordbruksfradraget	298	367
Sum, mill. kroner	3 568	7 360

¹ Deler av prisøkningene kan reverseres i fremtidige forhandlinger.

6.3 Økte inntektsmuligheter

Avtalen innebærer en samlet økning i inntektsmulighetene for 2022 og 2023 på 10,9 mrd. kroner sammenlignet med 2022 før oppgjør, jf. tabell 6.1.

Avtalen innebærer økning i målpriser, som med fullt årsutslag tilsvarer økte markedsinntekter på 1 488 mill. kroner. I totalkalkylen og referansebrukene ligger priser før effekt av oppgjøret inne i budsjettet for 2022 for hele årets produksjon for korn, poteter og grøntsektoren, siden Budsjett-nemnda ikke kan prognosere utfallet av forhandlingene. Derfor regnes også målprisøkningen fra 1. juli i oppgjøret inn på hele volumet når det beregnes inntektseffekt av rammen. For melk vil målprisøkningen i 2022 bare påvirke et halvt års produksjon, og det kommer en ytterligere inntektseffekt i 2023. Effekten av målprisøkningene i 2022, slik de blir regnskapsført er 1 207 mill. kroner, jf. tabell 6.1. Fra 2021 til 2022 er det 63 mill. kroner i overførte midler, som ikke ligger inne i grunnlagsmaterialet fra Budsjett-nemnda. Disse midlene disponeres som en del av rammen i 2022. Med prognosene slik de er vist i tabell 6.1 og 6.2, øker verdien av jordbruksfradraget med 298 mill. kroner i 2022 og 367 mill. kroner i 2023.

Bevilgningen til jordbruksavtalen (kap. 1150) ved inngangen til oppgjøret er på 18 450 mill. kroner. Som følge av den ekstraordinære situasjonen, med kraftig kostnadsøkning og stor usikkerhet, er partene enige om å gi økte inntektsmuligheter allerede i 2022, ut over de 2 400 mill. kronene som gir kompensasjon for inntektssvikten i forhold til forutsetningene som ble lagt til grunn i fjor.

Avtalen innebærer en økning i bevilgningen over statsbudsjettet på 2 000 mill. kroner i 2022. Ytterligere bevilgningsøkning i 2023 blir dermed 3 505 mill. kroner. I sum for 2022 og 2023 økes bevilgningen over jordbruksavtalen med 7 505 mill. kroner mer enn budsjettet før oppgjør. I tillegg finansieres avtalen med overførte midler fra 2022 og økt verdi av jordbruksfradraget som følge av inntektsveksten. Budsjett-nemnda regner med at jordbruksfradraget får effekt på 25 pst. av en økning i vederlag til arbeid og kapital.

Avtalen innebærer en økning i målpriser, og et anslag på prisøkninger i produksjoner uten målpris, som anslås å gi en økt utgift til mat på vel 1 300 kroner per husholdning i året. Det isolerte utslaget av økningen i råvarepriser på prisindeksen for mat og alkoholfrie drikkevarer anslås til 1,8 pst.

Tabell 6.2 Økninger i målpris, og regnskapsmessig effekt i Totalkalkylen og referansebrukene for 2022 og 2023 sammenlignet med før oppgjør.

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/1/kg	Endring, kr/1/kg	Endring, mill. kr	Utslag i 2022	Mill. kr 2022	Mill. kr 2023
Melk, ku og geit	1 502	5,55	0,36	541	48 %	260	541
Poteter	205	5,48	0,90	184	100 %	184	184
Grønnsaker og frukt	3 861		15,0%	579	100 %	579	579
Norsk matkorn	184	3,80	1,00	184	100 %	184	184
Sum målprisendringer				1 488		1 207	1 488

Tabell 6.3 Tekniske forutsetninger og økonomisk ramme, mill. kroner og pst.

	Grunnlag	Volum	Pris	Sum
	Mill. kr			Mill. kr
1. Produksjonsvolum	39 065			0
2. Prisendring på varer uten målpris	18 881		6,9 %	1 303
3a Gjødsel	3 080			1 790
3b Kraftfôr	9 629		4,8 %	460
3c Energi	3 724			0
3d Andre driftskostnader	11 114		2,6 %	290
3. Sum driftskostnader	27 159			2 540
4. Kapitalslit og leasing	10 133			373
5. Normalisert realrentekostnad	303			948
6. Arbeidsforbruk	15 847	-1,2 %	3,8 %	405
A. Sum lik prosentvis vekst, før komp. 2022				2 963
B. Kompensasjon for inntektsutvikling fra 2020–2022	2 400		3,8 %	2 491
SUM, rammebehov ved lik pst. etter komp. 2022				5 455
C. Økning fra prosent til kronemessig lik utvikling				287
D. Nivåheving i 2022 og ytterligere i 2023				1 618
SUM, økte inntektsmuligheter, mill. kroner				7 360

Begrepet «ramme» består normalt av et fullt årsutslag av endring i verdien av målpriser og budsjett, utbetaling av overførte midler og økt verdi av jordbruksfradraget, sammenlignet med året før – før oppgjør, dvs. uten effekten av målprisøkningene for inneværende år. Over tid har innholdet i det som kalles ramme blitt mindre etter hvert som målpriser har blitt avvirket. Prisendringer i produksjoner uten målpris vil bidra til inntektsøkning uten å inngå i rammebegrepet.

Partene er enige om de tekniske forutsetningene for avtalen, vist i tabell 6.3.

Avtalen legger til rette for en nivåheving av inntektsmulighetene i 2022 ut over kostnadskompensasjonen og sviktende inntektsutvikling, sammenlignet med forutsetningene fra Stortingets behandling av jordbruksoppgjøret i 2021. I tillegg kommer en ytterligere nivåheving i 2023, ut over inntektsveksten for andre grupper. Til sammen utgjør nivåhevingen om lag 40 000 kroner per årsverk fra 2022, etter full kostnadskompensasjon.

Under forhandlingene fikk partene informasjon om at nitratprisene i det norske markedet ble redusert med vel 30 pst. fra mai. Det ventes at prisene

på fullgjødsel også vil falle betydelig i inngangen til ny sesong 1. juli. Partene har likevel opprettholdt anslagene i tabell 6.3. Det gir jordbruket trygghet for at de økte inntektsmulighetene kan realiseres også ved et høyere prisnivå på gjødsel enn ved inngangen til kommende sesong.

Med et klart lavere prisnivå på gjødsel ville de økte inntektsmulighetene kunne vært realisert med langt lavere økonomisk ramme. Vesentlig lavere gjødselpriser enn i tabell 6.3, vil gi større vekst i inntektsmulighetene enn lagt til grunn for avtalen. Partene kan møtes høsten 2022 for en ny vurdering av om det er nødvendig å nedjustere kompensasjonen for gjødselpriser.

6.3.1 Midlertidige omlegginger og kompensasjon

Av hensyn til næringens konkurransekraft legger partene til grunn at deler av prisøkninger og kostnadskompensasjon kan reverseres dersom kostnader og verdensmarkedspriser går tilbake til mer normale nivåer. Det vil blant annet gjelde midlertidig omlegging av markedsordningen for

korn, økning i øvre prisgrenser, målpriser og annen særskilt kompensasjon.

6.3.2 Utslag på referansebrukene

Budsjettmemndas sekretariat har beregnet det kvantumsfaste isolerte utslaget av pris- og tilskuddsendringer i avtalen for 2023, jf. tabell 6.4. Beregningene inkluderer forutsetninger om pris- og kostnadsendringer og økt utnytting av jordbruksfradraget, tilsvarende forutsetningene i tabell 6.3.

Omtale av kompensasjon og utslag på referansebrukene for 2022 er vist i kapittel 7.1.

6.4 Andre hovedpunkter

Distrikts- og strukturprofil

De fleste ordningene i gjeldende jordbruksavtale er innrettet slik at de differensierer på struktur og/eller distrikt. Det eksisterer med andre ord gode verktøy som kan brukes for å oppnå de landbrukspolitiske målene. Avtalepartene prioriterer små og mellomstore bruk både i direkte tilskudd og i investeringsvirkemidlene (IBU). De direkte tilskuddene har en klar prioritering av produksjon med sau og ammeku. Også økonomien i kornproduksjonen styrkes betydelig.

I regjeringens politiske plattform heter det at regjeringen vil: *Innføre tak på tilskot i all produksjon*. For mange ordninger er det allerede ulike varianter av tak på tilskuddene, mens det for andre ordninger ikke er tak. Avtalepartene er enige om å nedsette en partssammensatt arbeidsgruppe som skal gjøre en samlet vurdering av strukturdifferensiering og tak på tilskudd over jordbruksavtalen.

Avtalepartene er enige om å igangsette et områderett tiltak for landbruket i Nord-Norge. Målet for satsingen er å styrke sårbare produsentmiljøer i Finnmark, Troms og Nordland, motvirke bruksnedgang, øke arealbruken og heve kompetansen til landbruksnæringen og verdikjeden for mat, samt å utnytte regionale fortrinn og muligheter innen arktisk landbruk. Avtalepartene er enige om at det avsettes 17 mill. kroner til satsingen, og at minimum 5 mill. kroner av satsingen settes av til forskning og øvrig kunnskapsutvikling.

Et betydelig løft for satsing på miljø og klima

I regjeringens politiske plattform heter det at klima og natur skal være en ramme rundt all poli-

tikk. Partene vektlegger arbeidet med grønn omstilling og å ivareta et bærekraftig landbruk, både knyttet til biobasert sirkulærøkonomi og arbeid med miljørettede tiltak, ivaretagelse av naturmangfold og reduksjon av klimagasser. Jordbruksavtalen skal vris i en mer klima- og miljøvennlig retning. Miljø- og klimasatsingen over jordbruksavtalen skal bidra til å opprettholde kulturlandskapet og til å redusere miljøbelastningen fra jordbruket, herunder utslipp til luft og vann. Flere av miljøordningene bidrar også til bedre agronomi. Avtalepartene vektlegger følgende i årets jordbruksforhandlinger på miljø- og klimaområdet:

- Oppfølging av Helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden med betydelig styrking av tilskuddsmidler som skal stimulere til avrenningsreducerende tiltak. I tillegg foreslås det å forbedre kunnskapsgrunnlaget for tilførselsberegninger og for bedre nitrogenforvaltning. Av en økning på 185 mill. kroner til Regionale miljøprogram er 70 mill. kroner øremerket til særskilt satsing på Oslofjorden.
- Oppfølging av klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket med styrking av tilskuddsordninger som bidrar til reduserte utslipp og videreutvikling av kunnskapsgrunnlaget.
- Økt miljø- og klimainnsats i norsk jordbruk, både i form av målrettede tiltak og forbedring av kunnskapsgrunnlaget, herunder betydelig styrking av Regionale miljøprogram, Verdskappingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket, SMIL-ordningen og tilskudd til dyr på utmarksbeite.

Avtalen innebærer at avsetningen til tiltak som har klima- og miljøvirkning økes med 1 661 mill. kroner fra 2022 til 2023.

Landbrukets utviklingsfond

Landbrukets utviklingsfond omfatter virkemidler innen næringsutvikling, kunnskapsutvikling og klima- og miljøtiltak. I årets jordbruksoppgjør prioriteres bl.a. investeringsvirkemidler for å imøtekomme løsdriftskravet for små- og mellomstore melkebruk. I statsbudsjettet for 2022 ble det bevilget 200 mill. kroner ekstra i investeringsstøtte over IBU-ordningen fra og med 2022. Gjennom årets jordbruksavtale styrkes ordningen med ytterligere 271 mill. kroner, slik at ordningen samlet sett er styrket med 471 mill. kroner for 2023 sammenlignet med fjorårets jordbruksoppgjør. I tillegg prioriteres ordninger med klima- og

Tabell 6.4 Beregnet kvantumsfast helårsvirkning på referansebrukene av pris- og tilskuddsendringer, inkl. anslåtte kostnadsendringer til 2023, inkl. endret verdi av jordbruksfradraget. Kroner per årsverk.

Referansebruk ¹	2021 A	2022 før oppgjør B	2023 C	2023–2022 C–B	2023–2021 C–A
1 Melk. 31 årskyr	389 900	352 900	443 900	91 000	54 000
2 Korn. 513 dekar	276 800	-32 300	302 400	334 700	25 600
3 Sau. 170 vinterfôra	203 100	187 500	346 500	159 000	143 400
4 Melkegeit. 143 årsgeiter	512 900	478 600	546 000	67 400	33 100
5 Svin/korn. 53 avlssvin	657 000	718 600	903 000	184 400	246 000
6 Egg/planteprod. 7 100 høner	685 400	624 500	825 200	200 700	139 800
7 Poteter 128 daa + 313 daa korn	572 900	460 500	609 800	149 300	36 900
8 32 ammekyr	271 600	225 300	403 500	178 200	131 900
9 51 dekar frukt og bær	370 600	369 200	464 200	95 000	93 600
10 113 daa grønnsaker + korn	611 500	495 800	636 900	141 100	25 400
11 Fjørleslakt og planteprodukter	724 200	373 100	640 500	267 400	-83 700
12 Økologisk melk. 29 årskyr, landet	394 600	388 100	510 400	122 300	115 800
13 Melk. 16 årskyr, landet	348 000	328 700	418 300	89 600	70 300
14 Melk. 51 årskyr, landet	422 200	370 900	465 800	94 900	43 600
15 Melk. 68 årskyr, landet	472 600	415 000	529 700	114 700	57 100
16 Melk. 39 årskyr, Østlandet (1 og 3)	456 800	409 600	538 400	128 800	81 600
17 Melk. 28 årskyr, Østlandet (5a)	366 300	327 000	414 700	87 700	48 400
18 Melk. 36 årskyr, Jæren (2)	419 500	387 500	497 300	109 800	77 800
19 Melk. 29 årskyr, Vestlandet (5b)	368 900	335 600	423 000	87 400	54 100
20 Melk. 38 årskyr, Trøndelag (4)	368 100	327 000	411 400	84 400	43 300
21 Melk. 29 årskyr, Nord-Norge (6,7)	425 200	386 300	467 500	81 200	42 300
22 Korn. 327 daa, Østlandet	154 900	-119 200	236 700	355 900	81 800
23 Korn. 801 daa, Østlandet	413 400	116 000	447 200	331 200	33 800
24 Sau. 156 vinterfôra, Sør-N (5a, 5b)	176 800	162 900	315 300	152 400	138 500
25 Sau. 183 vinterfôra, Nord-N (6,7)	274 400	245 600	394 900	149 300	120 500
26 Sau. 85 vinterfôra, landet	82 400	66 400	204 900	138 500	122 500
27 Sau. 295 vinterfôra, landet	307 200	281 500	412 800	131 300	105 600
28 Ammeku 30 kyr (5a, 5b, 6, 7)	297 000	247 700	408 800	161 100	111 800
29 Ammeku 34 kyr (1, 3, 4)	246 400	198 000	365 900	167 900	119 500
30 Ammeku 46 kyr, landet	345 000	293 500	506 100	212 600	161 100

¹ Parentesene angir hvilken arealtilskuddssone de ulike referansebrukene er plassert i.

miljøinnretning, skogbrukstiltak og en særskilt satsing på bærekraftig matproduksjon og verdiskaping i nord. Bevilgningen til fondet økes med 480 mill. kroner til 2 059 mill. kroner for 2023. Tilskuddsrammen fra fondet økes med 430 mill. kroner til 2 321 mill. kroner. Det er nødvendig å styrke fondet for å bedre fondets egenkapital.

Velferdsordninger

Avtalepartene prioriterer en styrking av velferdsordningene i jordbruket. Det er viktig for rekruttering, ferie og fritid, sikkerhet ved sykdom og bidrar til å opprettholde god dyrevelferd. Tilskuddet til avløsning ved ferie og fritid økes med vel 10 pst. og taket per foretak heves tilsvarende. Videre heves satsene i tilskuddet til avløsning ved sykdom og fødsel med 25 pst. Tilskuddet til landbruksvikarordningen økes med 10 500 kroner per årsverk.

Ekstra utbetaling i 2022

Avtalepartene er enige om å kompensere inntektssvikten i 2022 på 2 400 mill. kroner, og i tillegg gi økte inntektsmuligheter. Dette gjøres gjennom målprisendringer fra 1.7.2022, der 1 207 mill. kroner beregnes å ha inntektsvirkning i 2022, og en tilleggsbevilgning over statsbudsjettet på 2 000 mill. kroner i 2022. Fordeling på satser og ordninger fremgår av kapittel 7.1.

Ordningen med prisnedskrivning av norsk korn med økte satser videreføres, i tillegg til en midlertidig ordning med prisnedskrivning av importerte råvarer til kraftfôr.

Avtalepartene er enige om at ekstraordinær utbetaling av produksjonstilskudd skal skje i september, og baseres på søknadsrundene i oktober 2021 og mars 2022. De som starter opp i 2022 får utbetaling i februar 2023.

Midlertidig tilpasning i markedsordningen for korn

Partene er enige om at det i en situasjon med unormalt høye priser på korn og kraftfôrråvarer internasjonalt er behov for å gjøre midlertidige endringer i markedsordningen for korn. Avtalepartene er enige om en løsning der prisnedskrivningstilskuddet for korn blir videreført og økt tilsvarende økning i prisen for fôrkorn, samt at prisnedskrivning også vil kunne benyttes for importert karbohydratråvare. Endringen i markedsordningen for korn sikrer at råvarekostnadene for karbohydratråvare til kraftfôr ikke skal endres som følge av endrede målpriser på korn, eller ustabile priser på karbohydratråvarer internasjonalt.

Prisnedskrivningstilskuddet skal fortsatt gjelde for matkorn. Avtalepartene er enige om at de ekstraordinære høye prisene for matkorn på verdensmarkedet gir norsk matmel og bakeindustri en styrket konkurransesituasjon ift. importerte produkter. Matkorntilskuddet settes derfor midlertidig til null fra 1. juli 2022.

Dyrevelferd

God dyrevelferd er viktig. Det er et gode for samfunnet og et konkurransefortrinn for norsk mat. Norsk jordbruk har, og skal fremdeles ha, en dyrevelferd i verdenstoppen. For å sikre dette må det opprettholdes og utvikles et godt og strengt regelverk for dyrevelferd, basert på kunnskap om dyrenes behov. Det skal utarbeides en Stortingsmelding om dyrevelferd.

Avtalepartene er enige om at arbeidet med dyrevelferd vektlegges i årets jordbruksoppjør. Dette gjøres særlig gjennom å prioritere og legge føringer for investerings- og bedriftsutviklingsordningen (IBU). I tillegg mener partene det er viktig å bidra til at bønder jobber systematisk med dyrevelferd i egen besetning. Partene vil derfor legge til rette for å innføre dyrevelferdstilskudd.

7 Nærmere om viktige politikkområder

7.1 Ekstrautbetaling i 2022

Partene er enige om å kompensere inntekts-svikten i 2022 på 2 400 mill. kroner, og i tillegg gi økte inntektsmuligheter. Dette gjøres gjennom målprisendringer fra 1. juli og en ekstra utbetaling av produksjonstilskudd. Av den samlede målpris-økningen tilsvarende 1 488 mill. kroner, beregnes 1 207 mill. kroner å få inntektsvirkning i 2022. Partene er videre enige om å videreføre ordningen med prisnedskrivning av norsk korn, i tillegg til en ordning med prisnedskrivning av importerte karbohydratråvarer til kraftfôr. Endringene som gjøres i markedsordningen for korn krever en bevilgning på om lag 537 mill. kroner i 2022. Av den samlede foreslåtte budsjettøkningen på 2 000 mill. kroner, vil om lag 1 450 mill. kroner komme som en ekstrautbetaling av produksjons-tilskudd i 2022.

Utbetalingen skal skje i september og baseres på søknadsrundene i oktober 2021 og mars 2022. Produsenter som starter opp i 2022 vil få utbeta-ling i februar 2023.

Av hensyn til konkurransekraften i jordbruksnæringen legger partene til grunn at deler av prisøkninger og kostnadskompensasjon kan rever-seres dersom kostnader og verdensmarkedspriser går tilbake til mer normale nivåer. Det vil blant annet gjelde midlertidig omlegging av markeds-ordningen for korn, økning i øvre prisgrenser, mål-priser og annen særskilt kompensasjon.

Det vises også til kap. 7.6 med forslag til juste-ring av markedsordningen for korn og hvordan dette slår ut for 2022 og 2023.

Partene legger opp til å utbetale budsjett-kompensasjonen gjennom ordninger/satsene som er omtalt i tabell 7.1. I tabellen er det lagt inn sats-justeringer tilsvarende et økt budsjett på 2 000 mill. kroner, samt fordelt ledige overførte midler fra 2021 på 63 mill. kroner fratrukket forhåndsdispo-nerte midler på i underkant av 6 mill. kroner.

I tabell 7.2 gjengis utslagene av ekstrautbetalin-gen i 2022 på referansebrukene. Tallene inkluderer også, på vanlig måte, utslagene i 2022 av økte mål-priser, jf. tabell 6.2. For melk vil målprisøkningen i 2022 få om lag halvårseffekt, mens for plantepro-

duksjonene regnes fullt årsutslag i 2022. I tillegg til målprisøkningene er det lagt til grunn 1,65 pst. prisøkning på storfe, sau/lam, gris og egg, og halvårseffekt av en økning på 5,9 pst. på fjørfekjøtt. Oljefrø er gitt en prisøkning på 1,65 kroner/kg.

7.2 Landbrukets utviklingsfond (LUF)

Ordningene under LUF omfatter virkemidler innenfor næringsutviklings- og miljøtiltak, her- under bl.a. tilskuddsordninger, utviklingspro-grammer og prosjekter.

7.2.1 Økonomisk oversikt over fondet

Regnskap og prognoser for utviklingen av fondet er basert på Landbruksdirektoratets årsrapport for fondet som ble avgitt 6. april 2022. Per 31. desember 2021 var fondets egenkapital 543 mill. kroner. Tabell 7.3 viser kapital situasjonen i LUF.

Fondet har ansvar for innvilgede, men ikke utbetalte tilskudd. Ansvar per 31. desember 2021 er beregnet til 2 163 mill. kroner. I tillegg kommer ansvar for rentestøtteordningen som per 31.12.2021 er beregnet til 81,5 mill. kroner.

Utbetalingene fra fondet har i flere år vært vesentlig høyere enn bevilgningen inn til fondet, noe som har medført et relativt stort negativt års- resultat for fondet i flere år. Ettersom fondet har hatt en solid egenkapital med årlig tilførsel av inn- betalinger i form av tilbakebetaling av investerings- lån, har det vært mulig å budsjettere med et visst negativt årsresultat fra jordbruksavtalepartenes side. Investeringslånene ventes tilbakebetalt i 2024 og det vil etter det kun være fondets bevilgning over jordbruksavtalen som tilfører fondet midler.

Årsresultatet for 2021 gav et underskudd på -205 mill. kroner. Dette er et noe bedre resultat enn forventet jf. Prop. 200 S (2020–2021) Jord- bruksoppjøret 2021 m.m. Avviket skyldes mindre utbetalinger på enkelte av ordningene enn det prognosen tilsa.

For 2022 er egenkapitalen styrket med 200 mill. kroner mer enn prognosen i fjorårets jordbruksoppjør tilsa. Dette skyldes tilførsel av

Tabell 7.1 Ordninger/satser til ekstrautbetaling i 2022

Ordning	Sats, kr/kg	Bevilgning, mill. kroner
<i>Tilført Landbrukets utviklingsfond</i>		57,3
<i>Tilskudd ved avlingssvikt</i>		9,0
<i>Distriktstilskudd frukt, bær og veksthusgrønnsaker</i>		
Tomat	0,50	2,4
Agurk	0,50	2,7
Salat	0,15	1,2
<i>Prisnedskrivningstilskudd korn</i>		536,6
<i>Husdyrtilskudd</i>		
Melkekyr	1430	305,9
Ammekyr	800	85,9
Andre storfe	179	102
Melkegeit og melkesau	450	15,7
Sau og ammegeit	200	190,3
Avlsgris	75	1,7
Slaktegris	7	8,3
Verpehøner	7	23,4
Rugeegg	0,50	24,4
Gås, kalkun, and, livkylling	3	8,1
Slaktekylling	0,85	61,6
Bifolk	10	0,5
Hjort over 1 år	200	1,0
<i>Areal- og kulturlandskapstilskudd</i>		
Arealtilskudd grovfôr	87	513,9
Arealtilskudd korn	30	88,2
Arealtilskudd potet	75	8,7
Arealtilskudd grønnsaker	75	5,3
Arealtilskudd frukt	75	1,7
Arealtilskudd bær	75	1,5
Sum inkl. justert bevilgningsbehov		2 057,3

Tabell 7.2 Beregnet kvantumsfast helårsvirkning på referansebrukene av pris- og tilskuddsendringer for 2022, inkl. endret verdi av jordbruksfradraget. Kroner per årsverk.

Referansebruk ¹	2021	2022 før komp.	2022 etter komp.	2022–2022	2022–2021
	A	B	C ²	C–B	C–A
1 Melk. 31 årskyr	389 900	352 900	422 900	70 000	33 000
2 Korn. 513 dekar	276 800	-32 300	577 400	609 700	300 600
3 Sau. 170 vinterfôra	203 100	187 500	242 600	55 100	39 500
4 Melkegeit. 143 årsgeiter	512 900	478 600	543 400	64 800	30 500
5 Svin/korn. 53 avlssvin	657 000	718 600	853 900	135 300	196 900
6 Egg/planteprod. 7 100 høner	685 400	624 500	804 300	179 800	118 900
7 Poteter 128 daa + 313 daa korn	572 900	460 500	744 300	283 800	171 400
8 32 ammekyr	271 600	225 300	314 600	89 300	43 000
9 51 dekar frukt og bær	370 600	369 200	427 100	57 900	56 500
10 113 daa grønnsaker + korn	611 500	495 800	718 200	222 400	106 700
11 Fjørleslakt og planteprodukter	724 200	373 100	807 800	434 700	83 600
12 Økologisk melk. 29 årskyr, landet	394 600	388 100	452 800	64 700	58 200
13 Melk. 16 årskyr, landet	348 000	328 700	376 200	47 500	28 200
14 Melk. 51 årskyr, landet	422 200	370 900	464 000	93 100	41 800
15 Melk. 68 årskyr, landet	472 600	415 000	527 200	112 200	54 600
16 Melk. 39 årskyr, Østlandet (1 og 3)	456 800	409 600	516 700	107 100	59 900
17 Melk. 28 årskyr, Østlandet (5a)	366 300	327 000	393 800	66 800	27 500
18 Melk. 36 årskyr, Jæren (2)	419 500	387 500	464 600	77 100	45 100
19 Melk. 29 årskyr, Vestlandet (5b)	368 900	335 600	395 800	60 200	26 900
20 Melk. 38 årskyr, Trøndelag (4)	368 100	327 000	412 200	85 200	44 100
21 Melk. 29 årskyr, Nord-Norge (6,7)	425 200	386 300	451 600	65 300	26 400
22 Korn. 327 daa, Østlandet	154 900	-119 200	471 000	590 200	316 100
23 Korn. 801 daa, Østlandet	413 400	116 000	724 800	608 800	311 400
24 Sau. 156 vinterfôra, Sør-N (5a, 5b)	176 800	162 900	212 300	49 400	35 500
25 Sau. 183 vinterfôra, Nord-N (6,7)	274 400	245 600	306 800	61 200	32 400
26 Sau. 85 vinterfôra, landet	82 400	66 400	121 000	54 600	38 600
27 Sau. 295 vinterfôra, landet	307 200	281 500	349 100	67 600	41 900
28 Ammeku 30 kyr (5a, 5b, 6, 7)	297 000	247 700	322 200	74 500	25 200
29 Ammeku 34 kyr (1, 3, 4)	246 400	198 000	304 900	106 900	58 500
30 Ammeku 46 kyr, landet	345 000	293 500	404 600	111 100	59 600

¹ Parentesene angir hvilken arealtilskuddssone de ulike referansebrukene er plassert i.² Tallene er ikke direkte sammenlignbare med statens tilbud, der det ble benyttet en lavere kostnad på kunstgjødsel. Det er også rettet en feil i referansebruk nr. 29.

200 mill. kroner i økte investeringstilskudd i forbindelse med Stortingets behandling av statsbudsjettet for 2022. Midlene vil trolig komme til utbetaling i sin helhet i de påfølgende årene og bidrar således kun til en midlertidig styrking av fondets egenkapital. Kapitalsituasjonen og likviditetsutviklingen for LUF må holdes under oppsyn.

I forbindelse med fjorårets jordbruksoppgjør ble det gjort flere tiltak for å styrke fondets egenkapital. Nærmere 100 mill. kroner i ubenyttede rammer på ulike ordninger ble inndratt¹. Tilskuddsrammen fra fondet ble redusert med 17 mill. kroner samtidig som bevilgningen til fondet ble styrket med 83 mill. kroner. Det ble videre lagt til grunn at det fremover i tid må budsjetteres med en bedre balanse mellom bevilgningen til fondet og den samlede tilskuddsrammen fra fondet. Det ble også lagt til grunn at egenkapitalen til fondet som et minimum bør være 100 mill. kroner for å ha en tilstrekkelig sikkerhet for å kunne dekke utbetalingsforpliktelser.

Ordninger med store ubenyttede rammer må gjennomgås. Inndragningen av ubenyttede rammer vil bidra til å redusere fremtidige utbetalinger fra fondet. Ved årsskifte 2021/2022 stod det til sammen 186 mill. kroner i ubenyttede rammer på ordningene under fondet. 34,5 mill. kroner av disse rammene inndras umiddelbart. Dette omfatter inndragning av totalt 18 mill. kroner av ubenyttede rammer fra skogmidlene, og 14 mill. kroner fra IBU-ordningen og 2,5 mill. kroner fra andre ordninger.

Fremover i tid må det budsjetteres med en bedre balanse mellom fondets inntekter og fondets utbetalingsprognoser. Det er utfordrende å fastsette gode utbetalingsprognoser for et fond som har 26 ulike tilskuddsordninger under seg. Avtalepartene er enige om at egenkapitalen minimum bør være 200 mill. kroner, for å være sikker på å kunne dekke fremtidige utbetalingsforpliktelser. For tilskuddsordninger som forvaltes av Landbruksdirektoratet, statsforvalteren og Innovasjon Norge, foreslås det fra 2023 å inndra ubenyttede rammer ved årsskifte i det påfølgende året. Dette må imidlertid skje i dialog med Landbruksdirektoratet som administrativ forvalter av fondet, for å kvalitetssikre inndragningene.

For 2022 tilføres fondet med 57,3 mill. kroner i engangsmidler. Bevilgningen til fondet for 2023

økes med 480 mill. kroner og settes til 2 058,6 mill. kroner. Samlet tilskuddsramme for alle ordninger under fondet økes med 430 mill. kroner til 2 321 mill. kroner. Tilførsel av engangsmidler i 2022 og styrking av bevilgningen til fondet for 2023 vil bidra til en styrking av fondets egenkapital. Den utfordrende situasjonen til fondet vil fortsette flere år fremover og det vil være behov for å følge opp med ytterligere tiltak for å styrke fondet fremover i tid.

7.2.2 Tilskuddsramme for LUF

Tabell 7.4 viser tilskuddsramme for LUF i 2023, samt endring i tilskuddsramme fra 2022 til 2023. Avtalepartene er enige om å øke tilskuddsrammen under fondet med 430 mill. kroner i 2023 og settes til totalt 2 321 mill. kroner. I tillegg kommer utbetalingsforpliktelser for rentestøtteordningen på 10 mill. kroner og en avsetning på 4 mill. kroner til Landbruksdirektoratets administrasjon av fondet.

En vesentlig del av tilskuddsrammen for LUF er i 2023 avsatt til ordninger som skal stimulere til investering og bedriftsutvikling, næringsutvikling og gründerskap i landbruket. Skogbruk, og ordninger knyttet til klima- og miljøtiltak, utgjør en annen sentral del av tilskuddsrammen til fondet. Investeringstilskudd for å imøtekomme dyrevelferdskrav, ordninger med klima- og miljøinnretning, skogbrukstiltak og en distriktsrettet satsing mot nordområdene er prioritert.

7.3 Rekruttering, næringsutvikling og verdiskaping i landbruket

Flere av virkemidlene som ligger under Landbrukets utviklingsfond er viktige for å følge opp ambisjonene i Hurdalsplattformen knyttet til utvikling og investering innen landbruksnæringen, økt produksjon og omsetning av lokalmat og -drikke og økologisk mat, samt utdanning, kompetanseheving og landbruksforskning.

Sentrale mål for virkemidlene er å legge til rette for flere gründere, flere vekstkraftige bedrifter og innovative næringsmiljøer i landbruket. Risikoavlastende virkemidler er et viktig bidrag til å få en mer konkurransedyktig og framtidsrettet landbruksproduksjon over hele landet. Flere av virkemidlene har videre som mål å lette oppstartsutfordringer og bidra til kompetanseutvikling i næringen. Ordningene har derfor betydning for rekrutteringen til landbruket.

¹ Følgende rammer ble inndratt i etterkant av fjorårets jordbruksoppgjør; 50 mill. kroner fra dreneringsordningen, 11 mill. kroner fra skogmidlene, 20 mill. kroner fra Utviklingsprogrammet, 14 mill. kroner fra den avviklede ordningen Nasjonale omdømmemidler og 2 mill. kroner fra forskningsmidlene.

Tabell 7.3 Framføring av kapitalsituasjonen for LUF for 2021–2023. Mill. kroner.

	Regnskap 2021	Prognose 2022	Prognose 2023
Bevilgning	1 299,1	1 578,6	2 058,6
Engangsmidler		57,3	
Renteinntekter	0,2	0,3	0,3
Andre inntekter ¹	62,8	26,5	26,5
Bevilgning kap. 1149.71	63,6	61,2	61,2
SUM INNTEKTER	1 425,6	1 723,8	2 146,5
Utbetalinger av tilskudd fra fondet jf. årsrapport LUF 2021	1 567,0	1 693,4	1 783,7
Utbetalinger kap. 1149.71	63,6	61,2	61,2
Endring i tilskuddsramme ²			430,0
SUM UTBETALINGER	1 630,6	1 754,6	2 274,8
RESULTAT	-204,9	-30,8	-128,3
<i>Utvikling i egenkapital</i>			
Utvikling i egenkapital	542,9	512,1	383,8
Innestående i Norges Bank, inkl. a konto IN	561,5	500,1	377,3
Utestående investeringslån	23,1	12,0	6,5
Tapsfond risikolån BU	-41,6		
Kortsiktig gjeld	-0,1		
<i>Utvikling i likviditet</i>			
Tilført årsbevilgning og andre inntekter	1 425,6	1 723,8	2 146,5
Netto tilførsel av kapital ifm. Investeringslån (avdrag)	24,5	13,4	5,5
Disponibel likviditet	1 450,2	1 737,2	2 152,0
Utbetalinger	1 630,6	1 754,6	2 274,8
Endring i likviditet	-180,4	-17,4	-122,8

¹ Omfatter overføringer fra kapittel 1149, post 71 skogsbilveier, kap. 1149, post 73 ekstraordinært plantetilskudd, overføringer fra to statsforvaltere til ordningen Verdensarv, samt overføring fra Reindriftens utviklingsfond til ordningen konfliktforebyggende arbeid og overføring fra Miljødirektoratet til ordningen Utvalgte kulturlandskap.

² Økning i tilskuddsrammen for 2023 kommer trolig ikke til utbetaling i sin helhet i 2023.

Tabell 7.4 Tilskuddsramme for LUF. Mill. kroner.

	2022	2023	Endring 2022–2023
Bedriftsrettede midler til investering og utvikling	879,5	1 150,5	271,0
Nasjonale tilretteleggingsmidler inkl. grøntprosjekter	6,0	16,0	10,0
Inn på tunet-løftet del 2	3,0	0,0	-3,0
Regionale tilretteleggingsmidler	43,0	40,0	-3,0
Områderettet innsats			
<i>Bærekraftig matproduksjon i nord</i>		17,0	17,0
<i>Arktisk landbruk</i>	4,0	0,0	-4,0
<i>Fjellandbruket</i>	4,0	3,0	-1,0
Rekruttering og kompetanse i landbruket			
<i>Regionale kompetansenettverk for lokalmat</i>	12,7	14,7	2,0
<i>Regionale tilskudd rekruttering og kompetanseheving</i>	12,0	14,0	2,0
<i>Nasjonal modell for voksenagronom</i>	17,0	17,0	0,0
<i>Mentorordning</i>	3,0	4,0	1,0
Forskning og utvikling	77,0	77,0	0,0
PRESIS- Presisjonsjordbruk i praksis	4,0	4,0	0,0
Stiftelsen Norsk mat	57,0	66,0	9,0
Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping	85,3	84,3	-1,0
Bondens marked og Norsk Gardsost	0,0	4,0	4,0
Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologi- utvikling i landbruket	112,0	162,0	50,0
Skogbruk	221,0	260,0	39,0
Oppfølging av handlingsplan mot villsvin	2,0	3,0	1,0
Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	1,5	1,5	0,0
Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	147,0	170,0	23,0
Drenering	68,0	68,0	0,0
Klimasmart landbruk	0,0	10,0	10,0
Tilskudd til tiltak i beiteområder	26,0	31,0	5,0
Handlingsplan for plantevernmidler	12,0	14,0	2,0
Klima- og miljøprogram	28,0	37,0	9,0
Biogass	12,0	13,0	1,0
Verdensarvområdene og Utvalgte kulturlandskap	23,0	25,0	2,0
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk ¹	31,0	15,0	-16,0
SUM tilskuddsramme²	1 891,0	2 321,0	430,0

¹ Av ordningen er 5 mill. kroner flyttet til kap. 1150, post 73 Norsk Landbruksrådgiving, 5 mill. kroner er flyttet til Klima- og miljøprogrammet og 6 mill. kroner er flyttet til nasjonale tilretteleggingsmidler.

² I tillegg til tilskuddsrammen må det med utgangspunkt i utbetalingsprognosene for fondet, jf. Landbruksdirektoratets årsrapport for fondet, avsettes en ramme på 10 mill. kroner til rentestøtteordningen og 4 mill. kroner til Landbruksdirektoratets administrasjon av fondet. Disse avsetningene er inkludert i fremtidige utbetalingsprognoser for fondet.

7.3.1 Midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket (IBU-midler)

Midlene til investering og bedriftsutvikling i landbruket (IBU-midlene) har et todelt formål; å bidra til utvikling av ny næringsvirksomhet på landbrukseiendommene, med mål om økt sysselsetting, og å bidra til utvikling og modernisering av det tradisjonelle landbruket. Gjennom investeringer og moderniseringer i driftsapparatet og bruk av ny teknologi, oppnås effektivisering og økt produktivitet i landbruket.

En annen viktig begrunnelse for modernisering av driftsapparatet er hensynet til dyrevelferd. Investeringsbehov med bakgrunn i dyrevelferdshensyn skal derfor prioriteres høyt for IBU-ordningen. Avtalepartene vil understreke at støtte til slike investeringer omfatter alle typer produksjoner, herunder også de kraftfôrkrevende produksjonene. Det legges til grunn at dette også følges opp i de regionale partnerskapene i deres prioritering av virkemiddelbruken regionalt.

Modernisering av driftsapparatet gir mulighet for en mer miljøvennlig produksjon og mindre utslipp av klimagasser med f.eks. bedre energi-effektivisering og bedre utnytting av avfall, restråstoff og biologiske ressurser. Ordningen er også et målrettet virkemiddel for å fremme rekruttering til næringen, både fordi yngre gårdbrukere investerer i større grad enn eldre, og delvis fordi mange eldre som investerer gjør det for å legge til rette for neste generasjon. Næringsutøvere under 35 år er prioritert i deler av regelverket.

Innen det tradisjonelle landbruket er det et særskilt behov for investeringsvirkemidler for å imøtekomme kravet om løsdrift for storfe som trer i kraft i 2034. Tall fra SSB for 2020 viser at 64 pst. av dyreplassene for melkekyr var i løsdrift. Rapport fra NIBIO fra 2021 anslår et samlet investeringsbehov på 18–23 mrd. kroner frem mot 2034 for å imøtekomme kravet om løsdrift. Det vises til at utfordringene er størst i Vestland og Innlandet som har mange produsenter med båsfjøs og en kvote på 200 000 liter melk eller lavere.

Ordningen har i flere år prioritert investeringsvirkemidler til små- og mellomstore melkebruk (15–30-kyrsfjøs) som må investere for å imøtekomme løsdriftskravet. Innovasjon Norges rapportering på bruken av midlene viser en tydelig økning i antall tilskudd til denne gruppen. Mange av de brukene som har gode muligheter til å få lønnsomhet i investeringen gjennom å øke produksjonen har allerede omstilt fra båsfjøs til

løsdriftsfjøs. Flere av de små- og mellomstore brukene som nå står igjen, og som vurderer å investere, er typisk små bruk på Vestlandet og i deler av Innlandet der ressursgrunnlag og topografi tilsier at det er krevende å øke produksjonen vesentlig for å oppnå tilfredsstillende økonomi i driften i etterkant av en investering. I mange av disse områdene utgjør melkeproduksjonen ryggraden i landbruket, og er viktig for verdiskaping og sysselsetting lokalt. Disse utfordringene er særskilt belyst i NIBIOs rapport nr. 6, 2022 *Framtidig mjølkeproduksjon i Vestland fylke*, der det blir vist til at fylket har 700 båsfjøs i dag. Med bakgrunn i dette er det behov for å gjøre mer kraftfulle tiltak for å sikre opprettholdelse av melkeproduksjon og produksjonsmiljø i alle deler av landet.

Det er nødvendig at både rådgivingsapparat og Innovasjon Norge tar en mer aktiv sparringsrolle i forbindelse med investeringsprosjektene. Målet må være å bidra til flere økonomisk bærekraftige prosjekt for små og mellomstore bruk. Kunnskap og erfaringer fra prosjekter som «Innlandsfjøsset» bør utnyttes og spres i rådgivingsapparatet. Avtalepartene er enige om å avsette midler over de nasjonale tilretteleggingsmidlene jf. kap. 7.3.2 til et prosjekt som bidrar til kunnskapsoverføring knyttet til investeringer i løsdriftsfjøs. Avtalepartene er også enige om en utredning som ser på om det er geografiske variasjoner i byggekostnader ved bygging av landbruksbygg og samspillet mellom offentlig og privat kapital ved investeringer. Det foreslås videre at Innovasjon Norge, i forlengelse av sin rolle som sparringspartner, kan bistå med en ressurskartlegging i forkant av selve investeringsprosjektene, og at IBU-midler kan brukes til dette.

Det er ikke gjort endringer i den maksimale grensen for IBU-tilskudd (2 mill. kroner) eller maksimal tilskuddsprosent (35 pst.) over ordningen siden 2017. Avtalepartene er enige om å heve maksimalt tak for tilskudd til inntil 3,5 mill. kroner og inntil 40 pst. av godkjent kostnadsoverslag for investeringen.

Det er en generell føring for IBU-midlene å prioritere klima- og energieffektive løsninger. I perioden 2020–2022 har det blitt gitt et ekstra tilskudd for å premiere landbruksbygg innen tradisjonelt landbruk som har tre som byggemateriale. Hittil har det blitt gitt et maksimalt tretilskudd på inntil 20 pst. av innvilget tilskudd på investeringsprosjektet, begrenset oppad til 400 000 kroner. Rapport fra Innovasjon Norge om evaluering av ekstra tilskudd til bruk av tre i landbruksbygg ble oversendt avtalepartene 15. mars i år. Som det vises til i kapittel 3 foreslår Innovasjon Norge å

videreføre ordningen, men at den justeres for en bedre målretting slik at faktisk trebruk premieres tydeligere. Det stilles også spørsmål ved om det er behov for tiltak som mer målrettet mobiliserer bygg- og treleverandørene til å utvikle egne fjøskonsepter i tre, for eksempel et nytt trefjøsprosjekt, samt behov for mer kompetanse om landbruksbygg i tre.

I statens tilbud ble det vist til at spørsmålet om innretning av et slikt tilskudd må ses i sammenheng med drøftingen om heving av maksimalt kronetak og prosentsats innenfor IBU-ordningen i forhandlingene. Avtalepartene ble i forhandlingene enige om å gjøre en nærmere faglig vurdering av videreføring og innretning av tilskudd til bruk av tre som byggemateriale i etterkant av jordbruksoppkjøret. Saken skal avklares før årsskifte 2022/2023.

Det er en ambisjon å øke produksjon og forbruk av norsk frukt og grønt. Investeringsvirkemidlene skal også bidra til nødvendige investeringer i grøntsektoren. Støtte til frukt-, grønt- og veksthusnæringen skal fremdeles være et tydelig prioritert område, herunder også støtte til investeringer innen småskala grøntproduksjon. Det understrekes at det er mulig å gi støtte til investeringer i faste installasjoner, for eksempel for vanningsanlegg.

Håndtering av gjødsel i forbindelse med husdyrproduksjon er viktig både for å forhindre forurensning og for å kunne få til en best mulig utnytting av gjødsel som ressurs. I forbindelse med investering i nye produksjonsanlegg inngår gjødsellager og andre tiltak som kan bidra til redusert klima- og miljøbelastning i prosjektet, og en del av det som godkjennes som tilskuddsberettigede kostnader. I tillegg gis det tilskudd til bygging av gjødsellager med fast toppdekke eller minimum 10-måneders lagringskapasitet for husdyrgjødsel, samt lager med fast toppdekke til biorest og øvrig organisk gjødsel. Det gis også tilskudd til anlegg med gjødselseparator. Ved investeringer innen gjødsellager skal det stilles krav om tak på lageret.

Tilskudd til bygging av siloer og fôrlager som erstatning for bruk av plast til rundballer inngår som en del av tiltak knyttet til investeringer i produksjonsanlegg.

I medhold av IBU-forskriftens § 3 b er det anledning til å gi tilskudd til bedriftsutvikling, herunder til produktutvikling, kompetansebygging, markedsundersøkelser m.m. Tilskuddet gis i all hovedsak i tilknytning til investeringsprosjekter innen andre landbruksbaserte næringer utenom tradisjonelt landbruk. I regelverket kan kvinner

og unge under 35 år få inntil 75 pst. av godkjent kostnadsoverslag, mens menn kan få inntil 50 pst. av godkjent kostnadsoverslag for investeringen. I §6 i Lov om likestilling og forbud mot diskriminering av 2017 fremgår det at forskjellsbehandling med bakgrunn i bl.a. kjønn og alder må ha et saklig formål, må være nødvendig for å oppnå formålet og kan ikke være uforholdsmessig inngrepene ovenfor den eller de som forskjellsbehandles. Rapport fra Innovasjon Norge på bruken av midler til dette formålet har over flere år vist at kvinner i dette tilfellet er overrepresentert som tilskuddsmottakere, og mottar rundt 80 pst. av all støtte som blir gitt til dette formålet. Utviklingen innen andre landbruksbaserte næringer tilsier at det ikke lenger er et saklig grunnlag for å forskjellsbehandle menn og kvinner på dette området. Avtalepartene er med bakgrunn i dette enige om at maksimal støttesats innenfor forskriftens § 3b settes til inntil 75 pst. for alle støttemottakere uavhengig av kjønn og alder.

Risikolån

Ordningen med risikolån landbruk over IBU-ordningen er et supplerende verktøy som kan benyttes til å redusere risikoen i investeringsprosjekt særskilt i områder med lavt pantegrunnlag. Innlån skjer gjennom Innovasjon Norges generelle innlånevirkosomhet, mens tapsavsetningen skjer fra IBU-ordningen og er balanseført i regnskapet til Landbrukets utviklingsfond. Gjennomgangen av ordningen fra 2017 viste at 79 pst. av alle risikolån gitt i perioden 2006–2016 ble gitt innenfor sone 3 i det distriktspolitiske virkeområdet. I disse områdene med lavt pantegrunnlag, vil en slik toppfinansiering i begrenset grad være mulig i det private markedet.

Ordningen videreføres med en ramme på 100 mill. kroner. Tapsfondet til risikolånene var ved årsskiftet 41,6 mill. kroner. Eventuelt ytterligere behov for tapsfondavsetning i 2022 må vurderes opp mot størrelsen på låneporteføljen og tapsrisiko.

Samlede nasjonale føringer for 2023

Forskrift om midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket skal legges til grunn for forvaltningen av midlene. Statens forhandlingsutvalg foreslår følgende nasjonale føringer for forvaltningen av IBU-midler i 2023:

- Støtte til investeringsprosjekt som gir økt matproduksjon skal prioriteres til produksjoner med markedspotensial.

- Små og mellomstore bruk skal prioriteres ved tildeling av støtte. Innen melkeproduksjon er det særlig behov for å prioritere fornying av fjøs med inntil 30 kyr.
- Hensyn til dyrevelferd skal prioriteres høyt. Dette gjelder for alle typer produksjoner og produksjonsformer.
- Investeringer som følge av EUs økologiregelverk prioriteres.
- Støtte til frukt-, grønt- og veksthusnæringen skal prioriteres. Det kan gis tilskudd til investering, kompetanse og produktutvikling til produsenter i grøntnæringen. Nye produsenter bør prioriteres ved markedsvekst. Småskala produksjon av grønnsaker, frukt og bær er en del av målområdet.
- I kornproduksjonen skal tilskudd til tørke- og lageranlegg prioriteres.
- Det kan gis investeringstilskudd til bygging av gjødsellager med fast toppdekke, samt lager med fast toppdekke til biorest og øvrig organisk gjødsel. Det kan også gis tilskudd til anlegg med gjødselseparator. Tilskuddet er avgrenset til 25 pst. av godkjent kostnadsoverslag for tiltaket, med en øvre grense på 200 000 kroner per prosjekt.
- Prosjekt med energi- og klimaeffektive løsninger skal prioriteres.
- I vurderingen av lønnsomhet i investeringsprosjektene må det tas hensyn til det samlede næringsgrunnlaget på bruket.
- Maksimal prosentsats for tilskudd til investeringer settes til 40 pst. av godkjent kostnadsoverslag for investeringen. Øvre grense for tilskudd settes til 3,5 mill. kroner per prosjekt. Den øvre grensen gjelder ikke i Troms og Finnmark fylke.
- For investeringer innen bedriftsutvikling, jf. § 3b, settes maksimal støttesats til inntil 75 pst. for alle søkere.
- Fruktprodusenter som søker IBU-tilskudd til nyplanting som følge av frostskafer vinteren 2020/2021 kan få inntil 50 pst. av godkjent kostnadsoverslag for tiltaket.
- Det kan benyttes IBU-midler til ressurskartlegging i forkant av investeringsprosjekter innen tradisjonelt landbruk.
- Det kan gis inntil 100 mill. kroner i risikolån der tapsavsetningen skjer innenfor rammen av IBU-midlene.
- Strategiske føringer fra det regionale partnerskapet er avgrenset til prioritering mellom ulike produksjoner og mellom ulike områder i den enkelte regionen/fylket. Faglagene skal inngå i de regionale partnerskapene.

Avtalepartene er enige om at IBU-ordningen økes med 271 mill. kroner til 1 150,5 mill. kroner. Økningen må særskilt ses i lys av behovet for omstilling til løsdriftsfjøs for storfe, og særskilt innenfor små- og mellomstore melkebruk, samt generelle behov for oppgradering av driftsapparatet innenfor øvrige produksjoner for å imøtekomme krav til dyrevelferd. Over de nasjonale tilretteleggingsmidlene prioriteres det å sette av midler til en utredning som ser på geografiske variasjoner byggekostnader i landbruket m.m. og et prosjekt som ser på kunnskapsoverføring i prosjekter knyttet til investeringer i løsdriftsfjøs jf. kap. 7.3.2. Når det gjelder hensynet til dyrevelferd er avtalepartene enige om at prioriteringen må følges opp i de regionale partnerskapenes prioriteringer.

Partene er enige om å gjøre en nærmere faglig vurdering av videreføring og innretning av tilskudd til bruk av tre som byggemateriale i etterkant av jordbruksoppkjøret. Saken skal avklares før årsskifte 2022/2023.

Avtalepartene er videre enige om at enkelte områder som det innenfor dagens bestemmelser er anledning til å gi støtte til, herunder f.eks. oppgradering av uteområder som skal brukes i Inn på tunet-tilbud, støtte til silo og fórlager, samt faste installasjoner som vanningsanlegg, skal tydeliggjøres i oppdragsbrevet til Innovasjon Norge.

Føringen om at ulike eierformer skal likestilles ved prioritering mellom søknader tas ut. Det følger av forskriften for ordningen at tilskudd kan gis til eier av landbrukseiendom eller registrert foretak. Det skal ut over dette ikke gis særskilt prioritet basert på eierformer.

7.3.2 Nasjonale tilretteleggingsmidler (NT-midler)

Formålet med midlene er å bidra til å styrke verdiskapingen i landbruket gjennom tilretteleggende tiltak som bidrar til fellesskapsløsninger innen næringsutvikling og kompetanseheving av nasjonal nytteverdi. Målgruppen for ordningen er bl.a. organisasjoner, forsknings- og utviklingsinstitusjoner, samt fylkeskommuner og kommuner. Ordningen forvaltes av Landbruksdirektoratet, og forskrift om tilskudd til nasjonale tilretteleggings tiltak til næringsutvikling og kompetanseheving i landbruket ligger til grunn for forvaltningen av midlene.

Midlene må ses i sammenheng med bedriftsrettede virkemidler innen næringsutvikling forvaltet av Innovasjon Norge, samt regionale tilretteleggingsmidler innen næringsutvikling og kompetanseheving forvaltet av fylkeskommunen.

Over de nasjonale tilretteleggingsmidlene ble det i 2020 avsatt en særskilt ramme på 3 mill. kroner til utviklingsprosjekter for grøntsektoren som en oppfølging av grøntutvalgets rapport «Grøntsektoren mot 2035». Det ble igangsatt en rekke forprosjekter som har avlevert endelige rapporter i forkant av årets jordbruksoppgjør. Dette omfatter forprosjekter om økt etterspørsel i norsk grøntsektor, Økt norskandel i offentlig innkjøp av frukt og grønt, vurdering av muligheter for etablering av samarbeid mellom produsenter av ikke-spiselige planter, samt et forprosjekt om å utvikle en bærekraftstrategi og bærekraftskompetanse i grøntsektorens verdikjede.

Avtalepartene er enige om at avsetningen for 2023 settes til 16 mill. kroner. Av dette er 6 mill. kroner en overføring fra ordningen Utviklingstiltak økologisk landbruk jf. omtale av dette under kap. 7.5. Avtalepartene er videre enig om at grøntprosjekter gis prioritet over ordningen.

Følgende områder og prosjekter gis prioritet ved søknadsutlysning i 2023:

- Prosjekter innen grøntsektorens verdikjede som følger opp de anbefalte innsatsområdene i rapporten «Grøntsektoren mot 2035»
- Utviklingsprosjekter innen økologisk landbruk
- Utredning som ser på om det er geografiske variasjoner i byggekostnader ved bygging av landbruksbygg, samt samspill mellom privat og offentlig investeringskapital jf. kap. 7.3.1. og 7.12.
- Prosjekt som ser på kunnskapsoverføring i prosjekter knyttet til investeringer i løsdriftsfjøs jf. kap. 7.3.1. og 7.12

7.3.3 Regionale tilretteleggingsmidler i landbruket (RT-midler)

De regionale tilretteleggingsmidlene skal bidra til utvikling og fornying av det tradisjonelle landbruket og å understøtte utvikling av andre landbruksbaserte næringer gjennom utviklings- og mobiliseringstiltak. Midlene skal støtte opp om innledende faser og arbeid knyttet til landbruksbasert næringsutvikling regionalt, og kan gis til bl.a. kommuner, organisasjoner og forsknings- og utviklingsinstitusjoner. Ordningen forvaltes av fylkeskommunene. Forskrift om regionale tilskudd til næringsutvikling, rekruttering og kompetanseheving ligger til grunn for forvaltningen av ordningen.

Avtalepartene er enige om at avsetningen til regionale tilretteleggingsmidler i landbruket settes til 40 mill. kroner i 2023. Det forutsettes ellers at den strategiske innretningen på bruken

av tilretteleggingsmidlene er godt samordnet med den strategiske innretningen for de bedriftsrettede virkemidlene regionalt, og at arbeidet er godt forankret i de regionale partnerskapene.

7.3.4 Områderetta innsats

Innenfor rammene av regional tilpassing av landbrukspolitikken har det over jordbruksavtalen i perioden 2012–2022 blitt støttet opp under to områderettede satsinger i landbruket. Totalt er det bevilget 25 mill. kroner til arktisk landbruk og 32 mill. kroner til fjellandbruket. 2022 er siste år i andre prosjektperiode for satsingene. Den områderetta innsatsen for fjellandbruket og det arktiske landbruket har politisk vært et sentralt virkemiddel for å synliggjøre innsats med utgangspunkt i potensial og utfordringer for disse områdene. Som det går frem av kapittel 3 har satsingen blitt evaluert i forkant av årets jordbruksoppgjør. Innen arktisk landbruk har utvikling og utnyttning av arktisk kvalitet som konkurransefortrinn for landbruket i nordområdene vært vektlagt gjennom strategiske samarbeidsprosjekter i og i tilknytning til landbruksnæringen. Innenfor fjellandbruket har satsingen vært tilpasset regionale behov i de fire fylkene som har fått tildelt midler, der innsatsområder har variert fra fylke til fylke, men der klima og bærekraft har vært vektlagt. Evalueringen viser at satsingen bl.a. har bidratt til kompetanseutvikling, utvikling av samarbeid og vektlegging på verdiskaping og innovasjon.

Avtalepartene er enige om en videreutvikling av satsingen på fjellandbruket. Den videre satsingen må i større grad enn i dag forankres i regionalt partnerskap for landbruk, herunder se midlene i sammenheng med de regionale tilretteleggingsmidlene som fylkeskommunen forvalter. Jf. kap. 7.4 skal satsingen på seterdrift utredes. I denne utredningen må det også sees på koblinger mellom satsingen på fjellandbruket og seterdrift.

I påvente av utredningen ovenfor er avtalepartene enige om at den samlede bevilgningen til fjellandbrukssatsingen settes til 3 mill. kroner. Når det gjelder satsingen på arktisk landbruk vil denne satsingen avløses av en forsterket satsing knyttet til landbruk i nord jf. omtale av dette nedenfor.

7.3.4.1 Bærekraftig matproduksjon og verdiskaping i nord

Matproduksjon, et levedyktig landbruk og rikholdige areal- og naturressurser er et grunnlag for bosettingsstrukturen i nord. Et aktivt og

mangfoldig næringsliv er videre et viktig fundament i den geopolitiske situasjonen og for langsiktige nasjonale sikkerhetsperspektiver, særlig i Finnmark. Klimaendringenes alvorlige konsekvenser for matproduksjon, vann- og arealressurser i mer befolkningstette områder på kloden, understreker verdien av en bærekraftig ressursutnyttelse av arealene i nord.

I Hurdalsplattformen signaliserer regjeringen at den vil fornye og forsterke innsatsen knyttet til nordområdene. Den nye nordområdepolitikken har bl.a. som mål å snu den negative befolkningsutviklingen, utnytte de lokale verdiene til å skape vekst og gjøre nordområdene til sentrum for grønn omstilling. Samtidig varsler regjeringen i plattformen at det skal legges fram en melding til Stortinget om distriktspolitikken, som hensyntar at utfordringene og potensialet er ulike rundt omkring i landet. Dette tilsier at det i større grad bør legges til rette for å utnytte potensialet i våre nordområder, også for matproduksjon.

Landbruket i nord er spesielt sårbart med få kompetansemiljøer, små produsentmiljøer, til dels store avstander mellom bønder, og store gras- og beiteressurser som er gått ut av drift. Transportavstandene er lange, og det er en utfordring å opprettholde sentrale servicetjenester til landbruket. Det gir bl.a. utfordringer med hensyn til å sikre rekruttering ved generasjonsskifte, gode kunnskaps- og kompetansemiljøer, innovasjon og utvikling i næringen og regional mat- og forsynings-sikkerhet.

Avtalepartene er enige om et områderettet tiltak for landbruket i Nord-Norge.

Målet for satsingen er å styrke sårbare produsentmiljøer i Finnmark, Troms og Nordland, motvirke bruksnedgang, øke arealbruken og heve kompetansen til landbruksnæringen og verdikjeden for mat, samt å utnytte regionale fortrinn og muligheter innen arktisk landbruk.

Eksempler på tiltak som kan gjennomføres i satsingsperioden kan være:

- Forsknings-, utrednings- og utviklingstiltak innen agronomi, beite, høsting og klimatilpassing.
- Utvikling og økt utnyttning av arktisk kvalitet som konkurransefortrinn for landbruket i nord.
- Satsing på unge/nye bønder med vekt på utvikling av kompetansemiljø og faglige nettverk.
- Bedre kunnskapen om beitenæringene i nord sine utfordringer bl.a. med rovvilt.
- Bedre kunnskapen om nordnorsk matproduksjons betydning som forutsetning for regional matsikkerhet, forsynings-sikkerhet i nord-

områdene i lys av de lange og sårbare forsyningslinjene både fra utlandet og til Sør-Norge.

Det skal foretas en kartlegging av sårbare produsentmiljøer, og områder der arealer går ut av drift innenfor tiltaksområdet, samt områder i og i tilknytning til landbruket i nord, med et særskilt utviklingspotensial.

Fylkeskommunen i Troms og Finnmark får ansvaret for å koordinere arbeidet med satsingen. Avtalepartene er enige om at det avsettes 17 mill. kroner til satsingen. Minimum 5 mill. kroner av satsingen settes av til forskning og øvrig kunnskapsutvikling i regi av NIBIO. De regionale partnerskapene tas med i utformingen og gjennomføring av prosjektet. Samarbeid med landbrukets organisasjoner i nord, Sametinget, statsforvalteren, nordnorske næringsaktører, øvrige forsknings- og kunnskapsmiljøer og regionale myndigheter er en forutsetning. Satsingen skal treffe regionale behov og bidra til å nå både næringspolitiske mål og distrikts- og regionalpolitiske mål. Satsingen evalueres etter tre år.

7.3.5 Rekruttering og kompetanseheving i landbruket

Agronomisk kompetanse og kunnskapsbasert driftsledelse er viktig for et bærekraftig landbruk, og for å nå målet om økt matproduksjon. Et godt opplærings- og utdanningssystem bidrar til å tilby utøverne i landbruket rett kompetanse. I tillegg til det formelle utdanningssystemet, er ulike rådgivingstjenester, nettverk, kurs og mentorordninger m.m. viktige kilder til kompetanseheving for næringsutøverne i landbruket. Kompetansebehovet i næringen er variert og avhenger bl.a. av type produksjon. En rekke av ordningene over jordbruksavtalen bidrar til å styrke kompetansen i næringen, spesielt ordninger innenfor Landbrukets utviklingsfond.

I tillegg til ordningene som omtales nedenfor, omfatter IBU-ordningen, Utviklingsprogrammet, de nasjonale tilretteleggingsmidlene, de regionale kompetansenettverkene for lokalmat og avsetningen til skogbruk, kompetansehevede tiltak for den enkelte næringsutøver. Rådgivingstjenesten i regi av Norsk landbruksrådgiving er sentral for kompetanseheving i landbruket, og en bidragsyter til kunnskapsbasert utvikling av produksjonsgrunnlaget på den enkelte gård.

Rekruttering til landbruksfagene i videregående skole, under utdanningsprogrammet naturbruk, har vist en jevn økning i antall søkere over flere år. Målrettede rekrutteringstiltak og større

oppmerksomhet på betydningen av grønne næringer, kan ha bidratt til denne utviklingen. Imidlertid er det få søkere til disse fagene sammenlignet med andre fag i videregående skole, og søkningen til landbruksfagene på Vg2 og Vg3 varierer noe fra år til år. Den relativt svake rekrutteringen til landbruks- og gartnerutdanningen i videregående skole kan få konsekvenser for kompetansen i landbruket. Det er i dag ingen fylkeskommunale skoler og bare to friskoler som tilbyr gartnerutdanning. Årsaken har vært lave søkertall. Det ser imidlertid ut som det er en liten økning i interessen for gartnerfaget, etter innføring av ny opplæringsmodell, fra treårig skoleløp til to år i skole og to år i lære med fagbrev som sluttkompetanse. Skoleåret 2022/2023 er første år der Vg3 består av to år i lære i stedet for ett år i skole.

7.3.5.1 Fylkesvise midler til rekruttering og kompetanseheving

Fylkeskommunene forvalter virkemidler til styrking av innsatsen innenfor rekruttering og kompetanseheving i landbruket. Prioriterte områder for ordningen er støtte til etterutdanning i landbruket, og tiltak som retter seg inn mot rekruttering, likestilling og omdømmebygging.

Avtalepartene er enige om å avsette 14 mill. kroner for 2023.

7.3.5.2 Nasjonal modell for voksenagronomen

Mange av de som etablerer seg i næringen i dag har en annen utdanning enn landbruksfaglig utdanning. I tillegg til de ordinære utdanningsløpene er det derfor nødvendig med fleksible løsninger for kompetanseheving. En fleksibel landbruksutdanning er også et viktig tiltak for de som ikke har noen tilknytning til landbruket fra før, men som ønsker seg inn i næringen. Det er stor interesse for voksenagronomordningen og etter flere år med vekst i deltakelsen, ser det nå ut til at den er stabilisert på et nivå som gir mulighet for et økonomisk bærekraftig og forutsigbart tilbud for fylkeskommunene. Når det gjelder gartneropplæringen har partene tidligere i år blitt enige om at opplæringsmodellen for «voksengartneren» skal fortsette på samme måten som i dag, og evalueres etter fem år.

For 2023 er avtalepartene enige om å sette av 17 mill. kroner til den nasjonale modellen for voksenagronomopplæring. Av dette skal 0,3 mill. kroner gå til drift av felles pedagogiske og digitale løsninger for hele landet, basert på prosjektet som

ble igangsatt i forbindelse med etableringen av voksenagronomordningen.

7.3.5.3 Mentorordning i landbruket

Norsk landbruksrådgiving har siden 2017 hatt ansvar for et forsøk med en lavterskel mentorordning i landbruket, i samarbeid med faglagene regionalt og Innovasjon Norge. Fra 2020 har ordningen vært en nasjonal ordning. Målet med ordningen er å bistå unge produsenter under 35 år, eller nye produsenter innenfor landbruket eller landbruksbaserte næringer, med kompetanseheving gjennom personlig veiledning i en oppstart – eller utviklingsfase. Det må legges til rette for nettverk mellom adeptene som deltar i mentorordningen. Det skal ikke være særskilte medlemsfordeler knyttet til ordningen.

Avtalepartene er enige om å avsette 4 mill. kroner til mentorordningen for 2023.

7.3.5.4 Regionale kompetansenettverk for lokalmat

Kompetansenettverksordningen for lokalmat finansieres over LUF og forvaltes av noen utvalgte fylkeskommuner, som fordeler midler til fem regionale aktører som er ansvarlige for aktivitetene i kompetansenettverkene jf. tabell 7.5.

Målgruppen for ordningen er små matbedrifter med inntil 10 ansatte. Det kan være primærprodusenter eller næringsmiddelbedrifter med mål om å utvikle, foredle og selge kvalitetsprodukter basert på lokale råvarer eller reiselivsbedrifter som har utviklingsprosjekter i samarbeid med lokalmatprodusenter. I tillegg til det matfaglige tilbudet hos kompetansenettverkene kan man få hjelp til å løse markedsutfordringer gjennom Norsk Mat sitt tilbud innen markedstjenester. De fem ansvarlige fylkeskommunene skal bidra til god koordinering mellom kompetansenettverkene, mellom fylkene som hører til i det enkelte nettverkets virkeområde, og opp mot andre kompetansetilbud i regionen. Det legges videre til grunn at kompetansenettverkene samarbeider med Norsk Mat om synliggjøring av det samlede tilbudet via lokalmat.no

Avtalepartene er enige om at avsetningen til drift av de fem kompetansenettverkene for lokalmat settes til 14 mill. i 2023. I tillegg kommer 0,7 mill. kroner til administrasjons- og gjennomføringskostnader. Fordeling av tilskudd mellom nettverkene framgår av tabell 7.5.

Tabell 7.5 Regionale kompetansenettverk og ansvarlige fylkeskommuner

Ansvarlig fylkeskommune	Kompetansenettverk for lokalmat	Dekker følgende fylker	Forslag 2023 mill. kr.
Rogaland fylkeskommune	Kompetansenettverket i Sør-Norge	Agder og Rogaland	2,40
Viken fylkeskommune	Kompetansenettverket i Øst-Norge	Vestfold og Telemark, Oslo, Viken og Innlandet	3,55
Vestland fylkeskommune	Kompetansenettverket i Vest-Norge	Vestland	2,40
Trøndelag fylkeskommune	Kompetansenettverket i Trøndelag.	Trøndelag og Møre og Romsdal	2,90
Troms og Finnmark fylkeskommune	Kompetansenettverket i Nord-Norge.	Nordland og Troms og Finnmark	2,75

7.3.6 Forskning og utvikling

Midler til forskning og utvikling over jordbruksavtalen har som formål å støtte utvikling av ny kunnskap og teknologi til landbruks- og matsektoren. Forskning av høy kvalitet og med relevans for sektorens næringsliv skal bidra til økt matproduksjon, trygg mat, god dyrevelferd og til økt bærekraft og konkurransevne i sektoren.

Som prioriterte forskningstema foreslås økt innsats innen matsikkerhet og beredskap, og kunnskapsutvikling som bygger opp under Norges langsiktige behov for høyere selvforsyningsgrad. Det er i dag knyttet stor usikkerhet til den globale matforsyningssituasjonen, som sannsynligvis vil få konsekvenser i lang tid fremover. Det er viktig å ha et langsiktig perspektiv både med hensyn til stabil tilgang på innsatsfaktorer, og utvikling av mer bærekraftige løsninger.

Forskningsprosjekter finansiert over ordningen skal resultere i anvendte løsninger med stor nytte for næringen. Avsetningen skal også disponeres til utredninger, for å løse kortsiktige kunnskapsbehov.

Avtalepartene er enige om at det avsettes 77 mill. kroner til forskning og utvikling for 2023. Det vises ellers til avsatte midler til forsknings- og utredningsprosjekter til NIBIO under kap. 7.3.4 innenfor satsingen på bærekraftig matproduksjon og verdiskaping i nord, samt det pågående prosjektet PRESIS jf. kap. 7.3.7.

Støtten til det norsk-svenske samarbeidet innen hesteforskning skal videreføres på samme nivå som tidligere.

7.3.7 PRESIS

Landbruket har over tid fått et omfattende tilbud av teknologiske løsninger. Det er nødvendig å tilpasse løsningene til norske produksjonsforhold og til bondens behov. Videre er det viktig med nøytrale råd om nye teknologiske løsninger. I den forbindelse har NIBIO sammen med en rekke samarbeidspartnere etablert prosjektet «Presisjonsjordbruk ut i praksis», forkortet PRESIS. Formålet er å utvikle et helhetlig system som skal sørge for at alle norske gårdbrukere som ønsker får tilgang på brukervennlige, teknologiske tjenester som er godt testet og tilpasset norske forhold, og som sikrer bondens eierskap til lagringsløsninger for innsamlede data. Dette er informasjonstjenester som har potensial til å redusere klima- og miljøbelastninger fra jordbruket, og/eller gi økt effektivitet og bedre driftsøkonomi på gårdsnivå. Skreddersydd brukerstøtte og rådgivning i skjæringspunktet mellom ny teknologi og agronomi er en integrert del av systemet.

NIBIOs samarbeidspartnere i prosjektet er Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norsk Landbruksrådgivning. I tillegg deltar pilotbønder i forbindelse med utprøving av ny teknologi.

Avtalepartene er enige om å avsette 4 mill. kroner for 2023, som er prosjektets fjerde av til sammen fem år.

Prosjektet må sikre god dialog med andre aktører med tilgrensende digitaliseringsprosjekt, for eksempel Klimasmart landbruk. Prosjektet skal avlevere årlige rapporter til Landbruksdirektoratet.

7.3.8 Stiftelsen Norsk Mat

Stiftelsen Norsk Mat har som formål å styrke konkurranseevnen til norsk matproduksjon og å skape preferanse for norskprodusert mat. Det skjer gjennom arbeid med kvalitetssikring, kompetanse og synliggjøring av norske konkurransefortrinn og opprinnelse overfor matprodusenter, handel og forbrukere. Stiftelsen har i oppgave å administrere og videreutvikle Kvalitetssystem i landbruket (KSL), godkjennings- og merkeordningen for Inn på tunet, merkeordningene Nyt Norge, Beskyttede Betegnelser og Spesialitet, generisk informasjon om økologisk mat, samt drift og utvikling av databasen lokalmat.no. Stiftelsen skal også bidra til profilering og markedsadgang for norske matspesialiteter og drifte det nasjonale nettstedet for Inn på tunet.

Norsk Mat har gjennom flere år pekt på et stort behov for økt revisjonsfrekvens i KSL, spesielt innenfor risikobaserte produksjoner og dyrevelferdsprogrammene på fjørfe og svin. Grøntprodusentene har uttrykt ønske om å øke revisjonstakten til hvert tredje år. Pandemien og andre faktorer har medført at målene for antall eksterne revisjoner ikke har blitt nådd de siste årene. Avtalepartene mener KSL må være en hovedoppgave for Norsk Mat og at de siste årenes innsats med fornyelse av KSL følges opp i tråd med Norsk Mats mål og ambisjoner for et troverdig og robust kvalitetssystem med høy legitimitet.

Nyt Norge har blitt en robust og viktig merkeordning for å synliggjøre norsk opprinnelse på mat og drikke fra jordbruket og er den eneste felles merkeordningen landbruket har ute i butikk som dekker alle kategorier landbruksproduksjon. Merket bygger på KSL og har høy kjennskap hos forbrukerne. Det legges til grunn at Norsk Mat fortsetter arbeidet med å videreutvikle merkeordningen. Det legges videre til grunn at merkeordningen fellesfinansieres mellom Omsetningsrådet, merkebrukerne og dagligvarehandelen, i tråd med planen styret i Norsk Mat har lagt opp til.

Det forutsettes at målingene av salg av lokal mat og drikke til både dagligvare og storhusholdning videreføres. Lokalmat.no har blitt en viktig formidler for både kjøpere og produsenter av lokalmatprodukter. Det er mulig å videreutvikle databasen, spesielt med tanke på økt nytteverdi for lokalmatprodusentene som en plattform for kunnskapsdeling og synliggjøring av kompetansetiltak. Det legges til grunn at eventuell utvikling av lokalmat.no fortsatt må skje med utgangspunkt i føringer fra den partssammensatte styringsgruppen for databasen

Avtalepartene er enige om at avsetningen til Stiftelsen Norsk Mat økes med totalt 9 mill. kroner til 66 mill. kroner for 2023. Det legges til grunn at Stiftelsen prioriterer videre utvikling av KSL og økt revisjonsfrekvens. Stiftelsen skal fortsette sitt arbeid med matspesialiteter og lokalmat.

7.3.9 Utviklingsprogrammet – landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping

Bedriftene og aktørene i målgruppen for *Utviklingsprogrammet – landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping* (Utviklingsprogrammet) har i stor grad merket konsekvensene av pandemien og de mange nedstengningene de siste par årene. Det er fortsatt knyttet usikkerhet til hvordan reiselivet og serveringsbransjen vil utvikle seg etter gjenåpningen etter pandemien og med den generelle sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa. Dette skaper også en usikker situasjon for gründerne som satser med støtte fra Utviklingsprogrammet. Avtalepartene legger til grunn at Utviklingsprogrammet fortsatt skal være et viktig virkemiddel for å gi landbrukets entreprenører og gründerne mulighet og sikkerhet for å satse.

Utviklingsprogrammet skal bidra til vekst og verdiskaping innen lokal mat og drikke, reiseliv, herunder jakt- og fisketurisme, reindriftsnæringen, Inn på tunet, innlandsfiske og andre næringer basert på landbrukets og reindriftens ressurser. Innovasjon Norge, forvalter programmet, som er et sentralt virkemiddel for å oppnå målsettingene i landbrukspolitikken, og da spesielt for å bidra til vekst, verdiskaping og sysselsetting i distriktene. Programmet er det viktigste virkemiddelet for å bidra til å nå ambisjonene i Hurdalsplattformen om å stimulere til økt produksjon og omsetning av lokalmat og -drikke. Visjonen for Matnasjonen Norge og den nasjonale reiselivsstrategien legger viktige rammer for programmet.

Programmet tilbyr finansiering til bedrifter som ønsker å vokse, støtte til etablering av forpliktende produsentnettverk, samt støtte til tilpassede kompetansetiltak til bedriftene. og skal blant annet bidra til videre utvikling av sterke mat- og reiselivsregioner. Utviklingsprogrammet kan også bidra til kompetanse- og produktutvikling for aktører som ønsker å selge jaktopplevelser, og for de som ønsker å videreforedle og selge viltkjøtt. Det er utarbeidet en handlingsplan på området, og gjennom oppfølging av denne har bedrifter fått bistand og det er gjennomført webinarer og flere forsknings- og utredningsarbeider.

Reiselivet vil være en viktig målgruppe i tiden fremover gjennom programmets tjenester, både med vekstfinansiering for de som har fått et reelt løft gjennom pandemien, men også gjennom kompetansehevende tiltak for å sikre fortsatt relevans i markedet. For å sikre videre vekst vil det være naturlig å se på muligheter for en styrket bransjebearbeidelse gjennom bl.a. Visit Norways tiltak.

Gjennom pandemien ble programmet tilpasset slik at man i større grad kunne støtte opp om bedrifter som hadde utfordringer på grunn av koronapandemien. Tilpasningene videreføres ikke i 2023, men brukes som erfaringsgrunnlag for den videre utviklingen av programmet. Ordningen der Bondens marked har fått kompensasjon for deltakeravgift på markedene oppheves.

Omdømmeinnsatsen er en viktig del av Utviklingsprogrammet. Omdømmetiltakene skal bidra til å øke kunnskap om de ulike områdene som programmet dekker, både hos forbrukere, i markedet og i samfunnet generelt, og til å øke kompetanse og bygge stolthet i næringen. Sentrale omdømmeprosjekter de siste årene har vært Matstreif, deltakelse på Internationale Grüne Woche (IGW), Det norske måltid og støtte til regionale matfestivaler. For å bidra til byggingen av Matnasjonen Norge kan det være formålstjenlig å styrke den regionale dimensjonen i denne porteføljen. Det kan bidra til at regionenes arbeid med mat og reiseliv i sterkere grad kobles til øvrige relevante innsatser og sentrale omdømme-arrangement som IGW og Det norske måltid. En slik dreining i innretningen av omdømmeporteføljen har vært drøftet i programmets styringsgruppe der avtalepartene og andre sentrale aktører sitter.

Avtalepartene er enige om at avsetningen til Utviklingsprogrammet settes til 84,3 mill. kroner for 2023. Avsetningen til programmet for 2023 må sees i sammenheng med at Bondens Marked og Norsk Gardsost har fått egen tildeling i 2023. Det overlates til programmets styringsgruppe å gjøre de budsjettmessige prioriteringene mellom aktiviteter innenfor programmets portefølje. Omdømmeporteføljen innrettes slik at den regionale profilen styrkes, og at programmets styringsgruppe får ansvaret for den konkrete innretningen. Utvikling av næring knyttet til høstbare viltressurser prioriteres innenfor utviklingsprogrammet. Erfaringene fra Inn på tunet-løftet 2 og annet utviklingsarbeid med Inn på tunet skal nyttiggjøres inn i utviklingsprogrammets samlede portefølje og videre arbeid med vekstbedrifter, nettverk og omdømmearbeid.

7.3.10 Bondens Marked og Norsk Gardsost

Avtalepartene er enige om at Norsk Gardsost og Bondens Marked bevilges hhv. 1 mill. kroner og 3 mill. kroner. 1 mill. kroner av avsetningen til Bondens marked skal tildeles Bondens marked regionalt.

7.3.11 Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket

Økt produksjon av biobrensel og leveranser av biovarme fra landbruket gir økt verdiskaping, og bidrar til å nå regjeringens mål i klima- og energipolitikken. Bioenergi er en sentral del av fornybardelen av programmet. Programmet har også som mål å bidra til å teste ut ny produksjonsteknologi som kan bidra til reduserte klimagassutslipp og økt konkurransekraft for landbruket.

Programmets målområde omfatter også anlegg som kombinerer biovarmeproduksjon med strømproduksjon fra solceller. Videre gis det støtte til prosjekter med ren strømproduksjon fra solceller til næringsformål på landbrukseiendommen. Det kan også gis støtte til kombinerte el/varmeanlegg basert på biobrensel, såkalte CHP-anlegg. Det stilles de samme kravene til lønnsomhet som for rene bioenergianlegg. Slike løsninger gir gårdsbruk muligheter for å bli selvforsynt med energi. Et annet utviklingsområde er produksjon av biokull som sideprodukt til bioenergi. Dette er særlig interessant som et klimatiltak, gjennom binding og lagring av karbon i jord.

Utviklingen av gårdsbaserte biogassanlegg er fortsatt et prioritert område innenfor programmet og den nasjonale klimapolitikken. Ordningen til Klima- og miljødepartementet med biogasspiloter har, sammen med andre virkemidler i Innovasjon Norge, bidratt til økt kunnskap om bruk av nye råstoffer, i tillegg til synergieffekter og økt effektivitet i utviklingsarbeidet. Utviklingen har nå nådd et punkt hvor det er mulig å oppnå tilstrekkelig lønnsomhet for biogassanlegg, men det er relativt store gjødselvolum som skal til for å forsvare investeringer i biogass. Det er også en trend at lønnsomheten for solcelleanlegg blir bedre.

Programmet skal bidra til å introdusere ny klima- og miljøvennlig teknologi i landbruket. Dette gjelder utviklings- og utprøvningsprosjekter knyttet til uttesting av ny produksjonsteknologi og nye løsninger på gårdsnivå. Det er en naturlig kobling mot Bioøkonomiordningen i Innovasjon Norge og innsatsen rettet mot agritech-bedrifter også for utvikling av hjemmemarkedet.

Avtalepartene legger til grunn at verdiskapingsprogrammet for fornybar energi fortsatt skal videreutvikles til å ta et mer helhetlig ansvar for utvikling av klima, miljø og energi for landbruket. Programmet kan gjennom dette gi et aktivt bidrag til at klimaavtalens målsetting nås. Framover forventes det økt investeringsbehov i biorestlager og gårdsanlegg, gitt at det legges opp til økt utnyttelse av husdyrgjødsel til produksjon av biogass. Verdiskapingsprogrammets innretning gir med dette gode muligheter for å bidra til å introdusere ny teknologi og bruk av fornybar energi i landbruket, samt bruk av landbrukets ressurser til produksjon av energi til andre sektorer og samfunnsområder.

Årets ramme for programmet ble disponert i mars slik at mer enn 330 søknader blir liggende for behandling i 2023. Avtalepartene er enige om at avsetningen til verdiskapingsprogrammet økes med 50 mill. kroner til 162 mill. kroner for 2023.

7.3.12 Skogbruk

Skogressursene er viktige for sysselsetting og verdiskaping i Norge. En ansvarlig og langsiktig forvaltning av skogressursene er en forutsetning for å produsere skog med kvalitetstømmer og slik bidra til framtidig verdiskaping og karbonbinding. Gode avveininger mellom aktivitet og miljøhensyn i skogbruket står sentralt i regjeringens skogpolitikk.

Skog i vekst tar opp CO₂, og aktiv skogskjøtsel med hogst, planting, gjødsling og ungskogpleie bidrar til en betydelig klimagevinst. Skogens positive klimabidrag går frem av Meld. St. 13 (2020–2021) Klimaplan for 2021–2030. Regjeringen vil bruke skogen aktivt som en del av klimapolitikken.

Med bakgrunn i at hogsten har økt de siste årene, øker også behovet for planting og ungskogpleie. Skogkultur er viktig for fremtidig virkestilgang, verdiskaping og CO₂ opptak i norske skoger. Klimaplan 2021–2030 peker på at økt skogkulturinnsats kan gi betydelige klimabidrag framover. Regjeringen vil øke tilskuddene til skogplanting, ungskogpleie og andre skogkulturtiltak for å øke CO₂-opptaket og sikre ressursgrunnlaget for industrien.

Et velfungerende skogsveinett er avgjørende for et lønnsomt skogbruk. Nybygging av skogsveier og standardheving av gamle veier legger til rette for rasjonell og kostnadseffektiv transport. Veiinvesteringene bidrar også til å gjøre skogsveinettet mer robust mot klimaendringer og klima-relaterte skader. Regjeringen vil øke satsingen på skogsbilveinettet for å tilpasse det til endrede klimaforhold og moderne tømmertransport.

Bærekraftig skogbruk krever et godt kunnskapsgrunnlag for å gjøre avveininger mellom økonomi og miljø og sikre god måloppnåelse. Det er viktig at beslutninger gjøres med grunnlag i kunnskap som er basert på dokumenterbar og etterprøvbar informasjon om de naturressursene som skal forvaltes. Viktige kilder er Landsskogtakseringen, Kilden (skogportalen), Askeladden (kulturminner og kulturmiljø) og Naturbase. Skogeiere har ansvar for å følge opp foryngelse og ivaretagelse av nøkkelbiotoper, samt andre hensyn som friluftsliv og kulturmiljøverdier.

Skogbruksplanlegging med miljøregistrering er det grunnleggende virkemiddelet for å sikre god oversikt over skogressursene og dermed et godt beslutningsgrunnlag for skogtiltak og verdiskaping. Samtidig er dette viktig for å sikre god nok kunnskap om hvor de viktige miljøverdiene er slik at de kan tas hensyn til, og for å kunne dokumentere skogbrukets miljøinnsats. Skogbruksplanleggingen er modernisert de siste årene, blant annet når det gjelder miljøregistreringsmetodikk i samsvar med inndelings- og beskrivelsessystemet fra Natur i Norge – Artsdatabanken og når det gjelder bedre overvåking av nøkkelbiotoper.

Tilskudd til miljøtiltak i skogbruket skal bidra til at miljøverdier knyttet til biologisk mangfold, landskap, friluftsliv og kulturminner i skogen blir ivare tatt og videreutviklet. For eksempel kan midlene gå til langsiktig bevaring og skjøtsel av nøkkelbiotoper, kompensasjon for økte driftsutgifter og fjerning av utenlandske treslag av hensyn til miljøverdier. Tiltakene skal gjennomføres i tråd med forskrift om næringsutvikling og miljøtiltak i skogbruket. Til tross for at det er informert bredt om ordningen, har det vært lavere etterspørsel enn den avsatte rammen de siste årene.

Landbruksdirektoratet har på oppdrag fra LMD utredet innretningen på ordningen for miljøtiltak i skogbruket under LUF. En referansegruppe bestående av Norges Skogeierforbund, Norskog, Miljødirektoratet og Statsforvalterne har gitt innspill til arbeidet.

For å bidra til økt og mer effektiv bruk foreslår Landbruksdirektoratet blant annet å forenkle søknadsprosedyrer, beskrive klarere hva som inngår i ordningen, og videreføre en beløpsgrense per prosjekt, men å løfte denne noe. Videre anbefaler direktoratet at ubrukte midler det enkelte år skal kunne tilbakeføres til ordinære skogkulturtiltak. Departementet vil følge opp utredningen.

Kompetansehevende tiltak er sentralt for gjennomføringen av skogpolitikken. Skogbrukets Kursinstitutt (Skogkurs) er en viktig aktør i denne

sammenheng, og retter seg mot både offentlig og privat veiledningsapparat, skogeiere, skogsarbeidere og entreprenører over hele landet. Løpende kompetanseheving er en forutsetning for skogeiernes muligheter til selv å kunne legge til rette for økt verdiskaping med basis i eiendommens ressurser. Skogbrukets Kursinstitutt har kurs i håndtering av viltkjøtt og kurs rettet mot utmark som næring. Handlingsplanen for næringsutvikling basert på høstbare viltressurser peker i sin omtale av tiltak på viktigheten av økt kompetanse og samarbeid mellom aktørene i utmarksnæringen.

Avtalepartene er enige om å øke avsetningen til skogbrukstiltak med 39 mill. kroner, til 260 mill. kroner for 2023. Av dette øremerkes 5 mill. kroner til miljøtiltak. Fordelingen mellom de ulike virkemidlene vil gjøres etter drøftinger mellom avtalepartene. Skogbrukets næringsorganisasjoner inviteres til å delta.

7.3.13 Tiltak mot villsvin og oppfølging av Handlingsplan mot villsvin

Utbredelse av villsvin i Norge skaper uro i landbruksmiljøene og særlig i norsk svinehold. Et eventuelt utbrudd av afrikansk svinepest vil ha svært alvorlige konsekvenser for svinenæringen i Norge. Villsvin kan også spre andre sykdommer til dyr og mennesker samt forårsake betydelige skader i landbruket.

Regjeringen har fastsatt et mål om færrest mulig villsvin spredt ut over et minst mulig område i Norge. Handlingsplan mot villsvin 2020–2024, som ble lagt frem i 2019, bygger opp under dette målet. Oppfølgingen er godt i gang.

Villsvinbestanden er økende nord for kjerneområdene i Aremark og Halden kommuner, og særlig i områdene mellom Kongsvinger og Elverum. Med bakgrunn i denne utviklingen, er avtalepartene enige om at avsetningen til tiltak mot villsvin økes med 1 mill. kroner til 3 mill. kroner i 2023. Midlene er en del av en helhetlig innsats for å redusere forekomst og utbredelse av villsvin. Det legges til grunn at Villsvinprosjektet gis rammer for en økt aktivitet og at det også blir satt av noe midler til andre tiltak mot villsvin.

7.3.14 Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift

Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift forvaltes av Statsforvalteren i Trøndelag og nyttes hovedsakelig til gjerdebygging. Det kan også gis tilskudd til andre tiltak under spesielle forhold. Dette kan være tiltak som redusere kon-

fliktene i områder hvor gjerdebygging ikke vil være et hensiktsmessig tiltak. For å stimulere og legge til rette for flere inngjerdinger ble det i Reindrifftsavtalen 2022/2023 vedtatt å øke tilskuddsandelen fra 80 til 90 pst. av godkjent kostnadsoverslag.

Avtalepartene er enige om at avsetningen videreføres med 1,5 mill. kroner for 2023. Total avsetning er på nivå med tilsvarende avsetning over reindrifftsavtalen. Det må jobbes mer med å gjøre ordningen kjent i aktuelle områder.

7.4 Miljø og klima

I regjeringen sin politiske plattform er klima- og miljøetsatsingen i landbruket formulert slik:

«Klimagassutsleppa frå landbruket skal reduserast og opptaket av karbon aukast, samstundes som vi aukar sjølvforsyninga og tilpassar produksjonen til eit endra og vanskelegare klima. Ein variert bruksstruktur som er tilpassa Noreg sine naturressursar og geografi, gir dei beste moglegheitene til å produsere mat på ein berekraftig og klimavennleg måte. Det er òg viktig for å sikre god dyrevelferd, auka mattryggleik og betre beredskap.»

I plattformen heter det også at regjeringen vil sørge for bedre bærekraft i landbruket gjennom økt bruk av utmarksbeite, setring, klimatilpassing, og investering i jord. Regjeringen vil videre raskt følge opp handlingsplanen for Oslofjorden med tiltak som reduserer avrenning fra kommuner og landbruket mm. Norsk landbruk har lange tradisjoner for bærekraftig forvaltning som tar hensyn til miljø, kulturlandskap og biologisk mangfold.

Det er viktig for regjeringen å vektlegge arbeidet med grønn omstilling og ivareta et bærekraftig landbruk, både knyttet til biobasert sirkulærøkonomi, arbeid med miljørettede tiltak og reduksjon av klimagasser. Jordbruksavtalen skal vris i en mer klima- og miljøvennlig retning. Miljø- og klimasatsingen over jordbruksavtalen skal bidra til å opprettholde kulturlandskapet og til å redusere miljøbelastningen fra jordbruket, herunder utslipp til luft og vann. Flere av miljøordningene bidrar også til bedre agronomi. Avtalepartene vektlegger i årets jordbruksforhandlinger følgende på miljø- og klimaområdet:

- *Oppfølging av Helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden* med betydelig styrking av tilskuddsmidler som skal stimulere til avrenningsredu-

- serende tiltak. I tillegg er det enighet om å forbedre kunnskapsgrunnlaget for tilførselsberegninger og for bedre nitrogenforvaltning.
- *Oppfølging av klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket* med styrking av tilskuddsordninger som bidrar til reduserte utslipp og videreutvikling av kunnskapsgrunnlaget.
 - Det er videre enighet om styrking av ordninger som vil bidra til en *betydelig økt miljø- og klimainnsats i norsk jordbruk*, både i form av målrettede tiltak og forbedring av kunnskapsgrunnlaget, herunder vesentlige økninger på ordningene Regionalt miljøprogram, SMIL-ordningen og Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket.

I tillegg arbeider regjeringen med å utrede etablering av Bionova som skal bli et viktig verktøy både for oppfølging av klimaavtalen og for å utvikle den biobaserte sirkulærøkonomien.

Konkretisering av avtalepartene sine prioriteringer blir omtalt under de ulike ordningene.

Samlet oversikt over miljø- og klimasatsing i jordbruksavtalen for 2023

Avtalepartene er enige om å avsette 8191,2 mill. kroner til ordninger med klima- og/eller miljøformål i 2023, dette er 1660,8 mill. kroner mer enn det som ble avsatt for 2022.

Tabell 7.6 gir en oversikt over den samlede satsingen på miljø- og klimaområdet i årets jordbruksforhandlinger.

Overordnede rammebetingelser på klima- og miljøområdet

Norge har meldt inn et klimamål under Parisavtalen om å redusere utslippene med minst 50 pst. og opp mot 55 pst. innen 2030, sammenlignet med 1990-nivå. Dette målet er lovfestet i klimaloven. Mens både Norge og EU fortsatt hadde klimamål

Tabell 7.6 Oversikt over ordninger på jordbruksavtalen med klima- og/eller miljøformål, mill. kroner

Kap. 1150		2022	2023	Endring
Post 50	Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	147	170	23
Post 50	Drenering av jordbruksjord	68	68	0 ¹
Post 50	Tiltak i beiteområder (organisert beitebruk)	26	31	5
Post 50	PRESIS	4	4	0
Post 50	Klima- og miljøprogram	28	37	9
Post 50	Utvalgte kulturlandskap og Verdensarvområdene	23	25	2
Post 50	Biogass	12	13	1
Post 50	Klimasmart Landbruk	0	10	10
Post 50	Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket	112	162	50
Post 50	Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler	12	14	2
Post 50	Utviklingsmidler økologisk landbruk	31	15	-16
Post 74.16	Beitetilskudd	1 078,00	1 349,0	271
Post 74.17	Areal- og kulturlandskapstilskuddet	4 258,10	5 360,5	1 102,4
Post 74.19	Regionale miljøprogram (RMP)	601,1	786,1	185
Post 74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	130,2	146,6	16,4 ²
SUM		6 530,4	8 191,2	1 660,8

¹ Satsen økes, men grunnet tilstrekkelig med midler på ordningen er det ikke behov for økt avsetning i 2023.

² Av ordningen er 5 mill. kroner flyttet til kap. 1150, post 73 Norsk Landbruksrådgiving, 5 mill. kroner er flyttet til Klima- og miljøprogrammet og 6 mill. kroner er flyttet til nasjonale tilretteleggingsmidler.

for 2030 om 40 pst utslippsreduksjon, inngikk Norge en forpliktende klimaavtale med EU om å samarbeide om å oppfylle våre respektive klimamål for 2030. Regjeringen vil videreføre Norges klimasamarbeid med EU. Av Parisavtalen går det frem at vi må bedre evnen til å møte negative klimaendringer og kutte klimagassutslipp på en måte som ikke truer matproduksjonen. Av regjeringens politiske plattform fremgår det at regjeringen ikke vil innføre avgift på klimagassutslipp som følger av biologiske prosesser. Videre vil regjeringen oppfylle staten og landbrukets avtale om kutt av klimagassutslipp i landbruket ved hjelp av nye verktøy. Det viktigste nye verktøyet vil være etablering av Bionova, en finansieringsmekanisme til støtte for klimatiltak i landbruket.

Klimaplan for 2021–2030 (Meld. St. 13 (2020–2021) inneholdt en plan for å oppfylle Norges forpliktelse for 2030 under Parisavtalen, i samarbeid med EU. Denne klimaplanen ble behandlet i Stortinget 8. april 2021, i samsvar med Innst. 325 S (2020–2021) til Meld. St. 13 (2020–2021). I klimaplanen slås det fast at klimaavtalen mellom regjeringen og jordbruket fra 2019 er bærebjelken i det videre klimaarbeidet i landbruket, og at et bærekraftig og levende landbruk i hele landet er en viktig del av det grønne skiftet, og det grønne næringslivet som Norge skal ha i tiårene fremover. Videre fremgår det av Klimaplan 2021–2030 at norsk jordbruk skal produsere det forbrukerne etterspør på en klimasmart og bærekraftig måte. Jordbruket har selv levert en klimaplan som følger opp klimaavtalen. Utviklingen av virkemidler skal følges opp i de årlige jordbruksoppkjørene. I Stortingets behandling av Klimaplan 2021–2030 var det bred enighet om at klimaavtalen først og fremst skal innfris gjennom tiltak som forbedrer norsk matproduksjon, og at den viktigste oppgaven i klimasammenheng er å redusere utslippene uten at klimaomstillingen fører til karbonlekkasje, og derfor reduserte utslipp per produsert enhet. Å bedre kunnskapen og praksisen for opptaket av karbon i jord, jordhelse og bærekraftig bruk av jordbruksarealene, blir et viktig arbeid framover. I 2020 sluttet Norge seg til «Fire promille-initiativet», som ble lansert under klimatoppmøtet i Paris i 2015.

Det fremgår av regjeringsplattformen at regjeringen vil styrke klimaberedskapen. Varmere klima fører med seg et uforutsigbart værmønster der flom og skred, skogbranner, jorderosjon, steinsprang og tørke vil forekomme oftere. Samfunnsikkerheten utfordres og tilgangen på livsviktige naturressurser trues. Behovet for klimaforebygging- og klimatilpasning er stort og økende. NOU

2022: 3 «På trygg grunn» tydeliggjør også behovet for at samfunnet er bedre rustet mot naturhendelser. Også i jordbruket er det viktig med innsats som bidrar til å binde jordsmonnet, lagrer karbon, beskytter mot erosjon og som er viktig for overvannshåndtering og flomdemping. Regjeringen vil styrke klimaberedskapen og setter i gang et arbeid med ny strategi for klimatilpasning. Arbeidet med den nye strategien for klimatilpasning vil resultere i en stortingsmelding.

Jordbruksavtalen omfatter flere økonomiske virkemidler som skal stimulere til redusert avrenning til vassdrag og kyst, eksempelvis gis det tilskudd for at kornarealer og vassdragsnære arealer ikke jordarbeides om høsten. I tråd med vannforskriften, som implementerer EUs vannedirektiv i norsk rett, fastsetter de regionale vannforvaltningsplanene miljømål for alt vann, både elver, innsjøer, kystvann og grunnvann. Gjeldende vannforvaltningsplaner, med tilhørende tiltaksprogrammer, for årene 2016–2021 oppdateres nå for planperioden 2022–2027.

Det er et viktig landbrukspolitisk mål å sikre bærekraftig ressursforvaltning med et sterkt vern av jordsmonnet, og bedre ivaretagelse av kulturlandskapet og naturmangfoldet. Stortinget har fastsatt et mål om at årlig omdisponering av dyrka mark skal under 3 000 dekar innen 2025, og regjeringen skal ifølge Hurdalsplattformen vurdere om målet skal settes til 2 000 dekar. Landbruket har et ansvar for å følge opp disse målene gjennom god forvaltning og drift av arealene. Endret klima kan gi nye muligheter for produksjon som bøndene vil utnytte, men endringen vil også medføre stor usikkerhet. Utvikling av tilpasset teknologi, forskningsbasert og praktisk agronomisk kunnskap, er en forutsetning for å lykkes under mer krevende værforhold.

I jordbrukslandskapet er det store verdier knyttet til naturmangfold og kulturmiljø. Disse verdiene har utviklet seg i takt med utviklingen i jordbruket, og jordbruket har et eget ansvar for å ta vare på dem, jf. nytt nasjonalt mål på kulturmiljøfeltet; «Et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk.» Landbruksarealene er viktige områder for utøvelse av friluftsliv, og det er derfor viktig å gi allmennheten mulighet for ferdsel i landskapet. FNs konvensjon for biologisk mangfold (CBD) har tredelt formål om bevaring, bærekraftig bruk og rettferdig fordeling av godene fra utnyttelse av naturmangfold og biologiske ressurser. Partslandene er forpliktet til å utarbeide nasjonale strategier og handlingsplaner for iverksetting av konvensjonen nasjonalt. Det pågår et arbeid for å

utvikle nye globale mål for biologisk mangfold for inneværende og kommende tiår.

Regjeringen følger opp tiltaksplanen for bekjempelse av fremmede skadelige arter (2020–2025) og tiltaksplanen for pollinerende insekter (2021–2028). Det er også et tverrsektorielt samarbeid på tiltak for truet natur. Sektorvise tiltak for biologisk mangfold skal bidra til å nå det nasjonale målet om at ingen arter og naturtyper skal utrykkes, og at utviklingen til truet natur, nær truet natur og naturtyper skal bedres.

7.4.1 Klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket

I juni 2019 inngikk staten og organisasjonene i jordbruket en intensjonsavtale med mål om å redusere klimagassutslippene og øke opptak av karbon med 5 mill. tonn CO₂-ekv. innen 2030. Avtalen omfatter klimatiltak som kan tilskrives all jordbruksaktivitet innen sektorene jordbruk, transport, oppvarming av bygg og arealbrukssektoren (unntatt skog) i det offisielle utslippsregnskapet. For flere tiltak er det ikke etablert tilstrekkelig metodikk til å beregne effekten. For mange tiltak mangler det aktivitetstall som er nødvendig for å regne ut effekten. Disse tiltakene skal tas inn i rapporteringen etter hvert som grunnlaget er på plass. Det er derfor et mål å intensivere arbeidet med å dokumentere endring i utslipp og effekt av tiltak, slik at flere tiltak kan bidra til at måltallet for klimaavtalen nås. Det er etablert en regnskapsgruppe, bestående av avtalepartene, som skal gjøre opp status for progresjon og utvikling i arbeidet med å følge opp avtalen. Regnskapsgruppas rapport for arbeidet i 2021 kan leses i kap. 3.5.1.2.

På grunnlag av utredninger og vurderinger i sekretariatet, har regnskapsgruppa foreslått et system for rapportering, som er basert på følgende tredeling:

1. Klimaavtalens regnskap for utslipp og opptak (årlig rapportering): Sammenstilling av utslipp som bokføres i det nasjonale utslippsregnskapet, fordelt på kilder og gasser.
2. Gapanalyse (hvert tredje år): Klimaavtalens regnskap for utslipp og opptak sammenlignes med referansebanen for klimaavtalen for å si noe om progresjon.
3. Tiltaksrapportering: Rapportering som skal gi informasjon om gjennomføring av tiltak og synliggjøre effekter av tiltak ved hjelp av beregninger og/eller aktivitetsindikatorer.

I 2023 vil det foreligge utslippstall for første år i avtaleperioden for klimaavtalen. 2023 vil derfor

være det første året det rapporteres om status for utvikling i utslippsreduksjoner og opptak. 2023 er også det første året det skal gjøres en grundigere rapportering (gapanalyse).

Regnskapsgruppas arbeid har så langt vært rettet mot utvikling av gode systemer for rapportering og forbedring av kunnskapsgrunnlaget. Fra 2023 vil arbeidet i større grad dreie seg om drift og rapportering. Det vil jobbes parallelt med videreutvikling av kunnskapsgrunnlaget om jordbruksrelaterte utslipp og effekter av tiltak.

Avtalepartene støtter Regnskapsgruppas forslag til system for rapportering.

Endret organisering av sekretariatet

Til nå har Miljødirektoratet, Landbruksdirektoratet, NIBIO, NMBU og SSB utgjort sekretariatet for Regnskapsgruppa. I forbindelse med at arbeidet går over i en driftsfase er avtalepartene enige om at det gjøres endringer i sammensetning av sekretariatet. Miljødirektoratet og Landbruksdirektoratet skal fremover utgjøre sekretariatet med hovedansvar for det løpende arbeidet. Siden NIBIO og SSB har en rolle i det nasjonale systemet for utslippsregnskap (NIS), vil disse institusjonene få oppgaver knyttet til rapporteringen etter avtalen og vurdering av mulige forbedringer i det nasjonale klimagassregnskapet for jordbrukssektoren og arealbrukssektoren. Det kan også være relevant at andre institusjoner som NMBU får oppgaver særlig knyttet til rapporteringen. Videreutvikling av kunnskapsgrunnlaget vil skje gjennom prosjekter som regnskapsgruppa initierer, gjennomført av relevante kunnskapsmiljøer.

Anbefaling for videre arbeid i Regnskapsgruppa

På bakgrunn av rapporten til avtalepartene, er det enighet om følgende prioritering i regnskapsgruppas arbeid videre:

- Fullføring av system for rapportering og tallgrunnlag for vurdering av måloppnåelse bør være førsteprioritet.
- Vurdere forbedringer, slik at tiltak bedre kan fanges opp og at nye tiltak kan tas inn i det nasjonale klimagassregnskapet. Det er viktig å konsentrere innsatsen rundt kilder/aktiviteter som er årsak til store utslipp og der det er stor usikkerhet, i tråd med beskrivelse i rapporten.

I rapporten fra Regnskapsgruppa fremkommer det at ved forvaltningen av RMP-tilskudd bør det legges til rette for å skille mellom spredning ved

nedlegging og ved nedfelling, og mellom spredning på åker og eng fra spredsesongen 2023. Dette vil gi bedre og riktigere aktivitetsdata til nytte for tiltaksrapportering. Avtalepartene er enige i dette og ber Landbruksdirektoratet følger opp.

Klimaeffekt av jordbruksoppkjøret – rapport til avtalepartene

I Meld. St. 13 (2020–2021) Klimaplan 2021–2030 het det at «Regjeringa vil at klimaeffekten av jordbruksoppkjøret blir gjort synleg i dei årlege proposisjonane som omhandlar jordbruksavtalen». I tråd med dette ble det i jordbruksoppkjøret 2021 bestemt å gi Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet oppdrag om å etablere en ekspertgruppe med mandat om å utforme et system for synliggjøring av jordbruksoppkjørets klimaeffekt. Representanter fra avtalepartene utgjorde referansegruppe for arbeidet. Ekspertgruppa avga sin rapport 1. mars 2022. Et utvalg av eksisterende modeller og rapporteringssystemer er gjennomgått. Metodene setter virkemiddelbruk i jordbruket i sammenheng med aktivitet i jordbruket og/eller aktivitet i jordbruket i sammenheng med klimagassutslipp. De ulike modellene og rapporteringssystemene er alle tilpasset ulike bruksområder, og har ulike styrker og svakheter i forbindelse med synliggjøring av jordbruksoppkjørets klimaeffekt. Ingen av de eksisterende metodene kan, etter ekspertgruppas vurdering, benyttes til å synliggjøre klimaeffekten av jordbruksoppkjøret per dags dato. Det mangler metoder for å lage prognoser for aktivitet i jordbruket basert på endringer i påfølgende jordbruksoppkjøret. Det er også utfordringer knyttet til å beregne klimagassutslipp basert på slike prognoser. Oppsummert er ekspertgruppas vurdering at det ikke foreligger faglig grunnlag for å utvikle et bestemt modellverktøy om klimaeffekten av jordbruksoppkjøret. Kunnskapsgrunnlaget er under utvikling, og kan utvikles videre, men å komme fram til et bestemt modellverktøy med alle egenskaper som skisseres ligger langt fram i tid. Ekspertgruppas anbefaling er ikke å gå videre med et slikt ambisjonsnivå.

Avtalepartene støtter denne anbefalingen.

7.4.2 Nasjonalt miljøprogram

Nasjonalt miljøprogram (NMP) skal bidra til å nå nasjonale mål, herunder mål om et bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser og ivareta internasjonale forpliktelser gjennom å målrette miljøarbeidet i jordbruket. I NMP synlig-

gjøres jordbrukets samlede miljøinnsats og det legges til rette for forankring av miljøarbeidet både regionalt og lokalt. Tiltakene i programmet bidrar til et åpent og variert jordbruks- og kulturlandskap, til at et bredt utvalg av landskapstyper og særlige verdifulle biotoper og kulturmiljøer ivaretas og skjøttes, samt til at jordbruksproduksjonen fører til minst mulig forurensing og tap av næringsstoffer til luft og vann. Ordningene som ligger i NMP forvaltes på ulike nivåer. Ordningene som forvaltes nasjonalt har generelle krav knyttet til seg, og skal bidra til å gi generelle miljøgoder som eksempelvis åpent kulturlandskap. Miljøkravene er innlemmet i Kvalitetssystemer i landbruket (KSL). Ordningene som forvaltes regionalt og lokalt skal ivareta utfordringer som krever større grad av målretting enn det som er mulig i de nasjonale tilskuddene.

Nasjonalt miljøprogram er inndelt i åtte miljøfaglige tema, der jordbruket har et sektoransvar. Disse er en videreføring fra tidligere nasjonale miljøprogram. For hvert tema er det utformet mål som viser til en ønsket tilstand eller utvikling.

Rullering av Nasjonalt miljøprogram og nasjonal instruks for regionale miljøtilskudd

Nasjonalt miljøprogram og instruks for regionale miljøprogram skal rulleres hvert fjerde år. Nasjonalt miljøprogram gir en samlet oversikt over målene for jordbrukets miljøinnsats, og viser virkemidlene som skal bidra til å nå disse målene. Instruks for regionale miljøtilskudd gir rammene for hvilke tiltak som kan tas i bruk i fylkenes regionale miljøprogram, herunder en forskriftsmal som fylkene skal bruke. Fylkene skal også rullere sine regionale miljøprogram.

Gjeldende programperiode er 2019–2022. Føringer for nåværende rullering er gitt i Prop. 200 S (2020–2021) *Endringer i statsbudsjettet 2021 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppkjøret 2021 m.m.)*. Den nye programperioden er for årene 2023–2026. Det vil si at nasjonalt miljøprogram, instruks for regionale miljøprogram og de regionale miljøprogrammene, må rulleres slik at nye program og tilhørende virkemidler er klare til søknadsomgangen 2023, med utbetaling i 2024. I samme dokument framgår det at jord og jordhelse skal inkluderes som eget miljøtema i Nasjonalt miljøprogram. Landbruksdirektoratet er ansvarlig for rullering av både nasjonalt miljøprogram og instruks for regionale miljøtilskudd. Statsforvalteren er ansvarlig for rullering av sine regionale miljøprogram og tilhørende forskrifter.

Nasjonalt miljøprogram oppdateres av Landbruksdirektoratet. Miljødirektoratet og Riksantikvaren konfereres ved behov. Oppdatert program publiseres innen 1. juli 2022.

Arbeidet med rullering av nasjonal instruks for regionale miljøtilskudd har pågått siden høsten 2021. Viktige kriterier for arbeidet er måloppnåelse, forutsigbarhet og kontrollerbarhet. Det er i all hovedsak gode erfaringer med felles forskriftsmal for regionale miljøtilskudd, og den bidrar til å sikre at tiltakene er målrettet og gir tilstrekkelig miljøeffekt. Noen fylker påpeker imidlertid at felles forskriftsmal i noen tilfeller kan gjøre det vanskelig å passe tiltakene inn i eget fylke. Endringene i instruksjonen ble hørt i perioden februar–mai 2022 og ny instruks fastsettes innen 1. juli 2022. Når disse to førende dokumenter er oppdatert, kan statsforvalterne starte sin rullering av de regionale miljøprogrammene med tilhørende miljøtilskudd for årene 2023–2026.

Se for øvrig omtale av Regionale miljøprogram (RMP) under kap. 7.4.4.

Oppfølging av Helhetlig plan for Oslofjorden

Tilstanden til Oslofjorden er svært alvorlig. Rapporten «Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord med et aktivt friluftsliv» ble lagt frem i mars 2021. Jordbruket og kommunale avløp tilfører en vesentlig andel av nitrogen til Ytre Oslofjord. Tilførselene fra jordbruket kommer fra områder i nedbørsfeltene som drenerer til fjorden, og omfatter nesten hele Østlandet. Basert på estimater i NIVAs reviderte rapport (2022) «*Utredning av behovet for å redusere tilførselene av nitrogen til Ytre Oslofjord*» tilfører landbruket 39 pst. av nitrogenet og 43 pst. av biotilgjengelig nitrogen til Ytre Oslofjord. Avrenning fra landbruket er den største kilden til biotilgjengelig nitrogen i 19 av 33 vurderte fjordområder. Presise vurderinger av jordbrukssektorens bidrag til avrenning til vann som tar hensyn til effekter av iverksatte miljøtiltak og klimaendringer er viktig for næringen selv og næringsutøverne, samt for landbruksmyndighetene. Estimater i NIVA-rapporten av tilførsel av nitrogen er beregnet ved bruk av TEOTIL-modellen (modell for teoretisk beregning av fosfor og nitrogentilførsler i Norge). TEOTIL ble opprinnelig laget av NIVA i 1990 og var sist videreutviklet i 2006. I utgangspunktet beregner TEOTIL kun tilførsel av totalfosfor og nitrogen, men i 2021 ble modellen justert av NIVA slik at den beregner tilførsel av løst organisk, uorganisk og partikulært nitrogen, fordelt på biotilgjengelig og ikke biotilgjengelig form.

TEOTIL inkluderer i dag effekten av kun noen av vannmiljøtiltakene som er iverksatt i sine beregninger av arealavrenning av N og P fra landbruket. Disse tiltakene er vekstfordeling, jordarbeiding, fangvekst og grastiltak. Effektene av bufferzoner og fangdammer er per i dag ikke inkludert i TEOTIL. Endringer i fosfor- og nitrogen gjødsling som følge av gjødslingstiltak er heller ikke inkludert.

Videre er et 10-års gjennomsnittsvær (for nedbør og temperatur) fra perioden 1990–2000 brukt i beregning av arealavrenning av N og P, og tar dermed ikke hensyn til effekter av klimaendringer. En annen svakhet ved TEOTIL er at den beregner tilførsel av totalfosfor og nitrogen, og ikke gir separate tilførselsverdier for oppløste- og partikkelformer av fosfor og nitrogen. Det er vitenskapelig kunnskap at oppløste former for næringsstoffer er mer biotilgjengelige enn partikkelformer, og dermed vil utgjøre en større eutrofieringsrisiko i vassdrag og kystområder. For å få mer troverdige estimater av næringstilførsel fra landbruket som representerer landbrukssektorens nåværende bidrag til avrenning og eutrofiering i Oslofjorden og andre vannområder, er det behov for forbedring av TEOTIL og oppdatering av data supplert til modellen.

Avtalepartene er enige om at det er viktig både å styrke satsingen på tiltak som reduserer påvirkningen fra jordbruket på Oslofjorden og at kunnskapsgrunnlaget om påvirkning og effekt av tiltak og klimaendringer styrkes. For at jordbruket skal kunne bidra aktivt i arbeidet inn mot Oslofjordplanen må arbeidet bygges på oppdatert kunnskapsgrunnlag.

Det er enighet om at Regionale miljøprogram styrkes særskilt i fylkene rundt Oslofjorden, se for øvrig kap. 7.4.4. Også styrkingen av SMIL-ordningen, kap. 7.4.5 må sees i sammenheng med behov for økt tiltaksgjennomføring i fylkene rundt Oslofjorden. Det er videre enighet om at det settes av 1,8 mill. kroner til NIBIO over Klima- og miljøprogrammet i 2023. Midlene tildeles etter søknad. NIBIO skal i samarbeid med NIVA gjøre nødvendige forbedringer i TEOTIL-modellen. Prosjektet skal sikre bedre input til TEOTIL-modellen, med oppdaterte versjonene av JOVAest og Agricat2 med nye erosjonsrisikokart, klimadata, data om jordas fosforinnhold, samt utbedret retensjonsfaktorer og flere ekstra tiltakseffekter som fangdammer, grasdekte vannveier, bufferzoner og gjødslingstiltak mm. Formålet med prosjektet er å få bedre og sikrere data om avrenning fra landbruket, blant annet som input for vurderinger av sektorvise bidrag. Dette vil styrke grunnlaget for

bedre vannmiljøforvaltning innen landbruket og målretting av tiltak og virkemidler, innenfor f.eks. Oslofjordområdet, men også generelt for å nå målene i vannforskriften. Arbeidet vil også bidra til et bedre grunnlag for kriteriesettet i fordelingsnøkkel for Regionalt miljøprogram. Arbeidet med å sikre bedre input til TEOTIL-modellen skal ferdigstilles innen 31.12.2023.

Handlingsplan for god nitrogenutnyttelse i jordbruket

Nitrogen er en nødvendig innsatsfaktor i jordbruket, og er nødvendig i arbeidet for matsikkerhet og beredskap. Regjeringen har i Hurdalsplattformen varslet arbeid for økt selvforsyningsgrad. Tilgang på nitrogen for planter og husdyr, og god utnyttning av nitrogenet, er avgjørende for å lykkes med dette arbeidet. Samtidig er overskudd av nitrogen fra jordbruket en miljøbelastning, og forstyrrer økosystemer både på land og i vann. God forvaltning av nitrogenet som ressurs er en forutsetning for bærekraftig landbruk. Landbruket er forpliktet til å arbeide for redusert miljøbelastning fra nitrogen, gjennom Göteborgprotokollen/direktivet om nasjonale utslippstak for forurensninger til luft (NH₃ og NO_x), Klimaavtalen for jordbruket (N₂O), Vanddirektivet og EUs Nitratdirektivet (bla. avrenning av nitrater og jordpartikler).

Valg av tiltak og virkemidler for nitrogenforvaltning som balanserer mål om matforsyning og miljøvennlig jordbruk krever en helhetlig og systematisk tilnærming. Dette ble også påpekt av Miljødirektoratet og Landbruksdirektoratet (2020) i rapporten *Tiltaksanalyse for å begrense utslipp av ammoniakk i Norge*, hvor anbefalingen var at direktoratene utarbeidet en handlingsplan for ammoniakk i samarbeid med relevante aktører innen forvaltning, forskning og næring.

Avtalepartene er enige om at det settes i gang et forprosjekt i regi av Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet med sikte på at det skal utarbeides en nasjonal handlingsplan for helhetlig og bærekraftig nitrogenforvaltning i jordbruket. Det settes av inntil 0,5 mill. kroner over Miljø- og klimaprogrammet til kjøp av tjenester. Forprosjektet må ivareta balansen mellom matproduksjon og miljø i sin rapport, og baseres på oppdaterte avlingsnivå. Forprosjektet skal legges fram for avtalepartene i jordbruksoppkjøret 2023 og ha følgende leveranser:

- Rapport om kunnskapsstatus for miljøtiltak i jordbruket. Gjennomgangen skal ha en helhetlig tilnærming, og belyse et bredt utvalg effekter på produksjon og miljø (bl.a. nitrogen-

utnyttning, avling, ytelse, utslipp til luft, jordhelse, vannmiljø og biodiversitet).

- Rapport fra Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet om hvordan virkemidler kan innrettes for bærekraftig nitrogenforvaltning i jordbruket.
- Prosjektbeskrivelse som konkretiserer arbeidet med handlingsplanen, inkl. konkrete delmål, tidsplan, organisering av arbeidet, samarbeidspartnere og forslag til budsjett og finansiering.

Satsing på jord gjennom Jordprogrammet, Soil Mission og implementering av overvåkingssystem

Høsten 2021 lanserte EU sin implementeringsplan for Mission Soil kalt «A Soil Deal for Europe – 100 Living labs and lighthouses, to lead the transition to healthy soils by 2030» (heretter omtalt som Samfunnsoppdrag Jordhelse). EUs Mission Soil er svært ambisiøs både når det gjelder hva som skal settes inn av ressurser og hva som skal oppnås når det gjelder forbedret jordhelsestatus på store arealer innen 2030.

Som et av få land i Europa har Norge sitt eget Jordhelseprogram² med forslag til implementeringsplan. Dette kan trolig styrke norske aktørers posisjon som seriøse og interessante partnere i Samfunnsoppdrag Jordhelse. Det er mange likheter mellom ambisjoner og tiltak i Mission Soil og vårt eget Jordhelseprogram med implementeringsplan. Blant annet at bonden er en sentral aktør for innovasjon, utvikling og måloppnåelse, vektlegging av kunnskapsutvikling om hvilke tiltak og praksiser som gir bedre jordhelse, og behovet for systematisering av praktisk og forskningsbasert kunnskap i en åpen database.

Etableringen av 100 såkalte Living labs (levende laboratorier) beskrives som motoren i Samfunnsoppdrag jordhelse. Norge har formannskapet i Nordisk ministerråd i 2022. I forbindelse med dette skal det i juni 2022 arrangeres et ministermøte for de nordiske ministrene innenfor landbruk, fiskeri og næringsmidler, med seminarer på ulike temaer, bla. *Klima og karbon i jord i et nordisk perspektiv*. For Norge er samarbeidet rundt jordhelseprogrammet sentralt for seminaret, der ett av målene er å se om det kan etableres et nordisk samarbeid for å opprette Living labs i Norden.

² Nasjonalt program for jordhelse. Faggrunnlag og forslag til utvikling av tiltak og virkemidler for økt satsing på jordhelse. Rapport nr. 13/2020. Landbruksdirektoratet.

Overvåkningssystem for jordbruksjord

NIBIO leverte i 2021 rapporten «Jordsmonnet vi lever av»³ med forslag til system for dokumentasjon og rapportering av jordsmonnets tilstand og endring. Et slikt system vil være grunnlag for utvikling av politikk, virkemidler og prioritering av tiltak. Videre vil det være viktig for gjennomføring av resultatkontroll og internasjonal rapportering innenfor områdene klima, jordbruk, miljø og arealpolitikk, og et viktig verktøy for å kunne følge opp klimaavtalen med jordbruket. Et slikt system vil ruste oss for å gjennomføre Hurdalsplattformens mål om å øke karbonlagringen i matjord og for rapporteringsforpliktelser innen EØS-avtalen og internasjonalt.

Regnskapsgruppa som følger opp klimaavtalen med jordbruket anbefaler også implementering av et slikt system, da det i dag mangler nødvendig metodikk for å dokumentere innsats som bidrar til økte opptak av karbon i jord.

Et jordovervåkingssystem bør være innrettet med et langsiktig perspektiv, både med hensyn til finansiering, styring, etablering og operasjonell drift. Utvikling av både styringssystemer, teknisk og operasjonelt rammeverk og metodeutvikling vil være omfattende. En solid prosess som involverer sentrale aktører i implementeringsfasen vil gi et godt grunnlag for et velfungerende og kostnadseffektivt jordovervåkingssystem, som dokumenterer og rapporterer om jordsmonnets tilstand og endring.

Avtalepartene er enig i at det er viktig å komme i gang med implementeringen av dette systemet, og det settes av 4 mill. kroner til NIBIO over Klima- og miljøprogrammet i 2023. Midlene tildeles etter søknad. Implementeringsarbeidet omfatter å etablere systemene for datafangst, dataforvaltning, databearbeiding og analyse samt et system for formidling.

I 2022 ble det bevilget penger til et overvåkingssystem av jordkarbon innenfor landsskogprogrammet. Det forutsettes at prøvemetodikk med hensyn til jordkarbon i landsskogprogrammet og i et eventuelt overvåkingssystem for jordbruksarealer blir mest mulig lik.

Nasjonal tilskuddsordning for bevaringsverdige husdyrraser

Norge har gjennom Konvensjonen for biologisk mangfold forpliktet seg til en bærekraftig forvaltning, som inkluderer husdyrgenetiske ressurser. Å sikre de bevaringsverdige husdyrrasene bidrar til å beholde valgmuligheter og livsgrunnlag for framtidens landbruk, og samtidig gjøre det mulig å benytte rasenes spesielle egenskaper i kommersiell sammenheng.

I Norge er 18 av de nasjonale småfe-, storfe- og hesterasene i landbruket regnet som bevaringsverdige, og definert som truet eller kritisk truet etter standarder fra FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO). Det genetiske materialet hos disse husdyrrasene vil kunne gå tapt dersom de ikke lenger benyttes i landbruksproduksjonen og inngår i videre avl.

Tilskuddsordningen er rettet mot besetninger som holder de husdyrrasene som regnes som truet eller kritisk truet. Når en av de bevaringsverdige husdyrrasene ikke lenger er så fåtallige at de regnes som truet eller kritisk truet, vil de, etter en helhetsvurdering, tas ut av tilskuddsordningen. Tilskuddet til bevaringsverdige husdyrraser vurderes å ha en god effekt. Dyretallet i rasene har i de senere år økt i takt med økning i tilskuddet. Ingen av de bevaringsverdige rasene var i 2021 så store at de ikke lenger vurderes som truet.

Norsk genressursenter er faglig kompetansesenter for forvaltning av bevaringsverdige genetiske ressurser for mat og landbruk og yter faglig bistand til alle aktører i det nasjonale bevaringsarbeidet Norsk genressursenter, rase- og avlsag for den enkelte rasen og interesseorganisasjoner samarbeider om å gi avlsråd. Det sentrale avlsmålet i de bevaringsverdige husdyrrasene er først og fremst å øke avlspopulasjonene til de ikke lenger regnes som truet samtidig som innavlsøkningen holdes på et moderat nivå og slik sikre at de funksjonelle egenskapene som helse og fruktbarhet ikke degenereres.

Avtalepartene er enige i å øke satsen for bevaringsverdige storferaser med 250 kroner per dyr. Se tabell 7.7 for satser per dyr.

Oppfølging av Nasjonal pollinatorstrategi og Tiltaksplan for pollinerende insekter (2021)

Gjennom flere tilskuddsordninger i landbruket gjennomføres det en lang rekke tiltak som har tilrettelegging for gode leveområder for pollinatorer som hovedmål eller delmål. Her presenteres en

³ Jordsmonnet vi lever av. Forslag til system for dokumentasjon og rapportering av jordsmonnets tilstand og endring. NIBIO rapport. Vol. 7. Nr. 14. 2021.

Tabell 7.7 Tilskudd til bevaringsverdige raser, kroner per dyr. Post 74.14.

Dyreslag	Sats, kr. per dyr
Storfe (minst 7/8 av en av rasene dølafe, sidet trønder- og nordlandsfe, telemarkfe, vestlandsk fjordfe, vestlandsk raudkulle og østlandsk rødkulle)	3 710
Sau (blæset, dala, fuglestadbrogete, grå trønder, rygja og steigar)	310
Geit (kystgeit)	610
Hest (unghest under 3 år av nordlandshest/lyngshest, fjordhest, dølahest)	1 200

samlet oversikt over tiltak som legger til rette for pollinatorer og deres leveområder.

- Gjennom Regionale miljøprogram (RMP) gis det tilskudd til å så pollinatorvennlige frøblandinger og/eller skjøtte pollinatorvennlige soner på jordbruksarealer.
- Det gis også prosjektmidler gjennom SMIL-ordningen og RMP-tilskudd til andre tiltak som legger til rette for gode leveområder for pollinatorer.
- Det kan gis tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK), inkludert tilskudd til skjøtsel av skog i kantsoner og i sammenheng med kulturminner.
- Gjennom Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og Verdensarvsatsingen gis det tilskudd for å bidra til å sikre blant annet naturmangfold gjennom langsiktig skjøtsel og drift.
- Gjennom Klima- og miljøprogrammet gis det midler til prosjekter som øker kunnskapen om pollinatorer i jordbrukslandskapet, og bidrar til tilrettelegging og skjøtsel for pollinerende insekter.

Som oppfølging av den nasjonale pollinatorstrategien, utvides Forskrift om tilskudd til frøavl m.m. til å omfatte pollinatorvennlige frøblandinger gjeldende fra juni 2022. I første omgang utvides forskriften til å omfatte de regionalt tilpassede artene som er under oppformering. Forskriften innrettes slik at artslisten kan utvides ved behov.

Arbeid med å redusere matsvinn

For første gang har Landbruksdirektoratet i 2021 lagt fram statistikk over matsvinn i jordbrukssektoren, jf. omtale i kap. 3.5.2. Det er gjennomgående lavt matsvinn i jordbrukssektoren, særlig for produksjonene kjøtt, melk og egg, noe som blant annet skyldes en moderne jordbrukssektor med høy kvalitet i produksjonen og systematisk kvalitetsarbeid. Grøntsektoren har et samlet matsvinn

på 5,4 pst. av total produsert mengde, og med store variasjoner innen de ulike produksjonene. For å redusere klimagassutslipp og følge opp målene i FNs bærekraftsmål og bransjeavtalen for å redusere matsvinn om å halvere matsvinnet innen 2030, er det nødvendig å jobbe med å redusere matsvinnet i jordbrukssektoren ytterligere. Det er derfor behov for mer kunnskap om årsaker til at matsvinnet oppstår og mulige tiltak som kan gjennomføres for å redusere matsvinnet. Avtalepartene er enig om at Landbruksdirektoratet gis i oppdrag å utarbeide mer utfyllende kunnskapsgrunnlag om årsaker til matsvinn og foreslå tiltak for å redusere matsvinnet innen grøntsektorens primærledd. Ettersom reduksjon av matsvinn i jordbrukssektoren til dels er avhengig av at det må gjennomføres tiltak i andre ledd i verdikjeden, er det nødvendig å involvere relevante aktører fra andre deler av verdikjeden i et slikt arbeid. Det settes av 0,5 mill. kroner over post 21 til arbeidet for 2023, og det skal leveres rapport til jordbruksoppjøret 2024

7.4.3 Regionale miljøprogram (RMP)

Nasjonalt miljøprogram legger rammene for utforming av de regionale miljøprogrammene. De regionale miljøprogrammene skal gi en målretting av miljøinnsatsen i jordbruket ut over det som er mulig gjennom generelle nasjonale ordninger. Hvert fylke har egne 4-årige miljøprogram som prioriterer innsatsen rettet mot miljøutfordringene i fylket. De regionale miljøprogrammene har tiltak med tilhørende tilskudd til foretak innenfor følgende områder: Redusere forurensning til vann og luft, ivareta kulturlandskap og kulturminner, legge til rette for friluftsliv og tilgjengelighet, ivareta biologisk mangfold, utslipp til luft, plantevern og miljøavtale. I de regionale miljøprogrammene skal miljøutfordringer i fylket beskrives. Med utgangspunkt i disse skal det gjøres prioriteringer av hvordan man vil følge opp

med tiltak. Programmet skal også gi føringer for prioriteringer i de kommunale tiltaksstrategiene for bruk av SMIL-midler.

Revidert forslag til fordelingsnøkkel for regionale miljøtilskudd

I jordbruksoppjøret 2020 ble partene enige om at Landbruksdirektoratet skulle se nærmere på fordelingsnøkkelen for RMP, med utgangspunkt i alle endringer som er gjort i programmet de siste årene. Det ble etablert en referansegruppe bestående av avtalepartene. Landbruksdirektoratet avleverte sin rapport 3. februar 2021. Rapporten skisserer ulike løsninger som bygger på objektive, faglige kriterier som gir forutsigbarhet ved endringer i bevilgningen til RMP. I jordbruksoppjøret 2021 ble det bestemt å sette ned en partsammensatt arbeidsgruppe med mål om å legge fram et revidert forslag til fordelingsnøkkel til jordbruksoppjøret 2022. Arbeidsgruppa la omforent mandat og rapporten «*Forslag til fordelingsnøkkel for regionale miljøtilskudd*» fra Landbruksdirektoratet fra februar 2021 til grunn for sitt arbeid. Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet utgjorde sekretariatet og rapporten «*Revidert forslag til fordelingsnøkkel for regionale miljøtilskudd*» ble avlevert 16. mars 2022. Arbeidsgruppa foreslår en noe forenklet versjon av fordelingsnøkkelen sammenlignet med Landbruksdirektoratets opprinnelige forslag fra februar 2021. Arbeidsgruppa foreslår, som Landbruksdirektoratet, at fordelingsnøkkelen baserer seg på to hovedkategorier, Miljøgoder og Utslipp, som hver vektes 50 pst. Arbeidsgruppa foreslår imidlertid at det for hver hovedkategori ligger et forenklet kriteriesett til grunn. Disse kriteriene skal representere miljøgoder og risiko for forurensing i til vann og luft i det enkelte fylke. Ved ikke å inkludere totalt jordbruksareal, som også var vektet tungt i direktoratets foreslåtte modell, blir utfallet av endring i vektning av kriteriene som representerer miljøgoder og risiko for forurensing tydeligere. En forbedret TEOTIL-modell, jf. over, vil gi bedre kunnskap om hvilken effekt vannmiljøtiltak i jordbruket har og hvor behovet for tiltak er størst. En forbedret TEOTIL-modell vil bedre kunne beregne jordbrukets påvirkning på omkringliggende vannmiljø, og bruk av modellen vil når den er på plass, bli et mer treffsikkert kriterium for fordelingsnøkkelen.

Et viktig prinsipp for de regionale miljøprogrammene er det regionale handlingsrommet. Nøkkelen gir ikke føringer for fylkenes bruk av

midlene. Fordelingsnøkkelen arbeidsgruppa foreslår vil fortsatt ha rom for at avtalepartene i forbindelse med de årlige jordbruksforhandlingene kan initiere ulike typer prioriteringer i de regionale miljøprogrammene gjennom hhv. øremerking av midler til spesifikke problemstillinger, særskilte føringer eller prioriteringer av bestemte miljøtemaer.

Den foreslåtte fordelingsnøkkelen vil føre til omfordeling av midler mellom fylkene sammenliknet med dagens fordeling. Avtalepartene mener imidlertid at den foreslåtte nøkkelen er bedre faglig begrunnet enn dagens fordelingsnøkkel, og på sikt vil den bidra til bedre måloppnåelse enn bruk av den eksisterende nøkkelen.

Avtalepartene støtter forslaget til ny fordelingsnøkkel og er enige om at den nye fordelingsnøkkelen fases inn fra søknadsomgangen 2022, med utbetaling i 2023.

Utredning setersatsing

Seterkulturen er viktig for utmarka og norsk seterdrift er unik i internasjonal sammenheng. Det gis i dag tilskudd til setring i alle fylker, med unntak av Agder, gjennom regionale miljøtilskudd. Begrunnelsen for setertilskuddet gjennom RMP er at seterdrift med beitedyr bidrar til å holde arealer åpne, er gunstig for naturmangfold og viktig for formidling av tradisjon og kulturarv. Gjennom Innovasjon Norge kan man få investeringsstøtte til investeringer i setra, på samme måte som for øvrig jordbruksproduksjon. I tillegg kan en rekke andre av tilskuddsordningene over jordbruksavtalen ha betydning for seterbruk, som ulike beitetilskudd, SMIL-ordningen, tilskudd til Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og Verdensarvordningen. Nedgangen i antall setre i drift er betydelig tross dagens virkemidler.

Avtalepartene er enige om at Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Riksantikvaren gis i oppdrag å gjennomføre en utredning som tar for seg hvilke sider ved seterdriften som er viktig og realistisk å ta vare på for fremtiden, formulere forslag til målsettinger og vurdere mulig innretting av virkemidler rettet mot seterdrift. Utredningen bør bygge videre på eksisterende kunnskapsgrunnlag. TINE må involveres i arbeidet, og det opprettes en referansegruppe med representanter for næringa. Arbeidet må også sees i sammenheng med den videre satsingen på fjellandbruket, jf. kap. 7.3.4. Landbruksdirektoratet skal lede arbeidet. Utredningen ferdigstilles til jordbruksoppjøret 2023.

Bevilgning til regionale miljøprogram

Avtalepartene er enige om at det er behov for å øke miljøinnsatsen i jordbruket. Rammen for RMP økes med 185 mill. kroner for 2023, jf. tabell 7.8. Partene er enige om at det er store utfordringer knyttet til den økologiske tilstanden for Ytre Oslofjord. Avrenning av næringssalter fra avløp og jordbruk er vesentlige kilder. Tilførselene fra jordbruket kommer fra arealer i nedbørsfeltene som drenerer til fjorden, og omfatter nesten hele Østlandet. Partene er enige om at 70 mill. kroner av den økte bevilgningen skal gå særskilt til vannmiljøtiltak i fylkene Oslo, Viken, Vestfold-delen av Vestfold og Telemark og Innlandet. Fylkene må følge opp dette i sin prioritering. Avsetningen gjøres for å stimulere til større oppslutning om vannmiljøtiltak i jordbruket og for å følge opp helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden.

Det er behov for at betydelig flere produsenter får tatt i bruk klimarådgivning dersom en skal nå målet om at alle gårdsbruk i Norge skal ha en egen klimaberegning, og ha fått tilbud om klimarådgivning i løpet av 2025. Partene er derfor enige om at det må innføres gratis «klima førsteråd» for å gjøre det lett for den enkelte bonde å få klimakunnskap om egen gårdsdrift, slik at dette ikke er et hinder for å komme i gang. Full dekning innebærer støttesats på 6 000 kroner per bonde for entil-en-rådgivning, 8 000 kroner per bonde for to-til-

en-rådgivning og 2000 kroner per bonde for grupperådgivning.

Partene er videre enige om at det fastsettes en minstesats på 50 000 kroner per seter for setring i fire uker og en minstesats på 70 000 kroner per seter for setring i seks uker.

Partene forutsetter at tilskudd til beitearealer til kortnebbgås og kvitkinngås prioriteres innenfor den fylkesvise RMP-rammen for Trøndelag og Nordland med ny fordelingsnøkkel.

Den totale avsetningen til regionale miljøprogram blir 786,1 mill. kroner for 2023.

7.4.4 Miljøvirkemidler over Landbrukets utviklingsfond (LUF)

Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

Formålet med SMIL-ordningen er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket. Midlene kan ses i sammenheng med tiltak i RMP og midler fra miljøforvaltningen til istandsetting av naturtyper og kulturmiljø, Kulturminnefondet, tiltak for pollinerende insekter og fjerning av fremmede skadelige arter. Tiltakene som bidrar til å redusere forurensning under SMIL-ordningen kan også bidra til bedre agronomisk driftspraksis og tilpasning til klimaendringer. SMIL-ordningen forvaltes av kommunene og tilskudd

Tabell 7.8 Fordeling av midler til regionale miljøprogram for søknadsomgangen 2022 med utbetaling 2023. Mill. kroner.

Fylker	Mill. kroner 2022	Mill. kroner 2023 (med ny fordelingsnøkkel) ¹
Oslo og Viken	149,2	202,1
Innlandet	135,8	170,6
Vestfold og Telemark	39,3	62,7
Agder	17,9	18,4
Rogaland	45,7	66,4
Vestland	66,8	75,9
Møre og Romsdal	24,2	30,4
Trøndelag	77,8	106,3
Nordland	27,8	30,3
Troms og Finnmark	16,6	23,1
Sum	601,1	786,1

¹ I fordelingen øremerket Oslofjorden er det tatt hensyn til at kun Vestfolddelen av Vestfold og Telemark har avrenning til Oslofjorden

gis som engangsstøtte til investeringer og utbedringer.

Ordningen støtter også viktige klimatilpassningstiltak for å sikre god håndtering av overflatevann og riktig dimensjonering av hydrotekniske anlegg, inkludert fangdammer.

Partene er enige om å øke avsetningen til SMIL-ordningen med 23 mill. kroner, slik at den totale avsetningen blir 170 mill. kroner i 2023. Det er videre enighet om at kommunene med arealer som drenerer til vassdrag som renner ut i Oslofjorden får en større del av økningen, slik at kommunen kan prioritere tilskudd til vannmiljøtiltak, dvs. hydrotekniske tiltak og tilskudd til fangdammer.

Tilskudd til drenering av jordbruksjord

Godt drenert jord er avgjørende for å kunne øke matproduksjonen i årene som kommer, og viktig for å tilpasse jordbruket til et endret klima med mer nedbør. Drenering bidrar også til å gjøre arealene bedre rustet til perioder med ekstremvær. God dreneringstilstand i jorda motvirker jordpakking, gir i all hovedsak lavere risiko for utslipp av lystgass og høyere avlingsnivå. Det anslås at ca. 388 000 dekar jordbruksareal er drenert siden ordningen ble innført i 2013.

Kostnadene til dreneringstiltak er økende. Partene er derfor enige om å øke satsen fra 2000 kr/dekar til 2500 kr/dekar. Satsøkningen får virkning fra 1.7.2022. Det er tilstrekkelig med midler på ordningen, så bevilgningen holdes uendret på 68 mill. kroner i 2023. Av hensyn til blant annet vannmiljøutfordringer, skal arealer med korn, grønnsaker og poteter fortsatt prioriteres ved fordeling av midler. Avtalepartene understreker at tilskuddet er ment å være et insitament for å igangsette drenering, men at hoveddelen av kostnadene må dekkes av tiltakshaver.

Klimasmart Landbruk

Partene er enige om at en styrket satsing på utvikling av rådgivingsverktøy er avgjørende for å utløse tilstrekkelige klimatiltak for utslippskutt på norske gårdsbruk.

Landbrukets Klimaselskap ble etablert av næringen i 2016 og har i dag 17 eiere, herunder Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, TINE, Nortura, Gartnerhallen, Felleskjøpet Agri, HOFF med flere. Selskapet eier og driver Prosjektet Klimasmart Landbruk som har som sin kjerneoppgave å utvikle klimakalkulatorer for å identifisere klimatiltak på gårdsnivå. Prosjektet har til nå satt i drift kalkulatorer for melk, grovfôr,

korn, gris, ammeku, potet og slaktekylling. I løpet av 2022 er planen å lansere kalkulatorer for sau og diverse grøntproduksjoner på friland, samt egg.

Det er i perioden 2017 – 2020 stilt i underkant av 52,4 mill. kroner på kapittel 1150 til disposisjon for Landbrukets Klimaselskap og utvikling av klimakalkulator for ulike jordbruksproduksjoner. Prosjektet var finansiert over LUF, med siste bevilgning i 2020. Det ble da lagt til grunn at disse midlene skulle benyttes til ferdigstilling av klimakalkulatoren og at prosjektet skulle gå over i en driftsfase, som ikke skulle finansieres over kap. 1150. Fra og med 2021 er det etablert tilskudd til klimarådgeving på gårdsnivå over Regionale miljøprogram.

Partene ble gjennom forhandlingene enige om at:

- Det settes av 10 mill. kroner i 2023 over Landbrukets Utviklingsfond til utvikling og ferdigstilling av klimakalkulatorer for gjenstående produksjoner og nødvendig faglig oppgradering av øvrige klimakalkulatorer, slik at bonden får tilgang til kalkulatorverktøyet for alle produksjoner.
- Det må sikres at det gjøres nødvendige faglige oppdateringer og oppgraderinger av modellene. Institusjonene som er ansvarlige for Norges offisielle rapportering av utslipp og opptak av klimagasser (NIBIO, SSB, Miljødirektoratet) må kobles på arbeidet for å sørge for at arbeidet har en helhetlig tilnærming og at den faglige kvaliteten er tilstrekkelig.
- Dataene og beregningene skal tilpasses modellene for det nasjonale regnskapet der det er mulig.
- Landbrukets klimaselskap skal selv finansiere drift og vedlikehold av klimakalkulatoren og modellgrunnlaget.
- Til jordbruksoppkjøret 2023 skal Klimasmart Landbruk legge frem en rapport som inneholder følgende:
 - Plan for videre drift og utvikling av klimakalkulatoren, herunder ansvarsfordeling og finansiering.
 - Plan for hvordan sikre forsvarlig faglig oppdatering av modellene fremover i tid.
 - Plan for samordning av beregningene i Klimasmart landbruk med beregninger i det nasjonale klimagassregnskapet.
 - Plan for hvordan man kan sikre god oppslutning om klimakalkulatoren fra aktørene, dvs. både jordbruksforetak og eierbedrifter.
- Landbruks- og matdepartementet får en obser-
vatorrolle i Klimasmart Landbruk sitt styre.

Tilskudd til tiltak i beiteområder (organisert beitebruk)

Ordningen stimulerer til effektivt samarbeid mellom dyreeiere og til realisering av nødvendig infrastruktur for næringsutvikling i husdyrproduksjoner basert på utmarksbeiteressursene. Det kan gis tilskudd til investeringer i fysiske anlegg i beiteområder, teknologi/elektronisk overvåkingsutstyr og til planleggings- og tilretteleggingsprosjekter.

Partene er enige om å øke avsetningen til ordningen med 5 mill. kroner i 2023, til 31 mill. kroner. 1 mill. kroner av økningen på ordningen settes av til Norsk Sau og Geit sitt arbeid med rådgiving av beitelag. Partene er videre enige om at 6,5 mill. kroner øremerkes til CWD-tiltak i Nordfjella og på Hardangervidda.

Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler

Ny handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler ble fastsatt i 2021. Handlingsplanen gjelder i perioden 2021–2025, og er en revidert utgave av planen som gjaldt i perioden 2016–2020.

Handlingsplanen redegjør for status på området og fastsetter mål og tiltak for å redusere avhengighet av plantevernmidler, og for å redusere risiko for helse og miljø ved bruk av slike midler. Det er flere utfordringer på plantevernmidelområdet, blant annet gjenfinnes plantevernmidler i miljøet i uønskede konsentrasjoner.

Referansegruppen viser til at det er udekte behov på flere viktige områder i handlingsplanen (2021–2025). Dette gjelder blant annet holdningsskapende arbeid rettet mot de som bruker plantevernmidler, prosjekter knyttet til helse- og miljørisiko for næringsutøvere og omgivelser, og riktig bruk av verneutstyr og egnede beskyttelsestiltak mot eksponering. Det er videre behov for ytterligere kunnskap på en rekke områder, herunder dyrkingspraksis, presisjonssprøyting og andre tiltak som kan redusere avrenning av plantevernmidler til vann, kunnskapsutvikling om effekter av plantevernmidler under norske forhold og hensyn til pollinatorer. Det er også behov for kunnskap for å utforme den kommende elektroniske sprøytejournalen med utgangspunkt i norske behov.

Avtalepartene er enige om å øke avsetningen med 2 mill. kroner til 14 mill. kroner for 2023 til oppfølging av handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler.

Klima- og miljøprogrammet – bærekraftig jordbruk gjennom god agronomi

Klima- og miljøprogrammet skal gjennom utredninger og informasjonstiltak bidra til å oppnå landbrukspolitikkenes målsettinger på klima- og miljøområdet. Økt kunnskap om utfordringer og tiltak, effektive virkemidler for næringsutøverne, god kunnskapsoverføring fra forskning til praktisk jordbruk og oppdatert rådgivning overfor næringsutøverne innen temaene klimagassutslipp, klimatilpasning, jord, vannmiljø og kulturlandskap, er sentrale elementer. Ny kunnskap som kommer fram gjennom prosjektene, skal raskt implementeres i praktisk jordbruk.

Partene er enige om å fortsatt prioritere prosjekter som bidrar til å styrke kunnskapsgrunnlaget knyttet til jordbrukets klimautfordringer. Det er også viktig med bedre kunnskapsgrunnlag knyttet til oppfølging av vannforskriften, bl.a. for å bedre målretting av tiltaksgjennomføringen. Det er spesielt behov for bedre kunnskap om effekt på fangvekster som avrenningstiltak i grønnsaksproduksjon. Det kan også være relevant med undersøkelser av effekt av andre vannmiljøtiltak i grønnsaksproduksjon.

Partene er enige om følgende avsetninger til viktig arbeid i 2023 som skal gi bedre kunnskapsgrunnlag for klima- og miljøsatsingen i jordbruket:

- Avsetning på 4 mill. kroner til NIBIO, etter søknad, til å implementere overvåkningssystem for jordbruksjord.
- Avsetning på 1,8 mill. kroner til NIBIO, etter søknad, som sammen med NIVA skal gjøre nødvendige forbedringer i TEOTIL (modell for teoretisk beregning av fosfor- og nitrogenutførsler i Norge).
- Forprosjekt i regi av Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet som grunnlag for utarbeidelse av en handlingsplan for god nitrogenutnyttelse. Forprosjektet må ivareta balansen mellom matproduksjon og miljø i sin rapport. Resultatene fra forprosjektet skal legges fram for avtalepartene i jordbruksoppgjøret 2023 for eventuell videre oppfølging. Det avsettes inntil 0,5 mill. kroner til kjøp av tjenester.
- Avsetning på 2,5 mill. kroner til arbeid i regnskapsgruppen som skal følge opp klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket. Herunder 2 mill. kroner til utredningsarbeid og 0,5 mill. kroner til arbeid i sekretariatet som ikke kan dekkes på annen måte. Arbeid med kalking som klimatiltak og metan fra storfe og sau skal prioriteres.

- 8 mill. kroner per år i tre år til prosjektet «Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grøntsektor»

Se mer detaljert omtale av de ulike prosjektene under egne overskrifter tidligere i kap. 7.4.

Som omtalt i kap. 7.5 er partene enige om å flytte 5 mill. kroner fra Utviklingsmidler for økologisk landbruk til Klima- og miljøprogrammet (nasjonal pott). Midlene skal brukes til økoprosjekter som bidrar til kunnskapsutvikling innen økologisk jordbruk blant annet gjennom utredninger, forsøk og utprøvinger av driftsmetoder.

Avtalepartene er enige om å øke bevilgningen til Klima- og miljøprogrammet med 4 mill. kroner slik at samlet avsetning blir 37 mill. kroner i 2023.

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og Verdensarvsatsingen Vestnorsk fjordlandskap og Vegaøyan

Tilskudd til tiltak i Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområdene Vegaøyan og Vestnorsk fjordlandskap er sektorovergripende satsinger som skal ivareta verdifulle jordbrukslandskap i Norge hvor aktiv landbruksdrift er nødvendig for å ivareta kulturlandskapsverdiene i disse områdene. Klima- og miljødepartementet er også med og finansierer disse satsingene.

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket består i 2022 av 49 områder som er et representativt utvalg av verdifulle jordbrukslandskap over hele landet. I 2023 økes antallet til 51 innenfor dagens økonomiske ramme og dette er i tråd med anbefalingen fra de berørte direktoratene. Tilskuddet går til tiltak for å ta vare på variasjonen i jordbrukets kulturlandskap med store verdier knyttet til landskap, biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer. Siden 2020 har tilskuddet blitt forvaltet av kommunene. Det er god måloppnåelse og erfaring med disse helhetlige områdesatsingene.

Landbruksdirektoratet fikk i 2021, i samråd med Miljødirektoratet og Riksantikvaren, i oppdrag å vurdere innlemmelse av Cirkumferensen ved Røros Bergstad i ordningen om tilskudd til skjøtsel i verdensarvområdene. Arbeidet er presentert i en rapport til jordbruksoppgjøret 2022.

Avtalepartene er enige om at Røros Bergstad og Cirkumferensen innlemmes i ordningen. Det er viktige landbruksområder både innenfor Røros Bergstad og i Cirkumferensen, som begge er innlemmet i UNESCOs verdensarvliste. Med målrettede tiltak og prioriteringer vil en kunne styrke landbruket og med det ivareta internasjonale forpliktelser om å ta vare på verdiene i verdensarvområdet.

Partene er derfor enige om å øke bevilgningen til 2023 med 2,0 mill. kroner, fra 7,5 mill. kroner til 9,5 mill. kroner for å innlemme Røros Bergstad og Cirkumferensen i verdensarvsatsingen. Bevilgningen til tilskudd i utvalgte kulturlandskap i jordbruket opprettholdes med 15,5 mill. kroner. Samlet bevilgningen for 2023 blir 25,0 mill. kroner.

Biogass

Husdyrgjødsel er en ressurs til produksjon av biogass. Når husdyrgjødsel blir brukt i produksjon av biogass reduseres lagringstid av gjødselen, og dermed reduseres utslipp av metan og lystgass fra gjødsellager. Bruk av husdyrgjødsel til biogassproduksjon kan også bidra til bedre utnyttelse av fosfor og redusert behov for bruk av mineralgjødsel. Gjødselen kan leveres til kommersielle biogassanlegg eller behandles i småskala biogassanlegg på egen gård. Biogassproduksjonen i Norge har økt betydelig de siste årene. Det skyldes først og fremst to nye store industrielle biogassanlegg som er bygd for å behandle matavfall, men der det ene også tar imot store mengder husdyrgjødsel. Begge anleggene oppgraderer biogass til drivstoff for kjøretøy. Bioresten fra begge anleggene blir brukt som biogjødsel i jordbruket. Biogassproduksjon på gårdsanlegg utgjør foreløpig en svært liten andel av den totale biogassproduksjonen. Biogass fra gårdsanlegg blir i dag hovedsakelig brukt til å produsere strøm/varme til eget forbruk og bioresten blir utnyttet som gjødsel.

Forskrift om tilskudd for levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg trådte i kraft i 2015. Tilskuddssatsen har vært økt i flere omganger siden oppstarten. På grunn av forsinkelser med bygging og oppstart av nye anlegg som følge av koronasituasjonen, har veksten vært svakere enn antatt de siste årene. Det forventes økt søknadspågang i 2023, og det er behov for å øke avsetningen til ordningen noe.

Partene er enige om at avsetningen til ordningen økes med 1 mill. kroner til 13 mill. kroner for 2023. Partene understreker at ordningen er å betrakte som en permanent ordning.

7.5 Økologisk jordbruk

Ifølge regjeringens politiske plattform er regjeringens ambisjon å stimulere til økt produksjon og omsetning av lokalmat og -drikke og økologisk mat. Arbeidet med utvikling av økologisk jordbruksproduksjon bygger på Nasjonal strategi for

økologisk jordbruk fra 2018. Strategien har tre innsatsområder: Kunnskap og kompetanse, legge til rette for økologisk produksjon og utvikling av en effektiv verdikjede.

Midtveisvurdering av Nasjonal strategi for økologisk jordbruk

Strategien skal vurderes midtveis i lys av markedsutviklingen, dvs. i 2024. Partene er enige om at det gjennomføres en evaluering av strategien og satsingen på økologisk jordbruk i løpet av 2023. Hensikten med en slik evaluering er å få en vurdering av resultater og virkninger så langt i perioden og anbefale eventuelle tilpasninger for å nå målene. For utfordringer som er nevnt i strategien bør det synliggjøres i hvilken grad virkemiddelbruken har bidratt til å løse flaskehalsen. I forbindelse med dette vil det vurderes om strategien bør endres eller justeres, også som følge av de politiske ambisjonene som er formulert i Hurdalsplattformen.

Landbruksdirektoratet publiserte fram til 2018 tall for omsetning av økologiske varer i dagligvarehandelen, og har etter dette jobbet med å få på plass et nytt datagrunnlag. Til rapporten *Produksjon av økologiske jordbruksvarer. Rapport for 2021* har Landbruksdirektoratet innhentet tall fra dagligvarekjedene og bearbeidet dem selv. Det jobbes videre med å få på plass et godt datagrunnlag.

I februar 2022 ble et nytt regelverk for økologisk produksjon innlemmet i EØS-avtalen. I det nye regelverket er det blant annet krav om en økt andel egenprodusert fôr. Økt norsk produksjon av økologisk fôrkorn er en sentral utfordring for å oppfylle det nye regelverket. Avtalepartene er enige om at det gjøres en utredning av dette for å kartlegge flaskehalsen og foreslå tiltak for økt norsk produksjon av økologisk fôrråvare, og hvordan man kan øke produksjonen av norsk økologisk korn. Sekretariatet for arbeidet ledes av Landbruksdirektoratet. Andre aktører, som Mattilsynet og Debio kan trekkes inn i arbeidet ved behov.

Faktabasert informasjon

Stiftelsen Norsk Mat har ansvaret for å arbeide med faktabasert informasjon om økologisk mat rettet mot forbruker, og de er gitt et koordinerende ansvar for å systematisere og tilgjengeliggjøre fakta og dokumentasjon om økologisk mat. Partene er enige om å videreføre avsetningen til dette arbeidet med 2 mill. kroner i 2023. Omset-

ningsrådet oppfordres til fortsatt å bidra med støtte til dette arbeidet.

Tilskudd til økologisk jordbruksproduksjon

Partene er enige om å øke satsene for areal med økologisk korn med 100 kroner per dekar, grovfôr med 15 kr/dekar og arealer i første års karens med 100 kr/dekar. Det er videre enighet om at satsene for økologisk storfeproduksjon også øker, med hhv. 500 kroner per melkeku og 500 kroner per ammeku. Prisnedskrivningstilskuddet for økologisk korn, økologiske oljevekster og økologiske fôrretter økes med 0,55 kr/kg. Nye satser går frem av vedlegg 1.

Tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk landbruk

Tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk jordbruk går til prosjekter innen næringsutvikling, mobilisering, rekruttering, informasjon, kommunikasjon, utredninger og kunnskapsutvikling og markedsrettede tiltak. I jordbruksoppkjøret 2021 ble det bestemt at ordningen Tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk jordbruk skulle gjennomgås, og at grensegangen mot andre ordninger, herunder øvrige søknadsbaserte ordninger Landbruksdirektoratet forvalter, skulle bli vurdert. Dette skulle skje som en del av arbeidet med å forskriftsfeste ordningen. Landbruks- og matdepartementet har gjennomgått ordningen. Utviklingsmidlene har over tid bidratt positivt til utviklingen av økologisk jordbruk i Norge. Gjennomgangen har imidlertid avdekket at ordningen de siste årene i mindre grad bærer preg av utviklingsrettet støtte enn det som har vært intensjonen. Det har over lang tid vært gitt støtte til samme type prosjekter, og ordningen har i noen grad hatt preg av driftsrettet støtte til enkeltprosjekter over tid. Det er også behov for å målrette ordningen og tydeliggjøre avgrensninger og grenseganger mot øvrige virkemidler. Gjennomgangen avdekket også betydelig overlapp mellom denne ordningen og andre ordninger over jordbruksavtalen på næringsutviklings- og miljøområdet.

På bakgrunn av dette er avtalepartene enige om å legge deler av utviklingsmidlene til økologisk landbruk over i andre ordninger med tilsvarende formål. For å gjøre rom for økologiske prosjekter i disse ordningene, vil det være nødvendig å overføre midler til disse fra utviklingsmidlene.

Partene er enige om følgende:

- Å flytte 5 mill. kroner til Klima- og miljøprogrammet (nasjonal pott), som skal brukes til økoprosjekter som bidrar til kunnskapsutvik-

- ling innen økologisk jordbruk blant annet gjennom utredninger, forsøk og utprøvinger av driftsmetoder.
- Å flytte 6 mill. kroner til de Nasjonale tilretteleggingsmidlene til økoprosjekter innen næringsutvikling, mobilisering og rekrutteringsprosjekter.
 - Videreføre støtten til Mattilsynet på 0,3 mill. kroner til drift av Regelverksutvalget (RVU). Midlene skal gå til nødvendige utredninger. RVU har en viktig rolle ved forberede innspill til internasjonale fora for regelverksutvikling og utredninger knyttet til EØS-regelverket og bøndernes behov for praksisendringer for å møte endrede regelverkskrav.
 - *Prosjektet Økomat* har vært gjennomført i regi av Nofima, og skal bidra til en økning i bredde, volum og kvalitet av tilgjengelige økologiske matprodukter i alle omsetningsledd gjennom motivasjons- og stimulerings tiltak, kunnskapsformidling og produktutvikling. Dette prosjektet har fått støtte siden 2001, og støtten bærer preg av driftsstøtte. *Prosjektet Matvalget* gir offentlige og private storhusholdninger veiledning om hvordan de kan øke andelen økologisk mat i sin drift og legge om til en mer bærekraftig meny. Dette er et viktig målrettet tiltak for å øke forbruket av økologisk mat rettet mot den delen av forbrukerleddet som omfatter storhusholdning. Begge disse formålene er viktige å støtte og det bør være en mer stabil og varig finansiering til formålene. Det er derfor enighet om at disse prosjektene legges ut på anbud, og at det settes av 7 mill. kroner totalt til disse formålene.

Norsk Landbruksrådgiving (NLR) ble i 2019 tildelt en nøkkeloppgave i overtagelse og videreutvikling av satsingen med foregangsfylker (2010–2018) gjennom å utvikle og koordinere faglige nettverk innen en rekke områder. NORSØK er også en viktig aktør for videreføring av foregangsfylkenes ansvarsområder. NLRs nye oppgaver og samarbeidet med NORSØK om dette ble forankret i en overordnet plan for perioden 2019–2021, der det ble lagt til grunn at prosjektet skulle gå over i en driftsfase fra 2022. Det ble åpnet for at NLR kunne søke om prosjektmidler til satsingen også for 2022. Partene er derfor enige om at det rammeoverføres 5 mill. kroner fra Landbrukets utviklingsfond til NLRs grunnbevilgning fra 2023. Det forutsettes at samarbeidet mellom NLR og NORSØK videreføres på dette området. NORSØK er finansiert over statsbudsjettet kapittel 1138, post 71.

Partene er videre enige om at 8 mill. kroner settes av over Utviklingsmidler til økologisk jordbruk og utlyses til prosjekter rettet mot å løse opp i flaskehalsen i verdikjeden for økologisk produksjon og forbruk. Type prosjekter som kan støttes er markedsrettede tiltak, informasjonsprosjekter, prosjekter innen rekruttering og mobilisering. Prosjektene skal være utviklingsrettede med en klar sluttdato, og være rettet mot utvikling av nye konsepter, nye arbeidsmetoder og tilføre noe substansielt nytt. For 2023 skal også prosjekter som ser på muligheten for at gårdbrukere og gartnere kan tilpasse praksis til nytt EØS-regelverk prioriteres. Det utarbeides en forskrift for ordningen. Utforming av kriterier for ordningen og utlysningstekst for midlene blir gjort i dialog mellom Landbruksdirektoratet og partene.

Med disse endringene vil virkemidlene som stimulerer til utvikling innen økologisk jordbruk forvaltes på en mer effektiv og hensiktsmessig måte. Det legges til grunn at Landbruksdirektoratet forvalter midlene på de ulike ordningene på en slik måte at man unngår dobbeltfinansiering.

7.6 Korn, kraftfôr og mel

Internasjonale priser på korn og kraftfôrråvarer økte betydelig etter koronapandemien, og fram mot krigen i Ukraina. Russland og Ukraina er store eksportører av korn og andre råvarer, og invasjonen har gitt stor usikkerhet om utviklingen i de globale matvaremarkedene. Internasjonale kornpriser har derfor nådd historisk høye nivåer.

Økt norsk produksjon av korn til både mat og fôr er en nøkkel til å nå målene om å øke selvforsyningsgraden slik regjeringen legger opp til i sin politiske plattform. Å styrke lønnsomheten i kornproduksjonen er også et viktig element i å opprettholde arbeidsdelingen i jordbruket, slik at arealene som er best egnet til korn- og grøntproduksjon opprettholdes, mens tyngden av den grasbaserte husdyrproduksjonen blir liggende i distriktene. Dette er avgjørende for å utnytte det totale produksjonspotensialet i norsk jordbruk best mulig og dermed også for selvforsyningsgraden.

Økonomien i kornproduksjonen er betydelig rammet av de svært høye prisøkningene på gjødsel. Men også prisøkningene på diesel bidrar til svekket økonomi i kornproduksjonen. Det var gjennom vinteren 2022 usikkerhet om hvor mange produsenter som ville så hvete med sikte på matkvalitet, kontra bygg eller annet fôrkorn. Gitt den akutte situasjonen, og at våronna i stor

grad gjennomføres før jordbruksforhandlingene er ferdige, valgte regjeringen allerede i mars å kommunisere at tilbudet i årets jordbruksoppkjøring ville inneholde tiltak som kompenserer for den ekstra veksten i gjødselprisene etter tilleggsforhandlingene i høst og bidra til lønnsomhet. Avtalepartene er enige om å følge opp dette og er enige om økning i målpriser for korn og økte tilskudd til kornproduksjon. I tillegg løftes økonomien ut over kostnadskompensasjon for å følge opp det generelle behovet for økt lønnsomhet i kornproduksjonen.

Både avlingsmengde og kvalitet varierer betydelig mellom år, avhengig av vær og vekstforhold gjennom vekstsesongen. Etter 2018-sesongen med svært lave avlinger på grunn av tørke, fulgte 2019 og 2020 med relativt gode avlinger. Avlingene i 2021 var noe lavere med prognosert salgsavling på 1 121 000 tonn, og var med det om lag 10 pst. lavere enn året før.

Markedsregulator (Felleskjøpet Agri) har pekt på at det er marked for mer hvete til fôr og mat, og noe økt behov for havre. Avtalepartene er enig i denne vurderingen. Dersom hveten ikke holder matkvalitet og må klassifiseres som fôrhvete, er det gode anvendelsesmuligheter for fôrhvete som karbohydratråvare i kraftfôret.

Samtidig er det viktig å være oppmerksom på den sterke konkurransen norske bakevarer møter fra import av bearbejdede produkter halvfabrikata, kjeks, ferdige deiger mv. Tretti pst. av alt forbruk av matmel skjer gjennom RÅK-produkter. Andelen har økt fra 24 pst. i 2011.

7.6.1 Midlertidig endring i markedsordningen for korn

Internasjonale kornpriser er nå på nivå over norsk målpris og nedskrevet engrospris. Ordningene og virkemidlene som til sammen utgjør korn- og kraftfôrpolitikken er basert på at norske priser er betydelig høyere enn verdensmarkedspris. Partene er enige om at det derfor er behov for å gjøre tilpasninger i markedsordningen for korn. Jordbruksavtalen kan ikke legge opp til at kornprisen i Norge, etter prisnedskrivning, kan være lavere enn priser for importert korn levert til Norge. Over tid er det grunn til å forvente at internasjonale priser vil finne et nytt normalnivå som er lavere enn i dag, og lavere enn norsk kornpris. Tiltak satt inn i denne ekstraordinære situasjonen må derfor være midlertidige. Det er særlig viktig at ikke norsk landbruks konkurransekraft svekkes som følge av videreføring av ekstraordinære tiltak, etter at markedene finner sitt nye normalnivå.

For å sikre gjennomføring forutsigbarhet og at internasjonale avtaler overholdes, mener partene at det i størst mulig grad gjøres tilpasninger i etablerte systemer. Partene er derfor enige om en løsning der prisnedskrivningstilskuddet for korn blir videreført og økt tilsvarende økning i prisen for fôrkorn, samt at prisnedskrivning også vil kunne benyttes for importert karbohydratråvare. Partene er videre enige om at endringen i markedsordningen for korn skal sikre at råvarekostnadene for karbohydratråvare til kraftfôr ikke skal endres som følge av endrede målpriser på korn, eller ustabile priser på karbohydratråvarer internasjonalt. Endringene skal heller ikke medføre at importert proteinråvare blir mer attraktiv som energiråvare i kraftfôr. Løsningen er fleksibel. Prisnedskrivningen for importert vare går mot null og erstattes av en tollsats innenfor de auksjonerte tollkvotene dersom internasjonale priser faller. Prisnedskrivningssatsen øker med økende verdensmarkedspris.

Tabell 7.9 viser beregnet behov for økt prisnedskrivning på importert kraftfôrråvare til kraftfôr ved dagens prisnivå på importvarer og etter en økning av prisene for fôrkorn, vektet sammen til 93 øre per kg.

Partene er enige om at prisnedskrivningstilskuddet fortsatt skal gjelde for matkorn. Partene vurderer at de ekstraordinære høye prisene for matkorn på verdensmarkedet gir norsk matmel og bakeindustri en styrket konkurransesituasjon ift. importere produkter, og er derfor enige om at matkorntilskuddet midlertidig settes til null fra 1. juli 2022. Partene erkjenner at matmelindustrien får økt råvarepris tilsvarende bortfall av matkorntilskuddet fra 1. juli 2022 fram til det norske kornet blir tatt i bruk ca. 1. oktober. Partene mener at aktørene bør kunne hente ut dette i økte priser i markedet.

Tabell 7.10 viser effekt på råvarepris for kraftfôr og matkorn ved økt fôrkornpris på 92,7 øre og matkorn med 1,00 krone og økt prisnedskrivningstilskudd på 55 øre sammen med prisnedskrivning av importert karbohydratråvare for at disse skal bli skrevet ned tilsvarende norsk prisnivå.

Tabell 7.11 viser samlet endring i prisnedskrivning av norsk korn og importert karbohydratråvare.

7.6.2 Målpriser og arealtilskudd

Det er markedsmessig rom for å dyrke mer matkorn i Norge, og økt matkornproduksjon er et av de mest effektive tiltakene for å øke norsk selvforsyning og beredskap. Avtalepartene er enige å

Tabell 7.9 Beregning av endring prisnedskrivningstilskudd for karbohydratråvare

	Justert norsk engrospris	Verdensmarkedspris	Diff pris norsk engros/import	Råvareforbr. til kraftfôr	Kompensasjonsbehov mill. kroner
Prisendring norsk korn til kraftfôr			0,93	kr/kg	
Endret prisnedskrivning			0,55	kr/kg	
Bygg	2,86	3,91	-1,06	1 749	1,851
Havre	2,63	3,82	-1,19	6 150	7,315
Fôrhvete	3,05	4,31	-1,26	88 154	110,763
Kli	2,73	3,37	-0,64	7 369	4,697
Roesnitter	2,37	4,06	-1,69	78 751	133,227
Mais	3,03	3,72	-0,68	79 316	54,195
Maisgrits	3,10	4,16	-1,06	15 223	16,111
Durra	2,94	2,18	0,76	20 740	-15,724
Melasse	1,99	1,73	0,25	65 495	-16,642
Glyserol	2,67	3,52	-0,85		
Fôrrug	2,82	3,72	-0,90		
Lucerne-pellets	2,20	4,06	-1,86		
Erter	3,44	4,51	-1,07		
PKE	2,65	2,64	0,00		
Behov for prisnedskrivning importert karbohydratråvare, (mill. kroner)					295,8
Gjennomsnittlig nedskrivning importert vare (kr/kg)					0,815

øke målprisen for mathvete og rug med 1,00 krone per kg. For bygg er avtalepartene enige om at målprisen økes med 90 øre per kg, mens målprisen for havre økes med 1,00 krone per kg

Prisene for oljefrø har økt betydelig internasjonalt, og vil kunne svinge mye framover. Dette tilsier at det vil være krevende å sette en målpris på oljefrø på riktig nivå. Partene er enige om å suspendere målprisen på oljefrø midlertidig, men det settes en referansepris for oljefrø på 7,38 kr per kg som trer i kraft dersom importpris faller under denne (fratrasket prisnedskrivningstilskudd).

For å styrke økonomien i kornproduksjonen ut over økningen i målpriser økes arealtilskuddene i sone 1–4 med 60 kroner per dekar. Satsen for sone 5–7 økes med 106 kroner per dekar, slik at den blir lik satsen i sone 4.

For øvrig vises det til omtalen av midlertidighet når det gjelder kostnadsøkninger og kompensasjon i kap. 7.1.

7.6.3 Frakttilskuddsordningene til korn og kraftfôr

Frakttilskuddsordningene til korn og kraftfôr er et viktig virkemiddel for å bidra til å utjevne regionale prisforskjeller på kraftfôr. Tilskuddene bidrar dermed til målsettingen om landbruk i hele landet.

Foran jordbruksoppgjøret 2022 ble Landbruksdirektoratet bedt om å gjennomgå fraktordningene fra kyst og frem til kraftfôrbruker. Utredningen peker på at det siden 2013 ikke har vært gjort endringer i satsene for frakt av korn, samtidig som kostnadene har økt. Utredningen peker på økt bevilgningsbehov for ordningen.

Landbruksdirektoratet drøfter videre utfordringer med dagens definisjon av over- og under-skuddsområdet for korn, og anbefaler at definisjonen settes på kommunenivå. Landbruksdirektoratet drøfter også kriteriene for valg av basisanlegg for frakt av kraftfôr og anbefaler klarere retnings-

Tabell 7.10 Effekt på råvarepris kraftfôr og matkorn som følge av endringer karbohydratråvarer. Mill. kroner

	1000 tonn	Andel	Ref. pris kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Norsk korn til kraftfôr	1007,8	49,3%		0,9270	934,2
Kli m.m.	93,2				0,0
Prisnedskrivning norsk korn til kraftfôr				0,550	-554,4
Protein, soya m.m.	435,7	21,3%	4,197	¹⁾	0,0
Fett	49,4	2,4%		0,000	0,0
Vitaminer og mineraler	96,0	4,7%		0,000	0,0
Prisnedskrivning importråvarer	362,9			0,815	-295,8
Endret bevilgning frakt korn/kraftfôr					-25,2
Sum råvarekostnad kraftfôr	2 045,0			0,029	58,85
Prisendring matkorn				1,000	
Endret prisnedskrivning				-0,550	
Endret matkorntilskudd				0,598	
Endret råvarekostnad matkorn				1,048	

¹ Ny referansepris beregnes av Landbruksdirektoratet

Tabell 7.11 Endret bevilgningsbehov prisnedskrivningstilskudd. Mill. kroner.

	1 000 tonn	Sats kr/kg	Endring kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring mill. kr
Prisnedskrivning					
Korn, norsk	1 157,8	0,851	0,550	1,401	636,8
Økologisk korn	15,0	1,961	0,550	2,511	8,3
Oljevekster, lupiner og bønner	14,3	2,718	0,550	3,268	7,9
Økologiske oljevekster, lupin, bønner	0,7	3,928	0,550	4,478	0,4
Fôrerter	3,8	1,585	0,550	2,135	2,1
Økologiske fôrerter	0,2	2,235	0,550	2,785	0,1
Sum norsk	1 191,8		0,550		655,6
– Herav 70 pst inneværende år	834,3				458,9
Importert karbohydratråvare, kraftfôr	362,9	0,00	0,815	0,815	295,8
– Herav 50 pst inneværende år					147,9
Tilskudd matkorn	234,8	0,598	-0,598	0,000	-140,4
– Herav 50 pst inneværende år	117,4				-70,2
Sum					811,0
– Sum inneværende år					536,6

linjer for dette. I utredningen vurderes også mulige endringer for frakt av økologisk korn og kraftfôr, samt frakt av korn og kraftfôr til Nord-Norge uten klare anbefalinger.

Satsene for tilskudd til frakt av korn fra overskuddsområdet til produksjonsanlegg i underskuddsområdet har vært uendret siden 2013. Avtalepartene er enige om å øke bevilgningene for fraktordningen for korn med 8 mill. kroner og fraktordningen for kraftfôr med 17,2 mill. kroner, til sammen 25,2 mill. kroner.

7.6.4 Tilskudd til lagring av såkorn

For å sikre tilstrekkelig tilgang på såkorn, kan det gis tilskudd til beredskapslagring av såkorn med en sats på 0,90 kroner per kg. Bevilgningen for 2022 er på 6 mill. kroner. Avtalepartene er enige om å styrke ordningen med 3 mill. kroner slik at beredskapen for sikker tilgang på såkorn styrkes. Tilskudd til lagring av såkorn bevilges over tilskudd til frøavl, jf. kap. 7.6.4.

7.7 Frukt, bær, grønnsaker og poteter

Produksjon av frukt, bær, grønnsaker og poteter er i vekst, og hadde i 2021 en samlet produksjonsverdi på 5 600 mill. kroner. Produksjonen frukt, bær, grønnsaker og poteter er svært væravhengig, og kan variere mye mellom år. Næringen ble også sterkt påvirket av koronapandemien i 2020 og 2021, både gjennom en dreining i markedet fra storhusholdning til dagligvare, og vanskeligheter med å få tak i kvalifisert arbeidskraft fra utlandet. Markedet er preget av sterk konkurranse fra import, men elleve av tolv produkter i grøntsektoren oppnådde likevel målpris i 2021. Verdensmarkedsprisene på grøntprodukter har økt, noe som relativt sett styrker konkurransekraften til norske produkter og gir rom for økt prisuttak i markedet.

I Nasjonal handlingsplan for bedre kosthold er det et mål at befolkningens inntak av frukt, bær og grønnsaker skal øke. Sektoren har et stort potensial for innovasjon og økt markedsandel, og har satt seg ambisiøse vekstmål for 2035. Jordbruksavtalen omfatter virkemidler og tiltak som kan bidra til å nå disse målene, blant annet satsing på rådgivning, investeringer, tiltak for fornybar energi og teknologiutvikling, presisjonsjordbruk, forskning og utvikling. I tillegg kommer økninger i målpriser og tilskudd. Virkemidlene i jordbruksavtalen bidrar til økt produksjon og økt selvforsyningsgrad.

Partene mener det er viktig å videreføre satsingen på tiltak som kan bidra til økt innovasjon og vekst for grøntsektoren, og mener statens tilbud vil bidra til dette. I årets tilbud legges det opp til å øke målprisene for frukt, bær og grønnsaker innenfor en ramme på 15 pst. og målprisen på potet med 90 øre per kilo. For øvrig vises det til omtalen av midlertidighet når det gjelder kostnadsøkninger og kompensasjon i kap. 6. Pristilskudd grønt økes med 96,4 mill. kroner, inkl. et nytt ekstra tilskudd til industribær. Arealtilskuddet til grønnsaksproduksjon økes med 45,1 mill. kroner, og tilskudd til fellesanlegg frukt økes med 2 mill. kroner.

Partene er videre enige om at det skal avsettes 8 mill. kroner per år i et treårig prosjekt over Klima- og miljøprogrammet som skal styrke bærekraften i grøntsektoren, jf. kap. 7.4. I tillegg prioriteres prosjekter innen grøntsektorens verdikjede i de Nasjonale tilretteleggingsmidlene jf. kap. 7.3.2.

Ut over dette prioriteres grøntsektoren, inkl. småskalaproduksjon, over investeringsvirke-midlene. Det innføres et tilskudd til Norsk Gartnerforbunds arbeid med energirådgivning i veksthusnæringen, og overføringene til Opplysningskontoret for frukt og grønt økes med 2 mill. kroner.

Det vises til omtalen av frostskaade frukttrær i kap. 7.11.2.2.

7.7.1 Midlertidig heving av øvre prisgrense for grøntprodukter

Som følge av den ekstraordinære veksten i produksjonskostnader, ble partene 25. april 2022 enige om å heve øvre prisgrense fra 12 til 19 pst. over målprisen for tomat for perioden 9.5.22–30.6.22, dvs. innenfor gjeldende jordbruksavtale.

I dag er den generelle øvre prisgrensen på grøntprodukter 12 pst. over gjeldende målpris. Som følge av den urolige situasjonen på verdensmarkedet og den sterke økningen i produksjonskostnader, er partene enige om en midlertidig økning av øvre prisgrense for grøntprodukter fra 12 pst. til 20 pst. for perioden 1.7.22–30.6.23. Dette vil gi næringen mulighet til å ta ut høyere priser i markedet i en periode.

7.7.2 Opplysningskontoret for frukt og grønt

Opplysningskontoret for frukt og grønt (OFG) har som formål å stimulere til økt forbruk av frisk frukt, friske bær og grønnsaker. Avtalepartene er enige om å øke avsetningen til OFG med 2 mill. kroner for 2023.

7.8 Melk

Melkeproduksjonen i Norge foregår i hele landet, og er avgjørende for Stortingets målsetting om landbruk over hele landet. Produksjonsformen står for en stor del av landbrukets samlede sysselsetting og verdiskaping, og sørger for et betydelig bidrag til dette i mange kommuner og regioner. For å bidra til produksjon, inntektsutjevning og landbruk over hele landet, er flere av de økonomisk viktige tilskuddsordningene differensiert geografisk, etter bruksstørrelse, eller begge deler. Differensieringen skal utjevne forskjeller i produksjonsbetingelser, og dermed også i inntektsmuligheter.

Etterspørselen etter melkekvoter er fortsatt høy og det investeres mye i næringen, spesielt som følge av kravet om løsdriftsfjøs fra 2034. I IBU-ordningen gis investeringer i løsdriftsfjøs prioritet, jf. kap. 7.3. Regjeringen bevilget i november 200 mill. kroner ekstra i investeringsstøtte over IBU-ordningen fra og med 2022. Økningen skal bl.a. gå til små- og mellomstore melkebruk for å følge opp løsdriftskravet.

Partene er enige om å øke målprisene på melk med 36 øre per liter. For øvrig vises det til omtalen av midlertidighet når det gjelder kostnadsøkninger og kompensasjon i kap. 7.1. Distriktstilskudd melk økes med 36,7 mill. kroner, og husdyrtilskuddene innenfor en ramme på 234,9 mill. kroner. Videre styrkes distrikts- og strukturprofilen gjennom en økning i driftstilskudd melk med 721,7 mill. kroner. Arealtilskudd grovfôr og kulturlandskapstilskuddet økes også, noe som kommer melkeprodusentene til gode. I tillegg er partene enige om en styrking av velferdsordningene, jf. kap. 7.10. Endringene framgår av vedlegg 1.

7.8.1 Kvoteordningen for melk

Partene er enige om at det skal nedsettes en partssammensatt arbeidsgruppe som skal gjennomgå kvoteordningen for melk.

Formålet med kvoteordningen for melk er å tilpasse melkeproduksjonen til avsetningsmulighetene i markedet innenfor de målsetninger Stortinget har fastsatt, herunder distriktsprofil og variert bruksstruktur. Det er ingen krav til hvordan foretak som disponerer flere kvoter skal organisere seg. Andelen kvote som er bortdisponert har vært om lag konstant siden 2012.

Arbeidsgruppen skal:

- Kartlegge følgende:
 - Utviklingen i produksjon på flere kvoter.

- Ulike måter å organisere produksjon på flere kvoter (disponering) innenfor dagens kvoteregulering.
- Beskrive og vurdere følgende:
 - Tiltak som kan bidra til å redusere prisnivået på kvoter.
 - Tiltak som kan øke andelen eide kvoter.
 - Redusert kvotetak.
- Vurdere konsekvenser for den aktive melkeprodusenten av ulike tiltak.
- Vurdere samfunnsøkonomiske konsekvenser av ulike tiltak.
- Vurdere forvaltningsmessige og rettslige konsekvenser av ulike tiltak.

Arbeidsgruppen skal bestå av medlemmer fra partene og andre relevante aktører, og ledes av Landbruks- og matdepartementet. Landbruksdirektoratet er sekretariat. Arbeidsgruppen kan hente inn kompetanse fra andre relevante aktører/personer ved behov.

Grunnet fortsatt overproduksjon av geitemelk, er partene enige om at geitemelkkvote solgt gjennom den statlige ordningen i 2023 ikke skal videregisles. Som fastsatt i jordbruksavtalen, finansieres inndragningen over omsetningsavgiften for melk.

7.8.2 Vurdering av endring av kravspesifikasjonen for melk

Kravspesifikasjon for rå melk under forsyningsplikten angir hva som er akseptabel kvalitet ved kjøp og salg av rå melk innenfor forsyningsplikten, samtidig definerer den representantvaren melk under jordbruksavtalens målprissystem. Endringer i kravspesifikasjonen for melk vedtas av Omsetningsrådet. Spesifikasjonen angir i tillegg til krav om hygienisk kvalitet, lukt og smak mv., hvilket innhold av fett og protein melk som leveres under forsyningsplikten skal ha. Dette er av betydning for målprisen fordi representantvaren for melk er definert å være innenfor kravspesifikasjonen. Endringer i kravspesifikasjonen vil derfor kunne medføre behov for tekniske endringer i målprisen for melk.

Landbruksdirektoratet fikk i jordbruksoppjøret 2021 i oppdrag å utrede forslag til endringer i kravspesifikasjonen for rå melk. Landbruksdirektoratet ble bedt om å utrede to ulike tilnærminger til definisjon av kravspesifikasjon av melk knyttet til kjemisk innhold. Dagens system definerer representantvaren til å være melk som inneholder 3,8–4,4 prosent fett og 3,1–3,6 prosent protein. I tillegg stilles en rekke andre krav til lukt/smak, bakteriologisk innhold, temperatur

mv. Den andre tilnærming i Landbruksdirektoratets utredning var å knytte kravspesifikasjonen opp mot en spesifikk fett- og proteinprosent med tilhørende tillegg og trekk for avvik.

Landbruksdirektoratets forståelse av en alternativ tilnærming er en løsning der målprisen for melk er knyttet til en standardisert melk med fett- og proteininnhold, og hvor det gis tillegg og trekk når innholdet av fett og protein avviker fra denne standardkvaliteten. Også i denne modellen vil representantvaren som det skal noteres pris på, defineres gjennom kravspesifikasjonen for rå melk. Prisen vil knyttes til en bestemt kvalitet istedenfor et intervall. Denne alternative tilnærmingen innebærer at målprisen fastsettes for et bestemt nivå, for eksempel 4,4 pst. for fett og 3,5 pst. for protein i kumelk, og 12,5 pst. tørrstoff i geitemelk. Landbruksdirektoratet anbefaler ikke en slik løsning med henvisning til at meieriindustrien ikke ønsker denne løsningen nå, og at det er forventet økte administrative kostnader ved denne løsningen i forhold til den etablerte.

På basis av utviklingen i fett- og proteininnhold i kumelk og tørrstoffinnhold i geitemelk de siste årene, har Landbruksdirektoratet vurdert at det bør gjennomføres endringer i kravspesifikasjonen for rå melk. Vurderingen er at maksimumsgrensene bør økes fra 3,6 pst. til 3,8 pst. protein og fra 4,4 pst. til 4,8 pst. fett i kumelk, mens maksimumsgrensen for tørrstoff i geitemelk bør endres fra 13,5 pst. til 15,5 pst. Landbruksdirektoratet anbefaler et intervall for proteinprosent i kumelk fra minimum 3,1 pst. til maksimum 3,8 prosent og intervall for fettprosent i kumelk fra minimum 3,8 pst. til maksimum 4,8 pst. Landbruksdirektoratet fikk i løpet av prosessen innspill om behov for å oppdatere andre kvalitetskriterier i kravspesifikasjonen for rå melk under forsyningsplikten, og ville følge opp behov for oppdatering av andre kvalitetskrav overfor Omsetningsrådet.

En justering av intervallet i kravspesifikasjonen medfører ikke behov for en teknisk justering av målpris. Dette fordi kvalitetshevingen for melk allerede er tatt hensyn til ved fastsettelse av målpris, og at den eneste effekten av en teknisk justering er at den reduserer muligheten for å øke målprisen i jordbruksoppkjøret tilsvarende.

7.8.3 Høring av satser i prisutjevningsordningen

Landbruksdirektoratet har sendt forslag til satser i prisutjevningsordningen for melk for kommende avtaleperiode på høring, jf. høringsbrev av 1. april 2022. Satsene i prisutjevningsordningen fastsettes

av Landbruksdirektoratet etter ordinære forvaltningsmessige prosedyrer, men avtalepartene i jordbruksoppkjøret kan gi føringer. Endringene i forslaget fra direktoratet innebærer at avgiftene i prisgruppe to økes med 15 øre per liter, mens tilskuddene i gruppe tre og fire reduseres med henholdsvis 12 og 15 øre per øre per liter. For biproduktene reduseres tilskuddene for smørproduktene til dagligvare med 50 øre og industrimarkedet med 30 øre. Oppsummert innebærer Landbruksdirektoratets høringsforslag at prisgruppene får økt avgiftene eller redusert tilskuddene med gjennomsnittlig 12,1 øre/liter i kommende satsperiode. Endringene i tilskudd og avgifter er særlig knyttet til fall i omsetningen av drikkemelk. Partene har ikke merknader til Landbruksdirektoratets høringsforslag.

Innretning og virkemidler innenfor prisutjevningsordningen for melk, herunder de konkurransefremmende tiltakene, er ikke forhandlingstema i jordbruksforhandlingene.

7.9 Kjøtt og egg

For å bidra til landbruk over hele landet med en differensiert bruksstruktur og tilpasset variasjon i klima og geografi, er partene enige om vesentlige satsøkninger i tilskuddsordninger rettet mot norsk husdyrhold.

Forbruket av kjøtt per innbygger i Norge har i nyere tid flatet, ut og markedsregulators prognoser viser at det vil reduseres i årene framover. Prognosene for markedsbalansen for kjøtt og egg i 2022 viser underdekning av norsk storfekjøtt som gir behov for suppleringsimport av om lag 2 000 tonn. Det er også en mer begrenset underdekning, 800 tonn, av innenlandsk produsert svinekjøtt. For sau/lam er det et mindre overskudd, mens det for egg er behov for å gjennomføre reguleringstiltak for å begrense overskuddet.

I tillegg til virkemidlene som omtales nedenfor, vil partene vise til at økningen i satsene for avløsertilskuddet er viktige for jordbruksforetak med kjøtt- og eggproduksjon. For øvrig vises det til omtalen av midlertidighet når det gjelder kostnadsøkninger og kompensasjon i kap. 6.

Fastsetting av øvre prisgrense for produkter under volummodellen

Kjøtt (ekskl. fjørfekjøtt) og egg er regulert av prisbestemmelsene for volummodellen i jordbruksavtalen, herunder bestemmelsene for øvre prisgrense:

«Øvre prisgrense og definisjonen av representantvarene for hhv. svinekjøtt, storfekjøtt, kjøtt av sau/lam og egg fastsettes av avtalepartene. Øvre prisgrense er planlagt gjennomsnittlig engrospris +10 pst., og er fastsatt med utgangspunkt i gjennomsnittlig oppnådd noteringspris i perioden 1. april foregående år til 31. mars i året forhandlingene gjennomføres.»

Henvisningen i bestemmelsen til oppnådd pris i perioden 1. april–31. mars foregående år har ikke vært lagt til grunn som noen binding i oppfølgingen av prisbestemmelsene, og er kun av informativ karakter. Det legges til grunn at partene må kunne fastsette nivået på øvre prisgrense uten å være bundet av hva som har vært oppnådd pris i en forutgående periode. Siste setning i overnevnte bestemmelse endres derfor til:

«Øvre prisgrense er planlagt gjennomsnittlig engrospris +10 pst.»

7.9.1 Ammeku – storfekjøtt

Markedsbalansen for storfekjøtt er avhengig av utviklingen i både melkeproduksjonen og i drifts-omfanget i jordbruksforetakene med ammekuproduksjon. Det er rom for en økning i ammekuttallet. Satsene for flere tilskuddsordninger heves, dette gjelder: kvalitetstilskudd storfekjøtt, distrikts-tilskudd storfe (sone 4 og 5), driftstilskudd til spesialisert kjøttfeproduksjon, tilskudd husdyr for hhv. ammekyr og «øvrige storfe», beitetilskuddene, arealtilskudd grovfôr og kulturlandskapstilskuddet, jf. vedlegg 1.

Kvalitetstilskudd for storfekjøtt

Gitt at kravene til kvalitet ut fra fettinnhold er oppfylt, utbetales tilskuddet i 2022 med kroner 2,50 per kg for storfekjøtt av kvalitet O og med kroner 7,50 per kg for kjøtt av kvalitet O+ og bedre. De store sprangene i tilskuddsnivå kan gi insentiv til bruk av mye kraftfôr for å oppnå en høyere klassifisering. Med dagens klassifiseringssystem kan det være liten kvalitetsforskjell på to slakt som ligger hhv. rett over og rett under kravene til hhv. klasse O og klasse O+, men det vil være stor forskjell mellom tilskuddsutbetalingen for slaktene.

Slakteriene har innført klassifisering av storfe-slakt hvor kvalitetsgraderingen fastsettes på desimalnivå. For å oppnå en mer korrekt tilskudds-utmåling, skal Landbruksdirektoratet til jordbruksforhandlingene 2023 utrede omlegging til tilskuddsutbetaling med grunnlag i en desimal-

gradering. Det tas utgangspunkt i at omleggingen skal skje innenfor et uendret proveny, og det opprettes en referansegruppe for utredningen bestående av avtalepartene, Nortura, Kjøtt- og fjørfebransjens Landsforbund og Animalia.

For å overholde WTO-regelverket kan kvalitetstilskuddet kun gis for inntil 50,5 mill. kg storfekjøtt. Ifølge prognoser framlagt av Landbruksdirektoratet kan produksjonen av storfekjøtt i 2022 av kvalitet klasse O og bedre bli på 50,2 mill. kg. Det forventes at samlet produksjonsomfang vil stige ytterligere i 2023.

For at WTO-regelverket skal overholdes er partene enige om at Landbruksdirektoratet i tillegg til overnevnte oppdrag, også skal utrede hvordan vilkårene for utmåling av tilskuddet bør endres, med sikte på at endringer i tilskuddsgrunnlaget kan innføres med virkning fra 1.7.23.

7.9.2 Produksjon av sau og lam

Før koronapandemien var det flere år med store tilbudsoverskudd av kjøtt av sau/lam, mens det under pandemien i 2020 og 2021 var behov for en betydelig suppleringsimport. Prognosene for 2022 viser at vi nå har tilnærmet balanse mellom norsk produksjon og etterspørsel. Ut fra markedssituasjonen er det ikke rom for produksjonsøkning i de kommende årene. Mange saueholdere driver i relativt liten skala, og om lag 1/3 av produsentene har færre enn 30 vinterfôrede sauer.

Partene er enige om å prioritere en styrking av økonomien i denne produksjonen gjennom en heving av satsene for kvalitetstilskudd for lammeslakt, distriktstilskudd kjøtt (sone 4 og 5), beitetilskuddene, arealtilskudd grovfôr og kulturlandskapstilskudd. I tillegg styrkes satsene for sau i tilskudd husdyr, hvor det etableres nye intervaller, 1–75 og 76–150 dyr. Satser og intervaller framgår av vedlegg 1.

Tilskudd til lammeslakt

Etter gjeldende regelverk kan slakterianlegg hvor det foregående år ble slaktet færre enn 2 000 sau/lam, utbetale kvalitetstilskuddet for lammeslakt uten å ha godkjent klassifisør til stede mens slaktingen foregår. Tilskuddet blir utbetalt ut fra gjennomsnittlig kvalitet på lammene som er levert til slakterianlegg med klassifisør. Hele 93 pst. av disse slaktene oppnådde klassifisering O+ og bedre i 2021. Dette innebærer at ved levering av lam av dårligere kvalitet til slakterier uten klassifisør, vil produsentene likevel kunne oppnå kvalitetstilskuddet for dyra. Med grunnlag i informa-

sjon fra Animalia er kostnaden med grunnopplæring av en ansatt ved slakteriene til å bli klassifisør kun på om lag 20 000 kroner. Avtalepartene er derfor enige om at unntaket fra kravet til å ha egen klassifisør fjernes med virkning fra 1.7.23. Dette tidspunktet for endring bør gi tilstrekkelig tid til å gjennomføre den nødvendige opplæring.

Tilskudd for produksjon med ammegeit

I statens tilbud ble det fremmet forslag om å endre grunnlaget for tilskudd husdyr for geit. For sau utbetales tilskudd for dyr født foregående år eller tidligere, mens det for geiter utbetales tilskudd etter kjeing i to-tre års alder. For at også yngre dyr i ammegeitbesetninger, som for sau, skal kunne gi grunnlag for tilskudd, ble det i tilbudet foreslått endring av tilskuddsregelverket, med sikte på at det kan gis tilskudd til hunngeiter som ennå ikke har kjeet i besetninger uten melkeproduksjon. I søknadsskjemaet for produksjonstilskudd i 2022 er det imidlertid ikke søknadskoder som samsvarer med denne inndelingen, slik at tilskudd ikke kan utmåles på dette grunnlaget i 2023. Ved en feil ble det i statens tilbud lagt til grunn at en slik omlegging av tilskuddssystemet i 2023 var mulig, og ikke vil ha provenyeffekt. Partene ber Landbruksdirektoratet til jordbruksoppjøret 2023 legge fram forslag til hvordan en endring kan gjennomføres inkl. forslag til definisjoner og provenyvurderinger.

7.9.3 Kraftfôrbasert husdyrhold

Kostnadene til kraftfôr er den viktigste innsatsfaktoren i svine- og fjørfeholdet, og den store kostnadsøkningen på kraftfôr påvirker derfor økonomien i disse produksjonene. Markedsinntektene utgjør hoveddelen av inntektsgrunnlaget for det kraftfôrbaserte husdyrholdet.

Avtalepartene er enige om å øke satsen for distriktstilskudd kjøtt for gris (sone 4 og 5) for å styrke produksjonen i Nord-Norge. For egg økes satsene for distriktstilskudd egg og bevilgningen til frakttilskudd egg, i tillegg økes satsen for verpehøner i intervallet 1 001–7 500 høner fra 7 til 11 kroner per dyr. Endringene framgår av vedlegg 1.

Partene er enige om å midlertidig suspendere taket for utbetaling av tilskudd husdyr i 2023.

Midlertidig heving av øvre prisgrense for kylling

Referanseprisen for kylling i avtaleåret 2021–2022 er kroner 28,79 per kilo. Øvre prisgrense er referanseprisen +10 pst. For å gi norske fjørefkjøttpro-

ducenter muligheten til å dekke inn den ekstraordinære kostnadsveksten på kraftfôr gjennom økt prisuttak i markedet, heves den øvre prisgrensen for kylling til 25 pst. med virkning for avtaleperioden 1.7.22–30.6.23. Det legges til grunn at dette er en midlertidig økning av øvre prisgrense, og at den etter avtaleperioden igjen skal settes lik +10 pst, tilsvarende øvre prisgrense for egg og øvrige kjøttslag.

7.9.4 Frakttilskudd slaktedyr

På grunn av økningen i transportkostnader er partene enige om å øke bevilgningen til innfrakttilskudd for slaktedyr med 15 mill. kroner.

For slakterianlegg med årlig samlet slaktekvantum større enn 1 500 tonn, store slakterianlegg, fastsettes tilskuddssatser per dyr som er differensiert per kommune og dyreslag for tre år av gangen. For transport innenfor en nullsone på 50 km rundt slike slakterianlegg, gis det ikke frakttilskudd for de dyreslag som slaktes på anlegget.

Anleggsstrukturen som direktoratet fastsetter satsene ut fra ligger fast for seks år av gangen. Landbruksdirektoratet har i denne sammenhengen vist til at ved nedlegging av slakterianlegg, kan nullsonen bli videreført i nær seks år. Ved etablering av et nytt slakteri kan det derimot bli anlegg uten nullsone for perioder på nær inntil seks år, og at det dermed vil bli gitt tilskudd for all frakt knyttet til anlegget. Direktoratet har vist til at det relativt hyppig skjer endringer i anleggsstrukturen. For å oppnå en mer korrekt fordeling av tilskuddet er partene enige om at endringer i anleggsstrukturen skal tas med i satsberegningen hver gang dette gjennomføres, dvs. hvert tredje år i stedet for nåværende bestemmelse om hvert sjetten år.

7.10 Dyrevelferdstilskudd

Partene er enige om at arbeidet med dyrevelferd skal vektlegges i årets jordbruksoppjør. Dette gjøres særlig gjennom å prioritere og legge føringer for investerings- og bedriftsutviklingsordningen (IBU). I tillegg mener partene det er viktig å bidra til at bønder jobber systematisk med dyrevelferd i egen besetning. Partene vil derfor legge til rette for å innføre dyrevelferdstilskudd. Et dyrevelferdstilskudd kan f.eks. utbetales til husdyrprodusenter som deltar i, og tilfredsstiller, et dyrevelferdsprogram anerkjent av Mattilsynet.

Partene ber derfor Landbruksdirektoratet, i samarbeid med Mattilsynet, om å utrede innføring

av tilskudd til jordbruksforetak med husdyr som inngår i dyrevelferdsprogram (DVP). Utredningen skal omfatte forslag til utformingen av et nytt dyrevelferdstilskudd, forvaltning og forvaltnings-system, samt opplegg for kontroll av ordningen. Det hentes inn kompetanse fra andre relevante aktører ved behov. Frist for arbeidet settes til 1. januar 2023, slik at partene kan ta stilling til om tilskuddet skal innføres under jordbruksoppkjøret i 2023.

7.11 Velferdsordninger

Regjeringen har i sin politiske plattform fastsatt ambisiøse mål for utvikling av norsk landbruk og utvikling av bedre velferdsordninger for norske bønder er et viktig punkt i plattformen. Ved årets jordbruksoppgjør legger regjeringen derfor sterk vekt på å forbedre ordningene. Heving av satsene for avløsertilskuddene vil gi produsentene økt mulighet til å benytte avløsertjenester. Dette vil gi økt økonomisk sikkerhet ved sykdom og skade, og gi bedre mulighet for å ta ut ferie og fritid gjennom året. Styrking av tilskuddsordningen til avløserlagenes landbruksvikarvirksomhet vil gi større sikkerhet for tilgang på arbeidshjelp for bøndene ved akutt sykdom og skade. Gode velferdsordninger har stor betydning for å bidra til rekruttering av nye utøvere til norsk landbruk.

7.11.1 Tilskudd til avløsning

Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid bidrar til finansiering av leid arbeidshjelp og bidrar på den måten til at husdyrprodusenter kan ta ferie og få ordnet fritid.

Partene prioriterer en forbedring av avløsertilskuddene gjennom en heving av maksimalbeløpet per foretak og år fra 87 800 kroner til 96 800 kroner, og en økning av satsene på 10 pst., jf. vedlegg 1.

7.11.2 Tilskudd til avløsning ved sykdom og fødsel mv.

Tilskudd til avløsning ved sykdom, fødsel mv. er viktig for jordbruket gjennom å finansiere arbeidshjelp når brukerne pga. sykdom, svangerskap eller andre grunner ikke kan ta del i driften.

Partene er enige om å gjennomføre en betydelig heving av satsen for tilskuddsordningen. Maksimal tilskuddssats per dag foreslås økt fra 1 670 kroner til 2 100 kroner.

Partene er videre enige om at det også kan gis tilskudd til sykdomsavløsning til foreldre som må ivareta barn med sykdom. Det stilles krav til legeerklæring som dokumentasjon for hele perioden det gis tilskudd for på dette grunnlaget. Tilskuddet kan gis for inntil 20 dager per år for hver av foreldrene. For enslige foreldre kan tilskuddet gis for inntil 40 dager per år.

7.11.3 Tidligpensjonsordningen for jordbrukere (TPO)

Formålet for tilskuddsordningen er å bidra til enklere generasjonsskifter for dem som har hatt hoveddelen av inntekten sin fra jordbruk/gartneri og skogbruk.

Partene er enige om å videreføre satsene på hhv. 105 200 kroner for enbrukerpensjon, og 168 320 kroner for tobrukerpensjon.

7.11.4 Tilskudd til landbruksvikarordningen

Formålet med ordningen er å sikre at primærprodusentene over hele landet har tilgang på arbeidshjelp når de trenger det ved akutt sykdom eller i andre krisesituasjoner. Det er et mål at ordningen samlet skal ha et omfang på 240 årsverk for å bidra til at alle produsenter skal kunne dekkes gjennom beredskapsordningen.

Partene er enige om en forbedring av ordningen gjennom å øke tilskuddssatsen per årsverk landbruksvikarvirksomhet fra 283 900 kroner til 294 400 kroner, tilsvarende en provenyeffekt på 70,7 mill. kroner.

7.11.5 Tilskudd til sykepengeordningen

Ordningen er en kollektiv innbetaling over jordbruksavtalen til Nav for å finansiere det høyere nivået på sykepenge for bønder jamført med andre selvstendig næringsdrivende på hhv. 100 og 80 pst. av sykepengegrunnlaget.

Partene er enige om å sette av 36,9 mill. kroner til ordningen i 2023, i tråd med forbruksprognosen.

7.12 Andre politikkområder

7.12.1 Tak på tilskudd i all produksjon

De fleste ordningene i gjeldende jordbruksavtale er innrettet slik at de differensierer på struktur og/eller distrikt. Det eksisterer med andre ord allerede gode verktøy som kan brukes for å oppnå de landbrukspolitiske målene. Mange ordninger

har også en maksimalgrense («tak»). Formålet med tak på tilskudd er å kunne målrette tilskuddsmidler til der de gir best måloppnåelse i relasjon til de mål Stortinget har fastsatt for landbrukspolitikken. Tilskudd skal i stor grad benyttes til å kompensere merkostnader i næringen knyttet til struktur og geografisk lokalisering.

I regjeringens politiske plattform heter det at regjeringen vil: *Innføre tak på tilskot i all produksjon*. For mange ordninger er det allerede ulike varianter av tak på tilskuddene, mens det for andre ordninger ikke er tak. Partene er enige om å nedsette en partssammensatt arbeidsgruppe som skal gjøre en samlet vurdering av struktur-differensiering og tak på tilskudd over jordbruksavtalen. Mandatet skal blant annet omfatte:

- En samlet vurdering av innretning av struktur og differensiering av virkemiddelbruken
- Hvordan innretningen av virkemiddelbruken, herunder tak på tilskudd, best kan bidra til å nå målene for jordbrukspolitikken, med lavest mulige samfunnsøkonomiske kostnader.
- Vurderinger av sammenhengen mellom faktiske strukturkostnader og struktur-differensierte tilskudd.
- Vurderinger av driftssamarbeid og hvordan grensene skal trekkes mellom virksomheter som samarbeider.
- Vurdere hvordan virkemidlene legger til rette for eller hindrer fleksibilitet og samarbeid.
- Vurdere hvordan man kan unngå uønsket tilskuddstilpasning.
- Utrede systemkrav og forvaltningsmessige konsekvenser av nye tilskuddstak og differensierte satser på tilskuddene.
- Vurdere tak og struktur opp mot krav til notifisering til WTO.

Arbeidsgruppen består av avtalepartene og ledes av Landbruks- og matdepartementet.

7.12.2 Tilskudd ved produksjonssvikt

7.12.2.1 Gjennomgang av ordningen

I jordbruksavtalen 2019–2020 var partene enige om å nedsette en partssammensatt arbeidsgruppe som skulle vurdere flere sider ved den gjeldende produksjonssviktordningen, og eventuelt komme med forslag til endringer i regelverket. Mandatet for gruppas arbeid, og fristen for sluttrapport, er gitt i sluttprotokollen av 30. april fra jordbruksoppjøret 2020.

Arbeidsgruppen har blant annet vurdert formålet med dagens ordning. Det er lagt til grunn at

ordningen ikke er en erstatningsordning, men skal bidra til å redusere økonomiske tap og gi grunnlag for videre produksjon. Gruppen var enige om at denne ordningen skal stå seg til formålet over tid, og ikke måtte tas opp til nye vurderinger selv om det blir år med omfattende produksjonssvikt. Partene må vurdere ordningen som god nok enten det er omfattende landsdekkende avlingssvikt eller mindre lokale klimabetingede ødeleggelse. Det foreslås derfor ikke å innlemme særskilte «krisebestemmelser» i regelverket.

Modellen med normavlingene for grovfôr var et element som gruppa vurderte grundig. Regelverket med normavlinger for grovfôrproduksjon gir foretak med høye grovfôravlanger relativt sett lavere tilskudd per fôrenhet enn de som har normavlinger eller lavere. Arbeidsgruppen vurderte alternativet om å gå tilbake til en individuell beregningsmodell. Det vil gjøre ordningen mer komplisert og mindre effektiv i år med ekstreme værforhold og omfattende produksjonssvikt. En av de viktigste erfaringene i evalueringen av tørkesommeren 2018 var at nettopp normavlinger bidro til at produsenter med betydelig avlingssvikt fikk nødvendig økonomisk bistand raskt. Arbeidsgruppen pekte på at dette er et viktig argument for å videreføre ordningen med normavlinger, NIBIO gjorde beregninger for arbeidsgruppen som tilsa at nivået på normavlingene bør holdes uendret, både for konvensjonell og økologisk produksjon. Det ble også vurdert at oppdatering av tilskuddssatsene i ordningen hvert tredje år er godt nok. Oppdatering av satser må gjøres i forkant av jordbruksoppjøret slik at partene kan innarbeide økonomiske konsekvenser i budsjett-rammen.

Partene er enige om følgende:

- Beregningssatsene i satsforskriften justeres opp med 15 pst. for inneværende produksjonssesong. Bevilgningen for 2023 økes tilsvarende med 12,4 mill. kroner, og bevilgningen for 2022 økes med 9 mill. kroner. Partene er enig om at det skal legges fram forslag til oppdaterte satser til jordbruksoppjøret i 2023 og at satsene etter dette justeres hvert 3. år.
- Produksjonssviktordningen skal være en katastrofeordning som skal bidra til å redusere økonomisk tap og bidra til videre produksjon. Grovfôravlanger varierer mye mellom distrikter, landsdeler og mellom bruk. På foretaksnivå gjøres det ulike tilpasninger, for eksempel gjennom ulikt ekstensivering- eller intensiveringsnivå. Partene er enig i at dagens system med normavlinger bør legges til grunn videre, men at normavlinger og klimaprosent

utredes videre slik at ulike tilpasninger på foretaksnivå bedre fanges opp.

- Taket på tilskudd i vekstgruppene frukt, bær, poteter og grønnsaker økes til 1,5 mill. kroner. Dette øker bevilgningen i 2023 med 1,0 mill. kroner og i 2022 med 0,7 mill. kroner.

7.12.2.2 Ekstraordinær kompensasjonsordning for frostskaade frukttr e vinteren 2020/2021

Vinteren 2020/2021 fikk en del fruktprodusenter store skader på sine frukttr er, ved at særlig en stor andel unge tr er gikk ut. I dagens ordning for tilskudd ved produksjonssvikt kan det gis tilskudd for produksjonssvikt i år to etter vinterskade (følgeskade). Dette gjelder vekstgruppene frukt og b er. Tilskudd for følgeskader gjelder flerårige vekster der årsakssammenhengen med frostskaaden må være påvist. De fleste som har store skader på sine frukttr e felt vil trenge mer enn 2 år til   rydde bort skadde tr er og skaffe nye tr er som kan produsere igjen frukt.

Partene enige om at forskriften for tilskudd til flerårige produksjoner justeres slik at det kan gis tilskudd ved følgeskader i mer enn to år. Gjeldende forskrift endres slik at areal med frostskaade frukttr er kan tas med i arealgrunnlaget for tilskudd ved produksjonssvikt i tidsrommet inntil det er plantet på nytt og med varighet i maksimalt fem år etter frostskaade har skjedd. Det frostskaade arealet må være replantet/erstattet med nye tr er innen tre år etter at skaden har skjedd.

I tillegg er partene enige om at fruktprodusenter som søker om IBU-tilskudd til nyplanting som følge av frostskaader vinteren 2020/2021, kan få inntil 50 pst. av godkjent kostnadsoverslag for tiltaket ved søknad om støtte til Innovasjon Norge, jf. kapittel 7.3.

7.12.3 Tilskudd til dyreavl med mer

7.12.3.1 Tilskudd til avlsorganisasjoner

Tilskudd til dyreavl skal medvirke til avlsmessig framgang og populasjoner av friske, sunne husdyr tilpasset v rt miljø og klima. Ordningen skal også sikre genetisk variasjon i populasjonene og bygge på bærekraftige prinsipper basert på en tilstrekkelig stor effektiv avlspopulasjon og inkludering av funksjonelle egenskaper i avlsm let.

Følgende organisasjoner kan søke om støtte: Norsk Sau og Geit, Norges Bir kterlag, Norsk kj ttfeavlslag TYR, Norsk F rfeleg, Landslaget for Telemarksfe og Avlslaget for sidet tr nderfe og nordlandsfe. Støtte til Norges Bir kterlag for-

utsetter at de også bidrar til driften av reinavlsomr det for den brune bia. Norsk F rfeleg kan søke om støtte til påvirkning av avlsarbeid i regi av internasjonale avlsselskaper.

Landbruksdirektoratet fordeler midlene etter søknad fra de nevnte organisasjonene. Det innhentes uttalelse fra Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

Partene er enige om   videreføre bevilgningen til ordningen med 14,3 mill. kroner for 2023.

Tilskudd til semin

Informasjon fra Geno viser at det er store fylkesvise forskjeller i kostnadene til semintjenester. For   styrke utjevningen av kostnadene til semin er partene enige om at bevilgningen til ordningen økes med 5 mill. kroner. Tilskuddet fordeles av Landbruksdirektoratet med grunnlag i forskriften som regulerer tilskuddsordningen.

Tilskudd til veterinærreiser

Det gis tilskudd til veterinærreiser for   bidra til   utjevne forskjeller i husdyrprodusentenes veterin rerkostnader. Ordningen reguleres i forskrift om tilskudd til veterinærreiser.

Partene er enige om at satsen for reisetilskudd ved bruk av eget framkomstmiddel, økes med 2 kroner per km til 16,37 kroner per km, som isolert gir et økt forbruk av midler på 6,0 mill. kroner, jf. vedlegg 1. I samsvar med forslag i rapport fra Landbruksdirektoratet utvides virkeområdet for ordningen til også   omfatte embryoinnleggning på storfe med en provenyeffekt på 0,5 mill. kroner.

Med grunnlag i Landbruksdirektoratets rapport vil Landbruks- og matdepartementet, i en egen høringsprosess, legge fram forslag om en endring av nærmeste veterinær-bestemmelsen i forskrift om tilskudd til veterinærreiser.

7.12.4 Tilskudd til frøavl m.m.

Formålet med tilskudd til frøavl er   fremme dyrking og fr forsyning av gras, belgvekster, rotvekster og grønnsaker med klimatilpassede sorter. Tilskuddet blir gitt til sertifisert frøavl av godkjente sorter og omfatter pristilskudd, arealtilskudd og overlagringstilskudd.

Bevilgningen til tilskudd til frøavl m.m. dekker også tilskudd til beredskapslagring av såkorn. Det vises til kapittel 7.5.4 for omtale av dette. Total ramme for denne posten foreslås til 29 mill. kroner.

7.12.5 Tilskudd til utvikling av plantemateriale

Formålet med tilskudd til utvikling av plantemateriale er å bidra til å sikre at norsk jord- og hagebruk får tilgang til klimatilpasset, variert og sykdomsfritt materiale, og gjøre materialet mer konkurransedyktig på hjemmemarkedet og eksportmarkedet.

Partene er enige om en videreføring av tilskudd til utvikling av plantemateriale, men med en kompensasjon for prisøkning. Samlet avsetning til formålet og fordeling på de ulike tiltakene følger av vedlegg 1.

7.12.6 Rådgivning og kunnskapsformidling i hele landet

7.12.6.1 Energirådgivning i veksthus

Norsk Gartnerforbund (NGF) har over mange år arbeidet med energi- og klimarådgivningsarbeid rettet mot gartnerier. Dette er rådgivning innenfor et felt Norsk Landbruksrådgivning ikke tilbyr tjenester. Hovedformålet med NGFs rådgivningsarbeid er å redusere fossil energibruk i veksthusnæringen og konvertere energibruken til fornybare kilder i tråd med NGFs energi-strategi og jordbrukets klimaavtale med staten. Klima- og energirådgivningen har i bidratt til at veksthusnæringen har redusert sin bruk av fossil energi vesentlig. Veksthusnæringens utslipp av CO₂ er likevel, ifølge SSB, beregnet til å være 52 200 tonn i 2018, tilsvarende 34 pst. av energiforbruket i næringen. Det er derfor fortsatt nødvendig med målrettet arbeid for ytterligere å redusere bruken av fossil energi. NGFs rådgivningstilbud har tidligere vært støttet med øremerkede prosjektmidler over Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi. Ettersom arbeidet etter hvert har gått over i en driftsfase, er det ikke naturlig å gi finansiering over prosjektmidler hos IN.

Avtalepartene er enige om at det for 2023 settes av en egen bevilgning på 1 mill. kroner til klima- og energirådgivning i veksthus i regi av NGF.

7.12.6.2 Norsk Landbruksrådgivning

For å bidra til god agronomi og økt kompetanse i næringen, er det viktig at kunnskap og forskningsresultater er lett tilgjengelig for næringsutøverne. NLR har en sentral og unik rolle i det norske landbruket ved å gi bønder og gartnere nødvendig og lokalt tilpasset rådgivning og forskningsbasert

kunnskap innen hovedproduksjonene grovfôr, korn, frukt og bær, grønnsaker, potet, veksthus, og fagområdene HMS, landbruksbygg, økonomi, jordprøvetaking og gjødslingsplan, jord og hydroteknikk, maskinteknikk og presisjonslandbruk, økologisk landbruk, kulturlandskap, klimarådgivning og fornybar energi. Støtten over jordbruksavtalen utgjorde i 2022 33 pst. av NLRs inntekter og er et betydelig bidrag til at landbruket kan ha en kompetent og tilgjengelig rådgivningstjeneste i hele landet.

Landbruksdirektoratets gjennomgang av støtten som gis over jordbruksavtalen til NLR, jf. rapport nr. 9/2022, viser at dagens forvaltning av virkemidlene til NLR ikke i tilstrekkelig grad bidrar til at formålet med tilskuddet nås. Det må også gjøres endringer for at tilskuddsforvaltningen skal tilfredsstillere økonomiregelverket i staten.

Partene viser til at formålet med støtten til NLR er å bidra til et likeverdig rådgivningstilbud til alle bønder i hele landet. Med dette forstås at alle bønder skal ha tilgang til faglig kompetent rådgivning innenfor de områdene støtten over jordbruksavtalen er ment å gå til, uavhengig av geografisk tilhørighet og medlemskap. Støtten skal også bidra til å sikre et landsomfattende tilbud av krisebistand. For at NLR skal kunne oppfylle dette formålet, samtidig som midlene benyttes slik at oppgavene løses på en mest mulig målrettet og effektiv måte, må organisasjonen være innrettet slik at den kan foreta helhetlige prioriteringer som sikrer systematisk flyt av kompetanse og ressurser. Spisskompetansen på enkeltområder i en region må kunne komme alle bønder til gode, uavhengig av geografisk tilhørighet og medlemskap.

Kjerneområdet for støtten som gis over jordbruksavtalen er rådgivnings- og kunnskapsutviklingsarbeid innen konvensjonell og økologisk planteproduksjon. I tillegg har NLR en viktig oppgave innenfor fagområdet HMS i landbruket. Det er behov for å se nærmere på hvilke ytterligere områder av NLR sin virksomhet som skal støttes over jordbruksavtalen framover i tid.

NLRs kunnskapsproduksjon i form av artikler og rapporter må, på egnet måte, tilgjengeliggjøres for alle, og ikke bare medlemmer i den grad kunnskapsproduksjonen er støttet av offentlige midler.

Dagens oppgaveløsning må bli mer samordnet, enhetlig og effektiv. Dette er en forutsetning for at NLR skal tildeles tilskudd fremover i tid. Partene kan ikke se at dette kan gjøres uten at NLR organiserer seg som én juridisk enhet. Formålet med støtten vil ikke kunne oppfylles gjennom å tildele tilskudd direkte til NLRs 10 juridiske regionale enheter hver for seg. Det understrekes

at lokal og regional tilstedeværelse fortsatt skal være en forutsetning for rådgivingstjenesten. Avtalepartene er enige om å avsette en engangssum på 2 mill. kroner i 2023 som skal brukes til organisasjonsprosessen i NLR.

Partene er enige om at fortsatt støtte til organisasjonen vil kreve at NLR innen 1.3.2023 legger fram en plan for hvordan samordning av organisasjonen skal realiseres. Det forutsettes at gjennomføring av denne planen vil sette organisasjonen i stand til å oppfylle formålet med avsetningen på om lag 100 mill. kroner innen 1.1.2024.

Avtalepartene ber Landbruksdirektoratet om å utvikle gode rapporteringsrutiner for tilskuddet i dialog med NLR, slik at avtalepartene settes i stand til å vurdere om ressursbruken til NLR er i tråd med formål og føringer avtalepartene gir.

I påvente av NLR sitt arbeid med å utvikle en mer funksjonell organisasjon, holdes grunnbevilgningen på 98 mill. kroner uendret for 2023.

Fra og med 2023 overføres 5 mill. kroner fra tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk jordbruk (Landbrukets utviklingsfond), til NLR. Midlene øremerkes til å videreføre foregangsfylkesatsingen for økologisk jordbruk innen temaområdene frukt og bær, grønnsaker (veksthus og potet), melk og kjøtt, korn og kraftfôr og jord og jordhelse. Dette innebærer blant annet arbeidet med å drifte faglige nettverk som har en nasjonal funksjon og å styrke de ulike fagområdene. NORSØK er også en viktig aktør for videreføring av foregangsfylkenes ansvarsområde og det forutsettes at samarbeidet mellom NLR og NORSØK videreføres på dette området. NORSØK er finansiert over statsbudsjettet kapittel 1138, post 71.

NLR har ansvar for søknader om «Minor use». Ut fra situasjonen for tilgjengelige plantevernmidler forventes det behov for kjøp av restanalysedata for to preparater årlig. Partene er enige om å øke bevilgningen til dette arbeidet med 2 mill. kroner.

7.12.7 Finansiering av utredninger, evalueringer og elektroniske fagsystem

Over jordbruksavtalens post 21 finansieres utredninger, evalueringer og utvikling av IKT-fagsystemer til forvaltning av ordninger. Enkle, robuste og brukervennlige elektroniske forvaltningssystemer bidrar til god og effektiv forvaltning, både for næringsutøvere og forvaltning. For 2023 er partene enige om å avsette 2 mill. kroner til modernisering av eStil RMP, 9,1 mill. kroner til modernisering av eStil PT, 1,5 mill. kroner til ny IKT-løsning for tilskudd og avgifter på egg, 0,65 mill. kroner til å automatisere innhenting av opplysninger fra NAV for avløsning ved sykdom og fødsel, og 0,5 mill. kroner til nye IKT-løsninger for kornavregninger og oppfølging av målpris innenfor grønt- og kjøttområdet. Det settes av 2 mill. kroner til utredninger og evalueringer.

7.12.8 Tilskudd til råvareprisordningen

Råvarepriskompensasjonsordningen (RÅK) skal utjevne forskjellene i råvarekostnader ved handel med bearbeidede jordbruksvarer innenfor EØS-området. Det gis kompensasjon for norskproduserte ferdigvarer som blir omsatt i Norge (PNS). «RÅK-industrien» er en betydelig avtaker av råvarer fra jordbruket, og det er viktig at bevilningene over ordningen blir tilpasset engrosprisene på norskproduserte jordbruksvarer. Bevilgningsbehovet til ordningen vil også være påvirket av verdensmarkedsprisen og valutakurser.

Partene er enige om å styrke bevilgningen til RÅK for 2023 med 10 mill. kroner for å ta inn nye produkter i ordningen. Dette kommer i tillegg til bevilgningsbehovet som følger av opprinnelig prognosert behov og endringer i målprisene. Bevilgningsbehovet for 2022 er på 182,2 mill. kroner og for 2023 er det på 255,2 mill. kroner.

8 Oversikt over postene på kapittel 1150 og 4150

8.1 Budsjettmessige forhold

8.1.1 Innledning

Jordbruksoppjøret dreier seg normalt i hovedsak om budsjettmessige endringer for kommende budsjettår. Videre utarbeides det prognoser for budsjettbehovet inneværende år på de enkelte ordningene med utgangspunkt i gjeldende satser og regelverk. På bakgrunn av dette fremmes det nye bevilgningsforslag for Stortinget som innebærer endringer og omdisponeringer innenfor gjeldende budsjett, som tilpasser bevilgningene til det prognoserte behovet. Det legges også til grunn en omdisponering av overførte bevilgninger fra året før, samt tilpasninger til reviderte budsjettprognoser ut fra gjeldende regelverk i inneværende år.

Prosessen i 2022 skiller seg fra dette, fordi regjeringen i revidert nasjonalbudsjett fremmet

forslag om bevilgningsøkning på kapittel 1150 også for inneværende år (2022), jf. Prop. 115 S (2021–2022). I revidert nasjonalbudsjett er det fremmet forslag om en bevilgningsøkning i 2022 tilsvarende 1 800 mill. kroner. Det endelige forhandlingsresultatet innebærer en økning på kap. 1150 i 2022 på 2 000 mill. kroner. Forslaget om økte bevilgninger i revidert nasjonalbudsjett er innarbeidet i herværende proposisjon om jordbruksoppjøret.

8.1.2 Overførte beløp fra 2021 og omdisponering av bevilgninger i 2022

Overførte beløp fra 2021 til 2022

På de overførbare postene er det overført 63,1 mill. kroner fra 2021 til 2022, jf. tabell 8.1.

Tabell 8.1 Overførte beløp fra 2021 til 2022 (i mill. kroner)

Post	Ordning	Overført udisponert beløp
21	Spesielle driftsutgifter	6,188
70	Markedstiltak	6,781
74	Direkte tilskudd	18,658
77	Utviklingstiltak	15,686
78	Velferdsordninger	15,779
	Sum overførte bevilgninger	63,092

Prognoser for forbruk i 2022

Forbruksprognosen fra Landbruksdirektoratet for de overførbare postene på kap. 1150 med

gjeldende budsjettvedtak og satser i 2022, viser et samlet merforbruk på 5,794 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2022, jf. tabell 8.2.

Tabell 8.2 Prognoser for forbruk i 2022 (i mill. kroner)

Post	Ordning	Beløp
21	Spesielle driftsutgifter	-3,800
70	Markedstiltak	17,040
74	Direkte tilskudd	-13,800
77	Utviklingstiltak	-3,979
78	Velferdsordninger	-1,255
	Sum merforbruk 2022	-5,794

I proposisjonen om jordbruksoppgjøret fremmes kun forslag til bevilgningsendringer som følger av justerte tilskuddssatser. Forslag om justeringer av overslagsbevilgningene på grunnlag av endret volum fremmes normalt i nysalderingen av budsjettet.

Omdisponeringer i 2022

Summen av udisponerte, overførte midler fra 2021 og merforbruk innenfor budsjettet i 2022 blir 57,3 mill. kroner. Dette er midler som kan omdisponeres innenfor rammen av uendret budsjett i 2022. Justeringene for å tilpasse bevilgningene til prognosert behov og overførte beløp fremgår av tabell 8.3.

Tabell 8.3 Omdisponeringer og endringer i 2022 (mill. kroner)

Post	Budsjett 2022 ¹	Overført fra 2021	Omdisp. 2022	Tillegg 2022	
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	19,000	6,188	-2,388	
50	Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond, LUF	1 578,553	0,000	57,270	
70.11	Tilskudd markedstiltak grøntsektoren	31,400		0,000	
70.12	Tilskudd til råvareprisutjevningsordningen	206,040	6,781	-23,821	
70.13	Tilskudd til avrensordningen poteter	41,000		0,000	
70	Markedstiltak, <i>kan overføres</i>	278,440	6,781	-23,821	0,000
71	Tilskudd ved produksjonssvikt, <i>overslagsbevilgning</i>	83,000		0,000	9,000
73.11	Pristilskudd ull	110,000			
73.13	Pristilskudd melk	703,100			
73.15	Pristilskudd kjøtt	1 447,500			
73.16	Distriktstilskudd egg	3,300			
73.17	Pristilskudd grøntsektoren	170,600			6,300
73.18	Frakttilskudd	400,100			
73.19	Pristilskudd korn	1 198,600			536,600
73	Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	4 033,200	0,000	0,000	542,900

Tabell 8.3 Omdisponeringer og endringer i 2022 (mill. kroner)

Post	Budsjett 2022 ¹	Overført fra 2021	Omdisp. 2022	Tillegg 2022	
74.11	Driftstilskudd melk og kjøtt	1 762,000		-2,000	
74.14	Tilskudd husdyr	2 807,300	11,700	-3,600	828,800
74.16	Beitetilskudd	1 078,000		0,000	
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	4 258,100	6,958	2,942	619,300
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	601,100		0,000	
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	130,200		-2,200	
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	10 636,700	18,658	-4,858	1 448,100
77.11	Tilskudd til dyreavl m.m.	96,145	15,686	-16,031	
77.12	Tilskudd til frøavø m.m.	25,020		0,580	
77.13	Tilskudd til rådgivning	98,000		0,000	
77.15	Tilskudd til kvalitetstiltak	52,156		3,744	
77.17	Tilskudd til fellesanlegg frukt	17,000		0,000	
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	288,321	15,686	-11,707	0,000
78.11	Tilskudd til avløsning	1 233,067	15,779	-18,846	
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.	133,000		0,000	
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen	32,600		4,300	
78.15	Tilskudd til landbruksvikarordningen	68,228		0,000	
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordning	67,950		0,050	
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 534,845	15,779	-14,496	0,000
Sum kapittel 1150		18 452,059	63,092	-0,000	2 000,000
Kapittel 4150:					
85	Markedsordningen for korn	0,050		0,000	

¹ Saldert budsjett

Tabell 8.4 viser de bevilgningsmessige konsekvenser for 2022 av jordbruksavtalen. I revidert nasjonalbudsjett for 2022, jf. Prop. 115 S (2021–2022), har regjeringen allerede foreslått en økt bevilgning på kap. 1150 tilsvarende 1 800 mill. kroner. Den økte bevilgningen som allerede er fremlagt i Prop. 115 S (2021–2022) revidert nasjonalbudsjett er teknisk lagt på post 74. I denne proposisjonen er bevilgningene justert i samsvar med den inngåtte avtalen.

Som en del av årets jordbruksoppgjør ble det forhandlet om økte priser og tilskudd i 2022 som følge av økte kostnader og sviktende forutsetninger etter jordbruksoppgjøret i 2021. Partene er enige om å øke tilskuddsrammen i 2022 tilsvarende

2 000 mill. kroner. Basert på de foreslåtte prisøkningene på korn i jordbruksavtalen, og en forutsetning om at dette isolert sett skal øke råvarekostnadene til kraftfôr tilsvarende 3 øre/kg, foreslås det en økt i prisnedskrivning av norske og importerte karbohydratråvarer. I 2022 er det beregnet en økt bevilgning på 607 mill. kroner. Samtidig fjernes det særskilte matkorntilskuddet, som i 2022 tilsvarende en redusert bevilgning på 70 mill. kroner. Pristilskudd til korn totalt økes etter dette med ca. 537 mill. kroner i 2022. Ellers økes tilskudd til grøntsektoren på post 73 med 6,3 mill. kroner, og de direkte tilskuddene på post 74 øker med 1 448,1 mill. kroner

Tabell 8.4 Utslag av oppgjøret og justert budsjett 2022 (i mill. kroner)

Post	Budsjett 2022 ¹	Endring	Justert budsjett	
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	19,000	-2,388	16,612
50	Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond	1 578,553	57,270	1 635,823
70.11	Markedstiltak grønt	31,400	0,000	31,400
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen	206,040	-23,821	182,219
70.13	Tilskudd til avrensordningen potet	41,000	0,000	41,000
70	Markedstiltak, <i>kan overføres</i>	278,440	-23,821	254,619
71	Tilskudd ved avlingssvikt, <i>overslagsbevilgning</i>	83,000	9,000	92,000
73.11	Pristilskudd ull	110,000	0,000	110,000
73.13	Pristilskudd melk	703,100	0,000	703,100
73.15	Pristilskudd kjøtt	1 447,500	0,000	1 447,500
73.16	Distriktstilskudd egg	3,300	0,000	3,300
73.17	Pristilskudd grønt	170,600	6,300	176,900
73.18	Frakttilskudd m.m.	400,100	0,000	400,100
73.19	Pristilskudd korn	1 198,600	536,600	1 735,200
73	Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	4 033,200	542,900	4 576,100
74.11	Driftstilskudd, melk og kjøtt	1 762,000	-2,000	1 760,000
74.14	Tilskudd husdyr	2 807,300	825,200	3 632,500
74.16	Beitetilskudd	1 078,000	0,000	1 078,000
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	4 258,100	622,242	4 880,342
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	601,100	0,000	601,100
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	130,200	-2,200	128,000
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i> ²	10 636,700	1 443,242	12 079,942
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	96,145	-16,031	80,114
77.12	Tilskudd til frøavl med mer	25,020	0,580	25,600
77.13	Tilskudd til rådgivning	98,000	0,000	98,000
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	52,156	3,744	55,900
77.17	Tilskudd til fellesanlegg for frukt	17,000	0,000	17,000
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	288,321	-11,707	276,614
78.11	Tilskudd til avløsning	1 233,067	-18,846	1 214,221
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.	133,000	0,000	133,000
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen	32,600	4,300	36,900
78.15	Tilskudd til landbruksvikarordningen	68,228	0,000	68,228
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordningen	67,950	0,050	68,000
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 534,845	-14,496	1 520,349
Sum kapittel 1150		18 452,059	2 000,000	20 452,059
Sum kapittel 4151		0,050	0,000	0,050

¹ Saldert budsjett² Inkludert forslag i Prop. 115 S (2021–2022) om heving av bevilgningen med 1 800 mill. kroner

8.1.3 Budsjettmessige endringer fra 2022 til 2023

De budsjettmessige konsekvenser i 2023 av dette jordbruksoppjøret vil bli fremmet for Stortinget i Prop. 1 S (2022–2023) fra Landbruks- og mat-

departementet. I tabell 8.5 vises det justerte bevilgningsbehovet som følge av endringene som foreslås i dette jordbruksoppjøret. Endringer som skyldes konsekvensjusteringer eller justerte volumprognoser på overslagsbevilgningene er ikke innarbeidet.

Tabell 8.5 Samlet utslag av oppjøret og foreløpig budsjett 2023 (mill. kroner)

Post	Budsjett 2022 ¹	Endring	Budsjett 2023 ²
21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	19,000	-3,200	15,800
50 Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond	1 578,553	480,000	2 058,553
70.11 Markedstiltak grønt	31,400	4,500	35,900
70.12 Tilskudd til råvareprisordningen	206,040	49,160	255,200
70.13 Tilskudd til avrensordningen potet	41,000	3,000	44,000
70 Markedstiltak, <i>kan overføres</i>	278,440	56,660	335,100
71 Tilskudd ved avlingssvikt, <i>overslagsbevilgning</i>	83,000	13,500	96,500
73.11 Pristilskudd ull	110,000	0,000	110,000
73.13 Pristilskudd melk	703,100	36,700	739,800
73.15 Pristilskudd kjøtt	1 447,500	236,035	1 683,535
73.16 Distriktstilskudd egg	3,300	2,100	5,400
73.17 Pristilskudd grønt	170,600	96,400	267,000
73.18 Frakttilskudd m.m.	400,100	41,200	441,300
73.19 Pristilskudd korn	1 198,600	811,000	2 009,600
73 Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	4 033,200	1 223,435	5 256,635
74.11 Driftstilskudd, melk og kjøtt	1 762,000	721,700	2 483,700
74.14 Tilskudd husdyr	2 807,300	1 262,345	4 069,645
74.16 Beitetilskudd	1 078,000	271,000	1 349,000
74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd	4 258,100	1 102,400	5 360,500
74.19 Tilskudd til regionale miljøprogram	601,100	185,000	786,100
74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk	130,200	16,400	146,600
74 Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	10 636,700	3 558,845	14 195,545
77.11 Tilskudd til dyreavl med mer	96,145	10,100	106,245
77.12 Tilskudd til frøavl med mer	25,020	4,040	29,060
77.13 Tilskudd til rådgivning	98,000	10,000	108,000
77.15 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	52,156	3,700	55,856
77.17 Tilskudd til fellesanlegg for frukt	17,000	3,700	20,700
77 Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	288,321	31,540	319,861

Tabell 8.5 Samlet utslag av oppgjøret og foreløpig budsjett 2023 (mill. kroner)

Post	Budsjett 2022 ¹	Endring	Budsjett 2023 ²
78.11 Tilskudd til avløsning	1 233,067	102,300	1 335,367
78.12 Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.	133,000	35,100	168,100
78.14 Tilskudd til sykepengeordningen	32,600	4,300	36,900
78.15 Tilskudd til landbruksvikarordningen	68,228	2,520	70,748
78.16 Tilskudd til tidligpensjonsordningen	67,950	0,000	67,950
78 Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 534,845	144,220	1 679,065
Sum kapittel 1150	18 452,059	5 505,000	23 957,059
Sum kapittel 4150	0,050	0,000	0,050

¹ Saldert budsjett² Før flytting av poster og bevilgninger, samt volum- og konsekvensjusteringer av overslagsbevilgningene

Tabell 8.6 Driftskostnader til utredninger og evalueringer. Mill. kroner

	Budsjett 2022	Endring	Budsjett 2023
21 Spesielle driftsutgifter	19,000	-3,200	15,800

Tabell 8.7 Post 50 Fondsavsetninger. Mill. kroner

	Budsjett 2022	Endring	Budsjett 2023
50 Tilskudd til LUF	1578,553	480,000	2058,553

Tabell 8.8 Post 70 Markedstiltak. Mill. kroner

	Budsjett 2022	Endring	Budsjett 2023
70.11 Avsetningstiltak, hagebruk	31,400	4,500	35,900
70.12 Tilskudd til råvareprisutjevning	206,040	49,160	255,200
<i>Tilskudd, potetsprît</i>	<i>19,500</i>	<i>3,000</i>	
<i>Tilskudd potetstivelse, industri</i>	<i>21,500</i>		
70.13 Tilskudd til avrensordningen potet	41,000	3,000	44,000
Sum	278,440	56,660	335,100

Tabell 8.9 Post 71 Tilskudd ved avlingssvikt. Mill. kroner

	Budsjett 2022	Endring	Budsjett 2023
<i>Tilskudd ved svikt i planteproduksjon</i>	80,000	13,100	
<i>Tilskudd ved svikt i honningproduksjon</i>	3,000	0,400	
71 Tilskudd ved produksjonssvikt	83,000	13,500	96,500

Tabell 8.10 Post 73 Pristilskudd. Mill. kroner¹

	Budsjett 2022	Endring	Budsjett 2023
73.11 Tilskudd til norsk ull	110,000		110,000
<i>Grunntilskudd geitemelk</i>	73,100		
<i>Distriktstilskudd melk</i>	630,000	36,700	
73.13 Pristilskudd melk	703,100	36,700	739,800
<i>Grunntilskudd sau, lam, kje</i>	92,000		
<i>Kvalitetstilskudd storfekjøtt</i>	260,000	147,600	
<i>Distriktstilskudd kjøtt</i>	645,500	15,300	
<i>Kvalitetstilskudd til lammeslakt</i>	450,000	73,135	
73.15 Pristilskudd kjøtt	1 447,500	236,035	1 683,535
73.16 Distriktstilskudd egg	3,300	2,100	5,400
<i>Distriktstilskudd potet Nord Norge</i>	8,500	0,800	
<i>Distriktstilskudd frukt, bær</i>	162,100	95,600	
73.17 Pristilskudd grønt	170,600	96,400	267,000
<i>Frakttilskudd kjøtt</i>	150,000	15,000	
<i>Frakttilskudd egg</i>	7,100	1,000	
<i>Frakttilskudd kraftfôr</i>	243,000	25,200	
73.18 Frakttilskudd	400,100	41,200	441,300
Prisnedskrivning korn	1 078,300	931,300	
Matkorntilskudd	120,300	-120,300	
73.20 Pristilskudd korn	1 198,600	811,000	2 009,600
Sum	4 033,200	1 223,435	5 256,635

¹ Bevilgningsendring før kvantumsjustering

Tabell 8.11 Post 74 Direkte tilskudd. Mill. kroner

		Budsjett 2022	Endring	Budsjett 2023
	<i>Driftstilskudd melk</i>	1 351,200	463,300	
	<i>Driftstilskudd kjøttfeproduksjon</i>	410,800	258,400	
74.11	Driftstilskudd melk og kjøtt	1 762,000	721,700	2 483,700
	<i>Tilskudd til husdyr</i>	2 783,800	1 260,145	
	<i>Tilskudd bevaringsverdige husdyrraser</i>	23,500	2,200	
74.14	Tilskudd husdyr	2 807,300	1 262,345	4 069,645
	<i>Tilskudd til dyr på utmarksbeite</i>	674,000	192,700	
	<i>Tilskudd for beiting</i>	404,000	78,300	
74.16	Beitetilskudd	1 078,000	271,000	1 349,000
	<i>Kulturlandskapstilskudd</i>	1 911,500	426,400	
	<i>Arealtilskudd</i>	2 346,600	676,000	
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	4 258,100	1 102,400	5 360,500
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	601,100	185,000	786,100
	<i>Ekstra husdyrtilskudd økologisk jordbr.</i>	76,900	11,600	
	<i>Ekstra arealtilskudd økologisk prod.</i>	53,300	4,800	
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	130,200	16,400	146,600
74	Sum	10 636,700	3 558,845	14 195,545

Tabell 8.12 Post 77 Utviklingstiltak. Mill. kroner

	Budsjett 2022	Endring	Budsjett 2023
<i>Tilskudd til semin</i>	25,600	5,000	
<i>Tilskudd til veterinærreiser</i>	56,200	5,100	
<i>Tilskudd til organisasjoner</i>	14,345	0,000	
77.11 Tilskudd til dyreavl m.m.	96,145	10,100	106,245
<i>Pris- areal- og lagringstilskudd</i>	19,020	1,040	
<i>Tilskudd til lagring av såkorn</i>	6,000	3,000	
77.12 Tilskudd til frøavl m.m.	25,020	4,040	29,060
77.13 Tilskudd til rådgivning	98,000	10,000	108,000
<i>Utvikling av plantemateriale, nordisk.</i>	2,400	0,000	
<i>Utvikling av plantemateriale, oppformering</i>	12,875	0,000	
<i>Utvikling av plantemateriale, Graminor</i>	26,960	-0,300	
<i>Kvalitetstiltak settepotetavl</i>	9,921	4,000	
77.15 Tilskudd til kvalitets og salgsfremmende tiltak	52,156	3,700	55,856
77.17 Tilskudd til fellespakkerier	17,000	3,700	20,700
77 Sum	288,321	31,540	319,861

Tabell 8.13 Post 78 Velferdsordninger. Mill. kroner

	Budsjett 2022	Endring	Budsjett 2023
78.11 Tilskudd til avløsning ferie og fritid	1 233,067	102,320	1 335,387
78.12 Tilskudd til avløsning ved sykdom	133,000	35,100	168,100
78.14 Tilskudd sykepengeordning jordbruket	32,600	4,300	36,900
78.15 Tilskudd til landbruksvikarordningen	68,228	2,500	70,728
78.16 Tidligpensjonsordningen	67,950	0,000	67,950
78 Sum	1 534,845	144,220	1 679,065

Tabell 8.14 Kap. 4150 Til gjennomføring av jordbruksavtalen. Mill. kroner

	Budsjett 2022	Endring	Budsjett 2023
85 Markedsordningen for korn	0,050	0,000	0,050

Landbruks- og matdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om endringer i statsbudsjettet 2022 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppgjøret 2022).

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak om endringer i statsbudsjettet 2022 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppgjøret 2022) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til vedtak om endringer i statsbudsjettet 2022 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppgjøret 2022)

I

I statsbudsjettet for 2022 gjøres følgende endringer:

Utgifter:

Kap.	Post	Formål	Kroner
1150		Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.	
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i> , reduseres med..... fra kr 19 000 000 til kr 16 612 000	2 388 000
	50	Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond, økes med..... fra kr 1 578 553 000 til kr 1 635 823 000	57 270 000
	70	Markedstiltak, <i>kan overføres</i> , reduseres med..... fra kr 278 440 000 til kr 254 619 000	23 821 000
	71	Tilskudd ved avlingssvikt, <i>overslagsbevilgning</i> , økes med fra kr 83 000 000 til kr 92 000 000	9 000 000
	73	Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i> , økes med..... fra kr 4 033 200 000 til kr 4 576 100 000	542 900 000
	74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i> , reduseres med..... fra kr 12 436 700 000 til kr 12 079 942 000	356 758 000
	77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 288 321 000 til kr 276 614 000	11 707 000
	78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 1 534 845 000 til kr 1 520 349 000	14 496 000

II

Landbruks- og matdepartementet gis fullmakt til å iverksette tiltak i henhold til det framlagte forslag til jordbruksoppgjør, herunder tiltak som er knyttet til bevilgninger i 2023.

Vedlegg 1

Sluttprotokoll fra forhandlingsmøte 16. mai 2022 mellom staten og Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag

1 Avtalemessige forutsetninger

Grunnlaget for den inngåtte avtalen er regjeringens politiske plattform, regjeringens forslag til endringer i budsjettet for 2022 i Prop. 1 S Tillegg 1 (2021–2022), budsjettforliket med Sosialistisk Venstreparti i Innst. 8 S (2021–2022), Stortingets behandling av Meld. St. 13 (2020–2021) *Klima-plan for 2021–2030* i Innst. 325 S (2020–2021) og Klimaavtalen med jordbruket.

Koronapandemien, flaskehalsen i logistikk, kraftige prisøkninger på energi og andre innsatsfaktorer, nasjonalt og internasjonalt, og krigen i Ukraina har satt verdens og Norges matproduksjon i en ekstraordinær situasjon. Verdens matpriser nådde i mars sitt høyeste nivå noensinne iflg. FAO. Etter at Stortinget vedtok jordbruksoppjøret i juni i fjor, har jordbruket opplevd en ekstraordinær kostnadsvekst for gjødsel, bygningsmaterialer, fôr, strøm, drivstoff, emballasje, frakt m.m. Etter Stortingets vedtak om fjorårets oppgjør, er det bevilget om lag 1 500 mill. kroner ekstra til jordbruket, og lagt til rette for høyere prisuttak i markedet.

Til tross for det viste Budsjettnemndas tallgrunnlag en betydelig inntektssvikt i forhold til forutsetningene for Stortingets vedtak om jordbruksoppjøret i 2021. Partene er enige om at det er behov for 2 400 mill. kroner i 2022 for å kompensere for inntektssvikten sammenlignet med forutsetningene for Stortingets vedtak. Partene har lagt vekt på å gi kompensasjon og forbedre inntektsmulighetene ut over det allerede i 2022, pga. kostnadssituasjonen i næringen. Avtalen omfatter betydelige tiltak både i 2022 og 2023.

Av hensyn til næringens konkurransekraft legger partene til grunn at deler av prisøkninger og kostnadskompensasjon kan reverseres dersom kostnader og verdensmarkedspriser går tilbake til

mer normale nivåer. Det vil blant annet gjelde midlertidig omlegging av markedsordningen for korn, økning i øvre prisgrenser, målpriser og annen særskilt kompensasjon.

Situasjonen i internasjonale markeder gjør at tallgrunnlaget som ligger til grunn for avtalen er usikkert. Under forhandlingene fikk partene informasjon om at nitratprisene i det norske markedet ble redusert med vel 30 pst. fra mai. Gjødselprisene vil trolig være klart lavere når gjødselset for produksjonssesongen 2023 starter, enn det som lå til grunn for krav og tilbud og den inngåtte avtalen. Det er på det nåværende tidspunkt usikkert hvordan gjødselprisene vil utvikle seg. Partene kan møtes høsten 2022 for en ny vurdering av om det er nødvendig å nedjustere kompensasjonen for gjødselpriser.

Partene viser til regjeringens politiske plattform og Innst. 8 S (2021–2022) og legger til grunn at årets jordbruksoppgjør er starten på å tette et inntektsgap og at regjeringen vil komme tilbake til saken etter at Grytten-utvalget har lagt fram sin rapport.

Partene understreker viktigheten av et vel-fungerende tollvern og peker på handlingsrommet innenfor WTO-avtalen.

Den inngåtte jordbruksavtalen omfatter:

- målpriser for perioden 1. juli 2022 – 30. juni 2023
- bevilgninger over statsbudsjettet, kapittel 1150, for kalenderåret 2022 og 2023
- omdisponeringer innenfor budsjettet for 2022
- andre bestemmelser som framgår av denne protokollen

Partene er enige om de endringene som framgår av denne protokollen og vedlagte fordelings-skjema. For saker som ikke er omtalt i protokollen, vises det til statens tilbud av 5. mai 2022.

Tabell 1.1 Økning i inntektsmuligheter for 2022 og 2023, sammenlignet med 2022, før oppgjør.

	2022	2023
Endring i målpriser ¹	1 207	1 488
Endret bevilgning på kap. 1150	2 000	5 505
Overførte midler	63	–
Endret verdi av jordbruksfradraget	298	367
Sum, mill. kroner	3 568	7 360

¹ Deler av prisøkningene kan reverseres i fremtidige forhandlinger.

2 Økte inntektsmuligheter i 2022 og 2023

Partene er enige om tiltak som gir en samlet økning i inntektsmulighetene for 2022 og 2023 som vist i tabell 1.1, sammenlignet med 2022 før oppgjør.

Avtalen innebærer at målprisene økes med et fullt årsutslag på 1 488 mill. kroner. Effekten av målprisøkningene i 2022, slik de regnskapsføres i grunnlagsmaterialet, blir 1 207 mill. kroner.

Økning i målprisene går fram av vedlagte fordelingsskjema.

Bevilgningen over budsjettet til jordbruksavtalen økes med 2 000 mill. kroner i 2022 og ytterligere 3 505 mill. kroner i 2023, til en økning på 5 505 mill. kroner sammenlignet med budsjett for 2022, før oppgjør. Totalt for 2022 og 2023 vil det bli utbetalt 7 505 mill. kroner mer enn budsjettet for 2022, før oppgjøret.

Avtalen har lagt til grunn tekniske forutsetninger slik de framgår av tabell 1.2. Tabellen viser

Tabell 1.2 Tekniske forutsetninger for avtalen

	Grunnlag	Volum	Pris	Sum
	Mill. kr			Mill. kr
1. Produksjonsvolum	39 065			0
2. Prisendring på varer uten målpris	18 881		6,9 %	1 303
3a Gjødning ¹	3 080			1 790
3b Kraftfôr	9 629		4,8 %	460
3c Energi	3 724			0
3d Andre driftskostnader	11 114		2,6 %	290
3. Sum driftskostnader	27 159			2 540
4. Kapitalslit og leasing	10 133			373
5. Normalisert realrentekostnad	303			948
6. Arbeidsforbruk	15 847	-1,2 %	3,8 %	405
A. Sum lik prosentvis vekst, før komp. 2022				2 963
B. Kompensasjon for inntektsutvikling fra 2020–2022	2 400		3,8 %	2 491
SUM, rammebehov ved lik pst. etter komp. 2022				5 455
C. Økning fra prosent til kronemessig lik utvikling				287
D. Nivåheving i 2022 og ytterligere i 2023				1 618
SUM, ramme				7 360

¹ Anslått i april 2022.

prognoser for kalenderåret 2023, for endringer i inntekts- og kostnadsposter som ikke er avtalebestemt.

Avtalen legger til rette for en nivåheving i inntektsmulighetene i 2022, ut over kompensasjonen på 2 400 mill. kroner for kostnadsvekst og sviktende inntektsutvikling, sammenlignet med forutsetningene fra Stortingets vedtak i 2021. I tillegg kommer en ytterligere nivåheving i 2023, ut over inntektsveksten for andre grupper. Til sammen utgjør nivåhevingen om lag 40 000 kroner per årsverk fra 2022, etter kompensasjon på 2 400 mill. kroner. Partene er enige om en finansiering og et anslag for økning i inntektsmuligheter i 2022 og 2023 som vist i tabell 1.2.

Under forhandlingene fikk partene informasjon om at nitratprisene i det norske markedet ble redusert med vel 30 pst. fra mai. Det ventes at prisene på fullgjødsel også vil falle betydelig i inngangen til ny sesong 1. juli. Partene har likevel opprettholdt anslagene i tabell 1.2. Det gir jordbruket trygghet for at de økte inntektsmulighetene kan realiseres også ved et høyere prisnivå på gjødsel enn ved inngangen til kommende sesong.

Med et klart lavere prisnivå på gjødsel ville de økte inntektsmulighetene kunne vært realisert med langt lavere økonomisk ramme. Vesentlig lavere gjødselpriser enn i tabell 1.2, vil gi større vekst i inntektsmulighetene enn lagt til grunn for avtalen. Partene kan møtes høsten 2022 for en ny vurdering av om det er nødvendig å nedjustere kompensasjonen for gjødselpriser.

3 Utslag på referansebrukene

Budsjettnemndas sekretariat har beregnet det kvantumsfaste isolerte utslaget av pris- og tilskuddsendringer i avtalen for 2023, inkludert forutsetninger om pris- og kostnadsendringer og økt utnyttning av jordbruksfradraget, tilsvarende forutsetningene i tabell 1.3.

4 Ekstra utbetaling i 2022

Partene er enige om å kompensere inntektssvikten i 2022 på 2 400 mill. kroner, og i tillegg gi økte inntektsmuligheter. Dette gjøres gjennom målprisøkninger fra 1.7.22, jf. tabell 1.8 i undervedlegg 1, og en tilleggsbevilgning over budsjettet på 2 000 mill. kroner.

Av den samlede målprisøkningen tilsvarende 1 488 mill. kroner, beregnes 1 207 mill. kroner å få

inntektsvirkning i 2022. Partene viderefører ordningen med prisnedskrivning av norsk korn med økte satser, i tillegg til en midlertidig ordning med prisnedskrivning av importerte råvarer til kraftfôr. Endringene som gjøres i markedsordningen for korn krever en bevilgning på om lag 537 mill. kroner i 2022. Av den samlede foreslåtte budsjettøkningen på 2 000 mill. kroner, vil om lag 1 450 mill. kroner komme som en ekstra utbetaling av produksjonstilskudd i 2022. Partene er enige om å utbetale budsjettkompensasjonen gjennom ordninger/satsene som er omtalt i tabell 1.4. I tabellen er det lagt inn satsjusteringer tilsvarende et økt budsjett på 2 000 mill. kroner, samt fordelt ledige overførte midler fra 2021 på 63 mill. kroner, fratrukket forhåndsdisponerte midler på i underkant av 6 mill. kroner.

Utbetalingen skal skje så raskt det lar seg gjøre etter Stortingets vedtak om årets jordbruksoppkjøp. Utbetalingen skjer i september basert på søknadsrundene oktober 2021 og mars 2022. De som starter opp i 2022 får utbetaling i februar 2023.

Partene er enige om å midlertidig suspendere taket for utbetaling av husdyrtilskudd per foretak for denne ekstra utbetalingen.

5 Markedsordningen for korn

Partene er enige om at det i en situasjon med unormalt høye priser på korn og kraftfôrråvarer internasjonalt er behov for å gjøre midlertidige endringer i markedsordningen for korn. Det er ikke mulig å se for seg at årets jordbruksoppkjøp skal legge opp til at kornprisen i Norge, etter prisnedskrivning, skal være lavere enn priser for importert korn levert til Norge. Over tid er det grunn til å forvente at internasjonale priser vil finne et nytt normalnivå som er lavere enn i dag, og lavere enn norsk kornpris. Tiltak satt inn i denne ekstraordinære situasjonen må derfor være midlertidige. Det er særlig viktig at ikke norsk landbruks konkurransekraft svekkes som følge av videreføring av ekstraordinære tiltak, etter at markedene finner sitt nye normalnivå.

For å sikre gjennomføring, forutsigbarhet og at internasjonale forpliktelser opprettholdes, mener partene at det er viktig at det i størst mulig grad gjøres tilpasninger i etablerte systemer. Partene er derfor enige om en løsning der prisnedskrivningstilskuddet for korn blir videreført og økt tilsvarende økning i prisen for fôrkorn, samt at prisnedskrivning også vil kunne benyttes for importert karbohydratråvare. Par-

Tabell 1.3 Beregnet kvantumsfast helårsvirkning på referansebrukene av pris- og tilskuddsendringer, inkl. anslåtte kostnadsendringer til 2023, inkl. endret verdi av jordbruksfradraget. Kroner per årsverk.

Referansebruk ¹	2021 A	2022 før oppgjør B	2023 C	2023–2022 C–B	2023–2021 C–A
1 Melk. 31 årskyr	389 900	352 900	443 900	91 000	54 000
2 Korn. 513 dekar	276 800	-32 300	302 400	334 700	25 600
3 Sau. 170 vinterfôra	203 100	187 500	346 500	159 000	143 400
4 Melkegeit. 143 årsgeiter	512 900	478 600	546 000	67 400	33 100
5 Svin/korn. 53 avlssvin	657 000	718 600	903 000	184 400	246 000
6 Egg/planteprod. 7 100 høner	685 400	624 500	825 200	200 700	139 800
7 Poteter 128 daa + 313 daa korn	572 900	460 500	609 800	149 300	36 900
8 32 ammekyr	271 600	225 300	403 500	178 200	131 900
9 51 dekar frukt og bær	370 600	369 200	464 200	95 000	93 600
10 113 daa grønnsaker + korn	611 500	495 800	636 900	141 100	25 400
11 Fjørflakt og planteprodukter	724 200	373 100	640 500	267 400	-83 700
12 Økologisk melk. 29 årskyr, landet	394 600	388 100	510 400	122 300	115 800
13 Melk. 16 årskyr, landet	348 000	328 700	418 300	89 600	70 300
14 Melk. 51 årskyr, landet	422 200	370 900	465 800	94 900	43 600
15 Melk. 68 årskyr, landet	472 600	415 000	529 700	114 700	57 100
16 Melk. 39 årskyr, Østlandet (1 og 3)	456 800	409 600	538 400	128 800	81 600
17 Melk. 28 årskyr, Østlandet (5a)	366 300	327 000	414 700	87 700	48 400
18 Melk. 36 årskyr, Jæren (2)	419 500	387 500	497 300	109 800	77 800
19 Melk. 29 årskyr, Vestlandet (5b)	368 900	335 600	423 000	87 400	54 100
20 Melk. 38 årskyr, Trøndelag (4)	368 100	327 000	411 400	84 400	43 300
21 Melk. 29 årskyr, Nord-Norge (6,7)	425 200	386 300	467 500	81 200	42 300
22 Korn. 327 daa, Østlandet	154 900	-119 200	236 700	355 900	81 800
23 Korn. 801 daa, Østlandet	413 400	116 000	447 200	331 200	33 800
24 Sau. 156 vinterfôra, Sør-N (5a, 5b)	176 800	162 900	315 300	152 400	138 500
25 Sau. 183 vinterfôra, Nord-N (6,7)	274 400	245 600	394 900	149 300	120 500
26 Sau. 85 vinterfôra, landet	82 400	66 400	204 900	138 500	122 500
27 Sau. 295 vinterfôra, landet	307 200	281 500	412 800	131 300	105 600
28 Ammeku 30 kyr (5a, 5b, 6, 7)	297 000	247 700	408 800	161 100	111 800
29 Ammeku 34 kyr (1, 3, 4)	246 400	198 000	365 900	167 900	119 500
30 Ammeku 46 kyr, landet	345 000	293 500	506 100	212 600	161 100

¹ Parentesene angir hvilken arealtilskuddssone de ulike referansebrukene er plassert i.

Tabell 1.4 Ordninger/satser til ekstrautbetaling 2022

Ordning	Sats, kr/kg	Bevilgning, mill. kroner
<i>Tilført Landbrukets utviklingsfond</i>		57,3
<i>Tilskudd ved avlingssvikt</i>		9,0
<i>Distriktstilskudd frukt, bær og veksthusgrønnsaker</i>		
Tomat	0,50	2,4
Agurk	0,50	2,7
Salat	0,15	1,2
<i>Prisnedskrivningstilskudd korn</i>		536,6
<i>Husdyrtilskudd</i>		
Melkekyr	1430	305,9
Ammekyr	800	85,9
Andre storfe	179	102
Melkegeit og melkesau	450	15,7
Sau og ammegeit	200	190,3
Avlsgris	75	1,7
Slaktegris	7	8,3
Verpehøner	7	23,4
Rugeegg	0,50	24,4
Gås, kalkun, and, livkylling	3	8,1
Slaktekylling	0,85	61,6
Bifolk	10	0,5
Hjort over 1 år	200	1,0
<i>Areal- og kulturlandskapstilskudd</i>		
Arealtilskudd grovfôr	87	513,9
Arealtilskudd korn	30	88,2
Arealtilskudd potet	75	8,7
Arealtilskudd grønnsaker	75	5,3
Arealtilskudd frukt	75	1,7
Arealtilskudd bær	75	1,5
Sum inkl. justert bevilgningsbehov		2 057,3

Tabell 1.5 Beregnet kvantumsfast helårsvirkning på referansebrukene av pris- og tilskuddsendringer, inkl. anslåtte kostnadsendringer til 2022, inkl. endret verdi av jordbruksfradraget. Kroner per årsverk.

	2021	2022 før komp.	2022 etter komp.	2022–2022	2022–2021
Referansebruk ¹	A	B	C ²	C–B	C–A
1 Melk. 31 årskyr	389 900	352 900	422 900	70 000	33 000
2 Korn. 513 dekar	276 800	-32 300	577 400	609 700	300 600
3 Sau. 170 vinterfôra	203 100	187 500	242 600	55 100	39 500
4 Melkegeit. 143 årsgeiter	512 900	478 600	543 400	64 800	30 500
5 Svin/korn. 53 avlssvin	657 000	718 600	853 900	135 300	196 900
6 Egg/planteprod. 7 100 høner	685 400	624 500	804 300	179 800	118 900
7 Poteter 128 daa + 313 daa korn	572 900	460 500	744 300	283 800	171 400
8 32 ammekyr	271 600	225 300	314 600	89 300	43 000
9 51 dekar frukt og bær	370 600	369 200	427 100	57 900	56 500
10 113 daa grønnsaker + korn	611 500	495 800	718 200	222 400	106 700
11 Fjørflakt og planteprodukter	724 200	373 100	807 800	434 700	83 600
12 Økologisk melk. 29 årskyr, landet	394 600	388 100	452 800	64 700	58 200
13 Melk. 16 årskyr, landet	348 000	328 700	376 200	47 500	28 200
14 Melk. 51 årskyr, landet	422 200	370 900	464 000	93 100	41 800
15 Melk. 68 årskyr, landet	472 600	415 000	527 200	112 200	54 600
16 Melk. 39 årskyr, Østlandet (1 og 3)	456 800	409 600	516 700	107 100	59 900
17 Melk. 28 årskyr, Østlandet (5a)	366 300	327 000	393 800	66 800	27 500
18 Melk. 36 årskyr, Jæren (2)	419 500	387 500	464 600	77 100	45 100
19 Melk. 29 årskyr, Vestlandet (5b)	368 900	335 600	395 800	60 200	26 900
20 Melk. 38 årskyr, Trøndelag (4)	368 100	327 000	412 200	85 200	44 100
21 Melk. 29 årskyr, Nord-Norge (6,7)	425 200	386 300	451 600	65 300	26 400
22 Korn. 327 daa, Østlandet	154 900	-119 200	471 000	590 200	316 100
23 Korn. 801 daa, Østlandet	413 400	116 000	724 800	608 800	311 400
24 Sau. 156 vinterfôra, Sør-N (5a, 5b)	176 800	162 900	212 300	49 400	35 500
25 Sau. 183 vinterfôra, Nord-N (6,7)	274 400	245 600	306 800	61 200	32 400
26 Sau. 85 vinterfôra, landet	82 400	66 400	121 000	54 600	38 600
27 Sau. 295 vinterfôra, landet	307 200	281 500	349 100	67 600	41 900
28 Ammeku 30 kyr (5a, 5b, 6, 7)	297 000	247 700	322 200	74 500	25 200
29 Ammeku 34 kyr (1, 3, 4)	246 400	198 000	304 900	106 900	58 500
30 Ammeku 46 kyr, landet	345 000	293 500	404 600	111 100	59 600

¹ Parentesene angir hvilken arealtilskuddssone de ulike referansebrukene er plassert i.² Tallene er ikke direkte sammenlignbare med statens tilbud, der det ble benyttet en lavere kostnad på kunstgjødsel. Det er også rettet en feil i referansebruk nr. 29.

tene er videre enige om at endringen i markedsordningen for korn skal sikre at råvarekostnadene for karbohydratråvare til kraftfôr ikke skal endres som følge av endrede målpriser på korn, eller ustabile priser på karbohydratråvarer internasjonalt. Endringene skal heller ikke medføre at importert proteinråvare blir mer attraktiv som energiråvare i kraftfôr. Løsningen er fleksibel, prisnedskrivningen for importert vare går mot null og erstattes av en tollsats innenfor de auksjonerte tollkvotene dersom internasjonale priser faller. Prisnedskrivningssatsen øker med økende verdensmarkedspris.

Partene er enige om at prisnedskrivningstilskuddet fortsatt skal gjelde for matkorn. Partene vurderer at de ekstraordinære høye prisene for matkorn på verdensmarkedet gir norsk matmel og bakeindustri en styrket konkurransesituasjon ift. importere produkter, og er derfor enige om at matkorntilskuddet midlertidig settes til null fra 1. juli 2022. Partene erkjenner at matmelindustrien får økt råvarepris tilsvarende bortfall av matkorntilskuddet fra 1. juli 2022 fram til det norske kornet blir tatt i bruk ca. 1. oktober. Partene mener at aktørene bør kunne hente ut dette i økte priser i markedet.

6 Bærekraft

FNs bærekraftsmål vedtatt i 2015 er verdens felles handlingsplan for bærekraftig utvikling frem mot 2030 og utgjør en overbygning for alle land og samfunnsområder. Målene for landbruks- og matpolitikken er i likhet med bærekraftsagendaen tuffet på en gjensidig avhengighet mellom sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft.

Gode virkemidler for å gjennomføre bærekraftsmålene handler blant annet om gode samarbeidsmekanismer og institusjoner. I Norge er de årlige jordbruksforhandlingene mellom staten og næringsorganisasjonene i jordbruket med på å sikre medvirkning og muligheter for å utforme rammevilkårene for jordbruket i felleskap. Virkemidlene omfatter en rekke ulike ordninger som skal bidra til oppnåelse av målene i landbrukspolitikken og av bærekraftsmålene. Innretningen av virkemidlene vurderes hvert år i forbindelse med forhandlingene. Proposisjonen til Stortinget om jordbruksoppjøret er derfor i praksis en plan for bærekraftig utvikling i jordbrukssektoren.

Partene er enige om at årets jordbruksoppjør er et viktig bidrag til å gjøre norsk jordbruk og matproduksjon mer bærekraftig.

7 Klima og miljø

Klimasmart landbruk

Partene er enige om at en styrket satsing på utvikling av rådgivingsverktøy er avgjørende for å utløse tilstrekkelige klimatiltak for utslippskutt på norske gårdsbruk.

Partene er enige om at:

- Det settes av 10 mill. kroner i 2023 over Landbrukets Utviklingsfond til utvikling og ferdigstilling av klimakalkulatorer for gjenstående produksjoner og nødvendig faglig oppgradering av øvrige klimakalkulatorer, slik at bonden får tilgang til kalkulatorverktøyet for alle produksjoner.
- Det må sikres at det gjøres nødvendige faglige oppdateringer og oppgraderinger av modellene. Institusjonene som er ansvarlige for Norges offisielle rapportering av utslipp og opptak av klimagasser (NIBIO, SSB, Miljødirektoratet) må kobles på arbeidet for å sørge for at arbeidet har en helhetlig tilnærming og at den faglige kvaliteten er tilstrekkelig.
- Dataene og beregningene skal tilpasses modellene for det nasjonale regnskapet der det er mulig.
- Landbrukets klimaselskap skal selv finansiere drift og vedlikehold av klimakalkulatorene og modellgrunnlaget.
- Til jordbruksoppjøret 2023 skal Klimasmart Landbruk legge frem en rapport som inneholder følgende:
 - Plan for videre drift og utvikling av klimakalkulatorene, herunder ansvarsfordeling og finansiering.
 - Plan for hvordan sikre forsvarlig faglig oppdatering av modellene fremover i tid.
 - Plan for samordning av beregningene i Klimasmart landbruk med beregninger i det nasjonale klimagassregnskapet.
 - Plan for hvordan man kan sikre god oppslutning om klimakalkulatoren fra aktørene, dvs. både jordbruksforetak og eierbedrifter.
- Landbruks- og matdepartementet får en observatørrolle i Klimasmart Landbruk sitt styre.

Regionale miljøprogram

Partene er enige om at det er store utfordringer knyttet til den økologiske tilstanden for Ytre Oslofjord. Avrenning av næringssalter fra avløp og jordbruk er vesentlige kilder. Tilførslene fra jordbruket kommer fra arealer i nedbørsfeltene som

drenerer til fjorden, og omfatter nesten hele Østlandet. Partene er enige om å bevilge 70 mill. kroner særskilt til vannmiljøtiltak i fylkene Oslo, Viken, Vestfold og Telemark og Innlandet. Fylkene må følge opp dette i sin prioritering. Avsetningen gjøres for å stimulere til større oppslutning om vannmiljøtiltak i jordbruket og for å følge opp helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden.

Partene forutsetter at tilskudd til beitearealer til kortnebbgås og kvitkinngås prioriteres innenfor den fylkesvise RMP-rammen for Trøndelag og Nordland med ny fordelingsnøkkel.

Det er behov for at betydelig flere produsenter får tatt i bruk klimarådgivning dersom en skal nå målet om at alle gårdsbruk i Norge skal ha en egen klimaberegning, og ha fått tilbud om klimarådgivning i løpet av 2025. Partene er derfor enige om at det må innføres gratis «klima førsteråd» for å gjøre det lett for den enkelte bonde å få klimakunnskap om egen gårdsdrift, slik at dette ikke er et hinder for å komme i gang. Full dekning innebærer støttesats på 6 000 kroner per bonde for entil-en-rådgivning, 8 000 kroner per bonde for to-til-en-rådgivning og 2000 kroner per bonde for grupperådgivning.

Partene er enige om at det fastsettes en minstesats på 50 000 kroner per seter for setring i fire uker og en minstesats på 70 000 kroner per seter for setring i seks uker.

Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

Støtte til dekke på eksisterende gjødsellager overføres ikke til IBU-ordningen, men videreføres uendret på SMIL-ordningen.

Klima- og miljøprogrammet

Partene er enige om en bevilgning til Klima- og miljøprogrammet på 37 mill. kroner. Inkludert i dette er en økning på 4 mill. kroner og flytting av 5 mill. kroner fra Utviklingsmidler for økologisk landbruk.

For bevilgningen gis følgende føringer:

- Avsetning på 4 mill. kroner til NIBIO til å implementere overvåkningssystem for jordbruksjord.
- Avsetning på 1,8 mill. kroner til NIBIO, som sammen med NIVA skal gjøre nødvendige forbedringer i TEOTIL (modell for teoretisk beregning av fosfor- og nitrogentilførseler i Norge).
- Forprosjekt i regi av Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet som grunnlag for utarbeidelse av en handlingsplan for god nitrogen-

utnyttelse: Forprosjektet må ivareta balansen mellom matproduksjon og miljø i sin rapport. Resultatene fra forprosjektet skal legges fram for avtalepartene i jordbruksoppkjøret 2023 for eventuell videre oppfølging. Det avsettes inntil 0,5 mill. kroner til kjøp av tjenester.

- Avsetning på 2,5 mill. kroner til arbeid i regnskapsgruppen som skal følge opp klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket. Herunder 2 mill. kroner til utredningsarbeid og 0,5 mill. kroner til arbeid i sekretariatet som ikke kan dekkes på annen måte. Arbeid med kalking som klimatiltak og metan fra storfe og sau skal prioriteres.
- 8 mill. kroner per år i tre år til prosjektet «Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grøntsektor»
- Formålet med midlene som er flyttet fra Utviklingsmidler for økologisk landbruk skal videreføres innenfor Klima- og miljøprogrammet.

Tilskudd til tiltak i beiteområder

Partene er enige om at Tilskudd til tiltak i beiteområdene økes med 4 mill. kroner til 31 mill. kroner i 2023, og at 1 mill. kroner av økningen på ordningen skal settes av til Norsk Sau og Geit sitt arbeid med rådgiving av beitelag.

8 Landbrukets utviklingsfond

Partene er enige om at bevilgningen til Landbrukets utviklingsfond for 2023 økes med 480 mill. kroner til 2 058,6 mill. kroner. Som det framgår av tabell 1.6 økes samlet tilskuddsramme for fondet med 430 mill. kroner til 2 321 mill. kroner for 2023. Avtalepartene er enige om at kapitalstusjonen for fondet må holdes under oppsyn. Tiltakene som er foreslått i statens tilbud knyttet til inndragning av ubenyttede rammer må følges opp. Egenkapitalen bør som et minimum være på 200 mill. kroner. Prognosen for egenkapitalen ved utgangen av 2023, med utgangspunkt i endringene som følger av denne avtalen, er 327 mill. kroner. Fremover i tid må det budsjetteres med en bedre balanse mellom fondets inntekter og fondets utbetalingsprognoser.

8.1 Investerings- og bedriftsutviklingsordningen

Avtalepartene er enige om følgende nasjonale føringer for forvaltningen av IBU-midler i 2023:

Tabell 1.6 Tilskuddsramme for Landbrukets utviklingsfond. Mill. kroner.

	2022	2023	Endring 2022–2023
Bedriftsrettede midler til investering og utvikling	879,5	1 150,5	271,0
Nasjonale tilretteleggingsmidler inkl. grøntprosjekter	6,0	16,0	10,0
Inn på tunet-løftet del 2	3,0	0,0	-3,0
Regionale tilretteleggingsmidler	43,0	40,0	-3,0
Områderettet innsats			
<i>Bærekraftig matproduksjon i nord</i>	0,0	17,0	17,0
<i>Arktisk landbruk</i>	4,0	0,0	-4,0
<i>Fjellandbruket</i>	4,0	3,0	-1,0
Rekruttering og kompetanse i landbruket			
<i>Regionale kompetansenettverk for lokalmat</i>	12,7	14,7	2,0
<i>Regionale tilskudd til rekruttering og komp.heving</i>	12,0	14,0	2,0
<i>Nasjonal modell for voksenagronom</i>	17,0	17,0	0,0
<i>Mentorordning</i>	3,0	4,0	1,0
Forskning og utvikling	77,0	77,0	0,0
PRESIS- Presisjonsjordbruk i praksis	4,0	4,0	0,0
Bondens marked og Norsk Gardsost	0,0	4,0	4,0
Stiftelsen Norsk mat	57,0	66,0	9,0
Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping	85,3	84,3	-1,0
Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologi- utvikling i landbruket	112,0	162,0	50,0
Skogbruk	221,0	260,0	39,0
Oppfølging av handlingsplan mot villsvin	2,0	3,0	1,0
Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	1,5	1,5	0,0
Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	147,0	170,0	23,0
Drenering	68,0	68,0	0,0
Klimasmart landbruk	0,0	10,0	10,0
Tilskudd til tiltak i beiteområder	26,0	31,0	5,0
Handlingsplan for plantevernmidler	12,0	14,0	2,0
Klima- og miljøprogram	28,0	37,0	9,0
Biogass	12,0	13,0	1,0
Verdensarvområdene og Utvalgte kulturlandskap	23,0	25,0	2,0
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk ¹	31,0	15,0	-16,0
SUM tilskuddsramme²	1 891,0	2 321,0	430,0

¹ Av ordningen er 5 mill. kroner flyttet til kap. 1150, post 73 Norsk Landbruksrådgivning, 5 mill. kroner er flyttet til Klima- og miljøprogrammet og 6 mill. kroner er flyttet til nasjonale tilretteleggingsmidler.

² I tillegg til tilskuddsrammen må det med utgangspunkt i utbetalingsprognosene for fondet, jf. Landbruksdirektoratets årsrapport for fondet, avsettes en ramme på 10 mill. kroner til rentestøtteordningen og 4 mill. kroner til Landbruksdirektoratets administrasjon av fondet. Disse avsetningene er inkludert i fremtidige utbetalingsprognoser for fondet.

- Støtte til investeringsprosjekt som gir økt matproduksjon skal prioriteres til produksjoner med markedspotensial.
- Små og mellomstore bruk skal prioriteres ved tildeling av støtte. Innen melkeproduksjon er det særlig behov for å prioritere fornying av fjøs med inntil 30 kyr.
- Hensyn til dyrevelferd skal prioriteres høyt. Dette gjelder for alle typer produksjoner og produksjonsformer.
- Investeringer som følge av EUs økologiregelverk prioriteres.
- Støtte til frukt-, grønt- og veksthusnæringen skal prioriteres. Det kan gis tilskudd til investering, kompetanse og produktutvikling til produsenter i grøntnæringen. Nye produsenter bør prioriteres ved markedsvekst. Småskala produksjon av grønnsaker, frukt og bær er en del av målområdet.
- I kornproduksjonen skal tilskudd til tørke- og lageranlegg prioriteres.
- Det kan gis investeringstilskudd til bygging av gjødsellager med fast toppdekke, samt lager med fast toppdekke til biorest og øvrig organisk gjødsel. Det kan også gis tilskudd til anlegg med gjødselseparator. Tilskuddet er avgrenset til 25 pst. av godkjent kostnadsoverslag for tiltaket, med en øvre grense på 200 000 kroner per prosjekt.
- Prosjekt med energi- og klimaeffektive løsninger skal prioriteres, herunder bruk av tre som byggemateriale.
- Innenfor investeringer i produksjonsanlegg kan det gis investeringstilskudd til investeringer i silo og fórlager.
- I vurderingen av lønnsomhet i investeringsprosjektene må det tas hensyn til det samlede næringsgrunnlaget på bruket.
- Maksimal prosentsats for tilskudd til investeringer settes til 40 pst. av godkjent kostnadsoverslag for investeringen. Øvre grense for tilskudd settes til 3,5 mill. kroner per prosjekt. Den øvre grensen gjelder ikke i Troms og Finnmark fylke.
- Det kan gis inntil 100 mill. kroner i risikolån der tapsavsetningen skjer innenfor rammen av IBU-midlene.
- Strategiske føringer fra det regionale partnerskapet er avgrenset til prioritering mellom ulike produksjoner og mellom ulike områder i den enkelte regionen/fylket. Faglagene skal inngå i de regionale partnerskapene.
- For investeringer innen bedriftsutvikling, jf. § 3b, settes maksimal støttesats til inntil 75 pst. for alle søkere.

- Fruktprodusenter som søker IBU-tilskudd til nyplanting som følge av frostskafer vinteren 2020/2021 kan få inntil 50 pst. av godkjent kostnadsoverslag for tiltaket.
- Det kan benyttes IBU-midler til ressurskartlegging i forkant av investeringsprosjekter innen tradisjonelt landbruk.

Forskrift om midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket skal legges til grunn for forvaltningen av midlene.

Når det gjelder hensynet til dyrevelferd er avtalepartene enige om at prioriteringen må følges opp i de regionale partnerskapenes prioriteringer.

Avtalepartene er videre enige om at enkelte områder som det innenfor dagens bestemmelser er anledning til å gi støtte til, herunder f.eks. oppgradering av uteområder som skal brukes i Inn på tunet-tilbud, støtte til silo og fórlager, samt faste installasjoner som vanningsanlegg, skal tydeliggjøres i oppdragsbrevet til Innovasjon Norge.

Føringen om at ulike eierformer skal likestilles ved prioritering mellom søknader tas ut. Det følger av forskriften for ordningen at tilskudd kan gis til eier av landbrukseiendom eller registrert foretak. Det skal ut over dette ikke gis særskilt prioritet basert på eierformer.

8.2 Nasjonale tilretteleggingsmidler

Avtalepartene er enige om at avsetningen for 2023 skal settes til 10 mill. kroner. I tråd med statens tilbud prioriteres prosjekter innen grøntsektoren og økologisk landbruk samt en utredning som ser på geografiske variasjoner i byggekostnader ved bygging av landbruksbygg og samspillet mellom offentlig og privat kapital ved investeringer. Videre prioriteres prosjekt som bidrar til kunnskapsoverføring knyttet til investeringer i løsdriftsfjøs.

8.3 Områderettet innsats – bærekraftig matproduksjon og verdiskaping i nord

Matproduksjon, et levedyktig landbruk og rikholdige areal- og naturressurser er et grunnlag for bosettingsstrukturen i nord. Et aktivt og mangfoldig næringsliv er videre et viktig fundament i den geopolitiske situasjonen og for langsiktige nasjonale sikkerhetsperspektiver, særlig i Finnmark. Klimaendringenes alvorlige konsekvenser for matproduksjon, vann- og arealressurser i mer befolkningstette områder på kloden, understreker verdien av en bærekraftig ressursutnyttelse av arealene i nord.

I Hurdalsplattformen signaliserer regjeringen at den vil fornye og forsterke innsatsen knyttet til nordområdene. Den nye nordområdepolitikken har bl.a. som mål å snu den negative befolkningsutviklingen, utnytte de lokale verdiene til å skape vekst og gjøre nordområdene til sentrum for grønn omstilling. Samtidig varsler regjeringen i plattformen at det skal legges fram en melding til Stortinget om distriktspolitikken, som hensyntar at utfordringene og potensialet er ulike rundt omkring i landet. Dette tilsier at det i større grad bør legges til rette for å utnytte potensialet i våre nordområder, også for matproduksjon.

Landbruket i nord er spesielt sårbart med få kompetansemiljøer, små produsentmiljøer, til dels store avstander mellom bønder, og store gras- og beiteressurser som er gått ut av drift. Transportavstandene er lange, og det er en utfordring å opprettholde sentrale servicetjenester til landbruket. Det gir bl.a. utfordringer med hensyn til å sikre rekruttering ved generasjonsskifte, gode kunnskaps- og kompetansemiljøer, innovasjon og utvikling i næringen og regional mat- og forsynings-sikkerhet.

Avtalepartene er enige om å igangsettes et områderettet tiltak for landbruket i Nord-Norge.

Målet for satsingen er å styrke sårbare produsentmiljøer i Finnmark, Troms og Nordland, motvirke bruksnedgang, øke arealbruken og heve kompetansen til landbruksnæringen og verdikjeden for mat, samt å utnytte regionale fortrinn og muligheter innen arktisk landbruk.

Eksempler på tiltak som kan gjennomføres i satsingsperioden kan være:

- Forsknings-, utrednings- og utviklingstiltak innen agronomi, beite, høsting og klimatilpassing.
- Utvikling og økt utnytting av arktisk kvalitet som konkurransefortrinn for landbruket i nord.
- Satsing på unge/nye bønder med vekt på utvikling av kompetansemiljø og faglige nettverk.
- Bedre kunnskapen om beitenæringene i nord sine utfordringer bl.a. med rovvilt.
- Bedre kunnskapen om nordnorsk matproduksjons betydning som forutsetning for regional matsikkerhet, forsynings-sikkerhet i nordområdene i lys av de lange og sårbare forsyningslinjene både fra utlandet og til Sør-Norge.

Det skal foretas en kartlegging av sårbare produsentmiljøer, og områder der arealer går ut av drift innenfor tiltaksområdet, samt områder i og i til-

knytning til landbruket i nord, med et særskilt utviklingspotensial.

Fylkeskommunen i Troms og Finnmark får ansvaret for å koordinere arbeidet med satsingen. Avtalepartene er enige om at det avsettes 17 mill. kroner til satsingen. Minimum 5 mill. kroner av satsingen settes av til forskning og øvrig kunnskapsutvikling i regi av NIBIO. De regionale partnerskapene tas med i utformingen og gjennomføring av prosjektet. Samarbeid med landbrukets organisasjoner i nord, Sametinget, statsforvalteren, nordnorske næringsaktører, øvrige forsknings- og kunnskapsmiljøer og regionale myndigheter er en forutsetning. Satsingen skal treffe regionale behov og bidra til å nå både næringspolitiske mål og distrikts- og regionalpolitiske mål. Satsingen evalueres etter tre år.

8.4 Forskningsmidlene

Avtalepartene viser til at prioriterte forskningstema er økt innsats innen matsikkerhet og beredskap, og kunnskapsutvikling som bygger opp under Norges langsiktige behov for høyere selvforsyningsgrad. Det er i dag knyttet stor usikkerhet til den globale matforsynings-situasjonen, som sannsynligvis vil få konsekvenser i lang tid fremover. Det er viktig å ha et langsiktig perspektiv både med hensyn til stabil tilgang på innsatsfaktorer, og utvikling av mer bærekraftige løsninger.

8.5 Regionale kompetansenettverk for lokalmat

Avtalepartene er videre enig om å øke bevilgningen til regionale kompetansenettverk for lokalmat med 2 mill. kroner til 14,7 mill. kroner. Bevilgningen fordeles til de regionale nettverkene på lik linje med 2021.

8.6 Norsk Gardsost og Bondens Marked

Avtalepartene er enige om at Norsk Gardsost og Bondens marked bevilges hhv. 1 og 3 mill. kroner. 1 mill. kroner av avsetningen til Bondens marked skal gå til Bondens marked regionalt.

8.7 Utviklingsprogrammet

Avtalepartene er videre enige om at avsetningen til Utviklingsprogrammet settes til 84,3 mill. kroner.

9 Andre endringer

9.1 Arbeidsgruppe struktur differensiering og tak på tilskudd

I regjeringens politiske plattform heter det at regjeringen vil: *Innføre tak på tilskot i all produksjon*. For mange ordninger er det allerede ulike varianter av tak på tilskuddene, mens det for andre ordninger ikke er tak.

Partene er enige om å nedsette en partssammensatt arbeidsgruppe som skal gjøre en samlet vurdering av struktur differensiering og tak på tilskudd over jordbruksavtalen. Mandatet skal blant annet omfatte:

- En samlet vurdering av innretning av struktur og differensiering av virkemiddelbruken
- Hvordan innretningen av virkemiddelbruken, herunder tak på tilskudd, best kan bidra til å nå målene for jordbrukspolitikken, med lavest mulige samfunnsøkonomiske kostnader.
- Vurderinger av sammenhengen mellom faktiske strukturkostnader og struktur differensierte tilskudd.
- Vurderinger av driftssamarbeid og hvordan grensene skal trekkes mellom virksomheter som samarbeider.
- Vurdere hvordan virkemidlene legger til rette for eller hindrer fleksibilitet og samarbeid.
- Vurdere hvordan man kan unngå uønsket tilskuddstilpasning.
- Utrede systemkrav og forvaltningsmessige konsekvenser av nye tilskuddstak og differensierte satser på tilskuddene.
- Vurdere tak og struktur opp mot krav til notifisering til WTO.

Arbeidsgruppen består av avtalepartene og ledes av Landbruks- og matdepartementet.

9.2 Grøntsektoren

For å legge til rette for økt norsk produksjon og forbruk, er avtalepartene enige om å videreføre tiltak som kan bidra til økt innovasjon og vekst i sektoren. Målprisene økes, jf. vedlegg 1.

Det avsettes midler over Klima- og miljøprogrammet til et prosjekt som skal styrke bærekraften i grøntsektoren, jf. kap. 7. I tillegg prioriteres prosjekter innen grøntsektorens verdikjede i de Nasjonale tilretteleggingsmidlene. Det innføres et ekstra distriktstilskudd for industribær.

9.3 Korn, mel og kraftfôr

For å styrke økonomien i kornproduksjonen ut over effekten av målprisøkningene, er partene enige om å styrke arealtilskuddene. Partene er også enige om at fraktordningene til korn og kraftfôr er viktige for å opprettholde landbruk i hele landet, og er enige om å styrke fraktordningen for korn. Endringene fremgår av vedlegg 1. Målprisen på oljefrø suspenderes midlertidig, men det settes en referansepris for oljefrø på 7,38 kr per kg som trer i kraft dersom importpris faller under denne (fratrasket prisnedskrivningstilskudd).

9.4 Melk

Målprisen på melk økes. Over budsjett økes satsene for distriktstilskudd melk (unntatt sone A), driftstilskudd melk, tilskudd husdyr for melkekyr og gruppen andre storfe, kvalitetstilskudd storfekjøtt, beitetilskuddene, arealtilskudd grovfôr, kulturlandskapstilskuddet og avløsertilskuddet. Endringene fremgår av vedlegg 1.

Partene er enige om at det skal nedsettes en partssammensatt arbeidsgruppe som skal gjennomgå kvoteordningen for melk.

Formålet med kvoteordningen for melk er å tilpasse melkeproduksjonen til avsetningsmulighetene i markedet innenfor de målsetninger Stortinget har fastsatt, herunder distriktsprofil og variert bruksstruktur. Det er ingen krav til hvordan foretak som disponerer flere kvoter skal organisere seg. Andelen kvote som er bortdisponert har vært om lag konstant siden 2012.

Arbeidsgruppen skal:

- Kartlegge følgende:
 - Utviklingen i produksjon på flere kvoter.
 - Ulike måter å organisere produksjon på flere kvoter (disponering) innenfor dagens kvoteregulering.
- Beskrive og vurdere følgende:
 - Tiltak som kan bidra til å redusere prisnivået på kvoter.
 - Tiltak som kan øke andelen eide kvoter.
 - Redusert kvotetak.
- Vurdere konsekvenser for den aktive melkeprodusenten av ulike tiltak.
- Vurdere samfunnsøkonomiske konsekvenser av ulike tiltak.
- Vurdere forvaltningsmessige og rettslige konsekvenser av ulike tiltak.

Arbeidsgruppen skal bestå av medlemmer fra partene og andre relevante aktører, og ledes av Landbruks- og matdepartementet. Landbruks-

direktoratet er sekretariat. Arbeidsgruppen kan hente inn kompetanse fra andre relevante aktører/personer ved behov.

9.5 Kjøtt og egg

Kjøttproduksjon med storfe styrkes med økte bevilgninger til ordningene kvalitetstilskudd storfekjøtt, distriktstilskudd storfe (sone 4 og 5), driftstilskudd til spesialisert kjøttfeproduksjon, tilskudd husdyr for gruppene ammekyr og øvrige storfe, beitetilskuddene, arealtilskudd grovfôr og kulturlandskapstilskuddet. Endringene fremgår av vedlegg 1.

Produksjon med sau/lam styrkes med heving av satsene for kvalitetstilskudd for lammeslakt, tilskudd husdyr, distriktstilskudd kjøtt (sone 4 og 5), beitetilskuddene, arealtilskudd grovfôr og kulturlandskapstilskudd. Endringene fremgår av vedlegg 1.

I tillegg styrkes husdyrproduksjon gjennom økning av avløsertilskuddet.

I statens tilbud ble det fremmet forslag om å endre grunnlaget for tilskudd husdyr for geit. For sau utbetales tilskudd for dyr født foregående år eller tidligere, mens det for geiter utbetales tilskudd etter kjeing i to-tre års alder. For at også yngre dyr i ammegeitbesetninger, som for sau, skal kunne gi grunnlag for tilskudd, ble det i tilbudet foreslått endring av tilskuddsregelverket, med sikte på at det kan gis tilskudd til hunngeiter som ennå ikke har kjeet i besetninger uten melkeproduksjon. I søknadsskjemaet for produksjonstilskudd i 2022 er det imidlertid ikke søknadskoder som samsvarer med denne inndelingen, slik at tilskudd ikke kan utmåles på dette grunnlaget i 2023. Ved en feil ble det i statens tilbud lagt til grunn at en slik omlegging av tilskuddssystemet ikke vil ha provenyeffekt. Partene ber Landbruksdirektoratet til jordbruksoppgjøret 2023 legge fram forslag til hvordan en endring kan gjennomføres inkl. forslag til definisjoner og provenyvurderinger.

For gris økes satsen for distriktstilskudd kjøtt for gris (sone 4 og 5). For egg økes satsene for distriktstilskudd egg og bevilgningen til frakttilskudd egg, jf. vedlegg 1.

Husdyrtilskuddet for verpehøns økes til 11 kroner opp til 7 500 høns.

Partene er enige om å midlertidig suspendere taket for utbetaling av husdyrtilskudd i 2023.

9.6 Velferdsordninger

Partene har prioritert velferdsordningene gjennom betydelige økninger av tilskuddssatser og maksimalbeløp, jf. vedlegg 1.

Partene er videre enige om at det også kan gis tilskudd til sykdomsavløsning til foreldre som må ivareta barn med sykdom. Det stilles krav til legeerklæring som dokumentasjon for hele perioden det gis tilskudd på dette grunnlaget. Maksimalt antall dager det kan gis tilskudd for på dette grunnlaget per forelder og foretak per år fastsettes av Landbruksdirektoratet ut fra en samlet provenyeffekt på 6 mill. kroner.

9.7 Dyrevelferd

Partene er enige om at arbeidet med dyrevelferd skal vektlegges i årets jordbruksoppgjør. Dette gjøres særlig gjennom å prioritere og legge føringer for investerings- og bedriftsutviklingsordningen (IBU). I tillegg mener partene det er viktig å bidra til at bønder jobber systematisk med dyrevelferd i egen besetning. Partene vil derfor legge til rette for å innføre dyrevelferdstilskudd. Et dyrevelferdstilskudd kan f.eks. utbetales til husdyrproducenter som deltar i, og tilfredsstiller, et dyrevelferdsprogram anerkjent av Mattilsynet. Partene ber derfor Landbruksdirektoratet, i samarbeid med Mattilsynet, om å utrede innføring av tilskudd til jordbruksforetak med husdyr som inngår i dyrevelferdsprogram (DVP). Utredningen skal omfatte forslag til utformingen av dyrevelferdstilskudd, forvaltning og forvaltningssystem, samt opplegg for kontroll av ordningen. Det hentes inn kompetanse fra andre relevante aktører ved behov. Frist for arbeidet settes til 1. januar 2023, slik at partene kan ta stilling til om tilskuddet skal innføres under jordbruksoppgjøret i 2023.

9.8 Tilskudd ved produksjonssvikt

Partene viser til rapport av 16.2.22 fra arbeidsgruppen som gjennomgikk ordningen. Partene er enige om følgende:

- Beregningssatsene i satsforskriften justeres opp med 15 pst. for inneværende produksjonssesong. Bevilgningen for 2023 økes tilsvarende med 12,4 mill. kroner, og bevilgningen for 2022 økes med 9 mill. kroner. Partene er enig om at det skal legges fram forslag til oppdaterte satser til jordbruksoppgjøret i 2023 og at satsene etter dette justeres hvert 3. år.
- Produksjonssviktordningen skal være en katastrofeordning som skal bidra til å redusere økonomisk tap og bidra til videre produksjon. Grovfôravlinger varierer mye mellom distrikter, landsdeler og mellom bruk. På foretaksnivå gjøres det ulike tilpasninger, for eksempel gjennom ulikt ekstensivering- eller

intensiveringsnivå. Partene er enig i at dagens system med normavlinger bør legges til grunn videre, men at normavlinger og klimaprocent utredes videre slik at ulike tilpasninger på foretaksnivå bedre fanges opp.

- Taket på tilskudd i vekstgruppene frukt, bær, poteter og grønnsaker økes til 1,5 mill. kroner. Dette øker bevilgningen i 2023 med 1,0 mill. kroner og i 2022 med 0,7 mill. kroner.
- Vinterskadde frukttrær: Forskriften for tilskudd til flerårige produksjoner justeres slik at det kan gis tilskudd ved følgeskader i mer enn 2 år i samsvar med statens tilbud og jordbrukets krav.

9.9 Norsk Landbruksrådgiving

Landbruksdirektoratets gjennomgang av støtten som gis over jordbruksavtalen til NLR, jf. rapport nr. 9/2022, viser at dagens forvaltning av virkemidlene til NLR ikke i tilstrekkelig grad bidrar til at formålet med tilskuddet nås. Det må også gjøres endringer for at tilskuddsforvaltningen skal tilfredsstillende økonomiregelverket i staten.

Partene viser til at formålet med støtten til NLR er å bidra til et likeverdig rådgivningstilbud til alle bønder i hele landet. Med dette forstås at alle bønder skal ha tilgang til faglig kompetent rådgiving innenfor de områdene støtten over jordbruksavtalen er ment å gå til, uavhengig av geografisk tilhørighet og medlemskap. Støtten skal også bidra til å sikre et landsomfattende tilbud av krisebistand. For at NLR skal kunne oppfylle dette formålet, samtidig som midlene benyttes slik at oppgavene løses på en mest mulig målrettet og effektiv måte, må organisasjonen være innrettet slik at den kan foreta helhetlige prioriteringer som sikrer systematisk flyt av kompetanse og ressurser. Spisskompetansen på enkeltområder i en region må kunne komme alle bønder til gode, uavhengig av geografisk tilhørighet og medlemskap.

Dagens oppgaveløsning må bli mer samordnet, enhetlig og effektiv. Dette er en forutsetning for at NLR skal tildeles tilskudd fremover i tid. Partene kan ikke se at dette kan gjøres uten at NLR organiserer seg som én juridisk enhet. Formålet med støtten vil ikke kunne oppfylles gjennom å tildele tilskudd direkte til NLRs 10 juridiske regionale enheter hver for seg. Det understrekes at lokal og regional tilstedeværelse fortsatt skal være en forutsetning for rådgivingstjenesten. Avtalepartene er enige om å avsette en engangssum på 2 mill. kroner i 2023 som skal brukes til organisasjonsprosessen i NLR.

Partene er enige om at fortsatt støtte til organisasjonen vil kreve at NLR innen 1.3.2023 legger fram en plan for hvordan samordning av organisasjonen skal realiseres. Det forutsettes at gjennomføring av denne planen vil sette organisasjonen i stand til å oppfylle formålet med avsetningen på om lag 100 mill. kroner innen 1.1.2024.

Avtalepartene ber Landbruksdirektoratet om å utvikle gode rapporteringsrutiner for tilskuddet i dialog med NLR, slik at avtalepartene settes i stand til å vurdere om ressursbruken til NLR er i tråd med formål og føringer avtalepartene gir.

I påvente av NLR sitt arbeid med å utvikle en mer funksjonell organisasjon, holdes grunnbevilgningen på 98 mill. kroner uendret for 2023.

Fra og med 2023 overføres 5 mill. kroner fra tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk jordbruk (Landbrukets utviklingsfond), til NLR. Midlene øremerkes til å videreføre foregangsfylkesatsingen for økologisk jordbruk innen temaområdene frukt og bær, grønnsaker (veksthus og potet), melk og kjøtt, korn og kraftfôr og jord og jordhelse. Dette innebærer blant annet arbeidet med å drifte faglige nettverk som har en nasjonal funksjon og å styrke de ulike fagområdene. NORSØK er også en viktig aktør for videreføring av foregangsfylkenes ansvarsområde og det forutsettes at samarbeidet mellom NLR og NORSØK videreføres på dette området. NORSØK er finansiert over statsbudsjettet kapittel 1138, post 71.

NLR har ansvar for søknader om «Minor use». Ut fra situasjonen for tilgjengelige plantevernmidler forventes det behov for kjøp av restanalysedata for to preparater årlig. Partene er enige om å øke bevilgningen til dette arbeidet med 2 mill. kroner.

9.10 RÅK

Partene er videre enige om at bevillingen til RÅK (råvarepriskompensasjonsordningen) økes med 10 millioner kroner utover oppdatert bevilgningsbehov og de endringene i målprisene som følger av jordbruksoppkjøret. Denne økningen skal gå til å ta inn nye produkter i ordningen.

9.11 Arbeidsgrupper og utredninger

Partene er enig om følgende utredninger og arbeidsgrupper:

- Partssammensatt arbeidsgruppe: Struktur-differensiering og tak på tilskudd
- Partssammensatt arbeidsgruppe: Kvoteordningen melk

- Utredning Ldir, Mdir og Riksantikvaren: Setersatsing
- Utredning Ldir: Økt norsk produksjon av økologiske fôrråvarer, og hvordan man kan øke produksjonen av norsk økologisk korn
- Ekstern evaluering: Midtveisevaluering av Nasjonal strategi for økologisk jordbruk
- Utredning Ldir: Kunnskapsgrunnlag om årsaker til matsvinn

Over NT-ordningen:

- Kunnskapsoverføring i prosjekter knyttet til investeringer i løsdriftsfjøs
- Utredning om geografiske variasjoner i byggekostnader ved bygging av landbruksbygg. Utredningen skal også vurdere modeller for bedre samspill mellom offentlig og privat investeringskapital og vurdere både eksisterende og nye ordninger for toppfinansiering slik at dette dekker behov i alle deler av landet.

Over Klima- og miljøprogrammet:

- Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grøntsektor
- Forbedring av TEOTIL-modellen (tilførsler av næringsstoff til vann) ved NIBIO og NIVA
- Forprosjekt i regi av Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet som grunnlag for utarbeidelse av en handlingsplan for god nitrogenutnyttelse

Oslo, 16. mai 2022

Viil Søyland

Bjørn Gimming

Kjersti Hoff

Undervedlegg 1**Fordelingsskjema 2023**

Tabell 1.7 Fordeling på priser og tilskudd

	Mill. kr
Kap. 1150, Jordbruksavtalen, utgifter	5 505,3
- Kap. 4150, Jordbruksavtalen, inntekter	0,0
= Nettoeffekt av tilskudd	5 505,3
+ Målpriser fra 1.7	1 488,0
= Sum målpriser og tilskudd	6 993,3
+ Omdisponering overførte midler fra 2021 disponert i 2022	0,0
= Sum til fordeling	6 993,3
+ Endret inntektsverdi jordbruksfradrag	367,0
= Sum 2023	7 360,3

Tabell 1.8 Målpriser fra 01.07

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/l/kg	Endring, kr/l/kg	Endring, mill. kr
Melk, ku og geit	1 501,9	5,55	0,36	540,7
Poteter	204,5	5,48	0,90	184,1
Grønnsaker og frukt	3 860,5		15,0%	579,0
Norsk matkorn	184,2	3,75	1,000	184,2
Sum målprisendringer				1 488,0

Tabell 1.9 Markedsordningen for korn

Prisendringer norsk korn	1000 tonn	Målpris, Kr/kg	Endring, Kr/kg	Mill. kr
Hvete, matkorn	164,1	3,80	1,00	164,1
Rug, matkorn	20,0	3,32	1,00	20,0
Bygg	596,2	3,16	0,90	536,6
Havre	263,1	2,93	1,00	263,1
Fôrhvete og fôrrug	129,1		0,90	116,2
Erter til modning	4,0		1,10	4,4
Såkorn	63,0		0,94	59,3
Oljevekster	15,5	6,38		
Sum korn og oljevekster	1 255,0		0,927	1 163,7

Tabell 1.10 Endring i råvarekostnader til kraftfôr og matkorn

	1000 tonn	Andel	Ref. pris kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Norsk korn til kraftfôr	1007,8	49,3%		0,9270	934,2
Kli m.m.	93,2				0,0
Prisnedskrivning norsk korn til kraftfôr				0,550	-554,4
Protein, soya m.m.	435,7	21,3%	4,197	¹⁾	0,0
Fett	49,4	2,4%		0,000	0,0
Vitaminer og mineraler	96,0	4,7%		0,000	0,0
Prisnedskrivning importråvarer	362,9			0,815	-295,8
Endret bevilgning frakt korn/kraftfôr					-25,2
Sum råvarekostnad kraftfôr	2 045,0			0,029	58,85
Prisendring matkorn				1,000	
Endret prisnedskrivning				-0,550	
Endret matkorntilskudd				0,598	
Endret råvarekostnad matkorn				1,048	

¹ Ny referansepris beregnes av Landbruksdirektoratet

Tabell 1.11 Kap. 1150 og kap. 4150 Jordbruksavtalen, mill. kroner

Post	Budsjett 2022 ¹	Endring	Budsjett 2023 ²	
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	19,000	-3,200	15,800
50	Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond	1 578,553	480,000	2 058,553
70.11	Markedstiltak grønt	31,400	4,500	35,900
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen	206,040	49,160	255,200
70.13	Tilskudd til avrensordningen potet	41,000	3,000	44,000
70	Markedstiltak, <i>kan overføres</i>	278,440	56,660	335,100
71	Tilskudd ved avlingssvikt, <i>overslagsbevilgning</i>	83,000	13,500	96,500
73.11	Pristilskudd ull	110,000	0,000	110,000
73.13	Pristilskudd melk	703,100	36,700	739,800
73.15	Pristilskudd kjøtt	1 447,500	236,035	1 683,535
73.16	Distriktstilskudd egg	3,300	2,100	5,400
73.17	Pristilskudd grønt	170,600	96,400	267,000
73.18	Fraktilskudd m.m.	400,100	41,200	441,300
73.19	Pristilskudd korn	1 198,600	811,000	2 009,600
73	Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	4 033,200	1 223,435	5 256,635
74.11	Driftstilskudd, melk og kjøtt	1 762,000	721,700	2 483,700
74.14	Tilskudd husdyr	2 807,300	1 262,345	4 069,645
74.16	Beitetilskudd	1 078,000	271,000	1 349,000
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	4 258,100	1 102,400	5 360,500
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	601,100	185,000	786,100
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	130,200	16,400	146,600
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	10 636,700	3 558,845	14 195,545
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	96,145	10,100	106,245
77.12	Tilskudd til frøavl med mer	25,020	4,000	29,020
77.13	Tilskudd til rådgivning	98,000	10,000	108,000
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	52,156	3,700	55,856
77.17	Tilskudd til fellesanlegg for frukt	17,000	3,700	20,700
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	288,321	31,500	319,821
78.11	Tilskudd til avløsning	1 233,067	102,300	1 335,367
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.	133,000	35,100	168,100
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen	32,600	4,300	36,900
78.15	Tilskudd til landbruksvikarordningen	68,228	2,520	70,748
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordningen	67,950	0,000	67,950
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 534,845	144,220	1 679,065
Sum kapittel 1150	18 452,059	5 504,960	23 957,019	
Sum kapittel 4151	0,050	0,000	0,050	

¹ Saldert budsjett² Budsjett før flyttinger, kvantums- og konsekvensjusteringer

Tabell 1.12 Post71 Tilskudd ved produksjonssvikt, mill. kroner

	Budsjett 2022	Endring
Tilskudd ved produksjonssvikt i planteprod.	80,0	13,1
Tilskudd ved svikt i honningprod.	3,0	0,4
Sum	83,0	13,5
Herav inneværende år		8,8

Tabell 1.13 Post 73.11 Pristilskudd ull

	Mill. Kg/stk	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats, kr/kg	Endring, mill. kr
Ull	2,650	38,96	0,00	38,96	0,0
Skinn	0,070	70,00	0,00	70,00	0,0
Sum					0,0

Tabell 1.14 Post 73.13 Pristilskudd, melk

	Mill. l.	Sats, kr/l	Endring , kr/l	Ny sats, kr/l	Endring, mill. kr
Grunntilskudd geitemelk	19,0	3,46	0,00	3,46	0,0
Distriktstilskudd melk					
Sone A	199,6	0,00	0,00	0,00	0,0
Sone B	320,3	0,12	0,03	0,15	9,6
Sone C	228,8	0,37	0,01	0,38	2,3
Sone D	507,1	0,57	0,03	0,60	15,2
Sone E	118,5	0,64	0,03	0,67	3,6
Sone F	47,5	0,73	0,03	0,76	1,4
Sone G	49,5	1,01	0,06	1,07	3,0
Sone H	2,8	1,22	0,06	1,28	0,2
Sone I	13,7	1,80	0,06	1,86	0,8
Sone J	10,7	1,89	0,06	1,95	0,6
Sum distriktstilskudd, melk	1 498,7		0,02		36,7
Sum pristilskudd, melk					36,7

Tabell 1.15 Post 73.15 Pristilskudd, kjøtt

Kvalitetstilskudd lammeslakt	Antall 12 mnd	Sats, kr/slakt	Endring, kr/slakt	Ny sats, kr/slakt	Endring, mill. kr	
Kval. O+ og bedre	955 400	450	75,00	525	71,7	
Ikke godkjent klassifiser	4 000	419	75,00	494	0,3	
Kjeslakt over 3,5 kg	18 000	300	50,00	350	0,9	
Tillegg økologiske slakt (herav)	28 000	40	10,00	50	0,3	
Sum	977 400				73,1	
Grunntilskudd, kjøtt	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats, kr/kg	Endring, mill. kr	
Sau	23,1	3,81	0,00	3,81	0,0	
Geit	0,4	5,15	0,00	5,15	0,0	
Sum	23,5				0,0	
Kvalitetstilskudd storfekjøtt						
Kvalitetsklasse O	16,9	2,50	3,00	5,50	50,7	
Kvalitetsklasse O+ og bedre	32,3	7,50	3,00	10,50	96,9	
Sum	49,2				147,6	
Distriktstilskudd, kjøtt						
Storfe, sau og geit	Sone 1	23,9	0,00	0,00	0,00	0,0
	Sone 2	57,7	5,25	0,00	5,25	0,0
	Sone 3	18,2	8,05	0,00	8,05	0,0
Storfe og Geit	Sone 4	7,2	11,80	1,00	12,80	7,2
Storfe og Geit	Sone 5	0,9	12,40	1,00	13,40	0,9
Sau	Sone 4	3,0	13,90	1,00	14,90	3,0
Sau	Sone 5	0,6	14,40	1,00	15,40	0,6
Gris	Sone 4	6,3	5,10	0,50	5,60	3,2
Gris	Sone 4 ²	0,7	6,00	0,50	6,50	0,4
Gris	Sone 5	0,02	6,00	0,50	6,50	0,0
Vestlandet og Agder ¹ Gris		9,5	1,10	0,00	1,10	0,0
Sum		128,0				15,3
Sum pristilskudd kjøtt						236,0

¹ Agder, Vestland og Møre og Romsdal² Troms

Tabell 1.16 Post 73.16 Distriktstilskudd egg

	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats, kr/kg	Endring, mill. kr
Vestlandet	5,871	0,25	0,13	0,38	0,8
Nord-Norge	2,521	0,75	0,50	1,25	1,3
Sum distriktstilskudd egg					2,1

Tabell 1.17 Post 73.17 Pristilskudd grønt

		1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats, kr/kg	Endring, mill. kr
Epler, pærer og plommer, kirsebær	Sone 1	2,5	3,15	3,00	6,15	7,5
	Sone 2–4	2,6	4,61	3,00	7,61	7,8
	Sone 5	7,3	9,30	3,00	12,30	21,9
Moreller	Sone 1	0,0	4,18	3,00	7,18	0,0
	Sone 2–4	0,2	5,62	3,00	8,62	0,6
	Sone 5	0,5	10,34	3,00	13,34	1,5
Pressfrukt		7,4	3,15	1,50	4,65	11,1
Bær	Sone 1–3	4,2	2,36	3,00	5,36	12,6
	Sone 4–5	3,1	6,64	3,00	9,64	9,3
	Sone 6–7	0,1	7,70	3,00	10,70	0,3
Industribær	ekstra, alle soner	2,0	0,00	2,00	2,00	4,0
Sum distriktstilskudd frukt og bær		29,9				76,6
Kvantumsgrense						
Tomat	103 400 kg					
Sone 1–3		1,5	2,87	1,50	4,37	2,3
Sone 4–7		3,1	4,31	1,50	5,81	4,7
Slangeagurk	151 800 kg					
Sone 1–3		3,8	1,97	1,50	3,47	5,7
Sone 4–7		1,5	2,80	1,50	4,30	2,3
Salat	220 000 stk					
Sone 1–3		5,3	0,69	0,50	1,19	2,7
Sone 4–7		2,5	1,21	0,50	1,71	1,3
Sum tilskudd grønnsaker		17,7				19,0
Potetprod. i Nord-Norge		4,1	1,69	0,20	1,89	0,8
Sum		51,7				96,4

Tabell 1.18 Post73.18 Frakttilskudd m.m., mill. kroner

	Budsjett 2022	Endring
Frakt korn	82,0	8,0
Frakt kraftfôr	161,0	17,2
Innfrakt slakt	150,0	15,0
Frakt egg	7,1	1,0
Sum	400,1	41,2

Tabell 1.19 Post 73.19 Pristilskudd korn

Prisnedskrivning	1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats, kr/kg	Endring, mill. kr
Korn, norsk	1 157,8	0,851	0,550	1,401	636,8
Økologisk korn	15,0	1,961	0,550	2,511	8,3
Oljevekster, lupiner og bønner	14,3	2,718	0,550	3,268	7,9
Økologiske oljevekster, lupin, bønner	0,7	3,928	0,550	4,478	0,4
Fôrerter	3,8	1,585	0,550	2,135	2,1
Økologiske fôrerter	0,2	2,235	0,550	2,785	0,1
Sum norsk	1 191,8		0,550		655,6
– Herav 70 pst inneværende år	834,3				458,9
Importert karbohydratråvare, kraftfôr	362,9	0,00	0,815	0,815	295,8
– Herav 50 pst inneværende år					147,9
Tilskudd matkorn	234,8	0,598	-0,598	0,000	-140,4
– Herav 50 pst inneværende år	117,4				-70,2
Sum					811,0
– Sum inneværende år					536,6

Tabell 1.20 Post 74. 11 Driftstilskudd, melk og kjøtt

		Antall	Sats kr per bruk/dyr	Endring kr per dyr/bruk	Ny sats, kr/bruk/dyr	Endring, mill. kr
Kumelk AK-sone 2	Foretak	538	164 550	70 000	234 550	37,7
Kumelk Ak-sone 1–3–4	Foretak	1 344	168 550	70 000	238 550	94,1
Kumelk AK-sone 5	Foretak	4 277	195 300	70 000	265 300	299,4
Kumelk AK-sone 6–7	Foretak	705	203 550	70 000	273 550	49,4
Geitemelk landet	Foretak	270	189 310	70 000	259 310	18,9
Ammekyr s. 1–4, 6–39 kyr	Dyr	28 785	3 664	2 100	5 764	60,4
40 og flere kyr	Foretak	398	146 560	84 000	230 560	33,4
Ammekyr s. 5–7, 6–39 kyr	Dyr	44 315	4 838	2 600	7 438	115,2
40 og flere kyr	Foretak	271	193 520	104 000	297 520	28,2
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-15,0
Sum driftstilskudd, melk og kjøtt						721,7

Tabell 1.21 Post 74.14 Tilskudd husdyr

	Fra	Til	Antall dyr	Sats, kr/dyr	Endring, kr/dyr	Ny sats, kr/dyr	Endring, mill. kr
Melkekyr	1	14	91 795	5 328	775	6 103	71,1
	15	30	64 665	3 722	775	4 497	50,1
	31	50	38 508	2 260	775	3 035	29,8
	51 +		18 853	1 490	775	2 265	14,6
Sum			213 821				165,6
Melkekyr, små og mellomstore bruk	6	23	90 436	1 650	840	2 490	41,5
	24	50	29 779	-1 355	-690	-2 045	27,8
Sum			120 215				69,3
Ammekyr	1	50	102 771	4 290	1 000	5 290	102,8
	51+		4 679	880	450	1 330	2,1
Sum			107 450				104,9
Andre storfe			569 758	798	400	1 198	227,9
Melkegeit, melkesau	1	125	27 192	1702	0	1 702	0,0
	126+		7 838	688	0	688	0,0
Sum			35 030				0,0

Tabell 1.21 Post 74.14 Tilskudd husdyr

	Fra	Til	Antall dyr	Sats, kr/dyr	Endring, kr/dyr	Ny sats, kr/dyr	Endring, mill. kr
Sau og ammegeiter	1	75	648 328	985	900	1 885	583,5
	76	150	201 416	985	450	1 435	90,6
	151+		101 826	209	0	209	0,0
	Sum		951 570				674,1
Avlsgris Sør-Norge ²	1	35	17 454	498	0	498	0,0
Avlsgris Jæren	1	35	4 153	350	0	350	0,0
Avlsgris Nord-Norge	1	35	1 226	776	0	776	0,0
Sum			22 833				0,0
Slaktegris ²	1	1400	984 092	14	0	14	0,0
Slaktegris Jæren	1	1400	205 908	10	0	10	0,0
Sum			1 190 000				0,0
Verpehøner S-Norge	1	1 000	484 854	11	0	11	0,0
Verpehøner N-Norge	1	1 000	21 943	25	0	25	0,0
Verpehøner, landet	1 001	7 500	2 824 774	7	4	11	11,3
Sum			3 331 572				11,3
Rugeegg S-Norge	1	167 000	10 065 721	0,07	0,00	0,07	0,0
Rugeegg N-Norge	1	167 000	0	0,15	0,00	0,15	0,0
Rugeegg, landet	167 001	833 000	38 753 134	0,07	0,00	0,07	0,0
Sum			48 818 856				0,0
Bifolk	1	+	48 335	600	200	800	9,7
Hjort over 1 år			5 243	515	250	765	1,3
Genbevaring	Storfe		5 132	3460	250	3 710	1,3
	Sau		16 944	310	0	310	0,0
	Geit		546	610	0	610	0,0
	Hest		713	1 200	0	1 200	0,0
	Sum		23 335				1,3
Bunnfradrag 35 pst. ¹		35 %	38 200	6 000	0	6 000	0,0
Beløpsavgrensing				530 000	0	suspendert	8,8
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser							-11,9
Sum produksjonstilskudd, husdyr							1 262,3

¹ Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst. tilskudd husdyr og 65 pst. arealtilskudd² Unntatt Jæren

Tabell 1.22 Post 74.16 Beitetilskudd

		Antall dyr	Sats, kr/dyr	Endring, kr/dyr	Ny sats, kr/dyr	Endring, mill. kr
Utmarksbeitetilskudd:	Kyr, storfe, hest	256 659	822	270	1 092	69,3
	Sau, lam, geit, kje	1 944 761	235	65	300	126,4
Beitetilskudd:	Storfe m.m.	639 583	445	85	530	54,4
	Småfe m.m.	2 291 601	50	10	60	22,9
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-2,0
Sum beitetilskudd		5 132 604				271,0

Tabell 1.23 Post 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd

	Antall dekar	Sats, kr/daa	Endring, kr/daa	Ny sats, kr/daa	Endring, mill. kr
Kulturlandskapstilskudd alt areal	9 078 014	215	50	265	453,9
Bunnfradrag, 65 pst ¹	38 200	6 000	0	6 000	0,0
Arealtilskudd, grovfôr	5 906 342				410,7
Innmarksbeitearealer	1 564 184				0,0
Arealtilskudd, korn	2 941 562				182,8
Arealtilskudd, potet	116 135				11,6
Arealtilskudd, grønnsaker	71 441				14,3
AK-tilskudd, frukt, bær og planteskoleareal	42 534				19,2
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					9,9
Sum, AK-tilskudd		9 078 014			1102,4

¹ Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

Arealtilskudd, grovfôr

	Antall daa	Sats, kr/daa	Endring, kr/daa	Ny sats, kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1	377 967	0	50	50	18,9
Sone 2	308 478	0	50	50	15,4
Sone 3	596 407	95	50	145	29,8
Sone 4	490 386	115	50	165	24,5
Sone 5 A	1 812 596	285	75	360	135,9
Sone 5 B Vestlandet	1 509 141	330	75	405	113,2
Sone 6	697 182	330	90	420	62,7
Sone 7	114 185	376	90	466	10,3
Sum grovfôr alle soner		5 906 342			410,7

Arealtilskudd, korn

	Antall daa	Sats, kr/daa	Endring, kr/daa	Ny sats, kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1	1 283 850	249	60	309	77,0
Sone 2 og 3	1 118 159	322	60	382	67,1
Sone 4	402 226	362	60	422	24,1
Sone 5 – 7	137 327	316	106	422	14,6
Sum korn, alle soner	2 941 562				182,8

Arealtilskudd, øvrige vekster

	Antall daa	Sats, kr/daa	Endring, kr/daa	Ny sats, kr/daa	Endring, mill. kr
Potet sone 1 -5	111 941	513	100	613	11,2
Potet sone 6 -7	4 194	1 265	100	1365	0,4
Sum poteter, alle soner	116 135				11,6
Grønnsaker sone 1 – 5	70 902	950	200	1150	14,2
Grønnsaker sone 6 – 7	539	1 950	200	2150	0,1
Sum grønnsaker, alle soner	71 441				14,3
Frukt sone 1 – 4	10 450	1 300	450	1750	4,7
Frukt sone 5 -7	12 230	2 050	450	2500	5,5
Sum frukt, alle soner	22 680				10,2
Bær sone 1 – 4	13 686	1 400	450	1850	6,2
Bær sone 5 – 7	6 168	1 850	450	2300	2,8
Sum bær, alle soner	19 854				9,0

Tabell 1.24 Post 74.19 Tilskudd til regionale miljøprogram, mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring, mill. kr
Fordelt på regionene	601,1	601,1	185,0
Justert bevilgningsbehov			0,0
Landet			185,0

Tabell 1.25 Post 74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk

Arealtilskudd	Antall daa	Sats, kr/daa	Endring, kr/daa	Ny sats, kr/daa	Endring, mill. kr
Frukt og bær m.m.	2 784	1 650	0	1650	0,0
Grønnsaker	3 097	1 650	0	1650	0,0
Potet	883	800	0	800	0,0
Korn	74 213	400	100	500	7,4
Grovfôr	262 190	25	15	40	3,9
Økologisk areal 1. års karens	12 354	150	100	250	1,2
Grønngjødsling	5 003	500	0	500	0,0
Økologisk brakka	1 004	25	0	25	0,0
Sum arealtilskudd økologisk areal	361 528				12,5
Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon	Antall dyr	Sats, kr/dyr	Endring, kr/dyr	Ny sats, kr/dyr	Endring, mill. kr
Melkekyr	7 782	3 600	500	4100	3,9
Ammekyr	4 430	2 500	500	3000	2,2
Andre storfe	17 306	730	0	730	0,0
Sau og melkesau	43 066	500	0	500	0,0
Melkegeit	665	353	0	353	0,0
Ammegeit	355	265	0	265	0,0
Avlsgris	358	517	0	517	0,0
Slaktegris	4 179	315	0	315	0,0
Sum tilskudd til økologisk husdyrproduksjon					6,1
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					-2,2
Sum tilskudd til økologisk jordbruk					16,4

Tabell 1.26 Post 77.11 Tilskudd til dyreavl med mer. Mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring
Tilskudd til veterinær reiser	56,2	54,8	6,5
Tilskudd til semin	25,6	25,6	5,0
Tilskudd til avlsorganisasjoner	14,3	14,3	0,0
Justert bevilgningsbehov			-1,4
Sum	96,1	94,7	10,1

Tabell 1.27 Post 77.12 Tilskudd til frøavl med mer. Mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring
Tilskudd til frøavl	19,0	20,0	0,0
Tilskudd til lagring av såkorn	6,0	6,0	3,0
Justert bevilgningsbehov			1,0
Sum	25,0	26,0	4,0

Tabell 1.28 Post 77.13 Tilskudd til rådgivning. Mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring
Tilskudd til NLR og NGF	98,0	98,0	10,0
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	98,0	98,0	10,0

Tabell 1.29 Post 77.15 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak. Mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring
Utvikling av plantemateriale, nordisk	2,400	2,400	0,0
Utvikling av plantemateriale, oppformering	12,875	12,875	0,0
Utvikling av plantemateriale, Graminor	25,460	24,960	0,0
Frukt- og bærprogrammet, Graminor	1,500	1,700	0,0
Kvalitetstiltak settepotetavl	9,921	14,000	0,0
Justert bevilgningsbehov			3,7
Sum	52,156	55,935	3,7

Tabell 1.30 Post 77.17 Tilskudd fellesanlegg frukt

	Volum siste 3 år, tonn	Sats 2022, kr / kg	Endring, kr/kg	Ny sats, kr/kg ¹	Endring, mill. kr
Sum	10 436,6	1,62	0,35	1,97	3,7

¹ Satsen vil variere med gjennomsnittlig volum siste 3 år

Tabell 1.31 Post 78.11 Tilskudd for avløsning

	Antall bruk/dyr	Kr per bruk/dyr	Endring, kr/bruk/dyr	Ny sats, kr/bruk/dyr	Endring, mill. kr
Tilskudd per foretak	8 514	87 800	8 780	96 580	74,8
Melkekyr	213 820	4204	420	4 625	
Ammekyr	107 406	1161	116	1 277	
Andre storfe	569 662	701	70	771	
Melkegeit og melkesau	35 029	969	97	1 066	
Sau, ammegeit	951 429	482	48	530	
Avlsgris	41 082	1386	139	1 524	
Slaktegris	1 474 226	47	5	52	
Verpehøner, -ender, -kalkuner, -gjess	4 128 930	12,2	1,2	13,4	
Rugeegg	96 676 675	0,07	0,01	0,08	
Hester	24 310	1386	139	1 524	
Avlskaniner	960	345	35	380	
Gjess, ender, kalkuner, livkylling	2 709 159	4,24	0,42	4,66	
Slaktekylling	72 517 710	0,510	0,05	0,56	
Økologisk slaktekylling	238 098	1,510	0,15	1,66	
Revetisper	2 104	381	38	419	
Minktisper	6 579	112	11	123	
Hjort	7 462	471	47	519	
Utslag av satsendringer	Prognose, mill. kr	Endring, pst.	Endring, mill. kr	Utslag av tak mill. kr	
	1 214,0	10,00 %	121,4	-74,8	46,600
Justert bevilgningsbehov					-19,100
Sum tilskudd til avløsning for ferie og fritid					102,300

Tabell 1.32 Post 78.12 Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.

	Antall dager	Sats, kr/dag	Endring, kr/dag	Endring, mill. kr
Antall avløsningsdager	176 252	1 670	430	
Gjennomsnittsberegning	176 252	707	182	32,1
Utvidelse av ordningen				6,0
Justert bevilgningsbehov				-3,0
Sum				35,1

Tabell 1.33 Post 78.15 Tilskudd til landbruksvikarordningen

	Antall årsverk	Sats, kr/å.v.	Endring, kr/å.v.	Endring, mill. kr
Tilskudd per vikar	240	283 900	10 500	2,5
Justert bevilgningsbehov				0,0
Sum				2,5

Tabell 1.34 Post 78.16 Tilskudd til tidligpensjonsordningen

	Antall	Sats, kr/pers.	Endring, kr/pers	Endring, mill. kr
Enbruker	505	105 200	0	0,0
Tobruker	73	168 320	0	0,0
Sum	651			0,0

Tabell 1.35 Kap. 4150 Jordbruksavtalen, inntekter

	1000 tonn	Ref.pris kr/kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Post 85, Prisutjevningsbeløp kraftfôrråvarer					
Sildemel	2			0,0	0,0
Soyamel	128	4,20		0,64	0,0
Andre fôrstoffer	19			0,0	0,0
Post 85	148,5				0,0
Sum kap. 4150					0,0

Vedlegg 2

Jordbruksforhandlingene 2022

Referat fra forhandlingsmøte 16. mai, kl. 13:30

Til stede:

Fra Jordbrukets forhandlingsutvalg: Gimming, Hjørnegård, Hoen, Fjelltveit, Huus, Johnsrud, Hoff, Haarsaker, Ness, Warlo, Norland, Fossen.

Fra Statens forhandlingsutvalg: Søyland, Bergset, Simonhjell, Rød, Grothi, Krekling, Jørgensen.

Søyland viste til jordbrukets krav av 27. april og til statens tilbud av 5. mai. Hun viste videre til partenes gjennomgang av dokumentene i forhandlingsmøter 8.–11. mai. I perioden 12. mai til 16. mai ble det gjennomført sonderinger på lederplan. Søyland viste til at det har vært en spesiell bakgrunn for forhandlingene i år med den internasjonale situasjonen og høy kostnadsvekst. Prosessen har vært særlig krevende også fordi man har forhandlet om

to år. Det var utvist stor vilje til å finne gode løsninger og hun konstaterte at partene hadde kommet fram til enighet om sluttprotokoll og fordeling av den endelige rammen. Hun takket organisasjonene for godt arbeid og konstruktiv prosess.

Gimming og Hoff bekreftet at et samlet forhandlingsutvalg ville anbefale de respektive organisasjonenes styrer å godkjenne avtalen, og melde fra til staten om resultatet før proposisjonen om oppgjøret fremmes for Stortinget mandag 23. mai.

Partene var enige om å møtes etter Stortingets behandling for å utarbeide fullstendig avtaletekst og signerte deretter sluttprotokollen. Møtet var slutt kl. 13:40.

Bestilling av publikasjoner

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

www.publikasjoner.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på

www.regjeringen.no

Trykk: Departementenes sikkerhets- og
serviceorganisasjon – 05/2022

